Sosyalist Birlik 6

BİRLİK VE MUHASEBE ÜZERİNE

EYLÜL 1989 2500 TL

Eylül 1989/6

Sosyalist Birlik

AYLIK DERGİ

Sahibi
Atilla Aytemur

Yazıişleri Müdürü
Hürriyet Karadeniz

Yazı Kurulu
Yavuz Alogan, Atilla Aytemur, Zehra Başar, Halil Berktay, Oral Çalışlar, Necmi Demir, Hürriyet Karadeniz, Feyyaz Kurşuncu, Nurgül Şahin.

Yönetim Yeri
Babıali Caddesi 19/11 Cağaloğlu/İstanbul Tel: 527 03 99

Avrupa Temsilciliği
Mehmet Emin Yıldırım
Frederik Hendrik Str. 64/2
1052 Hx Amsterdam/HOLLANDA
Tel: (20) 88 10 26

Banka Hesap No
Hürriyet Karadeniz
1069304 İş Bankası Türbe Şubesi Cağaloğlu/İstanbul

Yazışma Adresi
P.K: 1164 Sirkeci
(34437)/İSTANBUL

Abone Koşulları
6 Aylık: 12.500 TL.
12 Aylık: 25.000 TL.

Yurtdışı Abone
60 DM

Basıldığı yer
Uygun Basın ve Ticaret Ltd.Şti.

Dağıtım
GAMEDA

Dizgi ve Teknik Hizmetler
Papirüs Basım
Tel: 527 03 99

yeni imzalar

Sosyalist Birlik'in bu sayısında yeni imzalar var. İlkay Demir, Zübeyir Bilen, Sefer Deniz ve Taner Akçam, her biri başka bir konumdan değerlendirmeler yapıyorlar. İlkay Demir, 12 Mart dönemi THKP-C davasının sanıklarından ve kapatılan TİKP'nin Merkez Komitesi üyesi. Özellikle 12 Eylül öncesi yönetiminde yer aldığı TİKP'nin muhasebesine bir giriş yapıyor. Zübeyir Bilen de yine TİKP geleneğinden bir arkadaş, o da aynı örgütün hata ve sevaplarına yönelik düşüncelerini dile getiriyor.

Sefer Deniz, *Yeni Öncü* dergisi yazarlarından, sosyalistlerin birliği konusundaki sorunlara dikkat çekiyor.

Taner Akçam Dev-Yol geleneğinden. 1981-1982 yıllarında Dev-Yol üzerine yazdığı belgesel nitelikteki iki değerlendirmeyi bugünkü bakış açısıyla yazdığı bir önsözle birlikte sunuyor.

Sosyalist Birlik dergisi çıkış sayısında belirttiği gibi, sosyalistler arası mekanda, bütün görüşlere sayfalarını açmaya devam ediyor. Önümüzdeki sıyalarda daha yeni imzaların değerlendirmelerini yayınlamak dileğindeyiz.

Austos ayı içinde sosyalistlerin birliği konusunda başlangıç sayılabilecek ciddi adımların atıldığına şahit olduk. 18 imzalı, "Sosyalistlere" başlıklı deklarasyonla başlayan tartışma süreci, 12-13-19 Ağustos'ta çeşitli çevrelerden ve bağımsız sosyalistlerden oluşan 150'nin üzerinde kişinin tartışmalara katılmasıyla yeni bir aşamaya geldi. Gelecek sayımızda bu gelişmeler üzerine değerlendirmeler yapacağız.

Sosyalist Birlik

Halil Berktay*

devlet sosyalizmi sona ererken (I) netleşen bir saflaşma

Sosyalist ülkelerdeki dönüşüm süreci ve temelinde yatan çelişmeler, geçtiğimiz aylarda çok çarpıcı ifade biçimlerine kavuştu. Gelişmeler o kadar hızlı ki, taslaklar hemen eskiyor; yazılmış yazıların biraz bekledi mi baştan yazılması gerekiyor.

Olaylara toplu bakış

Çin'de, Nisan ortasında Mayıs sonuna kadar, büyük bir öğrenci gençlik hareketi yükseldi; aydınlarla ve belli ölçülerde işçilerle birleşti. Haziran başında ise, bütün dünyanın gözü önünde, hem de kendiliğinden sona ermek üzereyken, Tienanmen Meydanında tanklarla, makineli tüfeklerle ezildi. Peşpeşe idamlar Haziran boyunca sürdü. Ordu içindeki tutuklamalar Ağustos'ta devam ediyor.

Bulgaristan'da, Türk azınlık üzerindeki ırkçı ve şoven baskılar doruğa ulaştı. Jivkov yönetimi, bu azınlığın Türk olmayıp "müslüman Bulgar"ların meydana geldiği yolundaki iddiasını kendi eliyle yalanlamak pahasına, neredeyse bütün bir milliyeti zorla göç ettirmeye girişti. Türkiye'ye gelenlerin sayısı, sınırın kapatıldığı 21 Ağustos itibariyle 309.000'i buldu.

***

* Bu yazıdaki temel fikir ve saptamaların ilk şekli, (a) *Sosyalist Birlik*'in Haziran 1989 tarihli 4. sayısındaki "Sosyalist Parti Kongresi Üzerine Birkaç Not"ta yer aldı (dipnot 5, s.46). Görüşlerimi daha sonra (b) "Muhafazakârlığın Sosyalizme Sürdüğü Yeni Leke" başlığı altında, *Adımlar* dergisinin 11-24 Haziran 1989 tarihli 1989/12. sayısında ve (c) *Cumhuriyet* gazetesinin Haziran sonunda yöneltti̇ği bazı sorulara cevaben, "Sosyalizmin Sorunu Stalinizm" başlıklı, 3 Temmuz 1989 tarihli bir demeçte açıkladım.

Buradaki fikirler, tipik olarak *2000'e Doğru* dergisinin 28 Mayıs, 4 Haziran, 11 Haziran 1989 tarihli sayılarında (Yıl 3, Sayı 22, 23, 24) Çin konusunda getirilen yorumlar ile aynı dergisinin 18 Haziran tarihli 25. sayısında Bulgaristan konusunda getirilen yorumun zıddını oluşturmaktadır. Bu fikirler aynı zamanda, *Sosyalist Birlik*'in 5. (Temmuz-Ağustos 1989) sayısında yer aldığı şekliyle Yavuz Alogan'ın ve Mehmet Gündüz'ün görüşlerinden farklı bir yaklaşımı meydana getiriyor.

Sovyetler Birliği'nde, Mart-Nisan aylarındaki Halk Temsilcileri Meclisi ve onun içinden Yüksek Sovyet seçimleri, ilk defa, gerçek bir çoğulculuğa tanık oldu. Özellikle Halk Meclisi seçimlerinin ilk turunda, muhafazakâr parti bürokrasinin tercih ettiği, emir-kumanda zinciri içinde uslu oturmalarına güvenilebilecek adayların pek çoğu, alaşağı edildi. Tipik bazı örnekler: Uzak Doğu ordusunun başındaki General Viktor Novozhilov, genç bir tarih-arkeoloji-etnoğrafya araştırma görevlisi olan Bayan Yevdokiya Gayer önünde yenilgiye uğradı. Gene Pasifik Filosu komutanı Amiral Gennady Khvatov ile aynı filonun parti komiseri Aleksey Volyntsev de, ismi duyulmamış avukat ve mühendis vatandaşlara yerlerini terkettiler. Leningrad parti örgütünün şefi ve Politbüro üyesi Yuri Solovyov, keza Halk Meclisine giremedi.[1] Özbekistan, Ukranya ve Moldavya'da somut olarak görüldüğü gibi, halen en üst görevlerine bulunan birkaç kişi seçimi kazanabilirken, onların altındaki bölge ve şehir parti sekreterleri kademesi, tam bir yaprak dökümüne maruz kaldı. Başta Boris Yeltsin olmak üzere pek çok radikal reformcu ise, yüksek oy yüzdeleriyle seçildiler.[2] Bundan sonra sözkonusu politik organlar, Afganistan'a müdahalenin ağır biçimde eleştirilmesinden, Raisa Gorbaçova'nın kocası üzerindeki etkisinin sorgulanmasına[3] kadar, eşi görülmedik derecede serbest tartışmalara sahne olarak, sahici bir parlamento karakteri kazanmaya başladılar. Herhangi bir delege gibi ter döken, oy kullanan, karşılık vermeye çalışan, söz sırası almadan kürsüye gelen konuşmacılara hayretle bakan ama sükûnetini koruyarak lâf yetiştiren bir Gorbaçov portresi, dünyanın her köşesine, dergilere ve televizyon ekranlarına yansıdı.

1. Solovyov'un daha sonra emekliye sevkedildiği haberi, 17.7.1989 tarihli *Cumhuriyet*'te yer aldı.
2. Bkz. 29.3.1989 tarihli *The Guardian* gazetesinde (İngiltere), John Rettie'nin "Casualties mount as poll results come in" (Seçim sonuçları geldikçe kayıplar artıyor) başlıklı yazısı. Sözkonusu kupür dahil bu yazıdaki pek çok bilgi için, Semih Lim'e teşekkür borçluyum.
3. Demokrasinin su yüzüne çıkmasını sağladığı her görüş, doğru ve demokratik değil, kuşkusuz. Sonraki günlerde Raisa Gorbaçova, bu eleştiriyi, kadınların kişilikli ve kamu sorunları hakkında da görüş sahibi olmalarına karşı tipik bir ataerkil tepki olarak gördüğünü belirtti. Ben burada Raisa Gorbaçova ile beraberim. Ve korkarım ki Türkiye'de de, pek çok *solcunun* "Semra Özal'ın etkisi"ni mesele yapmasının, Turgut Özal'ı buradan giderek vurmayı denemesinin ardında, böyle bir ataerkillik ya da en azından kitlelerin geri yanlarına seslenme konusunda böyle bir ilkesizlik yatıyor.

Bu kritik adımı izleyen diğer bazı gelişmeler de şöyle: Haziran sonlarında, Başbakan Nikolay Rijkov'un bakanlığa aday gösterdiği bazı kişiler, yeni Yüksek Sovyet'in ilgili komisyonlarınca reddedildi. Bunun üzerine Rijkov adaylarını geri çekti; sonucu kabul ettiğini, daha fazla ısrar için "gerekli kanıtlara sahip olmadığını" belirtti.[4] Temmuz'un ikinci yarısında ise, Yüksek Sovyet'te 200 üyeli bir muhalefet grubu kuruldu; 5 kişilik yönetime, en yüksek oylarla, Boris Yeltsin ve Yuri Afanasyev seçildiler.[5] Ağustos başında, Sovyet tarihinde ilk kez, Komünist Partisi üyesi olmayan N. Voroutsov, Doğayı Koruma Bakanlığı'na getirilerek hükümete girdi.[6]

★★★

Parlamento ve hükümet odaklı bu süreçlerin yanı sıra, Temmuz ayında Sovyetler Birliği, Sibirya'dan Ukrayna'ya kadar kömür madeni işçilerinin muazzam grevleriyle, başka türlü bir heyecan da yaşadı. "Sabun grevi" diye bilinen olaylarda işçiler 1917'den 70 küsur yıl sonra tekrar "Bütün iktidar Sovyetlere!" sloganları attılar. Aynı zamanda, Polonya'daki Dayanışma'ya benzeyen bağımsız sendikalar kurma istekleri ortaya çıktı. Alexander Kusaimov adındaki, Ukraynalı bir işçi lideri, "Sonunda işçilerin bürokratlara karşı savaş açma zamanı geldi" sözleriyle görüşlerini dile getirdi.[7] İki haftadan fazla süren grevler boyunca yönetimdeki muhafazakârlar Gorbaçov'u sert bir şekilde eleştirdiler; "kontrolü elinden kaçırmakla" suçladılar. Ligaçev, basın özgürlüğünden yakındı; ülkedeki bağımsız örgütlerin yasaklanmasını istedi; etnik gösterilere karşı şiddeti savundu. Muhafazakârlar, Gorbaçov'un yanına "ikinci bir sekreter" (doğal olarak Ligaçev) atanmasını önerdiler. Bütün bunları içeren MK tutanakları, *Pravda* tarafından alenen yayınlandı.[8] Gorbaçov ise grevlere karşı ısrarla yumuşak bir çizgi izledi; konuşmalarında, merkezi ve yerel yöneticileri suçladığı, iş-

4. *Cumhuriyet*, 28.6.1989.
5. *Cumhuriyet*, 30.7.1989 ve 31.7.1989.
6. *Cumhuriyet*, 5.8.1989.
7. *Cumhuriyet*, 17, 20, 23, 24 Temmuz 1989.
8. *Cumhuriyet*, 22.7 ve 23.7.1989.

çileri ise eleştirmediği dikkati çekti. Bir seferinde, Sovyet televizyonunda Gorbaçov, "Grevcilerin taktiklerini onaylamadığını, ama grevlerin kendisi için büyük esin kaynağı olduğunu" söyledi. Grevler Temmuz sonunda işçilerden yana bir uzlaşmayla sonuçlandı.[9]

Temmuz başında Gorbaçov Fransa'yı ziyaret etti. Paris'te, Sorbonne Üniversitesi'nde Fransız aydınlarıyla tartıştı. Marksizmi savundu; aynı zamanda, insanlığın demokratik değerlerine herkesin sahip çıkmasını önerdi. Bütün dünya kamuoyu, Gorbaçov'un daha önce diğer Batı halkları gibi Fransa'nın da gönlünü kazandığını, sosyalizmin itibarını tazelediğini teslim etti.[10]

Ağustos başında, Gorbaçov'un, taarruzu değil savuunmayı esas alma ilkesi doğrultusunda orduda 500 bin kişilik bir indirime gidileceğini açıklaması, Sovyet kamuoyunda büyük bir "yeni tip ordu" tartışması başlattı.[11] Ağustos ortasında, SBKP'nin gençlik örgütü Komsomol'un merkez organı *Molodoi Kommunist* (Geniş Komünist), Troçki tabusunu ilk kez kırarak, özellikle Troçki'nin, Stalin ile mücadelesinin doruk noktasında yazdığı ve "aygıtın aşırı güçlenmesi"ni eleştirdiği, partiyi bu yüzden devrimci ruhunu kaybetmekle suçladığı bir dizi makalesini yorumsuz olarak yayınladı.[12] Bu, Gorbaçov'un *nomenklatura*'ya yönelik yeni bir hücumu olarak yorumlandı. Aynı günlerde Başbakan Rijkov da, "halkın, ülkede diktatörlüğe dönülmesine izin vermeyeceğinden emin olduğunu" söyledi.[13]

Haziran ayında bazı Batı gazeteleri, 23 Ağustos 1930 tarihli Molotov-Ripbentnop Saldırmazlık Anlaşması'nın, Doğu Avrupa'nın paylaşılmasına ve Estonya-Letonya-Litvanya'nın Sovyetler tarafından ilhakına ilişkin gizli protokolüne ilişkin kanıtların Bonn'da, Federal Alman Dışişleri Bakanlığı'nın elinde bulunduğunu; Sovyetlerin bu belgelerin ve ekli haritanın ortaya çıkmasından "hiç hoşlanmayacağını" yazdılar.[14] Yıllarını Stalinisti Audrey Groniko, böyle bir gizli protokol olmadığını, varlığı iddia edilen tüm belgelerin "sahte" olduğunu son nefesine kadar tekrarlaya tekrarlaya, Temmuz başında öldü.[15] Ağustos ayında ise söz konusu belgeler, anlaşmanın 50. yıldönümü yaklaşırken, hem de Baltık milliyetçi gösterileri doruğunda iken, hiç de korkulmadan Sovyet basınında (22 milyon tirajlı *Argumenty i Facty* dergisinde) yayınlandı; gizi protokolün varlığı resmen kabul edildi ve Sovyet tarihçileri tarafından kamuoyu önünde serbestçe tartışıldı.[16] Böylece, Brejnev dönemi hegemonyacılığının köklerinin nerelerde yattığı bir kere daha ve artık tartışmasız biçimde açığa çıktı. Bu demokratikleşmeyi de Gorbaçov'un anti-Stalinist *glasnost*'u sağladı.

***

Polonya'da, on yılı aşkın bir süredir sosyalist sistemdeki kitle hareketlerinin en çarpıcı örneğini meydana getiren Dayanışma Sendikasının mücadelesi, (hem de parlamenter yoldan!) büyük bir sıçrama kaydetti. 1970'lerin sonlarındaki dev grevler dalgası içinde Solidarnosc, önemli mevziler kazanmış; Stanislaw Kania döneminde partiyi ve devleti içeriden değiştirmeye başlamış; derken, 1981 yılında Jaruzelski'nin yönettiği, gene sosyalist sistemde görülen ilk askerî darbeyle "karşı-devrimci" ilân edilmiş ve bastırılmak istenmiş; geri çekilerek yarı-legal bir alacakaranlıkta varlığını korumuştu. 1985'ten sonra ise, Sovyetler Birliği'nde yukarıdan aşağı başlayıp derece derece Doğu Avrupa'ya yayılan *glasnost* ve *perestroyka* ortamında, Dayanışma kendine yeniden hayat alanı ve bizzat Moskova'da müttefikler, dolayısıyla Varşova'da da cesaretlenen müttefikler buldu.[17] Bu karmaşık dolayımlar aracılığıyla Lech Walesa, kendi "aşırı"ları tarafından zaman zaman "dönek"likle suçlanmayı da göze alarak, yerine göre sıkı duran, yerine göre uzlaşan, son derece esnek bir politika izledi; bu sayede, işçi hareketinin, Dayanışma'nın, genel olarak muhalefetin karar süreçlerinden dışlan-

9. *Cumhuriyet*, 25.7.1989.
10. *Cumhuriyet*, 3, 4, 5, 6, 7, Temmuz 1989.
11. *Cumhuriyet*, 5.8.1989.
12. *Cumhuriyet*, 19.8.1989.
13. *Cumhuriyet*, 19.8.1989.
14. *Wall Street Journal*, 23/24.6.1989.
15. *Der Spiegel*'deki son röportajından naklen, *Cumhuriyet*, 5.7.1989. Burada ilginç ve biraz tiksindirici olan, bir yandan da Gromiko'nun "Stalin fiilen bir katildi" demekten geri durmamasıdır. İşte, ruhen stalinist bir sözümona "anti-Stalinizm"!
16. *Cumhuriyet*, 16 ve 17.8.1989.
17. Bu gerçeğin, Sosyalist Parti yönetimine hâkim olan muhafazakârlığın hangi iddialarıyla çeliştiği, daha ileride ele alınacaktır.

masının mümkün olmadığını, o takdirde hiçbir şeyin çözülemeyeceğini ispatladı ve yönetim ile bir ilk "ulusal mutabakat"ı kazanıp, yasallığa kavuştu.[18] Ardından, seçimlere girdi ve üstünlük sağladı: Dayanışma adayları, 4 ve 18 Haziran 1989 tarihlerinde yapılan iki turda, Sejm'de kendilerine tanınan yüzde 35'lik kontenjanın tamamını, kontenjan uygulamasına gidilmeyen Senato'daki 100 koltuktan ise 99'unu aldılar. Temmuz'da yayınlanması tasarlanmış olan bu yazının ilk taslağında, Haziran sonlarında, bu noktada şöyle demişim: "Böylece, 'ulusal mutabakat'ın bir üst aşamasının, doğrudan doğruya siyasî sistemin çoğulculaşmasıyla belirlenecek bir dönemin kapısı açıldı. Burada Solidarnosc, belki de iktidardaki Polonya Birleşik İşçi Partisi'nin bir kanadıyla koalisyon içinde[19], yönetime ortak olabilecektir. Nitekim, *böyle bir çoğulculaşmayı kabullenmenin canalıcı teorik formülü*, ortaya atılmıştır bile : Bu satırların yazıldığı sırada gazeteler, Polonya Devlet Başkanı Jaruzelski'nin, komünist partisinin 'öncü rolü'nün şimdiden tarihe karıştığını, 'Partinin toplum karşısında ve siyasî hayattaki yeni rolünün tekelcilik temelinde olmaması gerektiğini', ekonomide olduğu gibi siyasette de tekelciliğin sağlıksız bir yol olduğunu kavradıklarını söylediğini duyuruyorlar.[20]"

Topu topu iki ay sonra bugün, Dayanışma Sendikası'nın yayın organı *Tygodnik Solidarnosc*'un yazı işleri müdürü Tadeusz Mazowiecki, 1980'in anti-Dayanışma darbecisi, şimdi ise "uzlaşmanın cumhurbaşkanı" konumundaki Jaruzelski tarafından, sosyalist ülkelerin komünist olmayan ilk başbakanı olarak atanmış bulunuyor.

★★★

Macaristan'da, çok-partililiğe gidiş, aynı "komünist partisinin öncü rolü" kavramının terkedilmesi formülü altında[21] fakat çok daha büyük bir hızla gerçekleşiyor. Burada iki kilit faktör vardır : (a) İktidardaki Macaristan Sosyalist İşçi Partisi'nin, bir bütün olarak reformlara yatkınlığının ötesinde, içinde güçlü bir radikal reformcu kanadı barındırması; (b) Sovyetler Birliği'ndeki Gorbaçov yönetiminden, reform, demokratikleşme, çoğulculaşma ve geçmişi gözden geçirme eğilimlerine esaslı destek. Bakıyoruz : Bir kere MSİP'nin tüm yönetimi anti-Stalinist; Başbakan Miklos Nemeth, 1949 Anayasasının değiştirilmesi görüşmeleri sırasında,

"Bürokratik ve aşırı-merkeziyetçi sosyalizm modeli, devlet sosyalizminin inşası ve tek-parti devleti bir çıkmaza girmiştir"

teşhisini koyarken[22], parti genel sekreteri Karoly Grosz, dokuz muhalefet grubuyla serbest seçimler ve çok-partili rejime geçiş konularında yapılan tarihî yuvarlak masa toplantısında,

"Asıl amacımız, bütün alanlarda Stalinist modelin son kalıntılarından kurtulmaktır"

diyebiliyor.[23] Böyle bir parti önderliği, varlığını 1968 işgaline borçlu olan, Çekoslovakya'daki (Gustav Husak mirasçısı) Milos Jakes yönetiminin aksine, 1956 ve 1968 (ve 1979 Afanistan) müdahalelerinin kendi içinde özeleştirisini yapan, ancak müttefikleriyle çok ters düşmemek için bunu açıklayamayıp imâ etmekle yetinen Sovyet *glasnost*'çuları açısından, elverişli bir muhatap oluşturuyor. Bu çerçevede, örneğin Gorbaçov'un 7 Aralık 1988 tarihli B.M. konuşmasında duyurduğu tek-yanlı kuvvet indirimlerinin asıl anlamından[24], Karoly Grosz,

18. Türkiye'deki sol güçler, Dayanışma'nın stratejisinden, kendi mücadeleleri açısından ders çıkarabilirler mi? Bence, ne kadar ironik gözükürse gözüksün, çıkarabilirler ve çıkarmalıdırlar. Burada, "ulusal mutabakat" kavramını bizatihî "sınıf uzlaşmacılığı" sayıp reddetme eğiliminde olan kesimlerin payına, belki bir maksimalist olmama dersi, bir esneklik dersi; "ulusal mutabakat" kavramını benimseyip ısrarla uygulama çabasındaki kesimlerin payına ise, belki bir herşeyi yukarıdan pazarlıklara bağlamama dersi, bir mücadelecilik dersi, bir insiyatifi elde tutma ve özgüçleri inşa etme dersi, düşüyor.

19. Hangi kanadının? Bu soru kritiktir. Ve cevabı, aşağıda görüleceği gibi, SP muhafazakârlığının düşünce çerçevesinden türetilen öngörülerle, bir kere daha fevkalâde çelişiyor.

20. *Cumhuriyet*, 30.6.1989.

21. Bkz. *Cumhuriyet*, 20 ve 21 Aralık 1988.

22. *Cumhuriyet*, 10 Mart 1989.

23. *Cumhuriyet*, 14 Haziran 1989.

24. "Sovyetler Birliği'nin, belki altı ay, en fazla bir yıl gibi kısa bir süre içinde, Çekoslovakya ve Macaristan'daki birliklerini tamamen geri çekmeye hazırlandığı"; ancak, başta Prag olmak üzere diğer Doğu Avrupa ülkelerindeki muhafazakâr yönetimlerle çatışmamak ve bir kere daha müdahaleci konuma düşmemek kaygısıyla, "birliklerin çekilişinin, Orta Avrupa'da muhtemel bir kuvvet indirimine denk düşürülmesinin planlandığı", ilk defa 28 Ağustos 1988 tarihli *2000'e Doğru*'da (imzamın, dergi yönetimi tarafından çıkartıldığı bir haber-yorumda) yer almıştı. Bu yazıda ayrıca, Gorbaçov yönetiminin hiç de Doğu Avrupa'da reformları engelleyen ve halkın taleplerini bastıran güç olmadığı; tam tersine, Prag, Berlin, Bükreş, Sofya ve Havana'daki görece Stalinist yönetimlerin "kuşatma"sını kollamak durumunda kaldığı, somut, ayrıntılı kanıtlarıyla anlatılıyordu. Gorbaçov, Doğu Avrupa'daki büyük kuvvet indirimini, bundan üç ay sonra açıkladı.

doğrudan doğruya "Macaristan'dan çekilme" (yani, 1956 hatasının fiilen geri alınması) diye söz edebiliyor[25]; Miklos Nemeth, bir SSCB gezisinden dönüşte, Gorbaçov'un Macaristan'da çok-partili bir siyasal sistem kurulmasından yana olduğunu belirtiyor[26]; aynı anda, üst düzeyde bir Macar yetkilisinin, "Brejnev döneminde iki ülke arasındaki ilişkilerin 'eşitsiz olduğu'" yolundaki demeci yayınlanıyor.[27] Sovyet tarafında bütün bunlara, Dünya Sosyalist Sistemi Ekonomisi Enstitüsü başkanı, Mart 1989 seçimlerinde Halk Meclisine girmeyi başaran radikal reformculardan Oleg Bogomolov'un görüşleri denk düşüyor: Sosyalist ülkelerin genel problemini "Stalinci sosyalizm" olarak adlandırmada Macar yöneticileriyle birleşen Bogomolov, önce, ülke ismi vermeksizin,

"Sosyalizm, Stalin döneminde bazı Doğu Avrupa ülkelerine dışarıdan dayatıldı"

dediği gibi, devamla, bu sefer ülke belirterek,

"Macaristan, bağlantısızlığı seçme bile, SSCB'nin güvenliği için tehlike oluşturmaz"

fikrini savunuyor.[28] İşte, 1956 Ayaklanmasının "ulusun onurunu kıran bir oligarşi"ye karşı "haklı bir başkaldırı" olmuş olduğu tezi, bütün bu gelişmelerin ördüğü zeminde, ilk defa 1989 Ocak sonunda, radikal reformcu Politbüro üyesi, devlet bakanı İmre Pozsgay tarafından, Macaristan'ın son 40 yıllık tarihini incelemekle görevli parti komitesinin raporunda ortaya atıldı.[29] Karoly Grosz ve Miklos Nemeth, buna ilk başta itiraz eder gibi oldular[30]; bazı uzmanlarca, Pozsgay'ın "erken öten horoz" olabileceği endişesi dile getirildi. Ama öyle olmadı; 10 Şubat 1989'da toplanan MSİP Merkez Komitesi'nin ateşli tartışmalarında, radikal reformcu kanadın, Bogomolov'un tam o günlere denk gelen demecinden de kuvvet almasının[31] ve bir ara topun "Sovyetler Birliği gizli arşivlerini açsın da bu mesele öyle hallolsun" diye Moskova'ya atılmak istenmesinin[32] ardından, zaten halkın ve bütün dünyanın vicdanında çoktan yer etmiş bulunan bir yargı, resmen de benimsendi[33]: Başta İmre Nagy olmak üzere, 33 yıl önce Sovyet tanklarının gölgesinde idam edilen sözümona "karşı-devrimci"lerin itibarları iade edildi; Nagy'nin cenazesi, 16 Haziran 1989'daki ölüm yıldönümünde, yüzbinlerin katıldığı görkemli bir törenle, yeniden kaldırıldı.[34] Bir hafta sonra toplanan MSİP Merkez Komitesi, partinin üst yönetimini büyük ölçüde değiştirdi : Ekonomik reformların babası sayılan Rezsö Nyers'in başkanlığında, Karoly Grosz, Miklos

25. *Cumhuriyet*, 11 Ocak 1989.
26. *Cumhuriyet*, 6 Mart 1989.
27. *Aynı yerde.*
28. *Cumhuriyet*, 10 Şubat 1989.
29. TRT, 29 Ocak 1989; *Cumhuriyet*, 30 Ocak 1989. Pozsgay bu açıklamayı yaptığında, hem SP üyesi, hem *Saçak* Yazı Kurulu üyesi ve *2000'e Doğru* Ankara Temsilcisi idim. Hemen gidip, SP'nin Ankara'da genel merkezinin demokrasi panosunda bir yazı astım; "Partimizin 'merkez' kanadından, 'anti-Gorbaçov' bir mevzilenişe girmiş, SSCB'deki reform hareketinin 'sosyalizmden kan kaybının esas nedenini oluşturduğu' konusunda kesin kanaatlere sahip, hattâ bugün Moskova'nın Doğu Almanya, Küba, vb. gibi 'sosyalist yönetim'leri sıkıştırıp kapitalizme/ABD'ye satmakta olduğunu öne süren ve bu yönetimler safında Gorbaçov'a karşı yer almayı 'enternasyonalizm' sayan herhangi bir önder arkadaşı", 4 Şubat 1989 Cumartesi günü taban önünde, şu konularda açık tartışmaya çağırdım: "Bu gelişmenin anlamı.... Doğu Avrupa ülkelerindeki saflaşmanın niteliği.... Sovyet yönetimi ve politikasının, Stalin ve Brejnev döneminde mi, yoksa bugün mü, Doğu Avrupa halklarının tabandan özlemlerine daha yakın olduğu; Macaristan'a onurunu yeniden kazandıran rüzgârın nereden estiği.... aşağıdan yukarı taban insiyatiflerinin hedefi olan ve karşısına dikilen oligarşi'lerin niteliği/kökenleri/hangi dönemde oluşmuş oldukları, ilh." Bu talebim, 4 Şubat günü Mehmet Bedri Gültekin'in "Sosyalizmin Sorunları" konusunda konferans vereceği, bir sorum varsa orada sorabileceğim şeklinde yanıtlandı. M.B. Gültekin, sözümona "Kruşçev-Gorbaçov revizyonizmi" hakkındaki bilinen kalıpları tekrarlarken, kalkıp sordum: 1956'nın 1968'den bir farkı var mıydı? 1956'da Macar halkını ayaklandıran sistem, "Kruşçev revizyonizmi"'nin mi ürünüydü, Stalinizmin mi? Çin, 1956'da Sovyet müdahalesini haklı gördü ve hattâ "geciktiği" için eleştirdi — bu da Stalinist bir mentalite değil miydi? Kem küm edildi; hiçbir açık yanıt verilemedi. Bütün bu sorular öbeği, "sosyal -emperyalistliği malûm" kabul edilen Brejnev dönemine denk düştüğü için 1968'i mahkûm etmekle yetinen bütün yarım-Stalinistlerin önünde, elan durmaktadır.
30. Bkz. *Cumhuriyet*, 1 Şubat 1989.
31. *Cumhuriyet*, 12 Şubat 1989.
32. *Cumhuriyet*, 19 Şubat 1989.
33. Şubat ortasındaki Merkez Komitesi toplantısının sonunda Nemeth, "1956'nın değerlendirilmesi konusunda, Komite'nin, Ortodokslar ve Reformcular şeklinde ikiye bölünmesi tehlikesinin yaşandığını" kaydetti — bkz. *Cumhuriyet*, 19 Şubat 1989. Bu açıklama, hayli öğreticidir: Birincisi, sosyalizmin yenilenmesi sürecindeki çatışmaların evrensel tasnifi, evrensel terminolojisi açısından; direnenlerin "Ortodoks" diye tasnifinin kabulü açısından. İkicisi, bütünüyle reformcu eğilimde olan bir partide dahi, süreç içinde, bir kesimin muhafazakâr konuma düşebileceği, yani bunların mutlak değil göreli kavramlar oldukları açısından. Özellikle ikinci nokta, Çin önderliği içindeki bölünmeye de ışık tutuyor.
34. *Cumhuriyet*, 16 ve 17 Haziran 1989.

Nemeth ve İmre Pozsgay'dan oluşan dört kişilik bir kollektif liderlik kurdu ve 7 Ekim'de başlayacak olağanüstü kongreye kadar işlerin yürütülmesini bu komiteye emanet etti.[35] Mayıs-Haziran ayları itibariyle, "Budapeşte'nin Boris Yeltsin'i" diye anılan ve "Macaristan'ın en prestijli politikacısı" sayılan İmre Pozsgay, devlet başkanlığının şanslı adayı, Macaristan Sosyalist İşçi Partisi'nin de, kitlelerin güvenini bütünüyle yitirip Polonya Birleşik İşçi Partisi'nin durumuna düşmemek açısından biricik umudu kabul edilmektedir.[36]

Haziran sonunda, bu noktada da şöyle demişim: "Macaristan'da insiyatifin kesinlikle radikal reformculara geçtiği ve bu önderlik bileşimiyle çok-partililiğe doru yürüyüşün hızlanacağı anlaşılıyor.[37]"

İki ay sonra bugün, bu öngörü de doğrulanmıştır. Mozokiewicz'in Polonya başbakanlığına getirildiği son günlerde, Macaristan Sosyalist İşçi Partisi de, ülkede karma ekonomi uygulayacak bir Sosyalist Parti'ye dönüşmek istediğini açıkladı. MSİP yayın organı *Nepszabadsag* gazetesinde yayınlanan yeni program taslağında, "devlet sosyalizmi Macaristan'ı kritik bir duruma düşürmüştür" deniliyor: Bu yüzden,

> "MSİP, her türlü Stalinizmden kendini ayırır; ancak kendisini içinde bulunulan krizden sorumlu tutar ve krizin aşılmasında görev almayı bir ödev sayar."

Bu doğrultuda MSİP'in yeni programı, şimdiye kadar hiçbir ülkede yaşanmamış bir

> "otoriter sosyalizmden piyasa ekonomisine dayalı demokratik sosyalizme geçiş"i

ve

> "anayasa çerçevesinde diğer siyasî partilerle rekabet"i

öngörüyor.[38]

★★★

Sosyalizm alanında son bir gelişme, *Polonya* ve *Macaristan*'ın yanısıra hemen bütün Doğu Avrupa ülkelerini aynı anda ilgilendiriyor. Ağustos ayının üçüncü haftası içinde, bu ülkeler Çekoslovakya'nın işgali konusunda şimdiye kadar görülmedik bir sertlikle ikiye bölündüler. Prag Baharı'nı söndüren 21 Ağustos 1968 müdahalesinin yıldönümü yaklaşırken, Polonya Sejm'i ile Macaristan Sosyalist İşçi Partisi Merkez Komitesi, 21 yıl sonra bu müdahaleyi kınadıklarını resmen açıkladılar ve "bir daha tekrarlanmaması" çağrısında bulundular. *Çekoslovak* yönetimi bunun "içişlerine karışma" (!) diye niteledi. *Demokratik Almanya*'da ise, parti merkez organı *Neues Deutschland*, keza "Batı yanlısı bir darbe"ye karşı "sosyalizmi savunmak için" yapılan işgalin "haklı"lığında direndi; Macaristan ile Polonya'nın tutumlarını eleştirdi. Yukarıda, 1956 Macaristan olayları münasebetiyle değindiğimiz saflaşma, böylece 1968 Çekoslovakya olayları bağlamında tekrarlandı. Bizim de (yukarıda, dipnot 24'te değindiğimiz) bu saflaşmanın niteliği hakkındaki öngörümüz, bir kere daha doğrulanmış oldu.

saf stalincilik ve stalinist-maoizm

Çin ve Bulgaristan'ın yanısıra, SSCB, Polonya ve Macaristan'daki gelişmeleri uzun uzadıya hatırlatmak, olguları sıralamak gereğini, şunun için duydum : Birincisi, ileri insanlığın benimsediği, Sosyalizmin de o ileri insanlığı kazancaksa gözetmesi gereken genel, evrensel demokrasi normları açısından, sosyalizm dünyasında herşey de kötüye gitmiyor; olanca sarsıntı içinde, pekâlâ umut verici gelişmelerde de görülüyor. Bu, siyasî değer taşıyan bir saptama, belki.

İkincisi ve daha önemlisi, teorik düzleme geçildiğinde, olumlu ve olumsuz yanlarıyla bu beş ülkedeki son olaylar, bir bütündür; hepsi, tek bir sosyalizm alanının topoğrafyasını meydana getiriyor. Dolayısıyla, bu alandaki saflaşmayı, çatışmalara taraf olan güçleri, ideolojik-teorik konum ve söylemlerin anlamını özümlemek, sadece bir veya iki ülkeye değil, alanın bütününe bakmayı gerektiriyor.

Stalinizm ana gövdesinden şu veya bu şekilde türetilen perspektif ve kavramlardan hiçbirinin, günümüzde sosyalist ülkelerin geçirmekte olduğu dönüşümü açıklayamayacağı, asıl

35. *Cumhuriyet*, 25 Haziran 1989.
36. *Cumhuriyet*, 27 ve 30 Mayıs 1989. Bu makalelerin ikincisi, *Newsweek*'in Miklos Haraszti ile yaptığı bir röportajın kısmî çevirisidir. Haraszti (bizim gibi) Maocu bir geçmişe sahip bir Macar muhalifidir; bu döneminde yazdığı ve işçi sınıfının konumunu bir "kapitalist restorasyon" paradigması içinde inceleyen *Macaristan'da İşçi Olmak* adlı kitabı, Kaynak Yayınları tarafından yayınlanmıştı. Şimdi, Haraszti'nin de görüşlerinin ne kadar değiştiğini öğrenmek, ilginç oluyor.
37. *Cumhuriyet*, 28 Nisan 1989.
38. *Cumhuriyet*, 21 Ağustos 1989.

böyle bir bütünsel yaklaşım içinde, netlik kazanıyor.

Nelerdir, Stalinizm ana gövdesinden türeyen perspektiflerden başlıcaları? 1960'lı yılların Çin-Sovyet polemiklerinden başlayarak, bir Stalinci-Brejnevci, bir de Stalinci-Maocu koldan söz edebiliriz.

Saf, devletçi Stalincilik ya da Stalinizm-Brejnevizm, halen şu veya bu ölçüde, doğrudan doğruya Asya, Avrupa ve Amerika'daki bir dizi sosyalist ülkenin iktidarlarında, bürokratik parti aygıtlarında, yöneticilerinin zihniyetlerinde yaşıyor. Ülkelerin geriliği oranında, Arnavutluk, Kuzey Kore ve Romanya'da en yoğun şekli varlığını koruyor[39]; daha sonra, Çekoslovakya, Doğu Almanya, Küba, Bulgaristan, Vietnam ve (1983 sonrasındaki, özellikle de 1987 sonrasındaki yönelimiyle) Çin geliyor.

Bir zamanlar saf, devletçi Stalinciliği karakterize eden başlıca ve en kaba önerme, (1) Bir kere Eski Düzen bir devrimle yıkıldıktan sonra, üretim ilişkilerinin ve üstyapının, üretici güçlerin gelişmesine ya sonsuza kadar yeterli bir çerçeve oluşturacağı, ya da bu gelişmeye pürüzsüz bir uyum göstereceği (başka bir deyişle, artık üretici güçler ile üretim ilişkileri ve ekonomik temel ile üstyapı arasında çelişmenin değil, sadece uygunluğun varolacağı) görüşü idi. Bu fikir, bugün yaşıyor denilemez. Bunun yerine, (2) *"proletarya diktatörlüğü"nün doğal veya biricik biçimi olarak bir "tek-parti" yönetiminin, Sosyalizmin esas siyasî sistemi olması gerektiği inancı,* Stalinist muhafazakârlığın belkemiğini teşkil ediyor.

Sosyalist ülke iktidarlarından pek çoğunun paylaştığı düşünce sisteminde, (3) *böyle bir (tek-partili) "proletarya diktatörlüğü"nün, Sosyalizme geçiş esas olarak tamamlandıktan sonra da, pek daralmadan ve sönmeden, uzun bir tarihî dönem boyunca "kapitalizmin restorasyonu" girişimlerine karşı bekçilik yapacağı* kabul ediliyor. Ve (4) işbu "proletarya diktatörlüğü"nün yürütülmesinin ya da sosyalist iktidarın "burjuvaziyi, karşı-devrimi bastırma" fonksiyonunun icrasının, "büyük çoğunluk'" için bir "emekçi demokrasisi"ni derhal garanti edeceği; bu "sosyalist demokrasi"nin de otomatikman "burjuva demokrasisi"nden (= "burjuva diktatörlüğü"?) daha ileri olacağı kanısı (2. ve 3. önermeler kadar olmasa da) hâlâ yaygınlık taşıyor.

Bunlar, Stalinist bir teorik formasyon ve siyasî kültürün şu diğer yapıtaşlarıyla eklemleniyor: (5) Parti, işçi sınıfının ve diğer emekçilerin gerçek çıkarlarını, onlardan daha iyi bilir, konsantre eder ve sağlıklı biçimde yansıtır; parti (ve tek partinin yönettiği devlet) ile halk arasında bir ayrılığın, yabancılaşmanın, dolayısıyla çelişmenin doğması olanaksızdır. (6) Ekonomik düzlemde de, hayli geniş ve merkezî planlama aygıtı tarafından idarî yöntemlerle yönetilen bir devlet sektörü ("proletarya diktatörlüğü"nün ve onun yürütücü partisinin emrinde olduğuna göre) otomatikman "bütün halkın mülkiyeti" altındadır; dolayısıyla, üretim araçları ve üretim süreçleriyle de emekçiler arasında herhangi bir yabancılaşma doğamaz.... Ama diyelim ki yerel, kısmî, geçici ve küçük ölçekli olmak üzere, böyle yabancılaşma ve çelişmeler doğdu; o zaman da, bir adım, ama sadece bir adım ileride, (7) bu yüzden *Sosyalizmde bir çıkarlar çoğulluğunun varlığı kabul edilse bile, bu sorunun, son tahlilde tek partinin ve tek-parti sisteminin kendi içinde halledilebileceği rahatlığı* korunuyor.

Onun için, saf, devletçi Stalinizmin ya da Stalinci-Brejnevciliğin tüm ulusal varyantlarına göre, (8) *veri "sosyalist demokrasi" yetersiz bulunuyor, eleştiriliyor, tepkiyle karşılaşıyorsa, bunların "burjuva liberalizmi"nden kaynaklanıyor olması, kuvvetle muhtemeldir.* Bütün klasik Stalinizmler, özerk halk insiyatiflerine şüphe, hattâ düşmanlıkla bakıyorlar. Sosyalizmde aşağıdan yukarı kitle hareketleri, en hafif deyimiyle (Deng Şiaoping'in formülasyonuyla) "gereksiz"dirler; dahası, gene Deng'in, 1980'lerin ortalarındaki bir başka formülasyonuna göre, reformlar kitle mücadelesiyle bağdaşmaz — tarihte hiçbir ciddî siyasal reform, kitle mücadelesiyle gerçekleşmemiştir. Ve (9) *hele, herhangi bir kıpırdanış tek-parti hegemonyasının kendisini ve/veya önemli siyasî, kurumsal dayanaklarını hedef alırsa, bu, kesinlikle "karşı-devrim" demektir; "proletarya diktatörlüğü"nün araçlarıyla ezilmelidir.*

Yukarıdaki dokuz önermeden, özellikle al-

39. Stalinci-Maocu perspektifi korumanın ve Gorbaçov reformlarına bu açıdan, "revizyonizm" diye yaklaşmanın, eninde sonunda "ideal"ini Arnavutluk, Kuzey Kore ve Romanya'da bulacağı fikri ve bu açıdan sözkonusu ülkelerin durumunun irdelenmesi için, bkz. *Sosyalist Birlik*, Sayı 1 (Mart 1989), sayfa 49-50

tını çizdiğim 2., 3., 7., 8. ve 9. önermeler, saf Stalinci düşünüşün esasını ve aynı zamanda diğer, Stalinci-Maocu ana varyant ile buluştuğu, paylaştığı noktalara ifade ediyor.

Bu Stalinizm-Maoizm kolu, "pratik Stalin" den Kültür Devrimi yıllarının Mao'suna uzanmaktadır.

1988 yılı boyunca *Saçak* dergisinde yazdığım çeşitli yazılarda, "teorik Stalin" ile "pratik Stalin" arasında bir ayırımı, 1956-1957 yazılarının Mao'su ile de Kültür Devrimi yıllarının Mao'su arasındaki bir diğer ayırımı kuvvetle savundum. "Teorik Stalin", kitle çizgisini savunuyor; lâfta "zorla kollektivizasyon"a karşı çıkıyor; 1930'ların ikinci yarısında, Sovyet toplumunda antagonist sınıfların ortadan kalktığını öne sürmekle görece doğru yönde ("proletarya diktatörlüğü"nü, "bastırma" fonksiyonunu, düşmanca çelişmelerin kapsamını sınırlamak yönünde) bir adım atıyordu. "Pratik Stalin", hep daha "sol"du: Aşırı hızlı sanayileşme ve zorla kollektifleştirmeydi; bu süreç içinde, her yerde "düşman", "burjuva karşı-devrimci", "ajan" ve "sabotör"lerin görülmesi, bunlara hep "devrimci şiddet" uygulanmasıydı; halk içindeki çelişmelerin hep düşmanla halk arasındaki çelişmeler gibi muamele görmesiydi.

1950'lerin ilk yarısında ve ortalarında Mao, Stalin'i eleştirmeye girişti. Hangi Stalin'i — "teorik Stalin'i mi, "pratik Stalin"i mi? Ve hangi açıdan — sağ olduğu gerekçesiyle mi, yoksa "sol" olduğu gerekçesiyle mi? Bunu hatırlatmaya bile gerek olmamalıydı aslında: Bu yıllarda Mao, bütünüyle "pratik Stalin"i eleştirmek üzerinde yoğunlaştı ve özünde, bu Stalin'i "sol" bulduğu anlamına gelen, "halk içindeki çelişmelerin doğru ele alınması" teorisini geliştirdi; ilgili yazısı tekrar okunduğunda, hep, "diktatörlük" uygulamanın alanını oluşturabilecek "düşman ile halk arasındaki çelişmeler" alanının münkün olduğu kadar daraltılmasını savunduğu görülür. "Teorik Stalin"i ise Mao, 1950'lerin başlarındaki son yazılarında, özellikle *SSCB'de Sosyalizmin Ekonomik Meseleleri*'nde meta ekonomisinin ve değer yasasının kapsamını yeterince geniş tutmadığı, köylülüğe güvenmediği ve bireysel ekonomiden kolektif ekonomiye, kollektif ekonomiden devlet ekonomisine aşırı kaydırmalar yaptığı, bu konularda "pratik Stalin"e fazla hayat alanı tanıdığı için eleştirdi.[40] Keza 1950'lerin ortalarına rastgelen "On Büyük İlişki" makalesinde, Sovyet ekonomik kalkınma stratejisinden çok daha hafif sanayici ve tarımcı, daha az birikimci ve daha çok tüketimci, çok daha dengeli, yavaş, tedricî ve ademi merkeziyetçi bir strateji önerdi. Bütün bunlar bir "sol"culuk eleştirisinin ürünü değil miydi?

Kanımca, *Sosyalist Birlik* dergisindeki arkadaşlardan bazıları, genel bir Stalin nefreti içinde "teorik Stalin" ile "pratik Stalin" arasındaki ayırımı reddedip yekpare, her şeyiyle tutarlı bir Stalin'den söz etmekle; bunun üzerine, bir de inşa ettikleri bu yekpare ve tutarlı Stalin'i "sağcılık"la suçlamakla, çok yanılıyorlar.[41] Bu ikinci yanılgı, kısmen Troçkizmin etkisinden (çünkü meta ekonomisi, mübadele, değer yasası ve köylülük konularında Stalin'i sağ bulmak, ancak Troçkist bir konumdan mümkündür); kısmen, Sosyalizme zarar veren, sınıflaşmayı geliştiren ve Kapitalizme yarayan her şeyi sağ saymaktan (ve sonuçlar ile politikalar arasında bir ayırım yapmamaktan); kısmen de düpedüz, SP'nin başındaki muhafazakârlık ile, onların anladığı türden bir "devrimcilik" yarışına girmekten kaynaklanıyor.[42] Bu yanılgılara, Mao'yu fazla idealize etmek şeklindeki bir diğer hatâ eklenmektedir. Nitekim ilgili arkadaşlar, bir türlü, Kültür Devriminin net ve ayrıntılı bir analizini yapabilmiş değillerdir; Mao'nun Kültür Devrimini yukarıdan aşağı başlatmasına temel teşkil eden stratejik saptamalara[43] hiç değişmeksizin, aynı zamanda, Kültür Devriminin kitlesel demokrasinin tam zıd-

40. *Sovyet İktisadının Eleştirisi* (Birikim Yay.) başlığı altında toplanan okuma notlarında olsun, *Seçme Eserler*'inin 5. cildinde olsun, bu doğrultu son derece belirgindir.
41. Tipik olarak, bkz. Mehmet Gündüz, "Teorik Tartışmanın Seyir Defteri, I ve II", *Sosyalist Birlik*, sayı 1 ve 2 (Mart ve Nisan 1989)
42. Hatâlı bulduğum bir diğer "devrimcilik" yarışı da, Sosyalist Parti'nin habire "sağcı" diye eleştirilmesidir. SP bugün tamen kitlelerden kopuk, durgun ve hareketsiz; siyasî mücadele içinde değil. Bir genel merkez demeçleri ve kadro kampanyaları partisi. Ama bu kitlelerden kopukluk, bence esas olarak, yılların biriktirdiği (ve 1978-80'in sağ hatâlarını da aşan) "sol", sekter, dogmatik bir ideoloji-teori-söylem-siyasal kültür bütününden kaynaklanıyor. Ben, bu fikrimi hiç değiştirmedim. Bu bakımdan, Denizlili okuyucumuz Ahmet Mar, *Sosyalist Birlik*'in 4. (Haziran 1989) sayısında yayınlanan mektubunda, sözel olarak beni, geride kalanlara "sağcılık" suçlamasına kaydığım için eleştirmekle, haksızlık ediyor.
43. Örneğin: Sosyalizm tarihî döneminin tümü boyunca "prole-

dı olan pratiklerini ve sonuçlarını[44] hiç irdelemeksizin, hâlâ, oldukça gevşek, titizlikten yoksun bir tarzda, sözümona "aşağıdan yukarı bir kitle hareketi" olarak Kültür Devriminden söz etmeyi sürdürüyorlar.[45] Kültür Devriminin Stalinist temel ideoloji ve politikasını kavrayamıyorlar; hattâ, özellikle 1956-57 yazılarının Mao'sunu değil de Kültür Devrimi yıllarının Mao'sunu, Stalinizme bir alternatif, Stalin'e kıyasla bir ilerleme gibi ele alıyorlar. "Teorik Stalin" ile "pratik Stalin" arasında bir ayırım gütmemek gibi, bu "iki Mao" arasında da bir ayırım gütmemek, giderek, tek ve genel ("devrimci") bir Mao'nun, yekpare ve tutarlı ("sağcı") bir Stalin'den çok ileri görülmesine dönüşüyor. Sonuçta, Mao'nun esas olarak Stalin'den bir kopuşu, Stalin'in yadsınmasını simgelediği postüle edilebiliyor.

Bence bunların hepsi hatâlı tutum ve fikirlerdir; bir teorik kargaşalığı ifade ediyorlar. "Teorik Stalin" ile "pratik Stalin" arasındaki ayırım, hayatın gerçeğidir — tıpkı, yirmi yıl birlikte yaşadığımız, her gün defalarca tanık olduğumuz, "teorik Doğu Perinçek" ile "pratik Doğu Perinçek" arasındaki ayırım gibi. Ve Doğu Perinçek'i sağ bulmak gibi Stalin'i de sağ bulmak, her ikisini bu yönden (daha sola giderek) düzeltmeye/aşmaya çalışmak, eğer tutarlı olunacaksa, vahim sonuçlara götürür. Stalin ile Mao arasındaki farazî kopukluğa gelince... SP yönetiminin muhafazakârlığı, Stalin ile Mao'nun devamlılığını vurgularken, daha gerçekçidir. *O muhafazakârlığın büyük problemi, korkunç çelişkisi ve tutarsızlığı, bu devamlılığı eleştireceğine övüp yüceltmesinden; dolayısıyla, bir yandan Stalinist-Maoist teorileri elden bırakmazken, diğer yandan, Çin'de 1983, 1987 ve 1989 Mayıs'ta başgösteren (daha önce, Polonya'da Dayanışma ile sahneye çıkan, son aylarda Macaristan ve SSCB'de filizlenen) yeni tip kitle hareketlerini, gerçek taban insiyatiflerini savunmasında yatıyor.*

"Pratik Stalin"den Kültür Devrimi yıllarının Mao'suna, hangi bağlantılar uzanıyor? Saf Stalinci düşünüş ile onun Stalinci-Maocu varyantı, hangi noktalarda buluşuyorlar?

Burada birinci kritik nokta, sosyalist sistemin kötü ve aksak yanlarının, *Stalin'den sonra* ortaya çıkmış gibi görülmesidir. Buna, sosyalizmin meselesinin bir "kapitalist restorasyon"a karşı "proletarya diktatörlüğü"nün güçlendirilmesi ve sürdürülmesi olarak konması, *zorunlu olarak* denk düşer. Tek fark, saf Stalinciliğin bunu, doğrudan doğruya devlet aygıtının yukarıdan aşağı uyguladığı şiddetle gerçekleştirmeye çalışmasına karşılık, Stalinist Maoizmin, "kapitalist restorasyon"un önlenmesi için "kitlelerin devrimci şiddeti"ne bel bağlamasıdır. Kimine göre, bu fark çok önemlidir; Stalinizme kıyasla büyük bir ilerlemedir, devletçiliğe karşı kitlelerin insiyatifinin harekete geçirilmesidir. Ancak dikkatli bir inceleme, Stalinist-Maoizim'de, "kitle insiyatifi" denilen şeyin *doğrultusunun* saptanmasında, partinin ve devletin üst organlarının çok ağırlıklı biçimde devreye girdiğini; "doğru çizgi"nin yukarıdan verilmesi suretiyle, kitlelerin belli kesimlerinin (özerkçe isyankâr değil, bir "proleter karargâhı"nı simgeleyen "kişi kültü"ne son derece itaatkâr kesimlerinin!) çehresi sadece ikincil bazı değişikliklere uğratılmış "düşman"lara —Stalin döneminin "Alman-Japon casus, ajan ve sabotör"lerine kıyasla daha içsel "burjuva yolcuları"na— saldırtılmasının bir "devrim" gibi kabul edildiğini gösterir. Oysa bu "devrim", Sosyalist Demokrasiyi, Vişinsky tipi bir devletçi polis ve yargı terörüyle *aynı yönde*: monolitiklik yönünde, hukuksuzluk yönünde, keyfîlik yönünde, düşmanca çelişmelerin kapsamının alabildiğine genişlemesi ve halk içindeki bütün çelişmeleri yutması yönünde, kitleselliğin yerini "ulu önder"lere tapıncın alması yönünde, tahrip etmiştir. Bu da normaldir; çünkü "kapitalist restorasyon"u önlemek için "proletarya diktatörlüğü"nü güçlendirmek amacıyla saptanan "doğru çizgi"nin birinci özelliği, *yukarıdan* (ve kitlelerin gerçek spontaneizmi söndürülerek) verilmesiyse, ikinci özelliği de, *içeriğinin, "pratik Stalin"in yolu ile hemen tıpatıp aynı olmasıdır.*

Bu içerik özdeşliği, niçin ve nasıl oluşuyor? Geçmişte uzun süre bizlerin de içinde yer aldı-

tarya-burjuvazi çelişmesi"nin "temel çelişme" kabul edilmesine; bunun üzerine bir de, "kapitalizm yolculuğu"nun, köylük bölgelerde meta üretiminin serbestleştirilmesi (Buharin-Liu Şoişi yolu) artı "burjuva" fikirleri, kültür ve sanatına özgürlük = "burjuva liberalizmi" şeklinde tanımlanmasına, hiç değinilmiyor.

44. Örneğin: Kanunsuzluğa, zulme, işkenceye, isterik düşünce terörü ortamlarının yaratılmasına, inanılmaz bir "kişi kültürü"ne, hiç değinilmiyor.

45. Son olarak, bkz. Mehmet Gündüz, "Pekin Baharına Selâm", *Sosyalist Birlik*, sayı 4.

ğımız, Stalinist-Maoist düşünüş tarzına bakılırsa, Stalin/Komintern döneminin "doğru çizgi"sinden "sapma" olarak belirlenen bir "sağ revizyonizm"in (önce, Yugoslavya'da "Tito revizyonizmi"nin[46], sonra ve çok daha önemlisi, SSCB'de "Kruşçev revizyonizmi"nin) iktidara gelmesiyle, Doğu Avrupa ülkeleri bir "geri dönüş" yaşamışlardır. Kruşçev çizgisi —Asya, Afrika ve Latin Amerika halklarının devrimci fırtınasının kabardığı bir ortamda, millî kurtuluş savaşlarına karşı soğuk, ABD emperyalizmine karşı ise gerekli mücadelecilikten uzak tavrında yoğunlaşan, gerçek hatâlarının ötesinde— çok daha derin, Marksist teoriye çok daha içsel bir nedenle, "sosyalizm-dışı"dır (dolayısıyla sadece "burjuvazi"ye özgü olabilir ve bu nedenle de, iktidara gelmesi, bir "karşı-devrim"i ifade eder) : Marx, ünlü "Weydemeyer'e Mektup"unda, getirdiği yeniliğin, "kapitalizmden komünizme geçişte devletin niteliğinin ancak ve ancak proletaryanın diktatörlüğü olabileceğini göstermekten ibaret" olduğunu vurguladığına, Lenin de bunu "Marksizmin özü" saydığına göre, son tahlilde Marksizm-içi kabul edilebilecek hatâlar ile bütünüyle Marksizm-dışı bir yaklaşım arasındaki tâyin edici sınır, teoride, "proletarya diktatörlüğü"nün kabul veya reddinden, pratikte, "proletarya diktatörlüğü"nü uygulayıp uygulamamaktan, "proletarya diktatörlüğü"nü koruyup geliştirmek veya yıkıp yerine "burjuva diktatörlüğü"nü getirmekten geçer. Ve değil mi ki Kruşçev, "bütün halkın partisi" ve "bütün halkın devleti"nden söz etmiştir; o zaman, bu sınırın öte tarafına geçmiş demektir. Öyleyse gelin, ekonomik politikalarına da yakından bakalım — ne görüyoruz? Merkezî planlamayı biraz gevşetmek, piyasanın rolünü biraz genişletmek; yani bir kere daha Buharinci, Titocu bir çizgi: işte "kapitalizm"! Kültür alanına geçelim — orada ne görüyoruz? "Burjuva fikirleri"ne ve "burjuva sanatı"na özgürlük (yani, Sosyalist Realiz'in biricik kabul edilebilir yaratım tarzı olarak dayatılmasından biraz uzaklaşma): işte, "proletarya diktatörlüğü"nün uygulanmasından fiilî vazgeçiş! Bu "kanıt"lara göre, Kruşçev'de, "proletarya diktatörlüğü"nün teorik planda reddi ile ekonomide "kapitalizm"in geri getirilmesi ve siyasette "burjuvazie özgürlük"[47] birleşiyor, elele gidiyordu. Ortodoks mantığa göre, bu, bir "karşı-devrim"den baka ne olabilirdi?[48]

Kruşçev'in "bütün halkın partisi" ve "bütün halkın devleti" formülasyonlarıyla ne yapmaya çalıştığını, bugün daha iyi anlayabiliyoruz: Bütün eklektizmi, hamlığı, hem sağ hem "sol" hatâlarla birlikte yürüyüşü[49] içinde Kruşçev, Stalinizmin "proletarya diktatörlüğü" adına

46. Bilindiği gibi, gerek 1957 ve 1960'ın büyük "Komünist ve İşçi Partileri Toplantıları"nda, gerekse "Bütün Ülkelerin İşçileri, Birleşiniz!" ve "Uluslararası Komünist Hareketin Genel Çizgisi Üzerine Bir Öneri — Dokuz Makale" polemiklerinde, ÇKP'nin Yugoslavya konusundaki tavrı, Kruşçev'e, bir yandan Stalin'i eleştirip diğer yandan (Stalin'in 1948'de Kominform'dan attırdığı Yugoslavlar ile iyi geçinmediği için saldırmak, oldu. Tipik olarak, ünlü "Dokuz Makale"nin ilki "Stalin Meselesi"ne, yani genel olarak Stalin'i savunmaya, ikincisi ise "Yugoslavya Sosyalist Bir Ülke midir?" konusuna, yani Yugoslavya'ya karşı ortodoks Stalinist tavrı savunmaya, hasredilmiş bulunuyordu. ÇKP daha sonra Yugoslavya'ya ilişkin tavrının özeleştirisini yaptı; bunun, "1948'deki meseleyi bilmemek" ve bu konuda "Sovyet kaynaklarına/görüşüne bağlı kalmak"tan kaynaklandığını söyledi. Ancak kanımca bu açıklama tarzı, hayli yetersizdir. Birinci olarak, bu dönüşü, esas olarak taktik-siyasî ihtiyaçlar: Brejnev döneminde, tek tek ülkelerin bağımsızlığı noktasındaki ittifakları güçlendirme ihtiyacı, belirledi. İkinci olarak, "Tito revizyonizmi" (ve "Kruşçev revizyonizmi") nitelemelerine *asıl* yol açan, iktidarı ve ekonomisiyle sosyalist toplum konusundaki (Stalinist) anlayışlar, olduğu gibi kaldı; bir yandan Yugoslavya ile pragmatik açıdan ittifak aranırken, diğer yandan Kültür Devriminde Çin'in iç pratiğine, bu anlayışlar damgasını vurdu.

47. Ve teoride, "burjuva diktatörlüğü", "emekçiler üzerinde diktatörlük ve burjuvaziye özgürlük" olduğuna göre; yani "burjuvaziye özgürlük", "burjuva diktatörlüğü"nün bir fonksiyonu, bir tezahür biçimi olduğuna göre, "burjuvaziye özgürlük" görülen yerde "burjuva diktatörlüğü"nün de olduğuna, doğrudan doğruya hükmetmek gerekiyordu! "Proletarya diktatörlüğü"nü Sosyalist Demokrasi ile her zaman ve otomatik olarak özdeş sayan anlayışın simetriğiydi, bu "burjuvaziye özgürlük = burjuva diktatörlüğü" eşitlemesi. Bence, *her iki* sillojizmin çürüklüğü üzerinde, çok iyi düşünmek zorundayız.

48. Nitekim, daha önce de işaret ettiğim gibi, 1956 Macaristan olayı da, ÇKP yönetimi için bir "karşı-devrim" denemesiydi; bu noktada, Çin liderleri, sonunda Kruşçev'i müdahaleye zorlayan gelenek ve alışkanlıkların dışında değillerdi. 1988 yılında *Saçak* dergisinde, 1948'de Yugoslavya'nın Kominform'dan atılmasının, 1956'da Macaristan'a müdahalenin ve 1968'de Çekoslovakya'nın işgalinin, özünde hep aynı çizgi olduğunu; 1948'de Stalin'in gücü yetmediği için yapamadığını Sovyetlerin 1956 ve 1968'de yapabildiklerini belirttim. 1956'da kişi olarak Kruşçev'in ve 1968'de kişi olarak Brejnev'in iş başında olmasının kolaylığına sığınan muhafazakârlık, Stalin-sonrası bir "Kruşçev-Brejnev revizyonizmi" efsanesini sürdürebilmek için, buna karşı çıktı, "spekülasyon" dedi. Spekülasyon olmadığının kanıtı, ÇKP'nin 1948'i ve 1956'yı birlikte onaylayan tutumudur — sadece 1968, bir devlet pragmatizmi içinde "sosyal-emperyalizm"in hesabına yazıldı. Güya, fideliğini "Kruşçev revizyonizmi"nin oluşturduğu bir "sosyal-emperyalizm"in....

49. Sovyetler Birliği'nin artık "komünizme geçiş aşaması"nda

kapsamını habire genişlettiği "bastırma" işlevini mümkün olduğu kadar sınırlamanın arayışı içindeydi ve bu, aslında düpedüz, Mao'nun 1956-57 yazılarındaki kendi arayışına paralel ilerliyordu. Ne ki, 1960'ların ortalarında Mao'nun düşünüşü bambaşka bir mecraya girdi. Muhtemelen, Kruşçev'in en berbat Stalinci-Kominternci geleneklerin etkisiyle 1950'lerin sonları ve 1960'ların başlarında Çin'e ekonomik ambargo uygulamaya kalkışmasına duyulan ulusal tepki içinde, her türlü denge kayboldu ve ÇKP'de "sol" (Lin Biao, Cen Boda, Dörtlü Çete) çok güçlendi; Mao, Çiang Çing'e 1966'da yazdığı mektubun aslında çok güzel yansıttığı gibi, biraz istemeye istemeye, zorlana zorlana ve "Sağa karşı mücadelenin üzerine soğuk su dökmeyeyim" hesabıyla, bu "Sol" ile ittifaka çekildi. Buradaki düşünüş değişikliğinin özü, şudur: *Mao, "pratik Stalin"i "sol" hatâları nedeniyle, "teorik Stalin"i de olumlu yöndeki formülasyonlarının herşeye rağmen bu "sol"culuğa cevaz vermesi nedeniyle eleştirmeyi bıraktı; Stalin'i sağ olduğu için eleştirmeye girişti.*[50] Liu Şaoşi'nin "burjuva-revizyonist karargâh"ına karşı Mao'nun bir "proleter karargâh" olarak kurdurduğu Kang Şeng, Cen Boda, Çiang Çing ve Yao Venyuan'ları içeren "Merkez Komitesinin Kültür Devrimi Grubu", Stalin'in kritik hatâsını, halk içindeki çelişmeleri düşmanca ele almak olarak değil de, 1930'ların ikinci yarısında "artık antagonist sınıfların ortadan kalktığını" öne sürmek olarak, yani *birinci yaklaşıma tam zıt yönde*, belirledi. Değil mi ki SBKP içinden Kruşçev gibi "revizyonist karşı-devrimci"ler çıkabilmişti; bu, "burjuvazi"nin yaşadığını ve "sınıf mücadelesi"nin sona ermediğini gösteriyordu. Stalin gibi uykuya yatmak[51] yerine, "yanıbaşımızda gizlenen Çin'in Kruşçevleri"ne aman vermemek şarttı. Böyle bir "uyanıklığın" teorik zemini olarak Mao, "antagonist sınıfların ortadan kalkması" şöyle dursun,

> Bir kere üretim araçları üzerindeki mülkiyetin sosyalist dönüşümü esas olarak tamamlandıktan sonra da, iki sınıf, iki yol ve iki çizgi arasındaki mücadelenin süreceği; dolayısıyla kapitalizme geri dönüş tehlikesinin hâlâ mevcut olduğu,

yani

> Sosyalizm tarihî döneminin tümü boyunca, proletarya ile burjuvazi arasındaki çelişmenin, sosyalist toplumun temel çelişmesini meydana getirdiği

yolundaki ünlü tezini ortaya attı. Stalinist-Maoizm tarafından Mao Zedung'un en büyük "teorik katkı"sı olarak gösterilen ve sadece Çin koşullarında değil, dünya çapında bir "Marksizm-Leninizm-Mao Zedung Düşüncesi"nden söz etmenin gerekçesi sayılan bu tez, kanımaca çok anlamlı, "pratik Stalin" ile Kültür Devrimi yıllarının Mao'sunun bağlantısını olanca açıklığıyla sergileyen bir ifadeyle,

> "Proletarya diktatörlüğü altında devrimin sürdürülmesi teorisi",

yani biricik "doğru yol"dan, "sosyalist çizgi"'den sapanlara karşı (kitlesel saldırı dalgaları halinde) "sınıf mücadelesi" verilmesinin teorisi olarak tanımlandı. SP yönetiminin muhafazakârlığı, Mao'nun "katkı"sını veya orijinalitesini, Sosyalizmde genel olarak bir yenidensınıflaşma, parti ve devlet üst yönetiminin halktan kopması probleminin varlığını (ilk) sezen olmaya dönüştürmek istiyor. Oysa *Mao ve onun önderliğindeki "Kültür Devrimi Grubu", bir bürokratlaşmayı değil, tam tersine, parti ve devlet içindeki bazı iktidar sahiplerinin "burjuva liberal" bir çizgi izleyerek kapitalizmi restore etmelerini, bastırılması gereken tehlike olarak görüyorlardı.* "Proletarya diktatörlüğü"'nün "fazla bastırma"sı sonucu demokrasinin yokedilmesi ve devletçi bir yabancılaşmanın doğmasıyla kastlaşma, Stalin'i fazla "sol" bularak eleştiren 1956-57 yazılarının Mao'sunun perspektifi olabilirdi. 1960'ların ortalarında ise Mao, "Çin'in Kruşçevleri"'ni bastırmanın yeni ve genel bir yöntemi peşindeydi. Sovyetler Bir-

olduğu önermesi ve "bâkir toprakları"ı sovhoz'lar (devlet çiftlikleri) aracılığıyla alelacele işletmeye açıp Sovyet tarımının sorunlarına bu yolla çözüm bulma çabası, Kruşçev'in "sol" hatâlarının örneklerini oluşturur. Ama tabii ki bu tür hatalar, Kruşçev açısından ikincildir —sağ hatalarında, Stalin açısından mevcut ama ikincil olması gibi.

50. Bugün, Stalin'i esas olarak sağcı gibi gören, diğer yandan hâlâ Kültür Devrimini genel deyimlerle olumlayan ve Stalin'den çok büyük bir kopuş sayan arkadaşların, Mao'nun bu hatâsı üzerinde düşünmeleri gerekir. Çünkü onlar, özünde, Kültür Devrimi yıllarının Mao'sunun hatâsını tekrarlamaktan vazgeçemiyorlar.Bu, Mao'nun yol açtığı büyük yanılsama ve "sol" hatâlara, bu arkadaşların kendilerini açık kılmaları demektir.
51. Bu perspektifin, Stalin'in "fazla baskıcılık" yüzünden eleştirilmesinin yerine, adetâ, bir noktadan sonra rehavete kapılmak ve yeterınce baskı uygulamamamak yüzünden eleştirilmesini geçirdiğine, dikkat ediniz.

liği'nde düzelme, ancak, "revizyonist karşıdevrim"in doğurduğu "yeni-burjuva diktatörlüğü'nü, emekçi kitlelerin aşağıdan yukarı, "anti-Kruşçev" bir muhtevayla yıkmaları sonucu gerçekleşebilirdi. Çin'de ise, böyle bir "restorasyon" yoluna girilmesini önlemek için, daha başından, *Buharinci-Titocu bir "burjuva çizgisi'ni savunan; başka nedenle değil, sırf bu çizgiyi savundukları için, ideolojik olarak "parti ve devlet içinde yuvalanmış bütün bir burjuva sınıfı"nı meydana getirenlere karşı, "devrimci kitleler" eliyle "proletarya diktatörlüğü"nün uygulanması* gerekliydi.

Çin'de Kültür Devrimi, işte böyle bir "anti-revizyonist" hareket oldu; "kapitalizm yolcuları"nı, saf Stalinciliğin etkisi sınırlı görülen doğrudan-devletçi yöntemleriyle değil de, etkisinin daha kalıcı olacağı umulan dolaylı-devletçi yöntemlerle: partinin, daha doğrusu parti içinde bir fraksiyonun hücum emri verdiği kesimlere uygulatılan "kitlesel devrimci şiddet"le ezmeye kalkıştı. *"Pratik Stalin"in politikası, habire "proletarya diktatörlüğü" uygulamak ve hep "proletarya diktatörlüğü" uygulamaktı; ama en azından "teorik Stalin"in bu kadar frenleri patlamış değildi. Kültür Devrimine uzun yıllar damgasını vuran Çiang Çing, Vang Honven, Çang Çunçiao ve Yao Venyuan "Dörtlü Çete"si ise, doğrudan doğruya teoride, · "burjuvazi üzerinde topyekûn diktatörlük" uygulamaktan söz ediyordu — sadece somut olarak teşhis edilebilir "eski ve yeni burjuva unsurlar" değil, aynı zamanda her türlü "burjuva fikir" ve hattâ "içinden kapitalizmi doğurabilecek bir tarihsel fideliğin tümü", bu "topyekûn diktatörlüğün" hadefi olmalıydı.* Bu, yalnızca Dörtlü Çete'nin bir aşırılığı olarak görülebilir mi? Kanımca, gerçekte burjuvazisi olmayan bir toplumda, bir kere "proletarya-burjuvazi çelişmesi, temel çelişme" diye tanımlanınca, bu savruluş kaçınılmazdı: "Burjuvazi" avı, her türlü siyasî ve ekonomik reform önerisini, her türlü eleştiriyi, Sırat Köprüsü kadar ince bir "doğru çizgi"den her milimetrik "sapma"yı, halkın bütün maddî refah özlemlerini, kültür ve sanat alanında bütün çeşitlilik ve yaratıcılık özlemlerini, doğrudan doğruya bireylerin ruhundaki "burjuvazi" şeytanını hedef almak zorundaydı.

Kültür Devrimi yıllarının Maoizmi, işte bu yüzden, kullandığı yöntem ve araçların ilk bakışta farklı olmasına karşın, özünde Stalinizmin bir varyantıydı; hattâ muhtevada, bazı bakımlardan daha aşırısıydı — Stalin'i sağcı diye eleştirmeye kalkınca, Stalinist "proletarya diktatörlüğü"nü bir "topyekûn diktatörlüğe" dönüştürüyor, böylece izin verilen, şiddet uygulanmayan alanı alabildiğine daraltıyordu. Belki tam da bu yüzden, *gerçek hayatta bir uygulama, bir iktidar pratiği olarak Stalinist-Maoizmin ömrü, beklenenin aksine, devletçi Stalinizmin veya Stalinist-Brejnevizmin ömründen çok daha kısa oldu.* Saf, klasik Stalincilik, sadece devlet aygıtını kullanmış, pis işlere kitleleri bulaştırmamıştı. Küçük elitlerin fanatizminin *aktif* taşıyıcısı, bütün karmaşık heterojenliği içinde geniş kitleler olamaz. *Nitekim Çin'de, bu kadar pürizmi, bu kadar sektarizmi, bu kadar şiddet kullanımını, işe taraf edilmek istenen kitleler kaldırmadı. Halk içindeki çelişmelerin düşmanca yöntemlerle ele alınmasına bizzat halkı dahil etme projesi, uzun süreli olamadı.* Bu yüzden, Kültür Devrimini önce temel emekçi kitleler, hem de büyük bir hızla terkettiler. Klasik Stalincilik, Sovyetler Birliği'nde yarım yüzyıl veya daha fazla, diğer Doğu Avrupa ülkelerinde 30-40 yıl varlığını korurken, Stalinizmin Maoculuk varyantı sadece 10-12 yıl dayandı. Tarih, boş idealizasyonları pek hoşgörmez. Kültür Devrimi o kadar iyiydiyse, Kültür Devrimi yıllarının Mao'su o kadar iyiydiyse, niçin, somut ürünüyle ölçüldüğünde bu kadar başarısız kaldı?

Bir iktidar pratiği olarak değil de, çok küçük ve kitlelerden kopuk bir fraksiyonun geçmiş nostaljisi olarak neo-Stalinist-Maoizmin haya âlemi, yukarıdaki soruya cevap vermeyi reddettiği anda başlıyor.[52] Bu hayal âleminde, Kültür Devriminin, kendi iddiasına ve saptanmış amacına kıyasla (Çin'deki ve bütün dünyadaki) mutlak yenilgisi, hiçbir sosyalist ülke-

52. Neo-Stalinist-Maoizm, "Sovyet sosyal-emperyalizmi" teorisinin bütün ayrıntılarında eskisi gibi kesin ve iddialı değildir; bir dizi cansıkıcı problemin tümüyle etrafından dolaşmayı yeğlemektedir. Örneğin, "Kruşçevci karşı-devrim" kilit önermesini ne ölçüde savunduğu, belli değildir. Bunun yerine, SSCB'nin "İkinci Dünya Savaşından sonraki bir gelişme içinde antagonist sınıflara bölünmüş bir toplum haline geldiği", sonra "herşeyin, Gorbaçov'dan önce Sovyet sisteminin tıkandığını gösterdiği" gibi, hayli muglak şeyler söylenmektedir. *Hangi politikalar* bu "sınıflaşma"da belirleyici rol oynamıştır: Stalin'inkiler mi, Kruşçev'inkiler mi? *Tıkanan, Stalinizm değil midir?* Böyle sorulduğunda, bir başka dolaylı karşılık gelir — Stalin sınıflaşma eğilimlerini

de yaşayan bir alternatif olamayışı[53], pek önemli değildir. Tam tersine, belki bu yenilgi, Kültür Devriminin "doğru"luğunu daha iyi ispatlar, çünkü bakın, Deng Şiaoping gibi "kapitalizm yolcuları" tekrar iktidarı ele geçirmiş[54], böylece "tehlike"nin ne kadar "ciddî" olduğu görülmüştür. Peki, Deng'ler niçin "kapitalizm yolcusu"durlar? Piyasa ekonomisi deneyleri bir yana; burada canalıcı ölçüt, Mao'nun "doğru"luğu tartışılmaz kabul edilen "proletarya diktatörlüğü altında devrimin sürdürülmesi" teorisini reddetmeleridir. Kültür Devriminden sonra Deng Şiaoping önderliği, "proletarya-burjuvazi çelişmesi"ni sosyalist toplumun temel çelişmesi saymanın yanlış olduğunu, bunun "sınıf mücadelesi"nin kapsamını habire genişletmeye yol açacağını söyledi. Bana göre bu, "pratik Stalin"den ve Kültür Devrimi yıllarının Mao'sundan, tekrar "teorik Stalin"e bir dönüştür; bu anlamda, bu problemin ölçüleri içinde, görece doğru yönde bir adımdır[55] Ama SP muhafazakârlığının neo-Maoizmi, Deng'in sadece daha saf bir Stalinist olabileceğini aklına bile getirmez; o "sağcı" ve "revizyonist"tir. Burada, Çin açısından Mao'nun 1966-1976 çizgisinin nirengi kabul edilmesi, bu çizgiden çekilen herşeyin "revizyonizm" diye tasnifini kolaylaştırmaktadır.[56]

Bir kere Deng "revizyonist"leştirildikten sonra, Gorbaçov'un işi daha kolaydır, çünkü onun çizgisi, kendi tarihsel koşulları içinde, Stalinizmden çok daha net bir kopuşu ifade etmektedir. Kruşçev "revizyonist" ise, Gorbaçov haydi haydi öyledir; sonuç olarak, "Tito revizyonizmi"nin tekrarı bir "Kruşçev revizyonizmi"'nin tekrarı bir "Deng-Gorbaçov revizyonizmi"'nin açtığı reformlar mecrasından, Çin ve SSCB, ekonomik planda "dünya kapitalist sistemine topyekûn entegrasyon"a, siyasî planda (özellikle SSCB) "ABD'ye teslimiyet"e gitmektedirler. Reagan'dan Thatcher'a, bütün Batı ve burjuva dünyasının Gorbaçov'u beğenip desteklemesi, yeni Sovyet yönetimin "sınıf niteliği"nin, kimlere hizmet ettiği ve umut verdiğinin "kanıtı"dır. Bu yaklaşım çerçevesinde, Doğu Almanya ve Küba gibi, *glasnost* ve *perestroyka*'yı reddeden, görece katı rejimler de, geçmişte (Afrika'daki rolleri nedeniyle) "Brejnev'in paralı askerleri" gibi çok ağır deyimlerle anılmışken, şimdi birdenbire iyi görülmeye başlanmışlardır; Gorbaçov'un onları güya "Amerika'ya satmak" istediğinden şikâyet edilmektedir. Daha genel olarak, bir zamanlar "sosyal-emperyalizm"in en büyük göstergesi sayılan, Hitler'le karşılaştırılan (bu terimler bir yana; gerçekten de müdahaleciliği ve hegemonyacılığıyla sosyalizme çok zarar vermiş olan) Brejnev dönemi dış politikası, artık, ABD'ye karşı her noktada "sıkı bir markaj"ı ifade etmiş olduğu söylenerek, orasından burasından aklanmak istenmektedir. Stalinizmle bağlarını koparmamış bir Maoculuk, dönmüş dolaşmış, hiç

habire "düzelmiş" (bu da baskının özürü olur), Brejnev ise artık oluşmuş bir "sınıf sistemi"ne "bekçilik"le yetinmiştir.... Burada elçabukluğuyla gözardı edilen, tam da, habire sivil topluma kılıç sallama eyleminin, bizatihî parti-devlet yönetimi katını bir kast haline getirdiği gerçeğidir. Bunun ötesinde, Kültür Devriminin hiçbir stratejik tahlil ve kararının somut tartışmasına girilmez. Kültür Devrimi, bunlardan arınmış bir soyut "halk insiyatifi" olarak "haklı ve yerinde"dir. Böylece, Mao'nun 1966-1976 yıllarında kendi teorisi ve tarihsel analizi, sisler ardında biraz başka şeylere dönüşmektedir. Buna rağmen, bu çürük temel üzerine neo-Stalinist-Maoizm, benzer önermelerin ikinci bir kademesini bindirecektir.

53. Arnavutluk, bilindiği gibi Maoist değil, en saf şekliyle Stalinisttir; Kültür Devrimi yöntemlerini reddederken, "kapitalizmin restorasyonu"nun "yasak" olduğunu anayasasına koymakla teorik meseleyi, saray darbeleri ve Politbüro'da kurşunlamalarla da pratik meseleyi "halledegelmiş"tir. "Kruşçev revizyonizmi", "Kruşçevci karşı-devrim" ve "Sovyet sosyal-emperyalizmi" kavramlarının Arnavutluk düşüncesinde hâlâ, hiç sulandırılmaksızın direnmesi, aslında bu kavramların saf Stalinizmle hiç de bağdaşmaz olmadıklarını gösterir. Nitekim, Stalinizm-Brejnevizm de aynı kavramlarla Yugoslavya'ya baskı uygulamış, Macaristan ve Çekoslovakya'yı işgal etmiştir. Burada bütün kavga, teorik değil siyasîdir; mevcut kuvvet ilişkileri içinde, kimin kime "revizyonist", "restorasyonist", "karşı-devrimci" diyeceği... ve öyle muamele edeceğidir.

54. Açıkça yazılmayan, sadece konuşulan ara-fikir, şudur: Hua guofeng, Mao'nun tavsiye ettiği gibi hep "sağcı"lara vurmaya devam edeceği yerde, Dörtlü Çete'yi yıkıp Kültür Devrimini sona erdirme hatâsını yapmış, bu da Deng'e iktidar yolunu açmıştır.... Hani, tarihî akışın yargıları sorgulanmazdı? Nostalji, idealizm ve iradecilik, bu kadar olur! Kitlelerin "sol"culuğa karşı ayaklanmaya başladığı koşullarda, hâlâ Kültür Devriminin sürdürülebileceği, Türkiye'de, masa başında hayal edilmektedir.

55. Ayrıca, 1987-89'lara kadar Deng'in Stalinizmi, hayli yumuşatılmış bir Stalinizmdir.

56. Çünkü yukarıdaki açıklamalar çerçevesinde, bu düşünüş tarzında herşeyden önce Stalin'in kendisi, Mao'ya göre sağdadır; esasen düşünüşün temelini, 1966-1976 Mao'sunun ve süper-"sol"cu müttefiklerinin, "teorik Stalin"in canlıcı hatâsını sonuçta sağcılık gibi görmüş olmaları meydana getirmektedir. Bu rejimler için ayrıca bir "Kruşçev revizyonizmi" soykütüğü icat edilmese bile, sırf bu nedenle, varolan pek çok Stalinist rejim, bir "sağ revizyonizm" kategorisine yerleştirilebilmektedir.

olmazsa bazı noktalarda Brejnev'in safına geçmiştir.[57] Amaç "Sovyetler Birliği'nin sosyalemperyalist niteliğinin değişmediğini ve asla değişmeyeceğini" ispatlamak olunca, her türlü kötülük Kruşçev ve Gorbaçov'lara, her türlü iyilik Stalin'e izafe edilmektedir: Sovyet yönetimi Dayanışma Sendikasına "karşı"dır ve Polonya işçi sınıfının iktidara gelmesini "Moskova engellemekte"dir; Gorbaçov'un Doğu Avrupa halkları nezdindeki rolü, "bundan ibaret"-tir. Millî mesele açısından, işler geçmişte ne kadar düzgünken, şimdi ne hale gelmiştir! Bunun da sorumlusu, Stalin sonrası "restorasyon" dur; Dimitrov hayatta olsa, bu Bulgar yöneticilerini "kurşuna dizecek"tir.[58]

Bu anlatıma, belki de bir de, Estonya, Letonya ve Litvanya'nın da Stalin döneminde zorla, Hitler ile anlaşarak ilhak edildiğini ekleyebiliriz. Bunu da Sovyetler şimdi kabul ediyorlar.

Bulgaristan yöneticileri ise, Stalinizm okulundan başka nerede yetiştiler ki?

Aynı doğrultuda, nasıl yıllar yılı Sovyetler Birliği'nde "anti-Kruşçev" bir halk muhalefeti beklenmiş, Kültür Devrimi Çin'in "kızıl kalmasını" sağlayacak bir hareket olarak selâmlanmışsa, bugün de Sovyetler'de ve Çin'de emekçi kitlelerin, "kapitalizmin geri getirilmesinin sonuçları"na karşı ayaklanmaları öngörülmektedir. Sosyalist sistemdeki reformlar, piyasayı, işsizliği, enflasyonu, vb. geri getirmekte, bir "yeni burjuvazi" doğurmaktadır — kitleler işte buna karşı, Kültür Devriminde olduğu gibi "iktidardaki kapitalizm yolcuları"nı hedef alarak harekete geçecekler, böylece yeni bir Maocu dalga patlayacaktır. Nisan-Mayıs aylarında Çin'de başgösteren büyük gençlik gösterilerine, işte böyle bir "anti-revizyonist" içerik yüklenmiştir: Güya öğrenciler "Kültür Devriminin yolunda" ilerlemiş, "ikinci bir Mao" aramışlardır. Sonunda yönetimin göstericilere uyguladığı vahşet ise, "yeni-burjuvazinin diktatörlüğü" şablonuna oturtulmaktadır. "Proletarya diktatörlüğü" mü? Ne alâkası var efendim! "Proletarya diktatörlüğü, emekçi demokrasisidir" dedik ya; "proletarya diktatörlüğü" yapmaz böyle şeyler! Yaparsa "revizyonizm" yapmıştır! Zaten kitlelerin de "proletarya diktatörlüğü"ne karşı çıkmaları düşünülemez! Mantık, budur. Üstelik, olayın beraberinde getirdiği uluslararası saflaşma da, sözüm ona "Gorbaçov'un Deng'i topyekûn desteklemesi"ne indirgenmiş; böylece, halka karşı bütün "revizyonist reformcu"ların elele verdiği izleniminin uyandırılmasına çalışılmıştır.

Bu tablo neyi gösteriyor? Bu bölümün başında belirtiğimiz gibi, *Stalinizmin ana gövdesi diye bir şey, gerçekten vardır ve Brejnevcilik gibi*

57. Bunun en çarpıcı örneği, 8 Ocak 1989 tarihli *2000'e Doğru*'daki "ABD'nin Pervasızlığı" yazısındaki genellemelerden de öte, aynı derginin 26 Mart 1989 tarihli sayısında, Portekiz Komünist Partisi'nin son kongresinde Gorbaçov'u reddetmesinin, SP muhafazakârlığının "Gorbaçov revizyonizmi"ne karşı görüşleri doğrultusunda "genişleyen bir birliğin" kanıtı gibi duyurulmasıdır. Hafızalar bu kadar sığ olabilir mi? Allah, Portekiz Komünist Partisi'ni Doğu Perinçek'e bağışlasın! Bilenler bilir: PKP, yeryüzündeki en katı, en taşlaşmış, en Brejnevci partilerden biridir. Cunhal önderliğindeki PKP'nin, 1968'deki Çekoslovakya işgalinden, 1979'daki Afanistan işgaline kadar, Sovyetler Birliği'nin desteklemediği müdahaleci ve hegemonyacı eylemi kalmamıştır. 1974-77 yıllarının Halkın Sesi ve (aylık) *Aydınlık* dergileri ile 1978-80 yıllarının *Aydınlık* gazetesinin dış politika sayfasında, PKP teşhirleri belki yüzlercedir. Bize yazan bir okuyucumuzla birlikte soralım: Brejnevciliğe karşı haklı olarak mücadele etmiş bir siyasetin bazı önderleri, nasıl oluyor da bugün, PKP gibi bir "dinozor"la aynı safa düşebilmektedir?

58. Bu yazının esas konusuyla ilgili olmadığından, şu, millî meselenin Sovyetler Birliği, Bulgaristan ve diğer Doğu Avrupa ülkelerinde çözülmemişliğinin "revizyonizm"e kanıt gösterilmesi olayını, bir aradan çıkartalım. Sadece, Ergun Balcı'nın 28 ve 29 Kasım 1988 tarihli *Cumhuriyet* gazetelerinde yayınlanan "Ulusal Sorun" başlıklı, iki bölümlü incelemesinden bazı aktarmalarla yetiniyorum: 1922'deki federasyon anayasası hazırlıkları sırasında, "Stalin'in taslağına göre, Rus-Sovyet Federe Sosyalist Cumhuriyeti'ne katılacak olan cumhuriyetler, hükümran değil, sadece özerk statüye sahip olacaklardı. Lenin için bu görüş, 'Büyük Rus şovenizmi'nin hortlaması anlamında idi. Lenin, milliyetçiliğin ancak eğitim, sabır, anlayış ve zamanla aşılabileceğine inanıyordu. Eşitlik ilkesine dayanmayan bir federasyon, tepki olarak milliyetçiliği daha da güçlendirirdi. Lenin bu nedenle Stalin'in taslağını geri çevirerek, cumhuriyetler arasında tam eşitliğe dayanan yeni bir taslak hazırlamasını istedi. Stalin, Lenin'in bu isteğini yerine getirdi. Ama kağıt üzerindeki eşitliğe karşın, pratikte federasyon içinde en güçlü cumhuriyet olan Rusya'nın egemen olacağından emindi.... 1922-1930 döneminde Bolşeviklerin hakkını vermek gerekiyor.... Ancak, Bolşeviklerin eşitlik ilkesini içtenlikle uygulamaya çabaladıkları bu dönemde bile, 'Büyük Rus Biraderi' ortadan kaldırmak mümkün olmamıştır... 1930'ların başlangıcında rakiplerini tasfiye etmiş olan Stalin, artık kendi yöntemlerini rahatlıkla uygulayabilirdi. Bu yöntemlerin özünü, kuvvet ve zor oluşturuyordu... 2. Dünya Savaşı ile Stalin'in kesin kararını almasına yol açtı.... Stalin derhal harekete geçti. Önce. Almanlarla işbirliği yapmakla suçlanan Çeçen, İnguş, Karaçay, Balkır, Kalmık ve Kırım Tatarları yurtlarından Orta Asya'ya sürüldüler. Ardından, Çarlık Rusyası'nda bile görülmeyen yoğun bir Ruslaştırma kampanyası başladı. Yerel kültürler, yerel lisanlar en şiddetli baskıya hedef olurken, Rus tarihi, Rus kültürü, Rus lisanı yüceltiliyordu. Lenin'in korkulu düşü olan 'Büyük Rus şovenizmi', 1945-1953 döneminde tüm ağırlığı ile ortaya çıkmıştır."

Maoculuk da, son tahlilde bu ana gövdenin bir büyük koludur. Burada bağlantı ve devamlılık, daha çok "pratik Stalin"den Kültür Devriminin Mao'suna uzanır. Her iki halkada, bir tekparti yönetiminin başında bulunduğu "proletarya diktatörlüğü"nün, sosyalizmi "kapitalizmin restorasyonu" girişimlerine karşı koruması, esastır. Kritik formülasyonlarıyla teorik gelişme, salt "proletarya diktatörlüğü"nden, "proletarya diktatörlüğü altında devrimin sürdürülmesi"ne ve "sosyalizm tarihî döneminin tümü boyunca, geri dönüş teşebbüslerinin önlenmesi"ne doğrudur. Bunun için "sınıf mücadelesi" hep gereklidir ve hattâ en geniş kapsamına Mao'da kavuşur. Bu uğurda başvurulabilecek şiddet, son tahlilde sınırsızdır. Lenin'in işaret ettiği gibi, bu, prensip olarak "diktatörlük" kavramının içinde saklıdır: Diktatörlük, gerektiğinde herhangi bir hukuk sistemiyle bağlı olmayı reddeden kuvvet kullanımı olanakları demektir.[59]

Bunlar, yüzyüze gelmemiz gereken, sağ Stalinizm ile Maoizm arasındaki buluşma noktalarıdır. Bu, bütün bir siyasal kültür ve gelenektir. Yukarıdaki her belli başlı öge, klasik Stalinciliğin olduğu gibi, Maoizmin ve neo-Maoizmin de teorik avandanlığında yer alır.

Bunun ötesinde, klasik Stalinizm, teori, tavır ve söylemler düzeyinde tutarlıdır: Sosyalizmde hiçbir kitle hareketi öngörmez; hepsine birden karşıdır. Klasik Stalinizmin çelişmesi, bu teorik-politik tavır ve söylemiyle, varolan sosyalizmde (kendisini hedef alan!) kitle hareketlerinin çoğalarak patlak vermesi realitesi arasındadır.

Stalinizm-Maoizm, yukarıdaki olanca teorik avadanlığıyla, sosyalizmde "revizyonizm"'e, "kapitalizmin restorasyonu" eğilimleri ve sonuçlarına karşı (Kültür Devrimi modelinde) kitle hareketlerinden yanadır. Neo-Maoizm, söyleminin tutarlılığını, Polonya'daki Dayanışma Sendikasından sonra şimdi ve Çin'de baş-gösteren öğrenci mücadelesinin "revizyonist diktatörlük"lere karşı olduğunu savunarak korumaya çalışıyor.

SP yönetiminin muhafazakârlığında yaşayan neo-Maoizmin çelişmesi, teorik avadanlığına bağlı olarak kitle hareketlerinden bekledikleri ile, sosyalist ülkelerdeki yen itip kitle hareketlerinin gerçekliği arasındadır. Şimdi bunu ele alacağız.

59. Özellikle bkz. *Proletarya İhtilali ve Dönek Kautsky.*

"TİKP muhasebesi" ve zorunlu bir açıklama

Salih Ural

Doğu Perinçek, *Saçak*'taki bir yazısında benim ve Oral Çalışlar'ın Avrupa Topluluğu'na katılarak "yumuşak" yoldan demokratik devrim öneren sağcı bir çizgiyi savunduğumuzu, bu tutumumuzla TBKP'lilerle aynı çizgide buluştuğumuzu ve Gorbaçovcu olduğumuzu iddia ediyor. "TİKP Muhasebesi"nde ise, bu çizgiyle mücadele içinde "hataların aşıldığı" ileri sürülüyor.

Ne Oral Çalışlar'ın ne de benim böyle bir düşüncemiz ve açıklamamız olmamıştır. İnsan böyle bir iddiayı öne sürerken belgeye dayanmalıdır. Bu arkadaş garip bir ruh hali içindedir. İnsanlar ve olaylar hakkında keyfince konuşmayı, sanki onlar söylemiş veya yazmış gibi iddialar ileri sürmeyi bir alışkanlık haline getirmiştir. Bu noktada kendisine açıklama yapmanın, uyarılarda bulunmanın da yararı olmadığı görülmüştür. Sürekli olarak onun iddialarıyla uğraşmak mümkün değildir ve "demiştim-dememiştim" tartışmalarıyla da bir yere varılamaz. İşin daha da acıklı yanı bu dedikodu yöntemine dayanarak TİKP Muhasebesi'ne girişmesidir. Zihninde türettiği hayallerle "mücadele içinde" hatalarını "aştığı" gibi bir hayal görmektedir. Artık, orada, her türlü tartışmanın ötesinde bir saçmalık durumu vardır.

Temennim, Doğu Perinçek'in bu alışkanlıklarını terketmesi, içine girdiği çıkmazı farketmesi ve sükunete kavuşmasıdır. Ancak o zaman kendisiyle tartışmak mümkün olabilecektir.

Sefer Deniz

birlik sorunu ve parti anlayışı üzerine

Sosyalistler birlik üzerine, işçi sınıfının sosyalist partisinin oluşturulması üzerine tartışıyor. Doğru bir tutum sahibi olabilmek için, sorunu doğru kavramak gerekiyor. Sorunu doğru kavrayabilmek için de, tartışılanları, yaşamın, partiğin içinde sınamak, daha önceki sınamalardan dersler çıkarmak gerekiyor. Peki, bunu nasıl yapacağız? Bu ülkede işçi sınıfı hareketi ile, sosyalist hareketin çakışmadığını, aynı kanaldan akmadığını ve ilk ve en önemli görevin, bu durumu aşmak olduğunu söyleyen sosyalistler, en azından kendi çevreleri adına bu durumu değiştirmek için bir mücadele sürdürdüler, sürdürüyorlar. Ama sonuç o ki, kendi çevreleri adına bile, sınıf ile sosyalistler arasındaki kopukluk, bir anlam ifade edebilecek oranda aşılamadı. Bu sonuç, sosyalist hareketle işçi sınıfı hareketinin birleştirilmesi ve işçi sınıfı partisinin yaratılması görevini önüne koyan her çevre için, bu yolda attıkları adımların *niceliği* ne olursa olsun, *esas olarak aynen geçerli.* Herkes, var olan kopukluk durumunu aşmak için birbiri ile aynı yolu da izlemedi. Ama sonuç, hiçkimse için (sınıfın belli kesimlerinin, bir biçimde içinde yer alabildiği, ulaşılan kitlevilikler, kalıcı kılınamayan, baskı döneminden çıkılmasına paralel olarak yeniden canlandırılamayan kitlevilikler sonucu değiştirmiyor) farklı olmadı. Birşeyler yanlış yapılmıştı, birşeyler eksikti! Yenilgi dönemi ile ayan-beyan ortaya çıkan durumun nedenlerini bulabilmek için, her çevre kendi geçmişinin muhasebesine, kendi geleneklerinin elverdiği ölçüde döndü, dönmeye çalıştı. Yine geleneklerden kaynaklanan yetersiz bir kavrayışla, başarısızlığın nedeni olarak, ilk suçlular bulundu! Becereksiz, üzerlerine düşeni (?) yeterince yapmayan, yapamayan önderlikler! Sorunların kaynağına inmeye çalışmanın bu ilk (ve ilkel, yetersiz) aşamasında, içinde bulunan olumsuz

durumun nedenleri, bu söylem etrafında dönenerek çözümlenmeye çalışıldı. Bu tepkisel tavırla karşılaşan önderliklerin, tartışmaları sağlıklı yönlere kanalize etmekteki çabaları; yine kendilerinin bir çeşit kendini koruma güdüsü ile geliştirdikleri karşı söylem suçlamalarla lekelendi. Tartışmalar tam anlamı ile rayından çıktı. Zaten başlangıç noktası itibarı ile girmesi gereken raya yönelmiş de değildi. Sonuç, sağlıklı muhasebelere süratle yönelebilmek yerine, yeni bölünmeler oldu. Bu bölünmelerin en önemli yanı ve, en sağlıksız yanı da, olumsuzlukların nedenleri üzerine zengin, sağlıklı tartışmalar yapılamadan, bu anlamda, sonuçta yine ayrılık olsa bile, bir üst düzeyde netleşerek, tartışılarak ayrışılmadan, bölünmek oldu. Önce karşılıklı suçlamalar yöneltildi, ayrışıldı. Sonra tartışılmaya başlandı. Bu işle yişle lekelenen süreçlerin içinde sürdürülen tartışmalar, istenen/olması gereken ideolojik/politik zenginlikleri, birikimleri yaratmadı. Çok zaman, enerji, insan, olanak v.b. kaybedildi..

Bu sürecin belli bir noktasında (epeyce geç bir noktasında), bu yöntem ve içerikle sürdürülen tartışma ile, işin içinden çıkılamayınca, ileri yönelmenin önü açılmayınca, perspektiflerin, sosyalizm kavrayışlarının, ideolojinin ele alınıp, sorgulanmasına geldi sıra. *Ama-aynı sakat mantıkla, önderliklerin yerine bu sefer de marksizm-leninizmin -dünya devrimci pratiği ile sınanmış-önermeleri konularak-suçlamalar, yanlış bir yöntemle yanlış hedefe yöneltilerek!* Yeni suçlular bulundu bu kez: Leninist öncü parti anlayışı ve o anlayışı, perspektifi oluşturan/bütünleyen tahliller. "Çağ değişmişti, şartlar değişmişti, paslı tüfeklerle savaşılamazdı, o zamanın öncü partisi ile şimdinin öncüsü aynı olamazdı... v.b.". Bütün bunlar yüzünden de, işçi sınıfı ile birleşmek, kitleselleşmek mümkün olamıyordu? Şimdi, bu tartışma/ayrışma sürecinin içinde, belli bir noktasındayız. Ama, çıkış, başlangıç noktası yanlış olsa da, süreç, bir önceki dönemde olduğu gibi yürümüyor, yürümeyecek. Birincisi, sosyalistlerin önemli bir kısmı, bir önceki dönemin yanlışlarından epeyce ders çıkarttılar, daha olgun davranabiliyoruz artık. İkincisi, çıkış noktası sakat, yaralı da olsa, başlayan ideolojik tartışma, perspektif tartışması, sosyalizm anlayışlarının tartışması, teorik mücadelenin kendi doğasının, süreci olumlu biçimde etkilemesi, olması gereken zemine çekmesi ile, zenginleşti, rayına girmeye başladı. Sorular, doğru sorulmaya, bilimsel yöntemle sorulara cevap aranmaya başlandı. Şimdi sosyalistlerin *önemli* bir kısmı, önce kendi önermeleri bazında saptadıkları hedeflere (kişiler, önderlikler, perspektifler) suçlamalarını yöneltip, önce ayrışıp, sonra tartışmak yerine; önce sosyalizm anlayışları itibarı ile, buna bağlı olarak parti kavrayışları itibarı ile, önce teoriyi, teorinin dünya ve ülke deneyinde sınanmasının ürettiği sonuçları değerlendirip, tartışarak, önermelerini bu tartışmalarla sürece hakim kılmaya çalışarak yürümeye çalışıyorlar.

Bu tartışmalar, çabalar, böyle sağlıklı bir bilimsel temelde sürdüğü sürece, sosyalizm kazancaktır. Sağlıklı bir tartışma ortamı, doğru, hayata, gerçeğe uygun önermelerin, perspektiflerin en geniş taraftarına ulaşmasını sağlayacaktır. Görüşlerine, yöntemine güvenenlerin bu süreçten korkmaması, bunu istemesi gerekir.

Tartışmaları istemeyenler mi var? Güzel güzel anlatırken bu imalı sözü niye söyledik? Evet, tartışmaları istemeyenler de var, yanlış zeminlerde tartışılmasını önerenler de var. Tartışmaları yanlış yöntemlerle sürdürenler de var.

Bu süreçte gündeme getirilen bazı anlayış/öneriler; gerekli ve verimli olabilecek bir tartışmayı istememektedir, dışlamaktadır. Çünkü bu anlayışın içinde şu soruların yanıtı yoktur: Herkesin kendine göre doğru bilip üzerinde yürüdüğü çizgi, "herkes" tarafından tartışmasız mı kabul görüyor, izleniyor? Eğer öyleyse, hemen her çevrenin kendi içindeki "çizgi tartışması" neyin nesi? *Bizim kendimizi değiştirmemiz,* başkaları (diğer sosyalistler) ile tartışamamızdan, onları değiştirme ve onlarla birlikte değişme çabasından geçmek zorunda ise, evet, *bugünün zorunluluğu bu ise,* bizim kendi başımıza kendi kendimizi değiştirme çabamız, hayatı değiştirmeye yeter mi? Böyle davranarak sınıf içinde örgütlenebilir miyiz, sınıfın içinde bu tarzla, şimdikinden daha ileri oranda örgütlü olabilsek bile, bu sosyalist hareketle sınıf hareketinin birleşmesi, bir ve aynı kanalda akmaya başlaması anlamına gelir mi? Bunun birleşebilecek olan bütün güçleri birleştiremeden, ülke çapında, mücadele alanının bütünü bazında yapılabilmesi mümkün mü? So-

rular arttıkça, soru işaretleri de gerçekten artıyor! Devrimci sosyalistlerin birliği perspektifini dışlayan bu *biz* mantığı/söylemi, artık ömrünü tamamladı, bunu aşmak gerek. *Biz*, bugünü ve yarını olması gerektiği biçimde yakalayan bir biz olmak istiyorsak, özünde "bizden başka doğru zeminde mücadele eden kimse yok" anlamına gelen bu bakış/davranış kalıplarını artık aşmalıyız. *Ve herkes tarafından artık anlaşılmalı ve üzerinde spekülasyon yapılmamalıdır ki, bu yeni tavır, hiçbir biçmde, bugüne kadar sürdürdüğümüz mücadelenin, bu mücadele içinde yarattıklarımızın (ne kadarsa o kadar, ama yarattıklarımızın) yok sayılması anlamına gelmez!* Yıllardır yanlışı ile doğrusu ile sürdürdüğü mücadelesine saygı duyan, inanan hiçbir devrimci, geçmiş mücadelesini, bu mücadele içinde el yordamı ile olsa da, *el birliği ile* yaratılan değerleri ve tüm bunların toplamından oluşan *kollektiviteyi, yeni ve doğru bir partileşme süreci oluşması* durumda, *sıfıra iblağetmez!* Belki sınıfla sosyalist hareketin bütünleşmesi mücadelesi, proleterya partisinin yaratılması mücadelesi içinde, her türden yanlışlarımız, eksiklerimiz sonucunda, partileşme sürecinde başarılı adımlar atamadık, belki sonuçta bu anlamda da yenildik. Ama bugüne, o mücadele sürecinin içinden geçerek, o süreçte öğrenerek geldik. Hiçbirimiz kendi üstünyeteneklerı ile, bireysel marifetleri ile, bugüne ulaşmadı, ne kadarsa o kadar, ama "kollektif" bir mücadelenin sonucu olarak bu noktadayız. Her koyunun kendi bacağından asıldığı dönemler, yıllar da yaşadık, ama benliğimizi, yine birbirimizle olan *ilişkimizin, mücadelemizin* (bunların toplamından oluşan tırnak içinde de olsa "kollektifliğimizin") içinde bulduk. Bunların toplamından proleterya partisi olmaz; doğrudur, ama canımız pahasına yarattığımız, savunduğumuz değerlerin üzerinden atlayarak, yok sayarak da proleterya partisinin yaratılması sürecinde yol alınmaz. Ne diye sosyalizm anlayışlarımız, perspektiflerimiz v.b. başlıkları ile tartışıyoruz? Bu kavrayışlara nerede ulaştık?

Bu yazıdaki tartışmamız açısından önemli olan yan şudur; Sürdürdüğümüz ve sürdürmemiz gereken tartışmalar, bizi yolumuzdan alıkoymaz, bu tartışmalar sırasında perspektiflerimiz bazında bölünsek, yeniden saflaşsak bile, bu bile, sağlıklı bir temelde, proleterya partisinin yaratılması sürecinde, birleşebilecek güçlerin birleşebilmesinin önünü açacaktır. "Bu tartışmalar bizi böler, yolumuzdan alıkoyar" türünden görüşler, tutucudur, gelişmenin önüne set çekicidir, geçmiş sağlıksız tartışmaların mantığını/biçimselliğini aşamamış olmanın ürünüdür. Bunlardan vazgeçilmelidir.

Diğer bir yanlış tutuma; yanlış zeminde bir tartışma sürdürülmesi olgusuna geçelim:

Sürdürülen tartışmalar içinde, bir kısım sosyalist, kendi çözüm önerilerini (birleşik-yasal bir sosyalist partiyi) öne alarak, önce bunun hallini, sonra oluşacak "bütünlük" içinde tartışmaların sürdürülmesini öneriyorlar. Örneğin, devrimcilik/reformculuk tartışmasını/ayrışmasını, oluşturulacak bir birleşik, yasal sosyalist partinin içinde yaşayalım diyorlar. Parti anlayışına ilişkin bir çok perspektif tartışmasını da, oluşturulmasını önerdikleri bu partinin içinde sürdürmeyi savunuyorlar. En önemli gerekçeleri, bugünkü durumda, siyasi mücadele arenasında, sosyalistlerin bu halleri ile alternatif olamadıkları, süreci etkileyemedikleri, gündemin oluşmasında rol sahibi olamadıkları v.b. Bir benzetme yapmama izin verilsin, kıyısında durduğumuz, azgın bir ırmak var, boğuşulması ve hakim olunması gereken.. Herkes eldeki malzemenin şu veya bu biçimde değerlendirilerek mücadele edilmesini öneriyor. Bu arkadaşlar da, "elimizdeki malzeme ile büyük, hepimizi içine alacak bir sal yapalım, üzerine çıkıp, kendimizi ırmağa salalım; salı nasıl yüzdüreceğimizi, akıntıyı nasıl kontrol edeceğimizi, sal ırmağın gücüne dayanamayıp parçalanırsa, nasıl/ne tarafa doğru yüzeceğimizi onun üzerinde konuşuruz" diyorlar! Bu benzetmeye kızan, yanlış bulan arkadaşlar olacaktır. "Sal değil, gemi inşa edelim, ayrıca sosyalistlerin bugün ulaştıkları olgunluk ve güç, gemi inşa etmeye yeterlidir. v.b." diyenler olacaktır. Gemi, planla inşa edilir. Herkesin elinde farklı bir plan varsa, geminin her bölümü, ayrı bir plana göre inşa edilemeyeceğine göre, yapılacak işi, o planlardan akıntıyla boğuşmaya en uygun olanını bulup/oluşturup, onu inşa edip, yola öyle çıkmaktır. Planları cebimize koyup, hipimizi şimdilik taşıyabilecek gibi gözüken bir salapurya imal edip, onun üzerine çıkıp, kendimizi suya salarsak, cebimizdeki planlar, sal dağıldığında bizi suyun üzerinde tutmaya yetmez! Su üstünde giderken, gemi de inşa edilmez!..

Ele alacağımız ve yazının bundan sonrasında üzerinde duracağım üçüncü yanlış tutum ise, tartışmaları yanlış bir yöntemle, benim, *"Her iki zemine birden basarak tartışmayı sürdürmeye çalışanlar"* diye adlandırdığım, davranış sahipleri. Bu tutum kendini en fazla, şu anda sürmekte olan nasıl bir parti? tartışmasında belli ediyor. Özellikle bu alanda, farklı perspektiflerde tartışılan, *farklı parti anlayışlarını* telif etme gibi bir görüntü veren bir söylem yaratıyor.

Şu artık açıkça ortaya çıktı. Tartışanlar, sosyalizm anlayışlarına bağlı olarak, diğer birçok konuda olduğu gibi, (nasıl bir parti?) tartışmasında da, birbirinden temelde farklı perspektiflere *dayalı olması gereken,* farklı parti anlayışlarına sahipler. Şu anda, yasal birleşik bir sosyalist partinin gerekliliği tartışılırken, bir yandan da, ve esasında, Leninist öncü parti anlayışı tartışılıyor. Ve bence, program tartışmasına bağlı olarak esas ayrışılması gereken nokta da burasıdır ve süren tartışmalar sonucunda bu noktada ayrışılacaktır.

Tartışanlardan bazıları, sorunun doğru konuluşu, önce nasıl bir sosyalizm, buna bağlı olarak, nasıl bir program ve program anlayışına bağlı olarak da nasıl bir parti şeklinde olmalıdır diyorlar. Doğrusu da budur. Ama bu tartışmanın taraftarları götüreceği sonuç Leninist öncü partinin, ve bunun alternatifi olarak öne sürülen birleşik-yasal sosyalist partinin, tartışan tarafların perspektiflerinin doğal mantıki uzantısı, sonucu olarak tartışılması olacaktır. Bu, şimdiden ortadadır ve tartışan perspektif sahiplerinin bunu görerek, her iki tarafın da bunu görerek, bugünün aşılması gereken zorluklarını, alternatif olma v.b. problemlerini, kitlevi olabilme sorununu, bu itibarla tartışmaları gerekir. Ve böyle bir tartışmada, bu iki parti anlayışına yol açan, ulaşan perspektifler bir arada, bilimsel olarak mümkün olmayan bir aradalıkla savunularak, bu sorunun çözümünde yol alınamaz. Aşağıda, bu konu üzerine örneklerle tartışmaya girmek istiyorum.

Biz bir yol izledik. Bugün görüyoruz ki, "yürünen yol ne sınıfı ne de sosyalistleri olunması gereken yere götürmüyor. "Ulaşılan sonuçlar ise; ...Yirmi küsur yıllık partileşme süreçleri, bıkanların kurdukları partiler varolan kadroların ancak çok küçük bir azınlığını bir araya getirebildi ve kendi süreci içerisinde daha farklı bir konuma ulaşması olanaklı olmadı. "Doğru çizginin sonunda egemen olacağı" görüşü ise avuntudan kendi kabul edilemez durumunu görmemezlikten gelmenin aracı oldu... Mezhepçi bölünmeler içerisinde bulunan sosyalist harekete geniş işçi yığınları güven duymuyorlar, onlara yaklaşmanın kendilerinin de bölünmesine yol açacağından korkuyorlar..."

Şimdi, izlediğimiz yolun bizi ulaştırdığı şu sonuçlardan *nasıl dersler* çıkaracak, bizi farklı (istenen) sonuçlara ulaştırabilecek politikalar saptayacağız? Bu sonuçlardan doğru doğru dersler çıkararak, doğru politikalar saptamak için; izlediğimiz yoldaki *hangi yanlış perspektiflerin* bizi buraya getirdiğine bakmak, bunu bulmak gerekli. Yani, *araçların gölgesinde boğulmuş amaçlarımıza dönüp bakmak gerekiyor."* Bunu yapamazsak, aynı sonuçlar üzerine konuşur, ama çıkış yolu olarak farklı şeyler öneririz. Zaten böyle oluyor. Farklı perspektiflerin herbir sorunda getirdikleri yorumlar da, *farklı oluyor!*

Kimileri, "Leninist öncü parti anlayışı, bugüne cevap vermiyor. Çağımızın ve ülkemizin öncü partisi *farklı olmalıdır"* diyorlar. Kimileri, Leninist parti anlayışının bugün de geçerli olduğunu, meşruiyet, kitlesellik v.b. sorunlarının bu perspektif içinde kalınarak cevaplarının ve doğru çözümlerinin bulunabileceğini savunuyorlar. Ki ben de böyle düşünüyorum. Kimileri de, hem Leninizmin bu konudaki argümanlarını, ve hem de birleşik-yasal bir sosyalist partiyi daha yukarıda özetlediğimiz zorunluluklardan yola çıkarak, *birarada savunuyorlar. İşte bu tutum,* tartışmaları her iki zemine birden basarak sürdürmeye çalışmak diye adlandırdığım ve kendi içinde çıkmazları olan tutum.

Evren'in yakın geçmişte Avrupa gezisinde ehlileşildiği takdirde kurulabileceğini söylediği komünist partisiyle ilgili demeci ile, Özal'ın söylediği açık anayasa ve komünist partisi kurulabilir açıklamaları; bir kısım sosyalisti, bu politikalar itibarı ile tutum saptamaya, partileşme ve birlik perspektiflerinin şekillendirici motifi olarak bu muhtemel gelişmeleri veri yapmaya "itiyor".

Konu ile ilgili "değişik" perspektifleri biliyoruz. Sosyalistlerin bir kısmı "bir parti kuralım, 141-142'nin kalkması için de mücadele

edelim" diyor. Bir kısmı da, "bizim programımız, 141-142'nin çizdiği yasallığın içine sığmaz", "ülkedeki politik değişimin yönü, bu yasal çerçevenin değişmesine doğrudur, yasal parti o zaman konuşulabilir olacaktır" diyor. Bütün bu bakış ve tartışmalar, bugün üzerinde yoğunca konuşulan birlik sorunu ile de bağlantılı. İkincilerden bir kısmı, her ne kadar, "yasal parti tartışması, birlik tartışmasının ön şartı olarak ele alınmamalı" diyorlarsa da, bu söyledikleri, yukarıdaki perspektifle birlikte ele alındığında, çok açık ki, temelde başka dillerden konuşmuş oluyoruz.

Ne için birleşeceğiz?
Nasıl bir program temelinde birleşeceğiz?

Sosyalistler birlik üzerine çeşitli platformlarda neden yoğunca tartışıyorlar? Sosyalistlerin birliği, sosyalist solun gündemini, her zamankinden fazla neden şimdi dolduruyor? Daha önce de yazıldı "her yenilgi döneminin ardından birlik tartışmaları yoğunlaşır. Çünkü..." Eğer bugünkü birlik tartışmalarının da temel hareket ettiricisi, bu tesbit ve çünkü'den sonra gelen açıklamalar ise, yakın gelecekte olacak olan; diğer yenilgi dönemlerinden sonra olanların belki biçimde farklılıklar taşıyarak, aynısıdır: Çevrelerin "biti kanlanınca", birlik eğilimlerinin gerilemesi?! Yanlış! Bugünkü güçlü birlik eğilimlerinin nedenini böyle koymak da, "eğer çabuk davranılmazsa" olacaklar üzerine söylenenler de yanlış! Bu eğilimlerle hareket eden kişi ve çevrelerin varlığı bir gerçeklik. En azından böyle tahlil yapanlar, bu gerçekliğin ifadesi olarak ortadalar. Ama birlik sorununa ilişkin bugünkü özgül durum (moment), ne esas olarak bu ve benzeri nedenlerle oluştu, ne de sürecin geleceği (olumlu sonuçlar oluşması) bu nedenlerin etkileyeceği davranışlara bağlı..

Uzunca bir süredenberi, birlik sorunu, sosyalistlerin ortak gündemi. Sosyalistlerin birliği üzerine, dergilerdeki soruşturmalarda ve oluşturulan platformlarda ortak bir tartışma yürütülmeye çalışılıyor. Bu, yakın geçmişten, eskisinden farklı bir tutumdur ve yararlıdır. Kendini "en doğru çizgi", diğerlerini şu veya bu oranda "yanlış çizgiler" olarak gören tutumların hakim unsur olduğu manzara değişmiştir. İçe kapanıklık ve tartışmama, yerini açıklık ve yeterli düzeyde olmasa da zengin bir tartışmaya bırakmaktadır.

Sürdürülen tartışmalardan sonuç alınabilmesi, -ki hemen herkesin üzerinde birleştiği en doğrudan ve gerekli sonuç, partidir- aynılıkların ve ayrılıkların sosyalizm kavrayışları temelinde, buna bağlı olarak programatik görüşler temelinde, *parti anlayışları* temelinde netçe ortaya çıkması ile mümkün olacaktır.

Parti anlayışları sözünün altı çizili. Çünkü, birlik sorunu, parti sorunu ile içiçe tartışılıyor. Oluşturulma biçimi, zamanlaması v.b. girdileri ile birlikte tartışılan bir yasal parti, birlik sorununun anahtarı olarak gündemin önüne çıkarılıyor. İşte bu noktada, birileri elmalarla armutları toplamaya çalışıyor. Tabii, kendi savundukları perspektifler sonucu öne çıkardıkları çözümü, davranış biçimini, mümkün olan en geniş çevreye kabul ettirmek doğrultusunda davranışlar, kendi mantıkları içinde, yanlış değil. Leninist parti anlayışını, günümüzde geçerliliğini yitirmiş olarak, "paslı tüfek" olarak değerlendirip, yasal partiyi bu bazda savunanlara yanlış toplamalar yaptıkları doğrultusunda bir sözümüz yok. Onlarla yolumuz önceden ayrışmış durumdadır. Sözümüz, ''sosyalistlerin önemli sayılabilecek bir kesimi arasında, yaşanan uzun baskı yıllarının verdiği bıkkınlıkla da, işçi sınıfı iktidarı hedefini kalbimizde saklıyarak", birliği sağlayacak yasal bir partinin kurulmasını çeşitli biçim ve zamanlamalara bağlı olarak formüle edenlere. Bu formülasyonların tümü, ülkemiz sosyalizminin geçmiş deneyleri itibarı ile gerçekten *aşılmıştır.*

Bunun yeterince açıkça anlaşılmaması, dikkatlerin bu noktaya yönelmemesi, çevrelerin bunu iç sorunlar gibi algılayıp, dışa dönük tartışmamalarından, veya dışa dönük tartışırlarken bile, kendi çevrelerine özel bir jargonu öne çıkarmalarından, belki istemeyerek de olsa başkalarınca çok anlaşılamayan özel bir dil-söylemle tartışmalarından kaynaklanıyor. Ama, aynı sorunları, aynı başlıklarla tartışıyoruz. Bu tartışmalar sırasında, tartışan farklı çevreler arasında, birbirine çok benzer eğilimler oluşuyor. Yani, birbirinden farklı çevre ve gelenekler, tartışılan perspektiflerle hem de dışlama dönük olarak, yeniden saflaşıyor. Kendi içinde farklı perspektifler bazında ayrışan her çevrenin, ayrışan parçaları, kendi benzerlerini, aynı süreci yaşayan diğer çevrelerin "içinde" bulabiliyor. Ayrışma birleşme süreci diye adlandırdığımız olgu budur.

Yeniden şekillenmelerin, ayrışmaların ve birliğin potansiyelleri burada yatıyor, bu olgulardan kaynaklanıyor. *Söylediklerimize bir örnek:*

"1) Tek bir parti çatısı altında birlik eğilimi, 2) Yasal örgütlenme konusunda, ikircimsiz bir irade birliği, 3) İç yaşamı demokratik, farklı görüşleri sıralarında koruyabilen, 4) Kitlesel bir parti anlayışı, ...bunlar, bugün Sosyalist Birlik dergisi çevresinde toplanmış bir muhalefet kanadı olarak savunduğumuz, ilk sayımızdan itibaren öne çıkardığımız fikirler.... ben yukarıda belirtilen dört noktayı, ...teorik bir analizin sonucu ve dolayısıyla kalıcı olarak da, Türkiye'nin Yeni Tip Marksist Partisinin temel özellikleri olarak gördüğümü vurgulamalıyım. Değişmez bir öncü parti tipi yoktur, ...Lenin zamanını öncüsü başka, bugün Türkiye halkının öncüsü başka olmak *zorunda.... Ülkenin öncü partisi, ancak ve ancak, geniş ve kitlesel bir emek ve sosyalizm partisi olabilir.... Partili birlik ilkesi ve parti özellikleri, benim için başlıbaşına bir program maddesi, en önemli program maddesidir.* (Aynı yerleri ben de çizecektim ya, çizili yerler arkadaşın kendisine ait!) Halil Berktay, Adımlar dergisinin Nasıl Bir Program? tartışması.

Alıntı uzun ama zorunlu. Başkalarına yeterince kulak vermemek gibi kötü bir geleneğin hâlâ sürdüğü bir zeminde böyle yapmak lazım.

Sosyalist Birlik Dergisi yazarlarından Oral Çalışlar arkadaşın Adımlar dergisinin yaptığı soruşturmaya verdiği yanıtlarda ise şöyle belirlemeler var: "...Parti programında hesaba katılması gereken ilk koşullardan birisi de, iktidar mücadelesinde devrimci değişimin esas olduğu noktasını saptamaktır. Bütün yolları bir mücadele biçimi olarak reddetmeyen, ancak perspektifini düzenin sınırları dışına uzatan ve her şart altında varlığını sürdürebilecek bir örgüt modelinde ısrarlı olarak gerekiyor.... Sonuç olarak program, örgütsel planda kanatlı ve çoğulcu bir parti modeline uygun şekilde, ideolojik planda devrimci marksizmi temel alan, sınıf mücadelesi gerçeğinden kopmayan, siyasi planda ise, devrimci dönüşüm ihtiyacı ile, günlük yasal mücadele pratiğini ustaca birleştiren bir anlayışa sahip olmalıdır..."

Şimdi, Adımlardaki soruşturmaya cevabının bir kısmını daha önce yukarıya aldığımız Halil Berktay arkadaş, Sosyalist Birliğin tartıştığımız konuya ilişkin görüşlerini aktardıktan sonra, kendi deyimi ile "Türkiye'nin Yeni Tip Marksist Partisi'nin temel özelliklerini "vurgularken, birinci tekil şahısla yazmaya (ben, benim için v.b) özen göstermiş. Doğru da yapmış. Çünkü bence Oral arkadaşın yukarıya aktardığım vurgulamaları ile, onlardan ulaşılacak Parti ile; Halil arkadaşın anlattığı Yeni Tip Marksist Parti aynı şey değil. Bu noktayı vurgulamaktaki amacım, Sosyalist Birlik çevresi yazarlarının bu konuda farklı perspektiflere sahip olduklarını ispatlamak veya böyle bir farklılık icat etmek değil. Üstelik, sürdürülen tartışmada böyle farklılıkların diğer çevrelerde, örneğin Yeni Öncü çevresinde tam bu duruma denk düşmese de olduğunu daha önce vurguladım. Gelinen noktada, durum budur ve bunlar üzerinden sürdürülecek bir tartışma sağlıklı bir netleşme (ayrışma? karşılıklı ikna temelinde bir tartışma ile birleşme?) yaratacaktır bence. Yukarıda anlatmaya çalıştığım gibi, bir ayrışma/birleşme süreci yaşıyoruz.

Sosyalist Birlik dergisi yazarlarından yaptığım alıntılarla esas vurgulamak istediğim yan şu: Halil arkadaş Sosyalist Birlik çevresi olarak ortakça savundukları fikirlerden, parti kavrayışlarından yola çıkarak; bence *bu tahlilleri kendi içinde mantıki sonuçlarına kadar geliştirerek, kendi içinde tutarlı* sonuçlara ulaşıyor ve sürdürülen tartışmada taraf olarak bunları savunuyor. Ben bu yazıda vurgulamaya çalıştığım perspektifler bazında bunlara-nasıl bir parti? tartışması bağlamında-katılmıyorum. Bu farklı perspektifler bazında tartışmaların sürdüğünü de biliyoruz zaten. Başta söylediğim gibi, bu tartışmalar iyidir, netliğe, sağlıklı birliklere ulaşmamıza yarayacaktır. Daha da tartışmaya devam etmeliyiz, edeceğiz.

Oral arkadaş ve Sosyalist Birlik çevresinde, Oral arkadaşın yukarıdaki vurgulamaları, perspektiflerini ve hem de, Sosyalist Birlik çevresinin aynı konuda ortakça savunduğu, yukarıda Halil arkadaşın aktardığı perspektifleri *birlikte savunanlar,* bence kendi mantık silsileleri içinde tutarlı değiller. Durumu çarpıcı biçimde vurgulamak için kullandığım deyimle, elmalarla armutları toplamaya çalışıyorlar! Hem yasal örgütlenme konusunda, ikircimsiz bir irade birliğini, hem de "perspektifini düzenin sınırları dışına uzatan ve her şart altında varlı-

ğını sürdürebilecek", "iktidar mücadelesinde devrimci değişimi esas alan" bir örgüt modelini *birarada savunmak,* bence mümkün değil. Tartışmalar, bence bu noktada derinleştirilmeli, örneğin proleterya diktatörlüğü kavrayışı, bu tartışmanın içinde nerede duruyor, bu da tartışılmalı. Bence arkadaşlar (hem bizim çevremizde, hem Sosyalist Birlik çevresinde, hem de diğer çevrelerde veya sosyalist birey olarak böyle düşünen arkadaşlar) bu konudaki düşüncelerini dergilerde, gazetelerde yürüttüğümüz tartışmalar içinde açmalıdırlar. Tekrar söylüyorum, genel tanımlamalarla sınırlı çerçevede bırakılan tartışmalar, netleşmeye sağlıklı ayrışma/birleşme süreçlerinin yaşanmasına hizmet etmeyecektir. Her iki zemine birden basmaya çalışarak mümkün olabilecek en geniş (ve sağlıklı) birliğin yaratılabilmesi mümkün değildir.

Taner Akçam

kendimiz -devrimci yol- üzerine düşünmek

Hegel'de bilinç ve bilincin kendini bilmesi üzerine yazılanları her okudukça ilginç bir haz duyuyor insan. O'nun "kendi kendine bilinç" ile "kendisi için bilinç" arasındaki ayrımı, bana her seferinde "kendi üzerine yeniden düşünmek" eyleminin önemini hatırlatıyor. Doğal halimizin bilincine varılmasının politik önemine inanıyorum.

Aşağıdaki yazı serisi, bu, kendimizin doğal halinin bilince çıkartılması sürecinin adımları olarak algılanmalı.

"Biz" ve "kendimiz"den, içinden geldiğim devrimci hareketi kasdediyorum. Bu hareket kavramını da bir "örgüt", bir "topluluk" anlamından çok, bir ruh hali, bir düşünme tarzı, belli bir anlayış olarak kullanıyorum. Yazılardan da anlaşılacağı gibi, bugüne ve geleceğe ilişkin olarak, bir yapı veya bir grubun övgüsü veya öne çıkarılması üzerine gelecek kurmayı savunmuyorum. Bugün yaratılacak olanın içinde "bize" bir tarihi anlam kazandırmak için yapılan bir çaba, bu. Sadece "kendimizin ne olduğumuzun" bilince çıkartılmasında, kurulacak yarınlara ilişkin ciddi potansiyellerin yattığı söylenmek isteniyor. Ve bu, basit bir çevrenin devam ettirilmesi arzusunun çok ötesinde bir şeydir.

Türkiye Sosyalist Hareketi, tüm marjinalliğine ve devre dışılığına rağmen, 2-3 yıldır ciddi bir canlılık ve "yenilenme" süreci yaşıyor. Gerek dünya, gerekse ülkedeki koşulların değişmiş olması, genel bir *harmoni* ve *uyum* isteklerinin öne çıkması şeklinde yaşanıyor. Daha yumuşak olmak özelliğine sahip, yeni saflaşma, bölünmeler yaşanıyor. Sorulan belli sorular ve bu sorulara verilen cevaplara göre yaşanan bu saflaşma ve tartışmalarda ortak soru veya arzu "Devrimci Yol çevresinin niçin bu süreçte olmadığı ve olması koşullarının nasıl yaratılabileceği". Salt geçmişte kalabalık ve büyük bir hareket olması nedeniyle, aritmetik arzulardan kaynaklanmıyor, bu soru. (Eğer bu

hareketin kalabalık tabanını kazanmak gibi tüccar hesapları varsa veya sadece güç sorunu açısından probleme yaklaşılıyorsa, bu tavırların çok cidiye alınacak tarafları yoktur.) Çünkü en azından TKP ve HK gibi geçmiş hareketlerin, aşağı kalmayan kalabalıkları olduğu veya bugün 3-4 grubun biraraya gelmesiyle Devrimci Yol'dan daha fazla kalabalığı yaratabilecekleri biliniyor. O halde açık söylenmeyen ama derinde varolan ortak bir kanı, bu harekette *başka* bir şey olduğu; kalabalık olmanın ötesinde, bu hareketi ayrı kılan başka özelliklerin varolduğudur. *Başka olan bir şey var mı? Varsa ne?*

Belki kendi kendime kuruntum ama, ben henüz adı konmamış, derinlerde varlığına inanılan bu başkalığın gerçekten olduğuna ve bunu bilince çıkartmanın önemine inanıyorum. Bu ayrı ve başka olanın, bizi diğer sosyalist örgüt ve hareketlerden ayırt eden özelliklerin, bugün ve yarın için çok önemli olduğunu düşünüyorum. (Bundan, asla bu hareketin bir araya getirilmesinin zorunluluğu gibi bir sonuç çıkartılmamalıdır. Savunulan, çok farklıdır.)

Subjektif bir tercih yaptığım, ve bir anlamda "doğal ve kendiliğinden" varolan ve belki de fazlaca görülmeyen ve belirleyici olmayan bazı ayrım noktalarını abartıp öne çıkarttığım eleştirilerini kabul etmeye hazırım. Zaten baştan söyledim: Yarın için kendimize bir anlam vermeye, kendimizin bilincine varmaya çalışıyorum.

Devrimci Yol çevresinin, hemen hemen istisnasız bütün geçmiş grupların en azından (satışları ve dağıtım çevresi çok dar ve sınırlı da olsa), bir dergi ile siyasal (?) arenada yerini aldığı koşullarda, hiç ses çıkartmıyor oluşu, herkesi şaşırtıyor. "Bu koca hareket en azından bir dergi çıkartabilir, siyasi gelişmelere sınırlı da olsa kendi çapında müdahale edebilirdi" deniyor. Sorun, belki bu *"siyaset", "müdahale", "bir çevrenin biraraya gelmesi"* gibi kavramlarda da yatıyor. Ama lafı fazla dolandırmadan, bu "olmamanın" nedenlerine cevap bulmaya çalışalım. Ben biraz cesaretle bu "olmama" kavramını olumlu yorumlamaya çalışacağım ve bunu, hareketin karakteri ile izah edeceğim. Devrimci Yol bir halk hareketi idi. Bugün bir halk hareketi olmadığına göre, onun da olmaması doğaldır ve yarın bir halk hareketi olursa -adı başka da olabilir- Devrimci Yol olur ve o zaman olacaktır. Totoloji yaptığımı biliyorum. Hiç bir biçimde, şu andaki devre dışılığa olumlu bir rol yüklemeyi amaçlamıyorum. Ama bu halk hareketi ve onun Devrimci Yol olduğunda bir gerçekliğin yattığına inanıyorum. Abartı, bundan.

Elbette ki bizler, bu hareketin taşıyıcıları, bu kadar devre dışı kalmayabilir, yeni döneme en azından düşünce düzeyinde müdahale edebilirdik. Bu anlamda *"hareket"* olma nedeniyle, değişen koşullara müdahale edecek, öndüşünen bir insan grubu çıkartamadığımız yollu eleştirilere ve bu gerçekliğin yarattığı olumsuzluğa söyleyecek bir şeyim yok. Fakat zaten eğer mesele buysa, ortada sorun da yoktur. Yani Hannah Arendt'in faşist hareket bağlamında analiz ettiği, ani ve çok süratli yok olma gerçekliği eğer yapılacak tesbitse, sorun üzerinde düşünmemize fazlaca gerek yoktur.

Sorunun bu boyutunu ihmal etmeden, ben bir yönünü öne çıkartmak istiyorum. Şerif Mardin'in deyimiyle (*Defter*, 2, Ocak 1987) Ahlal Hadith tipinde bir toplumsal hareket olduğumuzu, bu anlamda bir hareketin değil, hareketler devamlılığının sözkonusu olduğunu ve hareketlerin devamlılığının koşulunun da, *kendi kemikleşmesinden çok*, devletle zıtlığında, karşı-devlet özellikleri taşıyor olmasında yattığını söylemek istemiyorum. Bu boyut, yani farklı anti-devletçi karakter taşıyan, adları, farklı, çeşitli hareketlerin, kemikleşmeden, karakterleri nedeniyle yaşanan sürekliliği, elbette ilginç ve önemli bir boyuttur. Ama tarihte durmadan ortaya çıkan, bu kendi kendini yaratma hareketleri ile aramıza ne bir çizgi çekmenin, ne de kendimize oralarda bir kök aramanın, şu andaki sorunu çok ilerleteceğine inanmıyorum. Ama böyle bir tartışma yapmanın kaçınılmazlığına da inanıyorum. Çünkü kendi hareketim açısından da *devamlılık* ve *süreklilik* sağlamanın *hareketin kendi iç kemikleşmesi yoluyla* kurulamayacağına inanıyorum. Sürekliliğimizin koşulları örgütün sürekliliğini sağlamakta yatmıyor. Hattâ aksine, bu tür bir kemikleşme, sürekliliği öldürüyor. Devrimci Yol hareketinin, kendisini tanımlamada kullandığı elbisenin ötesinde, bir "doğal" anlamı olduğunu düşünüyorum. Yani bir hareketin, o hareketin kendisi hakkında yaptığı tanımlamanın ötesinde anlamı olduğunu söylüyorum. Yeni bir şey değil bu; Marx'ın *Ekonomi Politiğin Eleştirisine Katkı*'nın *Önsöz*'ünde söylediği şey, zaten...

Bizim, benim bu tatışmalarla "bilince çıkartmaya", "anlamlandırmaya" çalışacağım doğal özelliğimiz, bugün devre dışı kalmamızın ana nedenidir. Bu "doğal" özelliğimiz nedeniyle, sosyalistlerin bugünkü sorularında ve tartışmalarımızda kendimizi bulamıyoruz. Sorular ve cevaplar, bizim sorularımız cevaplarımız değil. Birlik sorusu ve cevapları basit bir örnek buna; çok partililik, legallik vb., bizim (?) (benim) için çok anlamlı olmayan sorular.)

Hepimizin bir sosyalist geçmişin teorik mirası ile uğraştığımız bu noktada, söylediğim garip gelebilir. Gorbaçov ve Çin deneyi ile hepimiz, ortak gıdamızı aldığımız, Marksizm-Leninizm diye adlandırdığımız geleneğin tüm teorik sorunlarıyla yeniden uğraşmıyor muyuz? Öyleyse bu benim, kendimizi ısrarla dışarıya almak ve özel statülere bağlamak çabam, niye?

Ama zaten benim ana tezim de bu. 70'li yıllarda önümüzde bulduğumuz için giydiğimiz ideolojik-teorik çerçevenin bizi belirlemede çok önemli olmadığını savunuyorum. Biz şu veya bu ideolojik tercihlere göre biraraya gelmedik; bizim şu veya bu teorik konudaki tercihimiz, diğer siyasal akımlarla ayrım noktamızı oluşturmadı. Başka bir şey de olsa giyilirdi. Hattâ abartarak söyleyeyim; bu teorik çerçeve hareketin doğal karakterine uymuyor, onunla ciddi bir çatışma içinde bulunuyordu.

Burada savunulan ana düşünce şu oluyor: Gorbaçov sonrası içine girilen yumuşama havası ve 12 Eylül yenilgisi, herkesi, Marksizmin tüm sorunları etrafında yeniden düşünmenin kaçınılmazlığı fikrinde birleştiriyor. Böylece 1975-80 döneminde siyasal örgütleri birbirinden ayıran *hatlar* ortadan kalkıyor. Üzerinde yükselinen ve ayrım çizgileri çekmede kullanılan tüm noktalar tartışma konusu olduğuna göre, bu noktalar nedeniyle birbirinden ayrılan insanlar da biraraya gelebilirler, diye düşünülebiliyor. Oysa ben aksini savunuyorum. Kalın çizgilerle eğer Çin-Sovyet eğilimlerini ortak olarak tanımlarsam, Devrimci Yol ile bu 'resmi sosyalizm' arasındaki ayrım çizgilerinin (dönemin teorik malzemesi kullanılarak yapılmış) çeşitli teorik sorunlardaki tavır alışlara göre tesbit edilemeyeceğini savunuyorum. Geçmişte 1975-80'deki farklılaşmalarda ve tavır almalarda, *teorik şu veya bu konudaki görüşten bağımsız*, temelden giden, adı yeteri kadar konmamış başka faktörler, özellikler, asıl belirleyici rolü oynamışlardı. Bu başka faktörler bugün de vardırlar, varlıklarını sürdürmektedirler. Dolayısıyla, teori dünyasının altüst oluşu, belki buna göre tavır almayı esas alanları yakınlaştırabilir. Veya zaten onların geçmişte farklı yerlerde olmalarına rağmen, *ortak karakterleri vardı* ve bu *ortaklık* onları bugün kolayca biraraya getiriyor. Ama *kendi karakteri*, belirleyici özelliği zaten bu teorik çerçevede yatmayan bir hareket, bu *temel farklar* sürdüğü müddetçe ayrı olmaya devam edecektir. Belki bu bir dönem suskunluk biçiminde yaşanan şeydir ve böyle bir suskunluk biraz daha devam da edebilir. Çünkü kendi geçmiş elbisesinin başkaları tarafından da giyilmek istendiğini görmektedir. Ve bu nedenle farklılığını açığa çıkaracak yeni bir elbise aramaktadır. (Bu tür bir teorik çerçeveyi hemen yaratmaya birinci elden bir ilgi göstermeme biçiminde de yaşanmaktadır, bu süreç.) Bu noktada, eğer geçmiş ayrım çizgileri köklü ve ciddi ise ve bunlar şu veya bu ideolojik-teorik tavır alışta (yani şu veya bu konuda ne düşünüldüğünde- Çin, Sovyetler Birliği vb.) yatmıyorsa, nerede yatmaktadır, sorusu önemli oluyor. Bunun birinci doğrudan sonucu, sosyalist mirasın, Marksizm-Leninizm diye adlandırdığımız teorik yığının, şimdi yeniden düzenlenmesi üzerinde yapılan tartışmaların dışında durmak biçiminde yaşanıyor. Yani, öncelikle *yeni bir teorik yığın*, öncelikle *yeni bir Marksizm-Leninizm* gibi bir çerçevenin yaratılması, birinci ilgi alanı olmuyor. Abartarak söylenirse, artık çok işlevsel olmadığı düşünülen, *kuran-sünnet (hadis)-icma-kıyas* dörtlüsünün yeniden düzenlenerek *fıkıh biliminin* yeniden kurulması gibi bir çaba, ilginç gelmiyor.

Bunun ikinci doğrudan sonucu, tartışmaya başka boyutlar ve başka ögeler sokmaya çalışmaktır. *Ayrım çizgilerini* göstermek ve bu *karakter farklarının* (teorik dünyadaki yakınlaşma ve altüst oluşlara rağmen) bugün de varolduğunu göstermek ve bunları tartışmaya sokabilmektir. (Elbette ki eleştirmek isteyen bir okuyucu, benim söylediklerimin de kuran-sünnet sınıflamasına sahip olduğunu isbat edebilir. Ayrıca bu tartışmada teorinin aldığı yer ve rolü, teoriden ne anlaşıldığı konusu da sert eleştirilere hedef olabilir. Ama bu biçim bir tartışma fazla ilerletici olmaz.)

Derinden giden karakter, nitelik farkları nelerdir? Grupları birbirlerine yakınlaştıran ve uzaklaştıran *adı konmamış özellikler nelerdir?*

Ve bu farklar bugün hangi tür pratik darvanışlarda açığa çıkıyorlar? *

Kendimizi Başka Yönümüzle Okumak

İnsan, insanın eylemi, insanın eylemde kendini bulması, kişilik kazanması ve aşması gibi alanlara kaydığımı, dikkatli okuyucu farkedecektir. Kendimizi, bir başka yönümüzle; (şu veya bu konudaki teorik görüşümüzle değil) mücadeleye ve eyleme nasıl baktığımızla, bu eylemdeki amaç ve hedef kadar eylem süresinde insanın kendini bulması ve kendini ve çevresini değiştirmesi ve tüm bunlara bir süreç olarak bakmak gibi yönlerimizle okumak istiyorum. Bu da, kendimizin bilince çıkarılması eylemi ve özelliklerimiz üzerine bir tartışmadır. Gelecek bir radikal devrimci hareketin yaratılması açısından önemli olan bu tartışmayı yapmak istiyorum. Fakat önce yapılması gereken bir şey var: Bugün bir takım soruları ortaya atarken ve sosyalist hareket içinde verili tavır almaları dışlayan bir başka tavır alışın kaçınılmazlığını vurgularken, önemli bir soru da bizim (benim) bu noktaya nasıl geldiğimizdir. Bundan sonraki yazıları yayınlamak istememin ana nedeni budur. Bu yazılar bugün mevcut sorularda niçin kendimizi bulamadığımızın nedenlerini göstermeye yarayacak. Bu yazılarda,

a) Ne, kendi yaşadığımız süreci, objektif ve tüm yönleri ile anlatmak ve aktarmak iddiası vardır;

b) Ne de, özel bir çevrenin kendi iç tartışmasını canlandırmak amaçlanmaktarır.

Hegel'in "kaldırma" (Aufheben) kavramına yüklediği, bir üst seviyeye yükseltme anlamında, kendi hareketimin de kendisini kemikleştirerek değil yeninin içinde eritmesi anlamında kendisini kaldırmasını ve aşmasını savunduğum için fazlaca saldırıya uğradığım, biliniyordur.

Burada yapmayı amaçladığım, hatalar ve eksiklikler ile yapılamayanları örtmek de değil. Sadece, bugünkü tartışmalar için önemli olduğuna inandığım bir dönemde, nelerin nasıl söylendiğinin bilinmesidir.

* Burada dile getirildiği şekliyle söylenenlerin -hareket ve ideolojisini bu denli karşı karşıya koymamın- abartılı karakterinin de ayrıca bazı haklı eleştirilere konu olabileceğini kabul ediyorum. Ama kendi üzerimize düşünebilmenin bir yolu da budur ve amacım, bu ifadelerdeki hatamı mazur gösterecek niteliktedir.

Bu yazı dizisinin bir tehlikeyi barındırdığı görülmek durumunda. Bir çevrenin gereksiz biçimde kendisine olmayan anlamlar yüklemesi ve/veya garip, kapalı devre bir tartışma yaratma tehlikesi var. Ayrıca bir hareketin, bir geçmişin üzerine, onu kendi tarihsel gerçekliğinden kopararak, sadece o hareket üzerinde yoğunlaşan anlamsız bir tartışmaya da yol açabilir. Bu tehlikeyi, zorluğu bir *tercüme* ile çözmek gerekiyor. Devrimci Yol üzerine söylenenler, onun üzerine bir tartışma olarak değil, *bugün bir devrimci hareketin ayırt edici özellikleri* ne olmalıdır, üzerine söylenenler olarak anlaşılmalıdır. Yani asıl sorun, bugünkü bir devrimci hareketi hangi özellikleri ile, nasıl tanımlayacağız? Bugün ayrım çizgilerini neye göre, nasıl çizeceğiz? Tartışmak istediğim ana sorun budur. "Kendimizin bilincine varmak" ve "kendi ü zerimize düşünmek", sadece ve sadece bu amaçla yapılmaktadır.

Aşağıdaki ilk yazı, 1981-2 yıllarında kaleme alınan ve bitmeyen bir taslak yazının bazı bölümleridir. 200 sayfaya yaklaşan ve planın ancak dörtte üçünü kapsayan bu yazıdan, o sıradaki mantığı ortaya çıkaran iki seçme yaptım. (Başka tercihlere göre başka seçmeler de yapılabilirdi. Örneğin; o dönemde uygulanan politikalar ve politik hatalar boyutunda bu seçmelerin çok faydalı olmadığı bilinmek zorundadır.) Seçmelerin sadece bugünkü bazı tartışma noktaları ile bağlantısını kurmak ve "bizim kendi bilincimize varmamız", "ayrım noktalarını aramamız ve bulmamız" amacıyla yapıldığını tekrar edeyim.

"Taslak Yazılar Nasıl Okunmalı?", dönemdeki havamızı ve teorik tartışma yapmak ile örgütsel yapı sorunları arasındaki açmazımızı sergiliyor. Bu, bugün her hareketin ön sorunu olarak görülüyor. "İdeolojik tartışma yapacağız ama bunu örgüt yapısı içinde yapacağız" havası egemen. Yani yapının, örgütün merkezde olduğu, sorgulanmadığı, son kararın gene "örgüt yetkililerince" verildiği ilginç bir tartışma mantığı bu. Bir dönemin ve anlayışın ürünü olan yapılar, kendilerini sorgulatmayarak, yapısal devamlarını "yerine koyacak bir şey olmadığı müddetçe korumak lazım" mantığı ile savunuyorlar. Ama göremedikleri, yerine koyulacağın kendilerine rağmen ve karşı olarak konulacağı ve ilk şartın da kendilerinin olmaması olduğudur.

"Devrimci Yol ve Tarihsel Konumu"ndan oluşmuş bölüm ise kendisini anlatıyor. Bugün, hem bizim bugünde yerimiz açısından oldukça önemli olduğuna inandığım bu yazı, hem işlenen "kopuş" mantığı, bugün gelinen noktanın bir tesadüf olmadığını, yapılacak olanın 82'de ilan edilmiş olduğunu gösteriyor.

Yazılanlar sadece yazanı bağlar veya bugünkü söylenenlerden bugün neye katılıp neye katılmadığı... yollu beylik tartışmalara girmeden, bunların bir belge gibi okunması ümidiyle.

bu taslak yazılar nasıl okunmalı? (1981-82)

Bugün bir toparlanma süreci içinden geçmekteyiz. Bu süreçte, devrimci pratiğimizin ve günlük yaşantımızın tüm alanlarında, çeşitli boyutlarıyla, 12 Eylül sonrası yaşanan yenilginin, Devrimci Hareketimizin aldığı ağır darbelerin ve bunların sonuçlarının yarattığı sorunlarla uğraşıyoruz. *Hedefimiz, merkezi bir siyasal hat doğrultusunda Devrimci Hareketten geride kalan tüm yapıları ve insanları kucaklayıp yeni baştan örgütlemek ve yeniden, sınıflar mücadelesine her alanda ve boyutta müdahale ederek kitlelere önderlik yapacak bir hareket durumuna gelmektir.*

Hareketimizin yöntemin mekanizmalarının dağıtılıp önder kadrolarının yakalanmasından hemen sonra, bir çok yörede bir çok yapı, kendi başlarına belirli toparlanma faaliyetlerinde bulunmuşlardır. Fakat bu çabalar, gerek polisin örgütlenme hakkında bu çabayı gösteren arkadaşlardan daha geniş bilgiye sahip olması, gerekse böylesi bir görevin ve bunun gereklerinin yeterince kavranamamış olması nedeniyle, başarısızlıkla sonuçlanmış ve yeni yeni darbelere neden olmuştur. Bugün içinde yaşadığımız, oldukça kapsamlı görevlerle yüklü toparlanma süreci ise, işte ardarda darbeler yenmesine yolaçan bu tekil ve eksik girişimlerin dışında ve bunlardan sonra başlamıştır.

Toparlanma sürecinin sorunları ve görevleri asla salt bir dizi teknik sorun ve görev düzeyine indirgenmemelidir. Bu süreç Devrimci Hareketten geride kalan yapıların ve insanların basitçe biraraya gelmeleri ve bazı merkezî organları yaratmaları olarak görülemez. Elbette ki devrimci bir hareketin örgütlenmesinde merkezi yapıların ve organların oluşturulması gerekir. Elbette ki hareket, merkezî bir biçimde yukarıdan aşağıya Leninist örgütlenme ilkeleri doğrultusunda örgütlenmek durumundadır. Ama içinde yaşadığımız koşullarda bu, salt teknik bir sorun olarak görülemezdi ve sorun, *sadece* belli organların yaratılması sorunu *değildi.*

Politika üreten mekanizmaları darbe yemiş bir hareketten geride kalan unsurlar olarak, öncelikle ve asıl yapmamız gereken şey, siyasal bir önderliğin yeniden yaratılmasını sağlamaktı. Ve bu, geride kalan unsurların hemen bir araya gelerek bir takım merkezî organlar oluşturmalarının ötesinde bir şeydi. Sorun, esas itibarıyle politik bir sorundu. Yenilgi ortamının ve darbelerin sorumluluğunu şu veya bu ölçüde taşıyan insanlar olarak, ilk yapmamız gereken şey geçmiş ve özellikle gelecek üzerine politik olarak net görüşlere kavuşmak, önümüzdeki dönemin yönelimini ve görevlerimizi açığa çıkartmaktı. Bu ise, Hareketten geriye kalan yapı ve insanları içine alan geniş bir tartışma platformunun yaratılmasıyla mümkündü.

Toparlanma sürecinin gereklerinin yerine getirilmesinde belirleyici olacak bir tartışma platformunun yaratılması, iki farklı biçimde olabilirdi. Ya, içinde yaşadığımız ortamın gizlilik koşulları gözönüne alınarak, son derece sınırlı bir çevre içinde gerçekleştirilen tartışmalar sonucu oluşturulacak yaklaşım ve görüşler, bütünüyle olgunlaştıktan sonra geniş çevrelerde *kavratılmak için* tartıştırılacaktı; ya da, belli bir geç kalma pahasına da olsa (eldeki olanakların elverdiği ölçüde) en geniş çevreleri kapsayan bir tartışmalar süreci yaşanacaktı. Birçok nedenden dolayı bu ikinci yol doğru bulunarak, şimdilerde oldukça mesafe katettiğimiz bu süreçte bugüne değin hep bu doğrultuda adım-

lar atılmaya çalışıldı.

Bir devrimci hareketin gerek kendi örgütlenmesinde, gerekse hedeflediği toplumsal örgütlenmede esas alması gereken şey, sınıflı toplumdaki konumuyla insanı değiştirebilmesidir. Bireyi, sınıfı ve halkı, politikaya aktif olarak sokmayı, politika üretebilir ve kendi kendini yönetebilir hale getirmeyi amaçlamasıdır. Toparlanma sürecinde geniş tartışma platformlarının tercih edilmesinin en önemli nedenlerinden birisi, bizzat bu süreçte bu anlayışı hayata geçirmeyi esas almamızdır. Üstelik, önderlik mekanizmaları dağılmış bir hareket olarak sorun bizler açısından daha bir önem arzetmektedir. Bugün siyasal açıdan üretici bir öncü ekibe duyulan ihtiyaç da, böylesi bir tartışma sürecini zorunlu kılıyordu.

12 Eylül sonrası ortaya çıkan durumun en temel ve çarpıcı bir özelliği, siyasal olarak ne yapılacağının bilinemeyişinin her düzeydeki kadrolarda yarattığı şaşkınlık olmuştur. Bu, daha önce, her şeyi ağırlıkla yukarıdan hazır biçimlerde almış ve kendisini sadece yapması gereken işlerle sınırlı tutmuş, edilgen devrimcilik anlayışının doğal ve kaçınılmaz bir ürünü olarak ortaya çıkmıştır. Hareketimizin savunduğu bir anlayış olmamasına rağmen, sadece verilen işi yapan, ona kafa yoran memur devrimciliğinin saflarımızda yaygınlaşması, sonuçta her şeyi hazır reçeteler halinde yukarıdan bekleyen insanlar yığınını ortaya çıkarmıştır. 12 Eylül sonrasında olduğu gibi hazır reçetelerin gelmediği bir ortamda ise bu anlayış, şaşkınlık ve şok, dönemin devrimci görevlerini yerine getirememe biçiminde uç vermiştir. 12 Eylül sonrasında bizlerin yaşadığı açmazların hiç değilse bizden sonra geleceklerce yaşanmaması gerekiyor; bunun için de "memur devrimciliği" anlayışı mutlaka aşılmalıdır. Dolayısıyla, daha toparlama sürecinin en başıdan bunun araçlarını bulmak ve yaratmak en temel görevdi. Bu nedenle toparlanma sürecinin, bugün yaşadığımız biçimde olması kaçınılmaz bir gereklilikti.

Şu anda içinde bulunduğumuz ortamda, bir çok sorunun gerçekleştirilmesi şansı ve bunun boyutu, tek tek her Devrimci Yol militanının elinde bulunmaktadır. Yaratılacak ve yapılacak şeyler kollektif bir iradenin ürünü olabilmelidir. Ve her bir Devrimci Yol militanı kendisini sadece uygulanması gerekenleri yerine getirecek insan olarak görmemeli; tersine, bunun daha da önemlisi, bizzat yapılacakların neler olması gerektiğine kafa yorabilmeli, bütünün parçası olabilmeyi bu anlamda başarabilmelidir. Hiçbir Devrimci Yol militanı kendisini edilgen, kendisine verilecek görevi bekleyecek memur olarak görmemelidir. Devrimci Hareketin memurlara ihtiyacı yoktur. Üretici ve yaratıcı insanlara ihtiyaç vardır. "Bir şeyler olacaksa ve yapılacaksa, biz olursak, ben olursam olacaktır. Bir şeyler eksikse, ben bir tarafından eksik tuttuğum için böyledir" anlayışı, önümüzdeki dönem sahip olunması gereken temel mantık olmalıdır. Kendimizi Hareketin dışında, ondan ayrı olarak görmek, eksiklikler ve yanlışlıklardan yakınmak ve şikayet edecek makam aramak, aşılması gereken alışkanlıklardır. Bir devrimci hareket, onun tek tek unsurları ona sahip çıktığı ve bunun gereklerini yerine getirdiği ölçüde bir harekettir. Ve her bir militanın eksik ve pasif tutumu hareketin eksikliğine yolaçar. Dolayısıyla içine girilen ve yaşadığımız tartışmalar süreci *aynı zamanda*, geçmiş örgütlenmemizde uç vermiş yanlış ilişki anlayışlarını aşma çabalarının bir biçimi olarak görülmeli ve öyle ele alınmalıdır.

*** *** ***

Bugün çeşitli bölümler halinde okunmaya başlanan bu *taslak yazılar* bir yıla aşkın bir zamandan beri süren böylesi bir tartışmalar sürecinin ilk doğrudan sonuçlarıdır ve henüz *bitmiş ve tamamlanmış* değildir. Bu yazılar *kesinlikle* ezberlenecek hazır reçeteler olarak görülmemelidir. Tartışmalar bu yazılar doğrultusunda mutlaka derinleştirilerek sürdürülmelidir. Üstelik, tartışmalar salt *içinde bulunduğumuz dönemin acil ve temel görevleri açısından* ana başlık olarak ele alınmış konularda değil, yazıların içerdiği, değindiği *bütün* konularda yapılmalıdır.

Bu taslak yazılarına ana başlık şöyledir:

I- Giriş: Geçmişi Değerlendirmede Yöntem
II- Devrimci Yol Hareketinin Tarihsel Konumu
 A- Devrimci Hareketler ve 70'li Yıllar
 B- Türkiye Devrimci Hareketi ve Marksizmin Ekonomist-Doğmatik Yorumundan Kopuş

a) THKP-C ve Birinci Kopuş
b) Devrimci Yol ve İkinci Kopuş

III- 12 Eylül, Yenilgi ve Çıkartılacak Dersler
A- Egemen Sınıflar ve 12 Eylül
B- Türkiye Sosyalist Hareketi ve 12 Eylül
C- Devrimci Hareket ve 12 Eylül

IV- Bugünkü Durum ve Görevlerimiz
A- Nasıl bir Dünyada Yaşıyoruz
B- Bölgemizde Durum
C- Türkiye Nereye Gidiyor
D- Hareketimizin Çeşitli Konulardaki Görüşlerinin Değerlendirilmesi ve Önümüzdeki Görevlerimiz

.....

Aslında bu ana başlıklar etrafında, Devrimci Hareketin önümüzdeki dönemde daha derinlemesine bir biçimde ele alacağı bir çok konudaki tartışmaların başlangıç noktaları da sunulmaktadır. Dolayısıyla bu yazılar *bu anlamda da* bitmiş ve tamamlanmış olarak görülmemelidir. Öte yandan, bu yazılar önümüzdeki dönemin temel görevlerine, temel tartışma konularına ilişkin bütünlüklü ve iç bağlantıları kurulmuş genel bir teorik çerçeve, sistemli ama genel bir yaklaşım sunmayı amaçlamaktadır. Dolayısıyla devrimci mücadelenin önümüze çıkartacağı her türlü sorunun çözümü, Kuran-ı Kerim anlayışıyla, bu yazılarda aranmamalıdır. Dogmatizme denk düşen böylesi bir anlayış mutlaka aşılmalı ve teorinin devrimci mücadeleye gerçekten hizmet edebilmesi, ışık tutabilmesi için, bizzat devrimci mücadelenin gelişim sürecinde zenginleşerek yeniden yeniden üretilip gelişeceğini kavramak ve bunun gereklerini yerine getirmek gereklidir. İşte, "Yaşayan Marksizm" de budur.

Ayrıca, bu taslak yazıların tartışılmasını hem kendimizi hem Hareketi ilerletecek canlı birer iç eğitim platformu olarak değerlendirebilmeliyiz.

Mutlaka eleştirel bir gözle okunması gereken bu taslaklar, çeşitli düzeylerden gelecek eleştirilerle yeniden gözden geçirilecek ve Devrimci Hareketimizin geçmiş ve geleceğe ilişkin temel perspektiflerini oluşturacaktır. Bu nedenle, eksik ve yanlış bulunan değerlendirmeler, "çıkartılması gerek" diye düşünülen bölümler, özetle her türlü eleştiriler, mutlaka yazılı bir biçimde sunulmalıdır. Hattâ eleştirilen bölümlere ilişkin alternatif yaklaşımlar sunulabilmelidir.

Sait bu taslak yazılara ilişkin değil, önümüzdeki dönem, Hareketin bütününü ilgilendiren tüm temel sorunlara ve sınıflar mücadelesinin önemli dönemeç noktalarında saptanacak tüm temel politikalarına ilişkin, böylesi bir anlayışla, Hareketin tüm birimlerinde canlı ve yaratıcı tartışmaların yapılması, bu tartışmaların sentezi olarak sıhhatli ve doğru görüşlere ulaşılması, izlenecek temel yöntem olmalıdır.

türkiye devrimci hareketi ve marksizmin ekonomik dogmatik yorumundan kopuş (1981-82)

Türkiye Devrimci Hareketi bir kopuşu gerçekleştirmek zorundadır: Marksizmin ekonomist ve dogmatik bir yorumuna denk düşen ve bugün kendisini özellikle varolan sosyalist ülkelerde somutlayan geleneksel anlayıştan *tüm düzeylerde* bir kopuş olmalıdır bu. Gerek THKP-C'nin, gerekse Hareketimizin tarihsel önem ve anlamı, ülkemizde de gelenekleşmiş ve 12 Eylül yenilgisinin bu boyutlarda yaşanmış olmasında önemli rol oynamış, Devrimci Marksizme ters düşen bir sosyalizm anlayışında kendisini somutlayan Marksizmin dogmatik-ekonomist yorumuna karşı yürüttükleri ideolojik, politik mücadelede aranmalıdır.

1960'lar sonrası gelişen ve güçlenen Devrimci Hareketin tarihi, aynı zamanda, bu geleneksel yorumdan farklı düzeylerde ve biçimlerde de olsa, kopuş tarihidir. *THKP-C ile siyasal iktidarın ele geçirilmesinin sorunları çerçevesinde başlayan bu kopuş, Hareketimiz tarafından tamamlanarak, hedeflenen sosyalizm anlayışında (önerilen alternatif toplumsal örgütlenmeler ve bunların günümüz pratiğinde hayata geçirilmesi noktalarında) bir kopuşa sıçratılmıştır.*

Dolayısıyla, bugün tamamlamak zorunda olduğumuz bu kopuşun gelişimini, içeriğini ve günümüz pratiğindeki şekillenmelerini doğru kavrayabilmek, Devrimci Hareketin tarihsel konumunu ve Türkiye devrimi açısından anlamını doğru kavramaktan geçer. Bu ise, Hareketin ortaya çıkış koşullarını ve toplumsal muhalefet karşısındaki durumunu nesnel bir biçimde değerlendirmek kadar, onun THKP-C ile olan bağlantısını doğru kurmaktan geçer.

THKP-C ve 1.Kopuş

THKP-C Hareketi en özlü ifadesini, işçi sınıfının bağımsız devrimci siyasi hareketini oluşturma yolunda 1970'ler öncesi Sol'a egemen olan sağ anlayışlardan kesin bir kopuşu başlatmasında bulur. 50 yıllık Türkiye Sol'una egemen olan, siyasal iktidarın devrimci bir rota ile ele geçirilmesi gibi bir sorunu olmayan ve devrimi işçi sınıfı dışında başka güçlerden bekleyen geleneksel sağ anlayışlar, THKP-C'nin gerek siyasal görüşleri gerekse devrimci pratiği ile parçalanmıştır.

THKP-C Hareketi, Türkiye Devriminin yolu, siyasal iktidarın ele geçiriliş biçimi ve yönetime ilişkin (devrimin karekteri, izleyeceği strateji ve taktik hat, sınıf kuvvetlerinin katılımı, devrimde önderliğin niteliği ve kitlelerin devrimci eyleme sokuluş biçimi, vb.) temel sorunlarda *köklü bir kopuş'a* denk düşen tezler geliştirmiştir. Devrim anlayışı, parti anlayışı ve çalışma tarzı diye ifade edilebilecek, siyasal iktidarın ele geçiriliş teorisi ve pratiği konusunda, geleneksel sağ revizyonist akımlarla, kuyrukçu ve darbeci eğilimlerle *kesin bir hesaplaşma* yaşanmıştır.

Mahir Çayan'ın yazılarında bu süreci bizzat gözlemek mümkündür. "Ülkemizde sosyalist hareket bağımsız olamamış, sürekli küçük burjuva radikalizmi ile içiçe olmuş ve küçük burjuva legalite şemsiyesi altında gelişmeye çalışmıştır." (Mahir Çayan, *Toplu Yazılar*, s.305) Ve "Yakın zamana kadar Kemalist çizgi ile Proleter Devrimci çizgi geniş yığınların nazarında açık seçik çizilmiş değildi." (*a.g.e.*, s.65)

Dolayısıyla devrimci Marksizmin, sosyalist hareketin bağımsızlığı sağlanmalı, ayrım çizgileri belirlenmeli ve geleneksel sağ revizyonist anlayıştan her alanda bir kopuş gerçekleşmeli idi. Çayan'ın deyişiyle, "Türkiye Devrimci Marksist Hareketinin sınırlarının kesin bir biçimde çizilmesi gerekmektedir." (*a.g.e*, s.60) İşte THKP-C'nin siyasal anlamı içeriği, bu çizgiyi çekmede, hatları oluşturmada aranmalıdır.

Denilebilir ki büyük bir coşku enerji ve kararlılıkla ayağa kalkan 71 Devrimcileri, üstlerine düşen görevi yerine getirdiler. Böylesi bir kopuşu başlatarak, kendilerinden sonra gelenlerin üzerlerinde yükselecekleri zemini yarattılar. İzledikleri siyasal hat ve pratik mücadele çizgisi *bu kopuşu ve hesaplaşmayı* belirgin hale getirdi. Çayan'ın deyişiyle, "keskinleşen sınıf mücadelesi ile birlikte proleter devrimciliğin *cesaret, atılganlık ve coşku* isteyen bir meslek haline gelmesi, soldaki pasifistlerin, revizyonistlerin ve devrim hokkabazlarının niteliğini hızla ortaya koymaya başladı." *(Toplu Yazılar*, s.174) Ve "dili..., terminoloji(si) ve tahlilleri(yle) genel olarak dünya devrimci pratiğinin, özel olarak da (ülke)pratiği(nin) ürünü" (*a.g.e*, s.249) bir Devrimci Hareket yaratıldı.

THKP-C Hareketinin eleştirisi ise, bu kopuşu gerçekleştirmedeki başarı ve başarısızlıkları çerçevesinde yapılmalıdır. Bu kopuşu bütünüyle tamamlayamamasının iki önemli nedeni vardır. Birincisi, doğrudan, hareketin içinde yeşerdiği ve geliştiği koşullara ilişkindir. Bu gerçek, kendileri tarafından da çok iyi görülmüştür: "Bu Hareket revizyonizmin uzun yıllar etkin olduğu bir ortamda gelişmiş ve güçlenmiştir. O yüzden... başlangıçta, şu ya da bu ölçüde, bu ortamın izlerini içinde taşıyacaktır. Tersini düşünmek idealizmdir." (*a.g.e*, s.249) İkincisi, THKP-C Hareketinin (Devrimci Yol tarafından da incelenen ve açığa kavuşturulan) kendisini yeterince anlatamadan yenilmesidir. Bu, onun en büyük şanssızlığıdır. Çünkü yenilginin kendisi, bizzat onun görüşlerinin doğruluğunun kanıtlanmasından başka bir anlam ifade etmemişti ve yenilgi, bu görüşlerin hayata geçirilmesindeki bir dizi başarısızlıkların ürünü ola-

rak ortaya çıkmıştı. Fakat THKP-C'nin daha ilk aylarında çok büyük darbeler yemesi, henüz mayalanma halinde iken yenilmesi, ona kendi görüşlerini etraflı anlatma olanağını tanımadı. THKP-C Hareketinin anlamı ve Türkiye Devrimi için getirdiği tezlerin içeriği, başkalarınca yorumlandı. Hareketimiz dışındaki tüm akımlarca THKP-C Hareketi basit bir askerî mücadeleye, yalın bir gerillacılığa, fokoculuğa indirgendi; öyle kavramak ve görülmek istendi.

Türkiye Devriminin, siyasal iktidarı ele geçirmenin yoluna ilişkin revizyonist tezlerden, sağ anlayışlardan bir kopuş, sağ ve teslimiyetçi akımlarla kesin bir hesaplaşma anlamına gelen THKP-C tezlerine karşı, TİP, TSİP, TKP, TİKP, vb. akımların yoğun bir kara çalma ve suçlama kampanyası açmaları, elbette anlaşılır bir şeydi. Fakat THKP Hareketine yönelen, eleştiri niteliğinden uzak bu saldırılar, onun dogmatik bir yorumunu da doğurdu. THKP-C Hareketini ve tezlerini reddeden revizyonist akımlar ile, geçmişi mekanik bir yorumla idealize ederek ifrata vardıran dogmatik yaklaşım arasında önemli benzerlikler ortaya çıktı. Bunlar, THKP-C Hareketine karşı (aslında Marksizmin doğmatik bir yorumunun ürünü olan ve onu yalın bir gerillacılığa indirgeyen) *aynı bakış açısının* farklı iki ucunu oluşturdular. Böylece, THKP-C'nin tezleri ve içeriği üzerine yapılan tartışmalar, çoğunlukla tahrifatların ve çarpıtmaların düzeltilmesi, onun gerçekte neyi savunduğunun yeniden anlatılması biçiminde oldu.

Özellikle genç unsurlar arasında, THKP-C'nin (temel tezlerini açıklamak için) kullandığı kavramların içeriklerinden boşaltılması ve fetişleştirilmesi, bunların herşeyi açıklayan sihirli formüllere dönüştürülmesi eğilimi gözlendi. "Teorik yetersizlik tarafından beslenen bu eğilim giderek devrimci teoriye ait kavramların fetişleştirilerek adeta herşeyi açıklayan sihirli formüller halinde görülmesine neden olurken, pratikte bugünün siyasi görevlerine karşı bir kayıtsızlık ve ihmalkârlık olarak belirmektedir." (*Bildirge*, s.36)

THKP-C Hareketinin, Türkiye Devriminin bir halk savaşı rotası izleyeceğini; bu halk savaşının ancak silahlı mücadeleyi temel alabilecek bir parti tarafından yürütebileceğini; partinin başlangıçta öncü savaşı aşamasından geçecek bir gerilla savaşını sürdürmek zorunda olduğunu açıklayan temel tezleri ve bunların anlatımında kullanılan kavramlar (suni denge, politikleşmiş askeri savaş, öncü savaşı, evrim-devrim aşamaları, milli kriz, vb.) içeriklerinden boşaltılarak, kendi başlarına herşeyi açıklar hale sokuldular. Üstelik, devrimci kadrolar arasında, son derece yüzeysel ve kavramlar arasında mantık oyunları şeklinde sürdürülen bu tartışmalar, teoriyi donmuş, olmuş bitmiş bir şey olarak görme eğilimlerini geliştirdi. Kısacası *dogmatizm*, kavram fetişizmi biçiminde tartışmalara egemen oldu.

Hareketimiz ise tüm bu çarpıtma, inkâr ve fetişleştirme eğilimlerine karşı yoğun bir ideolojik mücadele verdi. THKP-C Hareketinin Türkiye Devriminin yoluna ilişkin tezlerini açıklayan kavramlarını kopartıldıkları yerlere geri oturttu. Ve onların anlam ve içeriklerini yeniden açıkladı.

Bu temel tezler ile sınıf mücadelesinin bizlere yüklediği görevleri yerine getirmeyi ve hayatın canlı pratiği içinde karşılaştığımız sorunları çözmeyi sağlayabilecek doğru bir siyasi hat arasında güçlü teorik bağlar kurdu; bunların 75-80 devrimci mücadele döneminde ne anlama geldiğini ve nasıl kavranması ve uygulanması gerektiğini belirledi. Bu bağlamda Hareketimizin teorik bütünlüğe ulaşma süreci, THKP-C'nin Türkiye Devrimine yönelik temel tezleri ile sınıflar mücadelesinin güncel görevlerinin yerine getirilmesine ilişkin somut politikalar arasında iç bütünlüğü olan bağlar kurma sürecidir de.

Bütün bunların ışığında *75-80 dönemi, 1970'te başlatılan, dogmatizmden, ekonomizmden (onun politik düzeydeki sağ revizyonist eğiliminden) siyasi iktidarın ele geçirilmesi sorunları çerçevesindeki bir kopuş ve hesaplaşmanın tamamlandığı dönemdir.* Bu anlamda 71'lerin geleneksel sağ çizgiden kopuşunu (siyasi iktidarın ele geçirilmesi sorunları çerçevesinde) *1. Kopuş* olarak adlandırmak yanlış olmayacaktır.

THKP-C'nin yenilgisi nedeniyle tamamlayamadığı 1.Kopuşu, Devrimci Yol tamamladı.

"Bu konuda," demektedir Devrimci Yol, "ortaya koyduğumuz tespitler, siyasal görevler karşısındaki bakış açımız, *dogmatizmle devrimci çizgimiz arasındaki kesin hatları oluşturmuştur.*" (*Devrimci Yol*, Sayı 19 a.b.ç.)

Sonuçta, Hareketimiz, siyasi iktidarın ele geçirilmiş biçim ve yöntemine ilişkin temel sorunları bizler için araştırılması gereken teorik sorunlar kapsamından çıkartıp, yerine getirilmesi gereken pratik devrimci görevler düzeyine yükseltti. Diğer bir deyişle, Türkiye Devriminin yolunu düzledi.

Devrimci Hareketin 70'li yıllarda yaşanan toplumsal altüst oluşa müdahalesi, ortaya çıkan toplumsal muhalefet hareketini örgütleme ve ona önderlik etme mücadelesi, THKP-C Hareketinin tezlerinin bu gerçeklikte ne anlam ifade ettiğini açıklama çabası; bu anlamda 1.Kopuşun yolunu temizlemeyi sağlarken, aynı zamanda çok daha önemli, yeni bir dönemin çözmesi zorunlu, anlamlı sorunlarını ortaya attı, açığa çıkarttı. Önümüzdeki dönemde bizlerin tamamlamak zorunda olduğu, Marksizmin dogmatik-ekonomist yorumundan 2.Kopuşu başlattı.

Devrimci Yol ve 2.Kopuş

Bugün Türkiye Sosyalist Hareketinde yaygın olan kanı, sosyalizmin siyasal iktidarın ele geçirilmesinden, devrimden sonra başlayan bir süreç olduğu yolundadır. Devrim sorunları ise daha çok siyasal iktidarı devirme, ele geçirme çerçevesinde tartışılır. Ve gruplar arasındaki ayırımın, bunların varılacak aynı ortak hedefe farklı yollardan farklı yöntemlerle gitmeyi önermelerinden kaynaklandığı varsayılır. Bu bir yanılsamadır ve ciddi eksiklikler taşımaktadır. Bu yanılsama, sosyalizmi, devrim sonrasında özel mülkiyetin kaldırılması, üretim araçlarının toplumsallaştırılması, üretici güçlerin ve ekonominin geliştirilmesi ve bunlara bağlı olarak toplumsal gelişimin hızlandırılması olarak gören ekonomist bir bakış açısının ürünüdür. Ve devrimlerin şimdiye kadar genellikle azgelişmiş, geri bıraktırılmış, ekonomik düzeyi geri ülkelerde gerçekleşmiş olmasından kaynaklanmaktadır.

Oysa sosyalizm, inşası sadece devrim sonrasında başlamayan, devrim öncesi sürdürülen mücadelede yeşeren ve gelişen, (en gelişkin sınıflı toplum olan) kapitalizme alternatif yeni bir toplumsal örgütlenme sürecidir. Sosyalizm mücadelesi de, devrim öncesi ve devrim sonrası birbirlerini hiç etkilemeyen ve belirlemeyen, birbirinden bütünüyle bağımsız iki ayrı sürece bölünemez. Hedeflenen yeni toplum ve toplumsal ilişkiler sistemi doğrudan bugünkü mücadeleyi ve örgütlenmeyi belirler; bugünkü mücadele ve örgütlenme de yarınki toplumu ve onun ilişkilerini doğurur. Devrimi, siyasal iktidarın ele geçirilmesini önüne hedef olarak koyan, bugünden kurduğumuz örgüt, bunun iç ilişkileri, diğer örgütlerle ve kitlelerle olan ilişkileri, sosyalizmin ve ona denk düşen toplumsal ilişkilerin ilk tomurcuklarıdır, ilk filizleridir. *Devrim öncesinde karşımıza çıkan çeşitli sorunlara yaklaşım, devrim sonrasının sorunlarına ilişkin bakış açımızın, bir yönüyle, bugünkü biçimlenişidir.* Dolayısıyla, bizlerle dışımızdaki devrimci grup ve örgütler arasındaki fark, *salt* hedeflenen aynı yere onlardan farklı bir gidiş yolu, farklı araçlar ve yöntemler önermekten *kaynaklanmamaktadır. Aramızdaki asıl fark*, doğrudan, hedeflenen toplum, toplumsal ilişkiler ve onların bugünden yaşamın tüm alanlarında filizlendirilmesi konuları üzerinedir.

Bugün, birçok grup, sosyalizm konusunda önüne hedef olarak "varolan sosyalizm"i koymaktadır.* En tipik ve gelişkin biçimiyle Sovyetler Birliği'nde somutlaşan (ve yaşanan son olaylarla birlikte Polonya'da iflas eden) "var olan sosyalizm", sosyalizm olarak görülemez. Çünkü bu toplumlarda sosyalizm, iktisadi düzeyde (ekonomik kalkınma ile özdeş görüldüğünden) sadece, özel mülkiyeti ortadan kaldırıp üretim araçlarını toplumsallaştırarak üretici güçleri geliştirme ve sürekli üretim (dolayısıyla da tüketim) artışı sağlama çabasına indirgenmiştir. Yine bu toplumlarda, siyasal düzeyde ise, siyasetin üretilmesi ve uygulanması partinin (ve onun üst yönetiminin) tekeline girmiş, kitleler süreç içinde siyaset ve yönetim mekanizmalarından uzaklaştırılarak apolitikleştirilmiş, partinin ve işçi sınıfının giderek ayrıcalıklılaşan bir kesiminin diktatörlüğü ve toplum üzerinde baskıcı bir devlet mekanizması ortaya çıkmıştır. İdeolojik düzeyde, dogmatizm ve/veya pragmatizm egemen olmuş, bunun so-

*** Marksizmin öngörmediği özellikler ve nitelikler taşıyan günümüzdeki "varolan sosyalizm"in -aralarında çeşitli farklılıklar olsa da- en gelişkin örnekleri, başta Sovyetler Birliği olmak üzere, Varşova Paktı ülkeleri, Çin, Arnavutluk gibi ülkelerdir. Devrimini yapmış diğer ülkelerde bu toplumların *bütün* özelliklerini, *aynen* aramak doğru değildir. "Varolan sosyalizm" kavramı ile, devrimini yapmış ülkelerdeki genel bir yönelim ifade edilmektedir.**

nucunda da bilimsel ve kuramsal gelişme salt *uygulanan* siyasetleri açıklama ve meşrulaştırma işleviyle sınırlandırılıp dondurulmuştur.

Tüm düzeylerinde kapitalizme özgü değer ve ilişki mantığının yeniden üretildiği "varolan sosyalizm", Marksizmin öngördüğü, emekçi kitlelere çekici gelebilecek ve de bizlerin uğruna savaşacağımız ve yığınları mücadeleye seferber edeceğimiz bir toplum değildir ve olamaz da. Dolayısıyla, Marksizm-Leninizmin öngördüğü sosyalizm uğruna mücadele, "varolan sosyalizmi" benimseyen ve savunan gruplarla ve örgütlerle, devrimci mücadelenin, örgütlenmenin ve Marksizm'in tüm sorunlarına ilişkin net bir ideolojik ayrım çizgisini çekmeyi zorunlu kılmaktadır. Bu, aynı zamanda "varolan sosyalizm" anlayışına alternatif bir sosyalizm anlayışı geliştirme ve uluslararası sosyalist hareketteki bugünkü krize yol açan ve Türkiye Sosyalist Hareketine egemen olan Marksizmin ekonomist-dogmatik yorumundan kopuşu bütünüyle (her alanda ve her düzeyde) gerçekleştirme süreci olarak da değerlendirilebilir.

Sosyalizm konusunda doğru görüşlere ulaşıp ülkemizde gerçek bir devrim yapabilmek, Marksizm-Leninizmi Türkiye Sosyalist Hareketine de egemen olan bugünkü donmuş kalıplarından kurtarmak ve ayakları üstüne oturtmaktan geçer. Bu ise, kendisini en gelişkin biçimiyle "varolan sosyalist ülkeler"de somutlayan Marksizmin ekonomist-dogmatik yorumunun (ya da geleneksel sağ anlayışının) ortaya çıkış koşullarını, içeriğini ve sonuçlarını (bugün ulaştığı noktayı, çeşitli alanlarda ve konularda aldığı biçimleri) irdelemeyi gerekli kılar.

Lenin'in mücadelesinden büyük darbeler yiyen, Marksizmin ekonomist yorumu, Ekim Devrimi sonrasında Sovyetler Birliği'nde sosyalizmin inşası mücadelesinde ve bu mücadelenin çeşitli sorunlarının çözülmesi sürecinde *yeniden* ortaya çıktı ve giderek uluslararası sosyalist harekete ve Marksizmin tüm alanlarına egemen oldu.

Bu anlayışa karşı savaş açmak ve onun tüm alanlardaki egemenliğine yeniden son vermek, bizlerin önünde duran ve kopuşun gerçekleştirilmesiyle birlikte yerine getirilecek bir görevdir.

Marksizm, sosyalizmi *kapitalizme her düzeyde ve her alanda alternatif bir toplum* ve aynı zamanda böylesi bir toplumu yaratmaya yönelik bir geçiş süreci olarak öngörmektedir. Sosyalizm, ekonomik düzeyde, *esas olarak* (kapitalizmle birlikte üretici güçler bileşeninde belirleyici bir nitelik kazanmış olan) insanın bizzat kendisinde *niteliksel bir dönüşümü* ve üretici güçleri *bu temelde* geliştirmeyi hedeflemelidir. Sosyalizm, siyasal düzeyde, parti diktatörlüğü değil, proletarya diktatörlüğüdür. Sosyalizm, partinin işlevlerinin giderek yığınlara devredildiği; yığınların siyasal eylemliliğinin, üretkenliğinin sürekli geliştirildiği; ve bu temelde emekçilerin doğrudan yönetimine yönelindiği bir toplumdur. Sosyalizm (her türlü ihtisas örgütlenmeleri ile birlikte devletin giderek gelişip güçlendiği ve ayrıcalıklı bir kesimin bütün bir toplum üzerindeki baskı aygıtı haline geldiği bir toplum değil), devletin, yığınların doğrudan yönetim organlarının giderek güçlendirilip etkin kılınması sürecinde söndüğü, emekçi yığınların doğrudan demokrasisidir. Sosyalizm, ideolojik düzeyde; bilimi ve kuramı; yalın bir dogmatizme (ve bununla içiçe bir biçimde açık bir pragmatizme) kurban ederek kondurmaz; tersine onu, "Yaşayan Marksizm" anlayışıyla, insanın, işçi sınıfının, emekçi kitlelerin kapitalizmdeki niteliklerini ve konumlarını kökten değiştirecek (ve onları böylece sosyalizmin gerçek kurucuları haline getirecek) ve sürekli geliştirilecek kültür devriminin hizmetine sunar.

Kısacası sosyalizm; insanın, *üretim sürecinden başlayarak* toplumsal yaşamın (politik-kültürel) tüm alanlarındaki konumunun, bizzat insanın kendisinin kökten değiştirilmesidir; işçi sınıfının ve emekçi kitlelerin bir önceki toplumsal yaşama katılması ve onu etkilemesinin içeriğinde ve biçiminde köklü bir dönüşümün gerçekleşmesidir.

Bize tüm bu tartışmaların "lüks" ve geleceğin bir işi olduğu yolunda eleştiriler gelebilir. Oysa eğer sosyalizm Petersburg Kışlık Sarayının ani bir baskınla ele geçirilmesi ile *bir sabah aniden* başlayacak bir süreç değilse, bu eleştiri saçmadır. Çünkü biz iktidarı ele geçirdiğimiz an, ondan birgün öncesine dek geliştirdiğimiz örgütler ve anlayışlarda hiç bir değişiklik olmadan; o ana kadar kendi ellerimizle inşa ettiğimiz tüm özelliklerimizle iktidara geleceğiz. Sosyalizm adına, o ana kadar neyi örgütlemiş, neyi geliştirmiş ve güçlendirmişsek, onu yeniden toplumun tüm alanlarına yaymak-

tan ve yeni bir toplumu (iktidarı ele geçirinceye kadarki yaşamımızın tüm boyutlarında hayata geçirdiğimiz) sosyalizm anlayışımız doğrultusunda örgütlemekten öte birşey yapmayacağız.

Dolayısıyla bugünkü iktidar kavgamızın, devrim mücadelesinin en canalıcı görevi, nasıl bir sosyalizm uğruna mücadele ettiğimizin açığa çıkartılmasıdır. Siyasi iktidarı devirmenin organları, aynı zamanda yarının iktidar organları olacaksa, bundan daha acil bir görev olamaz. Çünkü *yarın* (hedeflediğimiz sosyalizm) *bugünü* (siyasi iktidarı ele geçirme mücadelesini) *belirlediği gibi, bugün de* (devrim için oluşturulan örgütler, kendi dışımızdaki güçlerle, kitlelerle gireceğimiz ilişkiler ve karşılaşılan çeşitli sorunları aşmada izleyeceğimiz politikalar) *yarını* (yeni bir toplumu, toplumsal ilişkiler sistemini) *doğuracaktır.*

Hareketimiz, Direniş Komiteleri tartışmaları ile tüm bu sorunlar etrafında *bilinçli* bir tartışma başlatmış ve bizlere bugün üzerinde yükseleceğimiz bir zemin yaratmıştır.

"Devrimciler (komünistler) gelecek (yeni) toplumun öncüleridir. Bugünkü her yönüyle çürümüş ve bireysel çıkarlar temelinde yükselen toplumsal sisteme karşı yepyeni bir toplumun, yepyeni bir insan ilişkileri sisteminin öncüleridir. Devrimin propogandası bir anlamda bu yeni toplumsal ilişkiler düzeninin kitlelere açıklanmasıdır da. Devrim mücadelesi bugünkü düzenin sınırsız kötülüklerine karşı *gelecek* günlerin sınırsız güzelliklerine methiyelerden ibaret olamaz. Bugün devrim için savaşırken, bir yandan da kollektiflik temeli üzerine kurulu olan yeni yaşam tarzını, devrimci bir hayat tarzını nasıl kendimizde somutlama durumundaysak, halkla ilişkilerimizin ileri bir konumda olduğu devrimcilerin kontrolu altındaki bölgelerde de aynı şekilde, bu yeni toplumsal ilişkilere ait unsurların yeşerip gelişmesi için çalışılması gerekir." (*Devrimci Yol,* Sayı 30, Eylül 79)

Bu amaçlar için, önerilen direniş komitelerinde, halkın aktif katılımı konusunda çaba harcanarak, kitlelerin kendi kendilerini yönetmesi esas alınmalı ve bu örgütlenmeler halk iktidarının ilk nüveleri olarak görülmeliydiler.

"Halkın kendisi tarafından oluşturulmuş komiteler iktidar gücünü yavaş yavaş, parça parça üstlenmeye, eski merkezi devlet yapısının yanıbaşında ve ona alternatif olarak yeni bir iktidar odağı haline gelmeye başlayacaktır... Bu olay, eski sömürü ve zorbalık düzeninin bağrında yepyeni bir toplumun... eşitsizlikler, haksızlıklar, zulüm ve baskı üstüne kurulmuş eski devletin çatlakları arasında, eşitlik kardeşlik ve yepyeni bir demokrasi temeli üzerindeki yeni bir "devlet'in tohumlarının yavaş yavaş filizlenmeye başlaması demektir." (*a.g.e.*) Hareketimizin bu görüşlerine Türkiye Sol'unun tüm gruplarınca saldırılması tesadüfi değildir. Mücadele biçimleri konusunda en "sol" çizgiyi savunanlardan en "sağ" uçta yer alanlara kadar bütün Sol, bu konuda ortak bir koro oluşturdu. Nasıl ki THKP-C, devrim stratejisine, siyasal iktidarın ele geçirilmesine ilişkin sağ anlayışlardan ilk kopuşu sağlamış ve bu nedenle şimşekleri üstüne çekmiş ise, Devrimci Hareketimiz de Direniş Komiteleri tartışmaları ile ekonomist-dogmatik yorumun egemen olduğu sol akımlardan ikinci kopuşu başlatmış ve tüm okları üstüne çekmiştir.

Devrimci Hareketin başlattığı, sosyalizmin ve devrimin sorunları eksenindeki bu kopuş, Hareketimizin, içinde oluştuğu ve geliştiği ortamdan kısmen etkilenmesi, aşmak zorunda olduğu anlayışların unsurlarını kısmen bağrında taşıyor olması, sosyalizm konusunda alternatif program geliştirmede gerekli teorik bütünlüğe yeterince ulaşamaması, kadrolarının gençliği ve tecrübesizliği, ve tüm bunların yanısıra, 12 Eylül sonrası ağır darbeler alması nedeniyle, tamamlanamadı. Bugün, 1970'te THKP-C ile başlayan Devrimci Yol Hareketi ile, bir başka düzeyde devam eden ekonomist-dogmatik Marksizm yorumundan ve bunun ürünü anlayışlardan kopuşun tamamlanması, bizlere düşmektedir.

Geçmişte yapmada eksik kaldığımız bir şeyi bu dönem yapmalıyız. Bilimi, felsefesi ve devrimci eylemi ile bir bütün olan Marksizmin yaşamın tüm alanlarına ilişkin sorunlarını yeniden ele alan ve onun dogmatik-ekonomist yorumundan kopuşu sağlayan *bütünlüklü bir bakış açısına* ulaşılmalıdır. Bu çerçevede *nasıl bir sosyalizm* için mücadele ettiğimiz, kitleleri nasıl bir geleceğin beklediği açığa çıkartılmalıdır. Yaşamın tüm alanlarını kapsayan, yeni bir insan, yeni bir insanlararası ilişkiler sistemi ve yeni bir toplumu hedefleyen böylesi bir bakış açısı, alternatif bir program haline getirilmelidir. Bu

programın Cunta'ya karşı mücadele ile bağları doğru kurulmalı ve yığınlar egemen sınıflara karşı bu program çerçevesinde örgütlendirilmeli ve mücadeleye seferber edilmelidir. Fakat kitlelerin bugünden böylesi bir anlayış doğrultusunda mücadeleye ve örgütlenmeye seferber edilmesi, salt bir program sorunu olarak ele alınamaz. Sınıf mücadelesinin önümüze çıkardığı hertürlü sorunu ele alışta, her türlü görevi yerine getirişte bu bakış açısı egemen kılınmalı ve yaşamın her boyutunda somutlanmalıdır. *Bu nedenle sistemli ve bütünlüklü bir program kadar, bir bakıma ondan daha da önemli, bu programın maddi bir güce dönüştüğü günlük bir sosyalist pratikten, devrimci eylemden bahsediyoruz.*

Gerçekleştirilmesi görevini önümüze koyduğumuz bu kopuş, Türkiye Sosyalist Hareketinin bütünü ile bir hesaplaşmayı da kaçınılmaz kılar. Bu, ülkemizde gerçek bir devrimin başarılabilmesi, Marksizmin öngördüğü bir sosyalizmin kurulabilmesi için gerekli olduğu kadar, 12 Eylül yenilgisini açıklayabilmenin de ön koşuludur. Çünkü 12 Eylül yenilgisi bir yönüyle de Türkiye Sosyalist Hareketine egemen olan ekonomist-dogmatik Marksizmin ürünü yanlış bakış açılarının yenilgisi olarak ortaya çıkmıştır. En olumsuz örneği herhangi bir örgütün iç ilişkilerinde, kendi dışındaki güçlere ve kitlelere bakışında görülen bu yanlış anlayış sonucu, kitleleri yönetilecek koyun sürüsü olarak görme, kendisi gibi düşünmeyenleri düşman olarak değerlendirme; örgüt içi ideolojik ayrılığı şiddet ile bertaraf etme eğilimleri gelişmiş ve Sol'a egemen olmuştur. Yine bu anlayış sonucu, uğruna mücadele edilen demokrasi, sadece amaca varmak için kullanılacak basit bir araç haline gelmiş; demokrasinin sınırı kendisinin yaptığı ve kontrol edebildiği şey olarak belirlenmiş (kendi dışındaki herşey, demokrasi mücadelesini ilerletse bile, kendisi yapmıyorsa kahrolabilir) ve sonuçta yığınlara bir iktidar alternatifi değil, olumsuz bir tablodan başka birşey sunulamamıştır.

İşte tüm bu nedenlerin sonucu olarak, kanımızca, Türkiye Sosyalist Hareketi, kendisini belirleyen, kendisine egemen olan, ona bir kimlik kazandıran eski bakış açılarını kökten bir sorguya çekmek zorundadır. O zaman görecektir ki rahat, kolay, ucuz birçok düşünce alışkanlığı terkedilmek zorundadır. Doğruluğunu hiç tartışmadığı, Marksizm adına bir amentü gibi kabul ettiği birçok ilke, anlamsız ve saçmadır. Özellikle kendisini örgütlenme konusunda açığa vuran bu yanlış anlayış, sınıflı topluma özgü ilişki ve egemenlik mantığının, Türkiye toplumuna has (aşılması zorunlu) gelenek ve alışkanlıkların aynen örgüte alınması ve devrimcilik adına örgütte yeniden üretilmesi şeklinde kendisini somutlamaktadır. Parti ve örgütlenme konusunda yapılacak ciddi bir tartışma, bunun zorunlu sonucu yaratılması gereken bir devrimci örgütlenme ve buna denk düşen ilişkilerin hayata geçmesi ile, bu alışkanlıklar bertaraf edilmelidir.

Geçmişin rahat, sevilen düşünce alışkanlıklarından kopuş anlamına gelen bu hesaplaşmanın yapılması elbette kolay olmayacaktır. Fakat Türkiye Sosyalist Hareketinin siyasal sahnede yeniden varolabilmesinin koşulları bu hesaplaşmada yatmaktadır. Kısacası, Türkiye Sosyalist Hareketinin yeni bir kimliğe ihtiyacı vardır.

Hareketimizin bugün önüne koyduğu bu görevin basit ve kolay olmadığını biliyoruz. Uluslararası Sosyalist Harekette bir krizin yaşandığını, Devrimci Marksizmin ekonomist-dogmatik anlayışla hesaplaşmasını tamamlayamadığını, "varolan sosyalizm" anlayışına karşı alternatif arayışların içinde bulunulduğunu ve bu konuda ciddi doğum sancılarının çekildiğini de biliyoruz. Ve kimileri, bizi henüz gelişmiş ülke Marksistleri ve işçi sınıfı hareketinin çözemediği sorunları gündeme getirmekle "erkenci" olarak görebilir ve gündemde olmayan sorunlarla uğraşmakla suçlayabilirler.

Biz, Türkiye Devriminin, geldiği noktada gerek teorik birikim, gerekse pratik deneyim açısından, bu atağı yapabilecek, bu sorunlara çözüm getirebilecek konumda olduğuna, bu alanda gelişmiş ülke işçi sınıfı hareketlerine siyasal ve pratik açılımlar sunabileceğine inanıyoruz. Yeter ki Türkiye devrimcileri olarak, 71'lerin devrimcilerinin, onlara kendi kopuşlarını yaptıran cesaret, atılganlık ve coşkusuna sahip olalım, o ruha sahip çıkabilelim. Devrimci Yol'un tarihsel anlamı da, tüm bunları gerçekleştirecek olmasında veya gerçekleştirecek olanlara gerekli malzemeyi sunacak olmasında yatmaktadır.

İlkay Alptekin Demir

belleksiz muhasebelerin yukardan söylemi

Dört ay önce kaleme aldığım bir yazıda "belleksiz muhasebelerin kendilerine özgü yukardan söylemlerine değinmişim. "İşe yeni bir dünya tahliliyle başlıyor bu muhasebeler" demişim. "Sonra bu dünyanın içine Türkiye oturtuluyor. Dünya tahlilinin elverdiği bir sınıfsal analiz yapılıyor, siyaset ve eylem hattı saptanıyor. Öteki sol gruplar yeni dünya tahlili ışığında taşlanacak şeytanlar değillerse, tahlile kazanılması gereken dostlara dönüşüyor. Ya halk? İşçilerden, köylülerden, kafa emekçilerinden, işsizlerden, öğrencilerden, kadınlardan, sanatçılardan, hatta solcu bilim adamlarından yeni tahlili izlemelerini beklemek, bu düşünce silsilesinin doğal sonucu. Sonra sıra muhasebeye geliyor. Genellikle yeni dünya tahlili eski dünya tahlilini yanlışlıyor. Böylece geçmiş zincirleme hataların kaynağı bulunmuş oluyor: eski yanlış dünya tahlili. Bundan böyle geçmiş hataların dilendiği ölçüde didiklenmesinin hiçbir sakıncası kalmıyor; hatanın kaynağındaki yanlış dünya tahlili düzeltildiğine göre, hataların gelecekte tekrarlanması düşünülemez, gözler gönül rahatlığıyla belleksiz yeni gündemlere çevriliyor.... Bugün çeşitli sol akımların, Türkiye tarihinde ilk kez sosyalist ütopyaların fabrikaları, gecekondu mahallelerini, köyleri ve kasabaları sarmalayarak düzenin sınırlarını zorlayan maddi bir güce dönüştüğü 70 li yılları hiç tartışmaksızın, '70 lerin muhasebesini' yaptıklarını iddia edebilmelerini sağlayan, işte bu yukardan söylem. Yukardan söylemin gerek duyduğu bellek eski dünya tahliliyle sınırlı."

Dört ay önce bu satırlar büyük ölçüde doğrulanmış. Bir önemli nokta hariç; yaşanan dört ay "gözlerin gönül rahatlığıyla belleksiz yeni gündemlere çevrilmesine" hayır demiş. Belleksiz muhasebelerin yukardan söylemi gönül rahatlığını yitirmiş. Bir hamlede leninizmi aşmak isteyen yeni düşünce de engellere çarpıyor, beş yıl sürmüş bir devletle işbirliği siyasetini bel-

leksizliğe gömüp, Gorbaçov reformizmine savaş açma çabası da. Sanki Türkiye'de zihinlerden bir perde kalkmış, "kral çıplak" fikri yukardan söylemin özgüvenini sarsıyor. Belki de, dört ay önceki özgüvenin içi boştu, belki Türkiye yıllardır yukardan söylemli belleksiz muhasebelere yer olmayan bir ülke; hapishane direnişleri, işçi mücadelesi, 1 Mayıs ve solda diyalog ortamının giderek yerleşmesi yalnızca bu olguyu su yüzüne çıkardı. Her ne olursa olsun, yazımı yeniden kaleme alma zorunluluğu beni sevindiriyor. Daha umutla yazabileceğim, Türkiye düzenin dayattığı belleksiz gündemleri geri çeviriyor.

Saçak dergisinde yayınlanan TİKP muhasebesi, temel hatanın Türkiye siyaset arenasındaki anlamını deşmekten özenle kaçınırken, sıraladığı kimi olguları kontekstinden soyutlayıp bugün görmek istediği gözle yorumlarken[1], hafıza boşluklarıyla kimi çok önemli olguları atlayıverirken[2], bir paragrafta acı gerçeği teslim etmeye başlayıp hemen izleyen paragraflarda söylediklerini geri alırken[3] ve "kurumlaş-

(1) Saçak TİKP'nin "milli birlik hükümeti önerisi" gibi "oldukça düzgün sıyasetler" geliştirdiğinden, hatta önce bu öneriyi reddeden Ecevıt'in sonra gecikmiş bir benzer öneri getirdiğinden söz ediyor. TİKP'nin milli birlik hükümeti önerisi (MHP ve Kontrgerillayı hedef almakla birlikte) esas olarak Rusya'ya, "beşinci koluna" ve "peşinden giden sahte sola" karşı bir öneriydi ve siyasi partiler yanında, bir süre sonra darbe yapacak "devlet partisine" önerilmişti. Bunun neresi düzgün siyaset, anlamak mümkün değil. Anti-komünist devlet erkanı "siz bir zamanlar milli birlik hükümeti önerisi gibi oldukça düzgün siyasetler geliştirmiştiniz, ama Ecevit, Demirel buna yanaşmadılar" dese, utanılır ama şaşılmaz, ama bunu Saçak'ın söylemesi iyice garip. Milli birlik hükümeti önerisi solun geniş kesimlerine karşı hakim sınıflar ve devletle işbirliği hattının temel siyasetlerinden biri. Bu önerinin Ecevit'in önerisiyle uzaktan yakından ilgisi yok. Ecevit her zaman sola karşı devletin safındaydı, ama darbe yapacak "devlet partisine" ittifak önermek bir yana, Latin Amerika tipi bir amerikancı darbeye karşı parlamenter bir cepheden söz etti. TİKP'nin siyasi konumu bu öneride sosyal-demokrasinin sağındadır.

Saçak TİKP'nin NATO siyasetini "ortada olmayan bir olasılığa göre" oluşturulmuş "anlamsız" bir siyaset diye nitelerken de 79 kontekstini gözardı ediyor. NATO'ya Çin'in devlet politikasının ihtiyacı olması bir yana, Türkiye'de NATO'dan hemen çıkmaktan yana bir parti "devlet partisiyle" ittifakı düşünebilir miydi? 12 Eylül öncesinde ordu ve devlette NATO konusu tartışılmaz bir konuydu. NATO konusu bugün de devlet katında tartışılmaz bir konu. Düzen içinde bir yer arayan reel politakanın NATO konusunda taviz vermesinden doğal ne var? TİKP'nin NATO siyasetine "anlamsız" demek yerine, bu ve benzeri siyasetlerin iç sınıflar mevzilenmesindeki anlamını deşelim.

"78 yılının sonlarından itibaren kitle hareketinin durumuna ilişkin tahliller ve bu tahlillerden hareketle geliştirilen siyasetler büyük ölçüde doğruydu" saptamasıyla Saçak abese varıyor. "Doğru siyasetlerin" neler olduğunu sormazlar mı adama? Doğru tahlile gelince, insanın keşke yanlış tahlil yapıp da doğru safta yer alsaydık diyesi geliyor. Kitle hareketi gerilediği için mi Tariş'e, Mess grevlerine karşı çıkıldı? Kaldı ki tam da kitle hareketindeki gerileyişin doğru olarak saptandığı söylenen tarihte yasal parti kuruluyor, 80 darbesinden on ay önceki kongrede de merkez komitesinin üye sayısı artırılıyor. Örgüt güvenliği açısından bile doğru tahlil ve siyasetlerden söz edilemez.

(2) Saçak'ın muhasebesi TİKP değerlendirmesinde gözün asıl çevrilmesi gereken iki alanda bütünüyle belleksiz: devletle sol arasındaki çelişmede ve devletle kürt milli hareketi arasındaki çelişmede seçilen saf. Sanırsınız ki TİKP sola ve kürt hareketine nasihat etmekle yetinmiş ya da yeterince nasihat etmemiş. Bu konuda yalnızca "kurtarılmış bölgeler" yayını hata kabul ediliyor, kısa süren bu hatalı dönemin ardından hemen sola karşı tavrın düzeltildiği, "yeni bir yönelime girildiği" öne sürülüyor. "Kurtarılmış Bölgeler" gibi solu hedef alan yayınların TİKP'de tek bir olumlu sonucu olmuştur: bu yayınlarda TİKP içinde yaygın ve bitmek bilmeyen bir muhalefet başlamış, o tarihten itibaren parti içinde hiçbir konuda oybirliği sağlanamamış, her kademede ve her konuda çeşitli çatlak seslerin çıkması TİKP'nin bir özelliği olagelmiştir. Sol vicdandan kopuşun vardığı boyut, parti efsanelerinin adım adım yıkılmasının yolunu açmıştır. Bunun ötesinde sola karşı "yeni bir yönelimden" söz etmek için, belleksiz olmak gerekir. Herşey bir yana ortada yayınlanmış belge ve kitaplar var. 12 Eylül sonrası Sorgu, devletle sol ve devletle kürt hareketi arasındaki çelişmede seçilen safı net biçimde belgeliyor.

(3) Muhasebenin bir paragrafta kabul ettiğini nasıl sonraki paragraflarda geri aldığını örneklemek mümkün değil, sayfalar alır bu. Ama iki alıntı yapmadan geçemeyeceğim, bu cümleler bütün muhasebeyi geri alır nitelikte oldukları için anlamlı: "partinin politikasının (iç barış politikasının i.a.) gerekçeleri arasında dış tehdidin birinci sırada yer alması aslında gerçeklerin üzerine bastırılan yapay bir gerekçeydi." Temel hatanın dış çelişmenin baş çelişme olarak ele alınması olduğunu söyleyen bir muhasebe, bu haliyle kendi kendini geri almaktadır. Saçak'a sormak gerekir: hata bu muydu,yoksa hatanın kaynağını başka bir yerde mi aramak gerekiyordu. Kanımca asıl anlamlı soru da bu. Aktarmak istediğim öteki cümlede şöyle: "TİKP" alt stratejide ve bazı siyasetlerde sınıf uzlaşmacılığı hatasını işlemekle birlikte, *teori* (abç) ve programında... "Bütün devrimci kavrayışları korudu." Teori, program ve "üst stratejide konulmaya çalışılan bu baraj, yukardan söylemin kolay kolay resmi tarihinden vazgeçmeyeceğini gösteriyor. Saçak'ın saptaması olgulara uygun olsaydı, TİKP'nin hali daha da içler acısı olurdu. Teori ve programıyla devrimci saflarda, "ana strateji ve bazı siyasetleriyle" devlet partisinin safında bir parti, Perinçek'in siyasal tartışmalara yerleştirdiği bir terimle tarihi şizofren bir bölünmeyi yaşardı. Yaşananlara uyuyor mu bu? (Yaşananlara taban tabana zıt saptamaların bir kaç tanesini alt alta sıralamakla yetineceğim: "1980 yılının Ocak, Şubat, Mart aylarını kapsayan dönem hariç, geri kalan bütün zaman süresince esas olarak MHP terörünü hedef alan bir mücadele çizgisinin benimsendiğini görürüz."

"Aydınlıkçılar... milli zulme karşı hiçbir zaman, herhangi bir nedenle mücadeleyi zayıflatmak tutumuna girmediler."

"Solun önemli bir kesimi... 12 Eylülün kamuoyu yaratmasına ve başarısına yardımcı oldu, halkı... yer yer 12 Eylül'ün yanına itti.... Parti ise... geniş halk kesiminin gözünde solun prestijini belli oranda korudu."

mış ve gelenek haline gelmiş bir parti içi demokrasi"yi Aydınlıkçı hareketin olumlu hanesine katıvermesi gibi zaman zaman olguları 180 derece tersine çevirirken[4] bana bunları düşündürdü. Solun belleği Saçak'ı zorluyor ve yukardan söylemin dar bir çevredeki geleneksel iç tutarlılığına artık olanak vermiyor. Saçak dergisinde yayınlanan muhasebeye söylenecek tek bir söz var: bu yolda direnmenin anlamı yok. Dünümüz, bugünümüz ve yarınımızla tutarlı sosyalistler olacaksak, kem küm etmeden TİKP'nin Türkiye sosyalist hareketinde sistemli bir sağ sapma[5] olduğunu kabul edelim ve gelecekte benzer hatalardan kaçınmak için nasıl olup da bunu o zaman göremediğimiz üzerinde ciddi biçimde kafa yoralım.

TİKP'nin sağcılığı içseldir

Saçak'ta yayınlanan TİKP muhasebesinin ana fikri şu: "TİKP'nin bütün hatalarının düğümlendiği nokta, milli çelişmeyi esas alarak cepheyi Sovyetler Birliği'nden gelen tehdide dönmek biçiminde bir mevzilenmenin saptanmasıdır. TİKP'nin siyasal hataları bu saptamadan türedi." Muhasebeye göre bu "temel hataya" da yanlış bir dünya tahlili yol açmıştır. Bu na karşın, geliştirilen iç siyasetler bu "temel hata"nın etkilerinden arınmış olmamakla birlikte esas olarak doğrudur, "aktife" yazılmalıdır. Muhasebenin bütününe hakim olan anlayış bu. Bu anlayış, TİKP'nin Türkiye siyasi arenasında seçtiği yerin, oynadığı rolün üzerini örtüyor, gerçek bir tartışmayı olanaksız kılıyor. Saçak bir parti efsanesini hatanın kaynağı olarak ele alırken, hatalar tartışmasını parti efsanelerinin çerçevesi içine hapsediyor, hataların gerçek yaşamda aranmasını önlüyor.

İlginçtir, aynı muhasebe öteki sol akımların 12 Eylül öncesi hatalarını araştırırken gözünü asla bu akımların "baş çelişme" tesbitlerine ya da resmi söylemlerine çevirmek gereği duymuyor. Başkalarını eleştirirken ayağı Türkiye toprağında, gözü sınıflar mevzilenmesinde, gerçek yaşamın ayrıntılarında. Kendi "aktifini" araştırırken de somut durumu tahlil etmeye çalışıyor, hatta dış çelisme söyleminin "bir etiketten" ibaret olduğunu bile öne sürüyor. Ama konu TİKP'nin "pasifi" oldu mu, ayakları yerden kesilen okur, sayfalarca 78 ler dünyasının çevresinde geziniyor. Hindi Çin, Afrika, Afganistan, Kıbrıs, Sovyetler Birliği, ABD, bunlarla bağlantılı olarak biraz Türkiye. Sanki Dış İşleri ya da Savunma Bakanlığının bir komisyon raporunu okuyorsunuz. Anlatım sizi içine çekiyor, "evet" diyorsunuz, "Sovyetler Birliği'nin gücü gerçekten abartılmış, ABD'nin olanakları da hayli küçümsenmiş"...

Geniş bakmak, dünyalılığı unutmamak, güncelin içinde kaybolmamak, bunlar elbette güzel. Ama yaşam güncelde, somutta, Türkiye'de gerçekleşiyor. Bütün, parçalardan oluşuyor. Genel, özgül deneyimlerin bir soyutlaması. Dünyalılık, ayaklarımızın bastığı toprakla anlam kazanıyor. İçinde kaybolmamak için bile, yaşanan güncelin bilincinde olmak gerek. TİKP'nin parti efsanesi "esas göreve" dünyanın tahlilinden ulaşsa da, "esas görev" Türkiye sınıflar mevzilenmesinde, siyaset arenasında gerçekleştiriliyor. Hedef "cepheyi Sovyetler Birliği'nden gelen tehdide dönmek" de olsa, pratikte yaşanabilen, anti-amerikan, anti-faşist ve düzen karşıtı bir solun karşısında ve devletin yanında bir mevzilenme. *Meselenin özü de bu.*

TİKP ne sosyalist bir ülkenin iktidar partisi, ne de ordusu ve kurtarılmış bölgeleriyle 30'ların Çin Komünist Partisi. 15-20 bin üye ve taraftar çevresiyle parlamento-dışı sosyalist muhalefetin partilerinden biri. Öteki sol örgütlerle aynı zeminde gelişmiş, bu zeminle sınırlı küçük bir sol parti. İddialı dünya tahlilleri TİKP'ye öteki sol gruplardan farklı bir geri cephe kazandırmıyor. Hareket alanı solla devlet, kürt milli hareketiyle devlet arasındaki çelişmeyle sınırlı. Dünya tahlili ne olursa olsun, gerçek hayatta bu çelişmelerin şu ya da bu yanında saf tutmak zorunda.

Kaldı ki, '74-'78 arasında Aydınlıkçı hareketin dünya tahlili Sovyetler Birliği'ni savaş kışkırtan bir sosyal-emperyalist ülke olarak nitelediği halde, bu hareket bu nedenle soldan

(4) Darbe öncesinde gazetesinin birinci sayfasını Evren'e açan, 12 Eylülü "hem eleştirip, hem destekleyen", 12 Eylül savcılarının sola yönelik kimi iddianamelerine katkılarını araştıran TİKP halkı 12 Eylül'ün yanına itmiyor da, solun sol hataları itiyor! Solun prestijini direnenler değil de, boyun eğenler koruyor! Ayıp denen birşey var arkadaşlar, bu anlayışların korunduğu bir muhasebeyle kimse kendi kendini bile ikna edemez.

(5) "Sol" sözcüğünü teoriden sapma anlamında kullanmıyorum, bu tür mezhepçi bir kullanışı da doğru bulmuyorum. Söz konusu sapma, kendini sosyalist saflardan, hatta genel olarak sol saflardan koparmadır. Düşünce planında, buna adım adım sol vicdandan kopuş eşlik etmiştir.

kopmadı. Tersine, o dönemde fikirleriyle ve dayattığı polemiklerle özellikle maocu solu hayli etkiledi. 1977 1 Mayısında "solla yürüyen halkla yürüyemez" tesbitini yapana kadar, devletle sol arasındaki çelişmede solun yanındaydı.

Aydınlıkçı hareket için yol ayrımı, solla yürümemeye karar verdiği anda belirmiştir. Türkiye'de '70'lerin başındaki genel sola kayışla birlikte sol bir mevziye gitmiş bu hareket, bundan böyle bir sayfayı kapatmış, yeni bir sayfa açmıştır. Elbette açılan bu yeni sayfada Çin'in dünya politikasındaki köklü değişim hayli etkili olmuştur[6]. Ama düzen karşıtı bir solla birlikte yürümeme kararı ve düzenin safında bir mevzilenmeyi seçiş, bundan böyle bu hareketin attığı bütün adımları belirlemiştir.

Saçak muhasebesinde solla düzen arasındaki güç dengesinin sol aleyhine bozulduğu tarih diye tanımlanan anın, tam da Aydınlıkçı hareketin düzen karşıtı solla arasına duvar ördüğü, düzen ve istikrardan yana bir yasal partide örgütlendiği ana denk düşmesi, herhalde rastlantı değil. Saçak muhasebesi "basiretiyle" övünüyor. Oysa asıl muhasebesi yapılması gereken bu mevzilenme. "Dış tehditin ... gerçeklerin üzerine yapıştırılan yapay bir gerekçe" olduğunu söyleyen Saçak doğru bir saptama yapıyor. Ama yukardan söylemin dünya tahlili örtüsünü kaldırdığında ortaya çıkan çıplak gerçeğin özeleştirisini yapmamaya kararlı. Yenilgiye giden bir solu terketmekte haklıydık diyor...

Ben bunun aynı zamanda etik bir soru olduğu kanısındayım. Bu tutumun ardında güce tapma vardır. Stalin'in, Kim İl Sung'un, Pol Not'un savunulması, Buharin'in, Troçki'nin "iktidarsız teori sahipleri" diye küçümsenmesi de bu mantığın sonucu. Bu mantıkla Paris Komününü destekleyen Marx ve Engels, Alman devrimini örgütleyen Rosa Luxemburg, Bela Kun, İspanyol ve Yunan devrimcileri "basiretsizler".

Ama sorunun etik yönünü tartışmayı şimdilik bir yana bıraktığımızda da, çıplak gerçek "basiret" iddiasıyla alay ediyor. Yenilgiye giden bir solu terketmek, TİKP'nin bu solla birlikte yenilgiye gitmesini, 12 Eylül hapishanelerinde yatmasını ve 141'den mahkum edilmesini önlememiştir. Bu basiretten geriye kalan, sıkıyönetim mahkemelerinde 12 Eylül'e "açılan kredi"dir.

Aydınlıkçı hareketin solla birlikte yürümemeye karar vermesinin devletin yanında mevzilenmenin nedeni mi, yoksa sonucu mu olduğu tartışılabilir. Bu hareket solla arasına duvar ördüğü için mi devletin yanında mevzilenmiştir, yoksa devletin yanında mevzilenmeyi seçtiği için mi soluna duvar örmüştür, bu tartışılabilir. Ama yaşananlar bu ikisinin ayrılmaz biçimde birbirine bağlı olduğunu gösteriyor. Kanımca bugün için de çok önemli bir ders bu. Türkiye'nin toplumsal gerçekliğinde, solun dinamik kesimlerini "basiretsiz" bulup, onlarla arasına sınır koymaya kalkışan sol akımlar halktan kopuyorlar ve sola karşı düzenin ve devletin yanında mevzileniyorlar. Türkiye'de bu gibi akımların solun dinamik kesimlerinden farklı toplumsal dayanakları olmadığı için, sonuç olarak düzen sola darbe vururken bu akımlara da vuruyor. 1920'lerden beri Türkiye solunda defalarca yaşandı bu senaryo. Kürt hareketine karşı devleti destekleyen eski TKP, devletin darbelerinden kurtulamadı. Devrimci solla arasına duvar örmeye çalışan TİP, 12 Mart'ın darbelerini savuşturamadı. Devletin yanında mevzilenen TİKP, farklılığını devlete kabul ettiremedi. Toplumsal gerçekliğimiz soluna duvar ören bir "basirete" yer vermiyor.

Nitekim, TİKP'nin toplumsal dayanakları ve geri cephesi o denli diğer sol gruplarla or-

(6) TİKP üzerindeki Çin etkisinin önemini küçümsemiyorum. Teorinin büyük ölçüde Çin'den ithal edilemsi, gerçeklerden kopuşu kolaylaştırmış ve teoriyi sığlaştırmıştır. Ama dünyadaki TİKP'den daha "çinci" bazı partiler, Çin'in üç dünya teorisini de benimsedikleri halde, bu teoriyi ülkelerindeki sınıf mücadelesine yansıtmadılar, "Sovyet tehlikesine karşı" devletle işbirliği yapmadılar, Amerika'yı, NATO'yu, orduyu ve silahlanmayı savunmadılar ve sağlarına açılıp, sollarına duvar örmediler. Türkiye'deki dogmatik tartışma ortamında maocu akımların öyle bir özgürlük alanı kalmadığı söylenebilir gerçi, ama bizde de bazı maocu akımlar 1978'de Çin ve TİKP tarafından "maoculuk" adına kendilerine dayatılan sistemli sağ çizgiyi reddedebilmek için maoculuktan vazgeçmeyi yeğleyebildiler. Emperyalizm ve işbirlikçileri konusundaki temel kavrayışları kökünden sarsan, devrim perspektifini karartan, üçüncü dünyadaki devrimci süreçleri Çin'in dünya politikasına aykırı düştükleri yerde doğrudan karşısına alan bu çizgiyi, Çin'in bencil milli politikası olarak mahkum ettiler. Tartıştığımız dönem, Komintern dönemi gibi partilerin tek merkezden yönetildiği yaptırımcı bir dönem değil. İthal edilen (ve Saçak'ın muhasebesinde birçok yönüyle hâlâ inatla savunulan) teoriler, gönüllülük temelinde ve uygun görüldüğü kadarıyla ithal edilmiştir. Dış etmen önemlidir ama sağcılığı açıklamaya yetmez.

taktı ki, ordu ve devletin yanında ve istikrardan yana bir mevzilenmeyi seçtiğinde de, bu parti gazetesinde sol örgütlerle, sol mahallelerle uğraştı. Halka seslenme hızla ikinci plana düşerken, söylem "biz onlardan farklıyız" mesajıyla solu devlete şikayete dönüştü. İddialı dünya tahlilleriyle düzenin akıl hocalığına kalkışma söylemde kaldı. Düzen de, kontrgerillayı teşhir etmiş, kongresinde kürsüsünü Avrupa'daki maocu komünist partilerine açmış bu partinin "farklılığını" reddederken, bir yandan da bu partinin içinden geldiği sol konusundaki değerlendirmelerini yararlı bulup, onlara kulak verdi. Sorgu'da övünülen bu. Saçak'ın muhasebesinde yukardan söylemin ardına gizlenilerek es geçilen de bu. Saçak'ın hafıza boşlukları bu çıplak gerçeği teslim etmek istememekten kaynaklanıyor.

Saçak TİKP'nin gerçekçi bir değerlendirmesini yapmaktan kaçınabilmek için solun hatalarına sarılıyor. On yıllardır "esas olana" önemvermeyi herşeyin üstünde tutmakla isim yapmış bu akım, bu kez "esas" tartışmadan kaçınmak için, konunun etrafında dolaşıp duruyor. Solun elbette birçok hatası vardı. Ama TİKP dışında hiçbir grup, bizim geleneğin terimleriyle "baş çelişme" konusunda yanılmadı, bütün sol amerikancı "devlet partisinin" ve 12 Eylül'ün karşısında mevzilendi. 12 Mart'tan farklı olarak, TİKP dışında hiçbir sol akım "ordu kılıcını attı" ruh haline girmedi, MHP'yi hedef alıyor diye darbe konusunda hayallere kapılmadı. Yıllarca çeşitli sol grupları ordu müdahalesi konusunda 12 Mart'ta hayale kapılmış olmakla eleştiren TİKP ise, Türkiye tarihinin bu en köklü restorasyonu konusunda tek başına yanıldı. Müdahalenin "12 Mart yönünde gelişebileceği gibi, 27 Mayıs yönünde de gelişebileceğini" bir tahlil diye kağıda geçirdi, 12 Eylül'ün demokratikleşebileceğini umdu. "Kuzeyden gelen tehditin abartılmasıyla" açıklamak yeterli midir bütün bunları? TİKP'lilerin o gün bu çizgiye "Sovyetler Birliği'nin Türkiye'yi işgal tehdidi ilüzyonuyla sarılmış oldukları kabul edilse bile, bir ilüzyon yaşanan gerçekliği açıklamaz. 1980 öncesinde ve sonrasında Türkiye'de "baş çelişme" konusunda TİKP dışındaki sol haklı çıktıysa, bu solun TİKP'nin çizgisi konusundaki değerlendirmesinin de haklı çıktığını kabul etmek gerekir.

tikp'nin sağcı-maceracı siyasi tarzı

Saçak'ın Ağustos sayısında muhasebeyi eleştiren Asaf Güven Aksel anlamlı bir soru soruyor: "Eğer işgal koşulları gerçekten olsaydı, marksist-leninistler TİKP'ye paralel bir çizgi mi izlemeliydi? Bunu tartışmak, TİKP'nin ordu ve devlete bakışındaki her hatayı, SB konusunda yanıldığını söyleyerek mazur göstermesini önleyecektir." Kanımca gerçekten anlamlı bir soru bu. TİKP'nin seçtiği siyasi mevzilenmenin ardında yatan bir *siyaset tarzını* tartışmamıza olanak veren, tartışmayı parti jargonunun çerçevesi dışına çıkaran bir soru. Yeni değil elbette, Aydınlıkçı geleneğe hep yöneltilmiş bir soru. Ama anahtar bir soru.

Bu soruyu TİKP'nin sola karşı diliyle ve solu devlete şikayet etme tarzıyla bağlantılı olarak sormuyorum. Sol vicdandan bu kopuşun etik açıdan ilkesel olarak reddedilmesi gerektiğini düşünüyorum. TİKP'nin sol-içi şiddete bulaşmadığı iddiası da yersizdir. TİKP sol-içi silahlı kapışmadan kaçınmış, buna karşın sola karşı devlet terörünü davet etmiştir. Bu, herhalde sol içinde birbirini öldürmeden daha hafif bir hata değildir. Zaman, devlete şikayet edilen solu "sahte sol" saymanın, etik sorumluluğu ortadan kaldırmadığını göstermiştir.

Tartışmak istediğim anahtar soru, devlete, düzene, burjuvaziye karşı tutuma ilişkin bir soru. A.G.Aksel'in sorusu örneğin: gerçek bir Sovyet işgal tehlikesi olsaydı, sosyalistlerin NATO'cu ordunun ve amerikancı devletin güçlendirilmesini mi savunmaları gerekirdi? Ya da örneğin 1988'de gerçek bir darbe tehlikesi belirmiş olsa, sosyalistlerin işi gücü bırakıp ANAP ile ittifaktan söz etmeleri mi gerekirdi? Türkiye gerçekten kapitalist olmayan "yarı-sömürge, yarı-feodal" bir ülke olsaydı, sosyalistlerin "milli burjuvaziyle ittifak" söylemi içinde boğulmaları mı gerekirdi? Dünyaya bakıldığında, halkın özgüçlerine dayanmayı esas alıp, bu gibi sorulara "hayır" cevabı vermiş sosyalist akımların başarılı olduğu, devlete, orduya, burjuvaziye güvenen akımların ise yok olup gittikleri görülüyor. Türkiye solu 68'lerden beri bu soruları defalarca tartıştı. Aydınlıkçılar da defalarca tartıştılar bu soruları. Saçak'ın muhasebesi bile bugün solda "devrimci-reformcu" saflaşmasından sözediyor. Ama kendi yakın geçmişini tartışırken,

"yanlış dünya tahlili" yukardan söyleminin ardına gizlenip, düzene ve devlete teslimiyetçi bir hattın adını koymaktan kaçınıyor, "savunma taktiği", "iç barış siyaseti", "milli birlik hükümeti siyaseti" gibi "oldukça düzgün siyasetler geliştirdik" diyor. Halkın özgüçlerine dayanmamak bir yana, halkın özgüçlerini karşısına alıp, NATO'cu bir orduyu ve amerikancı bir devleti "destabilizasyon" çabalarına karşı mücadeleye çağırmak, *Sovyetler Birliği konusundaki tahliller doğru çıkmış olsa bile* teslimiyetçi siyasetlerdir. TİKP'nin TC devlet ve ordusuna yaklaşımı, dünya tahlili doğrulanmış olsa bile sağcı bir yaklaşımdır. Bir zamanlar devlet ve ordu konusunda teorik doğruları savunmuş olmak, kısa bir süre sonra bu teorik doğruların unutulmasını engelleyememiştir.

Sorunun bir *siyasi tarz* sorunu olduğundan sözettim. TİKP jargonunda sıklıkla kullanılan bir "büyük siyaset" iddiası vardır. Bunu çok küçük güçlerle büyük siyaset yapmaya kalkışmak diye de nitelendirebiliriz. Bir çeşit *sağcı maceracılık* siyasi tarzı. Aynı tarzı Mihri Belli'nin '71 öncesindeki siyasetlerinde de bulabiliriz. '71'de de, '80'de de başarısızlıkla sonuçlanmış bu tarzla hesaplaşmadan TİKP'nin muhasebesini yapmak kanımca mümkün değil. Bu tarzın günümüzde de Saçak ve 2000'e Doğru'da önemli ölçüde devam ettirildiği kanısındayım.

Bu siyasi tarzın belli başlı özellikleri şunlar:

— Türkiye'de üretici güçlerin gelişme düzeyini olduğundan geri tahlil etmek, Türkiye'nin kapitalist bir ülke olduğunu görmemek;

— Hakim sınıfların feodal yönlerini abartmak, burjuvazinin bir kesimine antiemperyalist işlevler yüklemek;

— TC ordu ve devletinde olumluluklar aramak, bu kurumlara günü çoktan geçmiş işlevler yüklemek;

— Sosyalist projeyi kağıt üzerine hapsetmek, ideolojik mücadeleyi bu projenin savunulmasından koparmak;

— Çok küçük güçlerle büyük siyaset yapılabileceğini sanmak;

— Düzeni ve istikrarı sarsan ama hemen sonuç alamayacak toplumsal hareketler ve halk kürsüleriyle araya sınır koymak(7);

— Halk sınıflarıyla ilişkilerde kılı kırk yaran bir mükemmeliyetçiliğe karşılık, hakim sınıflara kredi açmakta cüretkâr bir bonkörlük.

Bu tarza Saçak'ın muhasebesinin son bölümünde dile getirilen "ideolojik alanda öznelciliği", "esas olanın ikincil olanı yemesini", "güncel olanın uzun vadeli gelişmeyi yemesini", "siyasetin teoriyi yemesini", "aşırıcılık damarını", "öncünün kitlelere talep dayatmasını" kolaylıkla eklemleyebiliriz. Saçak bu yönleriyle tarzının bilincinde, ama kökenini yerde arayacağına göklerde dolaşıyor.

Bu tarzın bir de örgütlenme anlayışı var. Merkezin örgüte, kadroların tabana, tabanın da devrimcileşmesini sağlamış özgül çelişmelerine yabancılaştığı, tek sesli ve aşırı merkeziyetçi bir örgütlenme anlayışı bu. Parti üyelerini kökenlerindeki işçi, köylü, öğrenci ya da aydın gerçeğinden koparıp, soyutlayan bu örgütlenme tarzında parti efsaneleri kolayca benimseniyor. Yaşanan çok zengin toplumsal gerçeklikler ihmal edilirken, bu gerçekliklerden kopuk ama kendi içinde tutarlı, sistemli bir teori yukardan aşağı tabana empoze ediliyor. Bir dünya tahliliyle başlayan bu örgütsel efsaneye sorgulamaksızın inanmak ve ona göre davranmak da, örgütün içinde kalabilmenin vazgeçilmez koşulu oluyor(8).

Bu siyasi tarzın kökeninde Kemalist burjuva gelişme dinamiğinin sol üzerindeki gölgesinin yattığı kanısındayım. Bir başka yazıda bu

(7) Saçak Aydınlıkçı geleneğin "kitle çizgisi" söylemini, bunca tecrübeden sonra, hiç sorgulamamakla kalmamış, bu konudaki parti efsanesini hareketin "aktifleri" arasında saymış. Durup düşünmek gerekir oysa, bu ne biçim bir "kitle çizgisi"dir ki, '69'dan beri, defalarca, kitlesi bu akımın dışında, çizgisi ise bu akımda kalmıştır? Teorik olarak kitle çizgisinin önemini küçümsemek olanaksız elbette. Ama bu konudaki Aydınlıkçı efsane ile gerçek kitle çizgisi arasındaki farkı tahlil etmeye çalışmak kaydıyla. Bu akım 1969'da, 1977'de ve 1988'de "kitle çizgisi" söylemiyle solla arasına duvar ördü. Bu üç dönemde de halk, "kitlelerden kopuk" diye eleştirilen safta sollaşmaya devam ederken, Aydınlıkçı akım tecrit oldu. "Kitle çizgisi" söyleminin bu akımı kitleselleştirmediği, tersine kitleselleşenlerin diğer sollar olduğu ayan beyan ortadayken, hâlâ sürdürülen bu parti efsanesini nasıl anlamak gerekir? Benim bu soruya verdiğim cevap şu: Söz konusu jargonda "kitle çizgisi" denildi mi, düzenin çizgisini anlamak gerekir. '69'da "kitle çizgisi" darbecilerin çizgisiydi, '77'de "solla yürüyen halkla yürüyemez" denilirken "devlet partisi"yle birlikte yürümenin önkoşuluna işaret ediliyordu. '88'de ise "kavanozdaki sol" söylemi Sosyalist Parti'nin bencilliğine kılıf oluyordu. Asıl garip olan, bu parti efsanesinin bunca deneyden sonra partililerce sorgulanmaması. Gerçekten kitle çizgisi arayan, solla arasına koyduğu sınırları ve ayrı varoluşunun meşruiyetini sorgular.

(8) Elbette ne bu siyaset tarzı, ne de bu örgütsel tarz TİKP ile sınırlı değil. Ama ben bu yazıda TİKP'yi tartışıyorum.

görüşümü etraflıca tartışmak ve "Türkiye'de burjuvazinin barutu tükenmiştir" söyleminin, aslında adım adım burjuvaziye ayak uydurmaya eşlik ettiği savımı açmak istiyorum. Kemalist burjuva misyonla sınırlı ve onun siyasi tarzınca belirlenen ve eski TKP'den beri süregelen bu siyasi tarzdan kopuş için sol on yıllardır mücadele ediyor. Elbette, bu siyasi tarzın üzerinde marksist partilerin siyasetlerini sosyalist ülkelerin dış politikalarına tabi kılan komintern geleneğinin gölgesi de var, ama bu etki kanımca tali.

Bu tarza eşlik eden örgüt geleneğinde de, komintern tarzı yanında ve ondan çok eski ittihatçı geleneği aramak gerekir diye düşünüyorum. Devrimci toplumsal hareketlerle çalkalanan 70'ler solunun bazı akımlarında, taban inisiyatifleri bu örgütsel tarzdan kopuşun da yolunu açtı. Solda halk kitlelerine ve yaşama yakın, aşağıdanla militan olanı birleştiren yeni bir tarzın tohumları atıldı. Ama solun bu kazanımlarının bilincine varması için bile, bu eski ittihatçı tarzı iyice tanıması gerekiyor.

Giderek gelişen, karmaşıklaşan ve kesintilerle de olsa açık ve kitlesel mücadele olanakları eski TKP dönemiyle karşılaştırılamayacak ölçüde genişleyen solun üzerine düşen burjuva gölge, elbette yalnızca bu sağcı-maceracı tarzda kendini ifade etmiyor. TİKP'nin çok kısa yasal yaşamında bile tohum halinde belirmiş, eski TİP'te hepimizin yaşadığı, bugün de burjuvazinin AT projesiyle yeni ve ciddi bir tehlike olarak solun önünde beliren yasal yasakçılık tarzı da var. Büyük siyaset yapmayı kitlesel bir partide partililere kravat giydirmek olarak algılayan bu yeni tarzla anlaşılan hayli uğraşacağız. Maceracı sağcılık giderek toplumsal zeminini yitirirken, yasal yasakçılığın günü geliyor. Saçak'ın muhasebesi TİKP deneyinin bu yönüne hiç değinmemiş.

Kanımca maceracı-ittihatçı sağcılık ile yasal yasakçı reformculuk arasındaki öze ilişkin olmayan tarz farkı, bugün Saçak'ın ve 2000'e Doğru'nun bir yandan solla arasına duvar örerek düzenin akıl hocalığı konumunu sürdürürken, bir yandan da "reformizme karşı" savaş açmasındaki tutarsızlığın taraftarlarınca görülmesini bazan engelleyebiliyor.

Oysa yasakçı reformizm kitlesel bir sol harekette devrimci geleneğin, işçi hareketinin, kendi kaderini tayin hakkı için mücadelenin ve taban inisiyatiflerinin engellerine çarparak gerileyecektir. Bu, daha şimdiden görülüyor. Buna karşın, soluna duvar ören ve kendisini soldan tecrit eden bir maceracı sağcılık, tabanın ve toplumsal hareketlerin denetimine kendisini kapattığı için, sosyal zeminini yitirmiş bir mezhep tarzında bile olsa, varlığını daha kolay sürdürebilir.

Saçak çevresinin kendisini soldan soyutlamasının sola da, bu çevreye de hiçbir yararı olmaz. Geçmiş hataların ağırlığı altında bu çevrenin kendisini içine kapattığı düşünce hapishanesi, solun sağlıklı, kitlesel ve devrimci gelişmesine zarar verecektir. Saçak parti efsanelerinin yukardan söylemiyle yaşanmış gerçeğin etrafında dolanarak bir kez daha soldan kopmak yerine, TİKP değerlendirmesini mantıki sonuçlarına götürmeye cesaret etmelidir.

Zübeyir Bilen

geçmiş değerlendirmesinde bir tartışmacının notları

Türkiye solu, büyük bir altüst oluş süreci yaşıyor. Farklı kökenlerden gelen çeşitli gruplarda aynı tartışmalar ve saflaşmalar yaşanıyor. Ama bu tartışmalar, yine de eski grup yapıları içine hapsoluyor. Muhasebe çalışması bu garip durumu çözmenin en önemli aracıdır. Bu tartışmanın, siyasal birlikteliklerin zemininin ideolojik ve siyasi yaklaşımlar olduğunun hızla hatırlanmasına yol açacağı, eski alışkanlıklardan kurtulunmasını hızlandıracağı açıktır.

Muhasebe olgulardan hareketle yürütülmelidir. Bugün ortaya çıkmış olgular değerlendirmenin başlangıcı olmalıdır. Başlangıç olarak da iki noktanın tespit edilmesi oldukça önem taşıyor. Bunlardan birincisi; dünya solunda 1960'larda oluşmuş olan kamplar geçerliliğini yitirmiştir. Bugün gündeme gelen tartışma, 60'lardaki tartışmadan daha derin ve kapsamlıdır. Ayrıca özel olarak yapılması gereken bir tespit, dünyada ve Türkiye'de Mao Ze Dung Düşüncesini'' kendi varlığının temeli kabul eden hiçbir siyasi akımın kalmamış olmasıdır. İkincisi ise; bütün gruplar bir sınavdan geçtiler ve proğramların hayata uygun olmadığı görüldü. Hiç kimse sürece damgasını vuramadı. Bu iki olgu, muhasebe çalışmasının çapını belirlemekte ve herhangi bir grubun aklanması veya karalanması amacına yönelik bir tartışmanın, solun hiçbir meselesinin çözülmesine hizmet etmeyeceğini göstermektedir.

Muhasebe çalışmasında grupların gerçeği değil, sınıfın gerçeği esas alınmalıdır. Bunun gerçekleşmesi ise önemli ölçüde yerleşmiş bazı yargıların düzeltilmesine bağlıdır; doğruyu her zaman tek başına temsil etme iddiası, doğrunun "Tanrı vergisi" bir özellik gibi bir defa bulundu mu, hep aynı yerde kalacağı anlayışı ya da çizgi mücadelelerinde her zaman

doğruyu temsil etmiş bir akımın devamcısı olma fikri, düzeltilmesi gereken anlayışların en başında bulunmaktadır. Doğrunun her zaman bir çizgi tarafından temsil edileceği fikri doğru değildir. Doğruyu temsil etmenin biricik koşulu, gerçeği olgularda arama tutumudur. Yine, doğru izafi bir kavramdır ve ele alınan süreç içinde doğruyu temsil eden tektir. Ama bir konuda doğru söyleyenin, bütün konularda da aynı konumda olacağının hiç bir garantisi yoktur.

Doğrunun tekliği fikrine bağlı olarak düzeltilmesi gereken başka bir anlayış da "İşçi sınıfının çıkarlarının tek bir parti tarafından temsili" fikridir. İşçi sınıfının çıkarları, birden fazla partiyle temsil edilebilir. Bunun maddi temelleri de vardır. Birincisi işçiler, çeşitli katmanlardan oluşmaktadır. Sonra her partinin mutlaka, bir sınıfın şu veya bu kesimi ile veya bütünü ile yüzde yüz örtüşmesi de mümkün olmayabilir. Parti, dayandığı sınıfın kısa, orta, uzun vadeli çıkarlarını temsil eden siyasi bir kuruluştur. Bu çıkarların tespitinde farklılıkların olması da çok doğaldır.

Yeniden konumuza dönersek, bu iki anlayışın düzeltilmesi şu iki gerçeğin üzerine oturacak, daha objektif bir değerlendirme yapmanın önünü açacaktır. Birincisi, yaşanan süreçte doğrunun parçalı olduğu, ikincisi bütün grupların kendi içlerinde bugün sahiplenilmesi gereken doğruları olduğu ve dolayısıyla, grupların marksizm içi görülmesi gerektiğidir.

Muhasebe tartışmaları, yöntem tartışmalarını da beraberinde getirdi. Her tartışmacı, bugün ne yapıyorsa, gelecekte ne yapmak istiyorsa, ona uygun bir yöntem geliştiriyor, bunda şaşılacak bir şey de yok tabii. Ama yine de şu söylenmelidir. Gerçeğin kendisinden başka devrimci bir şey olamaz. Bütün tartışma boyunca gerçeğe bağlı kalmak, gerçeği "acı" da olsa tespit etme cesaretini göstermek gerekiyor.

Hataların üzerinden atlamaya çalışan tutumla, günü kurtarmaya çalışan, bunu başarabilmek için de teorinin orasını burasını eğen, büken, tek yanlı bir şekilde teori ile pratik arasındaki ilişkiyi koparan, kaba davranışları egemen kılmaya uğraşan eğilimler yanyana yürümektedir. Geçmişte, kendi içinde sistematik ve iç tutarlılığı bulunan düşüncelere sahip olanların, bugün geldiği nokta ilginçtir. Herşeyin pratik tarafından çözüleceği fikrinden, giderek ülke özgülüne ilişkin sorunların pratikten -üstelik günlük pratikten- çıkacağı fikrine geldiler. Bu değişikliğin nedeni; geçmiş teorinin, dolayısıyla da pratiğinin sorgulanmasının önüne bentler çekme çabasıdır. Tartışmalar yasaklanıyor, eleştiri yapma, fikir üretme hakkı amansızca saldırılara uğruyor. Geri bilinç öne çıkarılıyor. Gerçek karşısında duyulan bu korkunun nedenleri üzerinde durulmalıdır. En belirgin neden olarak da, önderlerin, savunulan hatalı fikirlerde birinci dereceden sorumlu olanların kendi sosyal konumlarını kaybetme korkuları olduğu söylenebilir. Gerçekten de, hataların bütün boyutları ile açık bir şekilde tartışıldığı bir ortamda, bu derece hata yapan insanların etrafındaki haleyi, yanılmaz önder görüntüsünü korumaları mümkün olmayacaktır. Aslında bu korku, devrimci bir muhasebenin önündeki en büyük engellerden biri olarak duruyor.

Muhasebe çağrılarının hemen yanında, ihtiyat çağrıları da yer alıyor. Henüz ciddi bir şekilde başlamamış bile olan bir tartışmada, daha baştan yapılan böyle çağrılar da düşündürüyor insanı. Gizlenmek istenen bir şeyler mi var sorusu gelip takılıyor insanın aklına. Türkiye solu, gerek tecrübe birikimi, gerek teorik olgunluk açısından, neyin, neden korunması, nelerin korunmaması gerektiğini tesbit edecek bir olgunluğa ulaşmış durumdadır. Ki,devrimci geleneklerin, devrimci deneylerin ortaya çıkardığı olumlu mirasın, ola ki bir inkarcılık rüzgarıyla ortadan kaldırılmasının önüne geçebilmek için de, bu tartışmanın mümkün olan en serbest, en demokratik, en geniş katılımla yapılması gerekmektedir.

Muhasebe çalışması, dün-bugün-yarın arasında devrimci bir bağın kurulmasının aracı olacaktır.

Bu çalışmanın amacı, Türkiye solundaki kamplaşmalarda önemli bir yere sahip olan, -bu satırların yazarının da içinden geldiği- Aydınlık geleneğinin önerdiği tezleri tartışma konusu yapmaktadır. Bu günden geçmişe bakıldığında, ağırlıklı olarak dört anlayışın, konumlanışın eleştirilerek değiştirilmesinin, devrimci bir mücadele hattının inşasındaki önemi görülüyor. Bunlardan birincisi; pratik olarak da yakıcı bir önemde olan solla birliğin önüne engel olarak çıkan, "doğrunun toplandığı merkez olma" iddiasıdır.

İkincisi; bir ülkenin devrimci partisinin şubesi gibi davranma, kendi ülke özgülünün araştırılmasında gereken önemi vermeden, diğer ülkenin önerdiği tezlerin süzgeçten geçirmeden kabul edilmesidir.

Üçüncüsü; mücadele perspektifinin, sınıfın iktidarı gözetilmeden kurulmasıdır.

Dördüncüsü; kitlesel bir temele, sınıfa dayalı mücadele anlayışının zayıflığıdır.

Bu dört anlayış, sadece Aydınlık'a özgü değildir. Solun bütününde rastlamak mümkün kanımca. Ama Aydınlık'ın diğer soldan ayrı olarak 80 öncesi ve sonrasında devletin yanında yer almasının eleştirisinin önemini ayrıca belirtmek gerekiyor. Sınıf mücadelesi tarihi bizim hatalarımızdan çok daha ağırları ile doludur. Yalnız hatalardan arınmanın tek bir anahtarı olduğu unutulmamalıdır, devrimci dürüstlük ve bu temelde açık özeleştiri.

soldan ayrı kalmanın teorik temelleri

Aydınlık kendisini "Proleter devrimci Aydınlık ve İşçi-Köylü"nün temsil ettiği hareketimiz, Büyük Proleter kültür devriminin Türkiye'deki ürünüdür[1]. diye tanıtıyor.

"Aydınlık, 1970 yılından itibaren geçmişin devrimci mirası ile Büyük Proleter Kültür devriminin devrimci etkilerini kaynaştırmasıdır." [2] Türkiye Solundan ayrı bir varoluşun teorik temeli de "...çağımızın Marksizm Leninizmi olan Mao Zedung Düşüncesi..."[3]dir.

Bugün bu tez ve iddialar, kendisini marksist olarak değerlendiren diğer sol çevre ve gruplardan ayrı bir parti olarak örgütlenmenin yeterli nedeni olmaktan çıkmıştır. Zaten yeni bir partinin gündeme gelişi de bunun itirafıdır. Kültür devrimi temelinde kurulmuş bütün örgütlenmeler bugün artık yaşamıyorlar. Geçmişte illa ayrı örgütlenmeyi gerektirecek bir temel oluşturup, oluşturmadığı da tartışılmalıdır. Kafasını kendi omuzlarının üzerinde taşıyan, şu veya bu eğilimin şubeliğini yapmayan, solun bütün tonlarını mümkün olduğunca bağrında toparlamayı hedeflemiş, kanatlı bir partinin 1960'lı yıllarda da kurulup kurulamayacağı incelenmeye değer bir konudur.

1. Doğu Perinçek, PDA sayı 28 S.1.-Sosyal Emperyalizme ve Revizyonizme karşı 1970'te açılan mücadele broşürü.
2. Aydınlık, sayı 67, S.5.
3. Doğu Perinçek, A.G.Br. S.14-18.

Mao Zedung düşüncesi, emperyalizmin bütün dünyada toptan çöküş ve sosyalizmin bütün dünyada zafere ilerlediği yaşadığımız çağın marksizmi olarak ilan edildi. Yeni çağ fikri, Çin'de mahkum edildikten sonra değiştirildi, ama bunun ayrılmaz bir parçası gibi görünen Mao Zedung düşüncesi fikri korundu. Çin pratiğinden çıkarılan ve marksizmi zenginleştiren teorik katkılar, Leninizmin 1917 dünyasında ulaştığı evrensel boyutlara ulaşamamıştır. Ekim devrimi, revizyonizmle marksizmi bir birinden çok net bir şekilde ayırmıştı. Bunun sonucu II. Enternasyonal çöktü, dünya devrimci hareketi III. Enternasyonal etrafında toplandı. Kültür devriminin etkileri bu derece kesin olmadı. Bu kesinliğe ulaşamamanın nedenleri ve Kültür Devrimi daha geniş tartışılmalıdır. Kültür Devrimi, bürokratizmi hedefleyen, ama onu yaratan besleyen tek partili, monist sosyalizm modelini sorgulamayan, bu modelden kesin bir kopuşu gerçekleştiremeyen bir devrimdir.

Mao Zedung düşüncesi belli başlı iki ana konudaki önermeleri ile ortaya çıkmıştır. Bunlardan birincisi, Sovyetler Birliği'nin niteliği üzerine sürdürülen ve nasıl bir sosyalizm sorusuna cevap aramaya yönelik "Sosyal Emperyalizm Teorisi"dir. İkincisi ise, dünyadaki mevzilenişleri tahlile yönelik "Üç Dünya Teorisi"dir. Bu iki teoriyi ve Aydınlık üzerindeki etkilerini, biraz ileriye bırakarak devam edelim.

Mao Zedung düşüncesi temelinde örgütlenen PDA, süreç içinde kendi deneyinin teorileştirildiği bir temel de yaratmıştır. Bu temel, "Sosyal hayatta hiçbir mücadele şekilsiz veya çarpık olmaz. Her mücadelenin sınıfsal bir temeli vardır... 1960'tan sonraki belli başlı mücadeleleri tek tek incelediğimiz zaman, devrimci hareketi ilerleten ve bugünlere ulaştıran motorun bu mücadeleler olduğunu görürüz... Her bölünme ve mücadelenin sınıf mücadelesinde bir anlamı vardır. Türkiye'nin proleter devrimci hareketi bu mücadeleler içinde gelişmiş, her mücadele birçok ideolojik ve siyasi meseleyi çözmüş, ideolojik inşanın tuğlalarını bu mücadeleler içinde örmüştür. Her mücadele yeni bir meselenin gündeme girmesiyle ortaya çıkmış, yanyana bulunan devrimci ve oportünist kampları ayırmış, devrimci gelişmenin r

toru olmuştur. Bunu inkar etmek, Marksizmi inkar etmek demektir"[4] mantığı ile oluşturulmuş ve "Proleter devrimci çizgi, merkezinde Sovyet döneklikliği bulunan modern revizyonizme, Yakup Demir-İsmail Bilen revizyonist kliğine, Boran revizyonizmine, Belli ve Hikmet Kıvılcımlı'nın darbeci milliyetçiliğine, maceracılığa, tasfiyeciliğe, TSİP revizyonizmine, üçlü oportünist Blokun sosyal emperyalizm ve revizyonizmle ulaşma çizgisine karşı mücadele içinde ortaya çıkmıştır."[5]

Sayıları 7-8'i bulan çizgi mücadeleleri sonucunda oluşmuş bu çizgi bugün savunulamamaktadır. Yine çizgi mücadelesi mantığı ile Türkiye solunun içinde bulunduğu durumu açıklamak mümkün değildir. Bu fikrin savunucuları da dahil olmak üzere, kimse kendisinin doğruyu temsil ettiğini savunamıyor. Söz konusu edilen eskinin devamı değil, tam aksine yeni bir temelde birleşmedir.

Adım adım yükselen bir inşa sonunda, şekillenen bir çizginin temel tezlerinin yanlışlığı ortaya çıkıyor. Çizgi mücadeleleri sonucunda bitti diye ilan edilen esasa ilişkin pek çok konuda tartışmanın bitmediği görülüyor. Alalım sosyalizmden ne anlaşıldığı konusunu, keza Türkiye'nin nasıl bir ülke olduğu sorusunu. Bu kapsamdaki tartışmaların altından tek bir derginin, solun herhangi bir parçasının kalkamayacağı da belirtilmelidir. Bu görev, sınıfı, solu, aydınları bir çatı altında birleştiren, demokratik bir parti tarafından yerine getirilebilir.

Aydınlık'ın öne sürdüğü temel tezler üzerine tartışmayı ilerdeki bölümlere bırakarak; yöntem üzerinde, "iki çizgi mücadelesi" teorisi üzerinde biraz duralım.

Bu çizgi neden terkedilme durumuna gelmiştir? Çizgi mücadelelerinde altedilen "revizyonist", "oportünist", "maceracı" çizgilerle, hatta "beşinci kol"la, aradan geçen bunca yıl sonra niye yeniden birlik gündeme geldi vb. sorulacak soruların, bu teori çerçevesinde cevapları yoktur.

Yine, oluşturulan çizginin temel tezleri yanlışsa, bu mantık gereğince, geçmişte doğruyu kim temsil ediyordu sorusu cevaplandırılmalıdır. Ve tutarlı devrimciler olarak özeleştiri yapıp bu doğru çizgiye katılmak gerekmektedir. Ama ortada o "doğru çizginin" temsilcileri de kalmamıştır, saydıklarımız bu bakış açısında ısrar ederek olumlu adımlar atılamayacağını gösteren olgulardır. Israr edilirse de ancak olsa olsa geçmişin karikatürü bir örgüt kurulabilir.

Bu teori, birleşmenin değil, bölünüp parçalanmanın teorisidir. 80 öncesinde var olan, 60-70 tane "doğru çizgi"ye ideolojik temel oluşturmuştur. Bu kadar grup düşünce zenginliğinin bir ürünü değil, tekelci anlayışların sonucudur. Bu anlayışlar saf parti anlayışlarını kuvvetlendirmiş, bu ise parçalanmayı gündeme getirmiştir.*

Birleşmeye değil, parçalanmaya hizmet eden bu hatalı teorinin -iki çizgi mücadelesi- terkedilmesi yetmez, bu teori ile oluşturulmuş önyargıların da bırakılması gerekiyor. Örneğin "küçük burjuva ve proleter anlamda bütün devrimci akımlar, Türk solu çevresinden gelmiştir,"[6] yargısı.*

Bu yargı gerçeği ifade etmemektedir. Sosyalist Devrim çevresinden gelen devrimci eğilimlerin varlığını yaşıyoruz, daha doğrusu kendi sağ çizgimizden kurtuldukça görmeye başlıyoruz. MDD-SD saflaşması yaşanan bir gerçektir. Türkiye solunda önemli izler de bırakmıştır. Bu izleri ayrıca tartışmak gerekiyor. Ama konumuzla ilgili olarak şu söylenmelidir: SD kanadından gelen devrimcilerin de sola önemli katkıları olmuş ve olacaktır. Türkiye solunda düzendışı bir konumda kalabilenler, yerli hakim sınıfları -şu veya bu şekilde tanımlasalar da- hedefleyenlerdir denebilir.

4. Aydınlık, sayı 67, S.5-7.
5. Aydınlık, sayı 83.

* Tekelci anlayışların, Türkiye soluna faturasının ne kadar ağır olduğu geçtiğimiz dönem herkesçe görüldü. Kendini doğrunun mutlak hakimi gören gruplar arasında kanlı hesaplaşmalar yaşandı. "İdeolojik mücadele" ile ortadan kaldırma, mümkün olmazsa fiilen ortadan kaldırma, süreçleri gündeme geldi. Sol içinde, bu türden olayların önüne geçilmesi için, çelişmelerin doğru olarak ele alınmasını savunmanın yetmediğini tesbit etmek gerekiyor. Bunun yanına, doğrunun başka örgütlenmeler tarafından da temsil edilebileceği fikrini de yerleştirmek gerekiyor. Bu kavrayışa ulaşılmazsa, kendini doğrunun tek temsilcisi ilan edenin, diğerlerini ortadan kaldırma eyleminin önüne geçilmez. Bu eylemin iktidar öncesi veya sonrasında gerçekleşmesi çok önemli değildir. Doğru çizgi enflasyonunun ortaya çıkardığı başka olumsuz bir sonuç da; geniş kitleler üzerindeki etkisidir. Bu kadar çok çizgi arasında seçim zorluğu, geniş kitlelerde önce şaşkınlık, sonra da ilgisizlik yaratmıştır.

6. Aydınlık, sayı 67, S.5.

1969-70'lerin PDA'sı feodaller olarak niteliyordu ve düzen dışıydı, THKP-C, oligarşi diyordu ve mücadele tutumunda ısrar onları sürekli düzen dışında tuttu. THKO ve TİKKO için de benzeri şeyler söylenebilir. SD kampından da, başlangıçtaki bütün reformcu söyleme ve pratiğe rağmen, devrimci eğilimlerin çıkmasını sağlayan da, hakim sınıflara karşı mücadele perspektifinde ısrar etmeleridir. İşçinin Sesi, Gelenek ve Görüş vb. dergiler etrafında gelişen eğilimler, bunun örnekleridir.

İki çizgi mücadeleleri, aynı zamanda yoğun birlik propagandaları ile birlikte yürütülmüştür. Bu birlik çağrıları üzerinde de durmak gerekiyor. Sağ çizginin savunulmaya başlanmadığı, daha erken bir dönemden bir örnekle devam edelim.

"Mihri Belli dahil, bütün ilkesiz Birlik Cephesi yöneticileriyle Marksizm Leninizm Mao Zedung Düşüncesinin yıkılmaz temeli üzerinde birleşmeye hazırız. Onları cesaretli olmaya, Mao Zedung düşüncesi etrafında hızla birleşen devrimci kadrolarla beraber olmaya çağırıyoruz. Onları halkımıza güvenmeye ve proleter enternasyonalizmine çağırıyoruz. Bilimsel sosyalizm ve proleterya davası kimsenin tekelinde değildir, onun bayrağını beraberce, omuz omuza yükseltmeye çağırıyoruz."(7)

Burada yapılan birlik çağrısı, bugün anladığımız anlamda, kanatları olan, çeşitli tonları bünyesinde toplamayı amaçlayan birlik çağrısı değildir. Gelin bizim düşüncelerimizi kabul edin deniyor. Aydınlık tarafından yapılan bütün birlik çağrıları bu mantıkla yapılmıştır. Benzeri "birlik" çağrılarına başka gruplarda da rastlamak mümkün. Doğrunun tekelini elinde tutan grupların yaptıkları bu birlik çağrıları, daha fazla bölünmenin perdesi oldular. Bugün gelinen noktada, bu düşünce yapısının terki, birlik için tayin edicidir.

Sözünü edegeldiğimiz hatalı anlayışlar ve uygulamalar maalesef geçmişe ait sorunlar halinde gelememiştir. Geçmişteki kadar açık ve net olmasa da, titrek de olsa, yine "çizgi savaşçılarına", "kavanozdaki sol" tahlillerine ve "en doğru biziz" sözlerine rastlanıyor. Bunlar, bu hatalı anlayışların günümüze ait sorunlar olduğunu da gösteriyor.

Türkiye solunun ihtiyacı bu kadar çizgi mücadelesinden başarıyla çıkmış, doğrunun tekelini elinde tutan dar tekkeler değildir. İhtiyaç, solun bütün renkliliği ile temsil edildiği, içinde canlı bir tartışmaya olanak tanıyan kanatları meşru sayan devrimci bir partidir.

sosyal emperyalizm teorisi

Bu teori ile ilgili, ilk kapsamlı açıklamalar Doğu Perinçek'in Eylül 1970'te yayınlanan "Marksizm-Leninizm Mao Zedung Düşüncesi bütün insanlığın malıdır" başlıklı makalesinde yapılmıştır. Bu makale daha sonra "Sosyal Emperyalizm ve Revizyonizme karşı 1970'te açılan mücadele" başlığı ile yayınlanan bir broşürde yeniden basıldı. Bu broşürde yapılan bir açıklamaya göre -bkz, broşürün 20. sayfasındaki dipnot-, bu makalede ifade edilen ve Sosyal Emperyalizm teorisini tanımlayan fikirler, ÇKP. 9. Kongresine Lin Biao'nun sunduğu MK raporunu da okuduğu daha sonra 10. Kongrede açıklandığı bilgisi yine aynı dipnottadır.

Yani, buradaki fikirler PDA'nın özgün fikirleri değildir. ÇKP'nin fikirleri süzgeçten geçirilmeden olduğu gibi kabul edilmiştir. Sonradan yapılan bazı değişiklikler, hayata uymayan yönlerin kitaba uydurulması çabalarıdır. Bugün gelinen noktada bu da mümkün görünmüyor. Ortaya çıkan olgular, bu teorinin öne sürdüğü temel ölçütleri geçersiz hale getirmiştir. Bu teori ile bugün insanlığın geldiği noktayı anlamamız mümkün görünmemektedir. Bazı iç tadilatlar yapılarak, bazı hataları tespit edip, değiştirerek, tartışmayı yine aynı kategorilerde sürdürerek de işin içinden çıkılamaz. Yapılması gereken tartışmanın temelini değiştirmek, bir yandan da, bu teorinin olumluluklarını, bu temel üzerinde yeniden belirlemektir. Bu teori içinde kalarak ortaya çıkan sorunlara cevap aramaktansa, sosyalizm anlayışımızı yeni baştan kurmaya yönelmek, geçmişten bu yana uğradığı deformasyonları terketmek, sınıfsız toplum bayrağını yeniden kaldırmak gerekmektedir.

Sosyal Emperyalizm teorisi, ne yapılacağından çok, nelere karşı olunduğunun açıklamasıdır. Neye, nelere karşı olunduğu bu tartışmanın ilk adımıdır. Kitleleri sosyalizme ikna etmenin yolu, sosyalizmin olumlu proğramını ortaya koymaktan geçiyor. Geçmiş yöntemden bu anlamda ayrılmak gerekiyor.

7. Doğu Perinçek, A.G.Brş. S.49.

Bu teorinin iki temel dayanağı vardır. Birincisi; Stalin'in ölümünden sonra iktidarın el değiştirdiği iddiasıdır. Bugün böyle bir olayın gerçekleşmediğini, Sovyet tarihinde başından beri bir devamlılık olduğunu, Stalin dönemi ile sonrası arasında esaslı yapısal değişiklikler olmadığını biliyoruz. Bu tez Sosyal Emperyalizm teorisinin kilit taşıdır. Bu taşın çekilmiş olması, bu teorinin ayakta kalamayacağını gösterir. İkinci dayanak noktası da; Kruşçev'in revizyonist olduğu ve revizyonistlerin iktidara gelmesinin, burjuvazinin iktidara gelmesi demek olduğu tezleridir.

Bugün objektif ölçülere bağlı bir revizyonizm tanımı yapılamaz hale gelmiştir. Geçmiş tanım esas kabul edilirse, Kruşçev'in revizyonistliğine kanıt olarak öne sürülen teorik tezler -iki bütün, üçbarış- geçmişten bu yana savunulan tezlerdir. Bütün halkın partisi ve bütün halkın devleti tezlerinin fikir babası Stalin'dir. 1938'de yapılan 18. Kongrede yaptığı konuşmalar bu yöndedir. Yine barışçı geçiş fikri, ilk Stalin zamanında kabul görmüştür. 1951 yılında, Büyük Britanya partisinin, proleterya diktatörlüğünü reddeden, barışçı geçişi savunan programı, Stalin'in onayı ile kabul edimiştir. Emperyalistlerle pazarlık etmede ise, Kruşçev'le Stalin arasında esaslı bir farklılık görünmüyor. Bu kriterler açısından Kruşçev revizyonist ise, aynı şey Stalin için de söylenmelidir.

Objektif ölçülere uygun bir revizyonizm tanımı yapılamıyorsa, kimin revizyonist, kimin marksist olduğu bir birine karışmışsa, 1956'da, revizyonistlerin, dolayısıyla da burjuvazinin iktidara gelmesi tezi de terkedilmelidir. Bu iktidar değişikliği, ya daha önce olmuştur, ya da hiç olmamıştır. İktidar değişikliğinin daha erken tarihlere taşınması da işin içinden çıkılmasını sağlamayacaktır.

Karşımızdaki toplumlar, devrim sonrası koşullarda ortaya çıkmış emek-sermaye çelişmesinin varlığını sürdürdüğü geçiş toplumlarıdır. Sermayenin bir şekilde yeniden egemenliğini kurduğu, ama kendi gelişmesinin en olgun dönemi olan, özel mülkiyete dayalı kapitalizm aşamasına da geçemediği, donmuş toplumlarla karşı karşıyayız. Sınıfın yaygın bir şekilde bu sisteme muhalif olması bunun göstergesidir.

Bu toplumlara kapitalist demek, bu toplumların yapısını açıklamaya yetmemektedir. Yetmediği gibi, bir çözülmüş gibi görünmesinden dolayı, tahlil çabalarının önünde de bir engel teşkil etmektedir. Bu toplumları kapitalist diye nitelendirip suçu kapitalizmin sırtına yıkmak çözüm değildir. Bu toplumsal yapı sosyalizm uygulamalarının sonunda ortaya çıkmıştır. Bu anlamda sevapları ve günahları ile sosyalizm içi görülmelidirler. Ortaya çıkan problemlerin çözümü ve tahlili için böyle bir bakış açısının kabulü şarttır.

Ayrıca, Devlet Kapitalizmi vb. nitelendirmeler dayanıksızlık kanaatini doğurmaktadır. Çünkü, bu teorinin tutarlı sonucuna götürülmesi halinde dünyada sosyalizm diye birşey kalmamaktadır. Hiçbir kazancın olmadığı korunamadığı, bütün deneylerinin iflas ettiği, kapitalizmin yeniden geri geldiği bir sistemin peşinden gitmeye, kitlelerin ikna edilmesi oldukça zordur.

Bu teori içinde, tekelci kapitalizmin en belirgin özelliğinin, kâr için şiddetli rekabetin nerede olduğu, eğer bu gösterilemiyorsa -ki, şimdiye kadar gösterilemedi-, kapitalizmin, üretimin tek elden yönetildiği, görülmemiş ölçüde merkezileşmiş olduğu yeni bir -Ultra Kapitalizm- aşaması ile mi karşı karşıya olduğumuz, sorularının cevapları yoktur.

Ayrıca, sosyalist mülkiyetin, kapitalist devlet mülkiyetine dönüşmesinin somut göstergelerinin neler olduğu, sosyalist mülkiyetin, biçimsel, yani temsili mülkiyet olduğu, mülkiyetin varlığının başlı başına birileri adına kullanılmasını da beraber getireceği, yine bürokrasinin marksist ölçüler içinde bir sınıf olarak tanımlanamayacağı, parti ve devlet görevlilerinin, belirli işlevleri yürütme yükümlülüğünün dışına çıkamayacakları, esas olarak özel çıkarlarını değil, var olan sistemin gerekliliklerini yerine getirdikleri, iktidar mekanizmasındaki ayrıcalıklı konumlarından dolayı, toplumsal üretimden görece büyük bir pay alma imkanına sahip olmalarının, onları bir sınıf olarak nitelemeye yetmeyeceği vb. konularda ciddi bir tartışmanın yürütülmediğini tesbit etmek gerekiyor.

Yapısal sorunlara ilişkin bu tip tartışmaların yerine, ülkelerin dış politikada aldıkları tavırların tartışılması tercih edilmiştir. Çin, Arnavutluk, Kuzey Kore, Romanya, dış politikada Sovyetler Birliği'ne karşı tutum aldı diye sosyalist, almayanlar ise revizyonist, tekel-

ci kapitalist ilan edilmiştir. Bir ülkenin, sosyalist olup olmamasının ölçütünün, toplumsal yapısı olması gerektiği, izlenen dış politikalara bakmanın, keyfi sınıflamalar doğuracağı üzerinde düşünülmemiştir. Bu gün, bu ülkelerle, Doğu Avrupa ülkeleri ve Sovyetler Birliği arasında hiçbir yapısal farkın olmadığını daha net görüyoruz.

Kriterlerden biri de, yabancı sermayenin Sovyetler Birliği'ne yaptığı yatırımlardır. Bu açıdan da -hem de çok uzun zamandır- bir farklılıktan söz edilemez.

Yine, 70'lerin başında Sovyetler Birliği'nin, ABD emperyalizmine karşı mücadele eden halkları yarı yolda bırakmaları, desteklememeleri, ya da faşist rejimlerle kurdukları ilişkiler de önemli kanıtlardan biri olarak sunulmuştur. Ama bu tip örnekler, sadece Brejnev dönemine özgü değildir. Benzerlerine Stalin döneminde oldukça sık rastlanır. Yine, Çin dış politikasında da aynı örnekler oldukça fazladır. Şah, Pinochet, 12 Mart faşizmi ile kurulan ilişki vb.

"revizyonist" burjuvazinin toplumsal temeli

Bu teoride "revizyonist" burjuvaziyi ortaya çıkaran toplumsal temel ise şöyle anlatılmıştır: "Lenin, kapitalizmden sınıfsız topluma geçişin uzun ve yoğun bir sınıf mücadelesi dönemi olacağını belirtmiş ve 'bu dönem sona erene kadar, sömürücüler kaçınılmaz olarak kapitalizmi geri getirmek umudunu muhafaza ederler ve bu umut, kapitalizmi geri getirmek teşebbüsüne dönüşür' demiştir. Gene Lenin, (Tek ülkede dahi olsa) yıkılmasıyla beraber burjuvazinin uluslararası sermayenin gücünden ve burjuvazinin uluslararası bağlarının kuvvetliliği ve sıkılığından ibaret olmayıp adetlerin gücünden ve küçük üretimin kuvvetinden de ileri gelir. Zira küçük üretim bütün dünyada maalesef hâla çok yaygındır ve bu küçük üretim hiç durmadan, hergün, her saat, unsur olarak veya kitle çapında kapitalizmi ve burjuvaziyi yaratır demekte ve şu sonuca varmaktaydı: 'Bütün bu sebeplerle proleterya diktatörlüğü zorunludur.' Ayrıca Lenin 'Yeni burjuvazinin Sovyet memurları saflarında doğabileceğini' de belirtmişti."[8]

8. Doğu Perinçek, A.G.Brş. S.20.

Lenin'den yapılan alıntılarda, o günün koşullarında ne anlatılmak istendiğini bir kenara koyarak, devam edelim. Sosyalist devrimden 60-70 yıl geçtiği günümüz dünyasında, tehlike olarak burada sayılanlardan sadece birini hesaba katmak gerekir. Uluslararası sermayenin gücünü. Diğer sayılanlar sosyalizm içi meselelerdir. Adetlerin gücünden ve küçük üretimin kuvvetinden dolayı, "proleterya diktatörlüğü"nü zorunlu saymak kurulan devletin niteliğini de vermektedir. Bunlar halk saflarında görülmesi gereken -ki bunlar halk saflarında sayılmazsa geriye halk kalmaz- kuvvetlerdir. Bu mantıkla 30'larda Sovyetler Birliği'nde olanlara bir eleştiri getirilmesi zordur. Buradan geliştirilen fikirler, yukardan aşağıya sosyalizm anlayışının teorik zeminini oluşturur ve bürokratik yapılanmaya karşı tarihin tanımış olduğu en büyük kitle başkaldırışlarından olan Büyük Proleter Kültür Devriminin de sınırlarını çizmiştir. Kültür devrimi bu yaklaşımlar sonucu, bürokratik egemenliğin yaratıcısı ve koruyucusu olan monist sosyalizm modelini sorgulamaya yönelmemiş, tam aksi yönde gelişmiştir. Bu yapının daha da kuvvetlendirilmesi, pekiştirilmesi sonucuna varılmıştır. Yukarıda alıntıda Lenin'in sözünü ettiği geri dönüş ile bizim anladığımız geri dönüş arasında esaslı farklılıklar vardır. Lenin'in sözünü ettiği dönem 1920'lerin başıdır, iç savaşın henüz sonuçlandığı, hatta yer yer devam ettiği bir ortamdır. Bu dönem de tartışılabilir. Ama orada söylenenlerin günümüz düyasına adapte edilemeyeceği açıktır. Lenin'in çıplak zorun çok uzun bir süre egemen olması gerektiğini söylediğini sanmıyorum.

sınıf mücadelesi ve devletin yapısı

Bu teoride sosyalizmde sınıf mücadelesinin ve devletin yapısı şöyle tanımlanmıştır. "Mao Zedung'un belirttiği gibi, sosyalist toplumda, kapitalizmle sosyalizm arasındaki mücadelede 'kimin kimi' yeneceği meselesi çözülmüş değildir. Burjuvazi ile proleterya arasındaki mücadele, sosyalizm döneminde en acımasız bir biçimde devam eder.

Lenin'in revizyonistlere karşı amansız bir şekilde savunduğu proleterya diktatörlüğünün zorunluluğu da burada yatar. Devrimle iktidarı ele geçiren proleterya yalnız ekonomik alanda kapitalizmin kendi temelini tasfiye et-

mekle yetinmez, ideolojik ve kültürel alanda da kapitalizmin en küçük üretimin bütün kalıntılarına karşı uzun süren çetin bir mücadele yürütür."[9]

Kapitalizmin unsurları ile sosyalizmin unsurları arasında bütün bir geçiş dönemi boyunca mücadelenin varlığı fikri, 30'ların herşeyi hallettik anlayışından esaslı bir kopuştur. Sosyalizmi, bir üretim tarzı olarak değerlendiren ve dolayısıyla da tutuculaşmanın önünü açan anlayışlara karşı, sosyalizmin bir geçiş aşaması olduğunun savunusu çok önemli bir katkıdır. Yine bütün bir geçiş dönemi boyunca sınıfların var olmaya devam edeceği, sınıf mücadelesinin kabulü için de aynı şey söylenmelidir.

Tartışma götüren yanlar buradan çıkarılan sonuçlardır. Sınıf mücadelesinin niteliği yeniden tartışılmalıdır. Bu kapsamda, Lenin'in "Sosyalizmde çelişki devam eder, ama antagonizm yok olur" fikri yeniden düşünülmelidir.

Çelişkilerin çözümünde -devrim dönemi hariç- şiddet, zor kendi başlarına kapitalizmin bir unsuru olarak ele alınabilir. Bugün, sıkıntının esas kaynağının, 30'larda kurulmuş olan monist toplumsal yapının ve bunun koruyucusu devletin olduğunu görüyoruz. Pekala barışçı bir şekilde çözülebilecek çelişmeler, antagonist hale devletin bu tarz vardığından dolayı geliyor.

Ayrıca Revizyonist terimi kullanana göre değişken bir terimdir. Yine kültürel alanda da neyin kapitalizmin kalıntısı olduğunun da objektif olarak tespit edilmesi güçtür. Devlete bu tip fikirlere karşı mücadele görevinin verilmesi hatta devletin zorunluluğunun temeli olarak görülmesi, bu toplumların donmalarının en esaslı nedenidir.

Sosyalizmi geçiş toplumu olarak yorumlayan yan ile monist toplumsal yapının pekiştirilmesini savunan yan, bu teoride çatışma halindedir. Sosyalizmin ne olup, olmadığı noktasında derinleşen bugünkü tartışma ortamında, bu akım arada bir yerdedir ve tartışmanın gelişimi ayrışmayı gündeme getirmektedir.

Sosyalizmi bir geçiş toplumu olarak tanımlayan yaklaşım, yeni devrimci toplumsal projelerin geliştirilmesinde ön koşuldur kanımca. 1960'lar Çin'ini de devrimci kılan, eleştirel bir konumda kalmasını sağlayan temel yaklaşım budur. Bu fikrin üzerinde -bu yazı çerçevesinde ele almanın çok yetersiz kalacağını bilerek- biraz durmakta yarar var.

Sosyalizm, kendinden önceki toplumsal yapılar gibi, kendi başına özellikleri olan, yani kendine özgü üretim ilişkileri ve üretici güçlere sahip olan bir toplumsal yapı değildir. Sosyalizmi bir üretim tarzı olarak tanımlayan anlayış, monist toplumsal yapıların, ya da bunların evrimi ile ortaya çıkan "piyasacı sosyalizm"lerin teorik temelini oluşturmaktadır ve bu anlayış marksizme "tek ülkede sosyalizmin kesin zaferi" tartışmaları ile girmiştir. Tartışma buralara doğru derinleşmek zorundadır. "Tek ülkede sosyalizm" teorisi, üretim tarzı fikrinin yanında, sınıfsız toplumun tek ülkede gerçekleşeceği, fikrini de geliştirmiştir. Bugün karşı karşıya kaldığımız toplumsal yapıların anlaşılmasında, bu fikrin terki de önemlidir. Sınıfsız toplum dünya ölçekli bir gelişmedir. Çin pratiğinin ve teorisinin ele almadığı konulardan birisi de budur.*

Sosyalizm anlayışını, sınıfsız toplum perspektifine göre kurma ya da kurmama, bugün sol içinde önemli bir birleşme ve ayrışma paydasıdır. A.Kaçmaz'ı, R.Yörükoğlu'nu, O.Baydar'ı eleştirel bir konuma getiren perspektif budur.

Sosyalizm, başlangıçtan itibaren adım adım değişerek gelişen sınıfsız toplumdur. Bu sınıfsız topluma ait ilişkilerin nasıl gelişeceği de tartışma konusu yapılmalıdır. Bir üretim ilişkisi ve üretici güçler, eski toplumun bağrında filizlenir. Tarihi materyalizmin bu önerisi, sınıfsız toplum için de geçerlidir. Sosyalist toplumu, sınıfsız topluma ait ilişkilerin ve güçlerin ortaya çıktığı ve giderek egemen olduğu bir toplum olarak da tarif edebiliriz. Bu konuda da 30'larda yapılan kaba bir tahrifatı tesbit etmek gerekiyor. Stalin, tarihsel materyalizmin bu önerisini, şimdiye kadar böyleydi, ama sosyalizm için böyle değildir diyerek, değiştirmiş ve kendi yukardancı sosyalizm anlayışına teorik temel yaratmıştır. Burada atlanmaması

9. Doğu Perinçek, A.G.Brş. S.21.

* Bolşevikler sınıfsız topluma gidişi dünya ölçeğinde ele almak eğilimindeydiler. Avrupa devrimi, onlar için çok önemliydi. Bu, tartışma götürür olsa da Doğu Avrupa'da 25 yıl sonra gerçekleşti. Ama bu gelişmenin, hiçde öngörülen gelişmeleri getirmediğini görüyoruz. Bunun sebepleri üzerinde de tartışmanın derinleştirilmesinde yarar var.

gereken, kapitalizm koşullarında sınıfsız topluma ait ilişkilerin doğup büyüyüp gelişemediği gerçeğinin devrimi gerekli kıldığıdır. Çünkü, üretimin toplumsal niteliği ile üretim araçlarının özel mülkiyeti arasındaki çelişkinin ve bu ortamı koruyan kapitalist devlet mekanizmasının parçalanması gerekmektedir. Sınıfsız topluma ait ilişkiler bu zeminde -en geniş ekonomik ve siyasal demokrasi zemininde- doğup gelişip büyüyebilirler. Proleterya iktidarı, bu koşulları korumak için gereklidir.

Bu bakış açısı bize aşağıdan insiyatifin giderek geliştiği ve devletin giderek söneceği bir sosyalizm anlayışını verir.

Yine bu teorinin vardığı sonuçlardan biri olan, geçişin çok uzun bir dönem olacağı fikri üzerinde de durulmalıdır. Çok sık örnek olarak öne sürülen "feodalizmden kapitalizme geçişin uzunluğu" sosyalizm deneyleri için bir ölçü oluşturmaz. Dünya ekonomisinin varlığı ve iletişim ve ulaştırma alanlarındaki hızlı gelişmeler iki dönem arasındaki esaslı farklılıklardır.

Üretimde robot kullanımının yaygınlaşması -Japonya'da şimdiden sadece robotların üretim yaptıkları fabrikalar var-, enerji sorununda henüz laboatuarlarda gerçekleştirilen, ama devasa boyutlar içeren -karşı madde, soğuk füzyon vb.- gelişmeler, insanların önüne esaslı gelişmeleri koymaktadır. Bütün bu göstergeler bize, kol emeği kullanımının sıfıra doğru indiği, enerji probleminin devasa boyutlarda çözüldüğü bir dünyanın çok uzakta olmadığını gösteriyor. Böyle bir dünyada da sınıflardan söz etmek oldukça zor olacaktır.

Sosyal emperyalizm teorisinin, nasıl bir sosyalizm sorusunu irdeleyen boyutu üzerine yaptığımız tartışmayı iki noktanın altını çizerek bitirelim.

Birincisi; şu veya bu ülkenin uygulamalarını olduğu gibi benimsemenin ne kadar yanlış olduğu tesbit edilmelidir. Türkie sosyalistleri omuzlarının üzerinde kendi kafalarını taşımalıdırlar, gerçekten de. Ama bunu sadece Deng'in Çin'i için değil, aynı zamanda Mao Çin'i için de uygulamak gerekir. Bunun için de, teori ile pratik arasındaki diyalektik bağı, tek yanlı olarak bozan, son yıllarda egemen kılınmaya çalışılan "sosyalizmin sorunlarını pratik çözer" fikri terkedilmelidir. Bu düşünce yapısı terkedilmeden, takipçilikten kurtulmak zordur. Bu fikir, tabi olmanın teorisidir aynı zamanda. Teori üzerine fikir geliştirme hakkını, salt pratiğe sahip olanlara vermektedir. Dolayısıyla da diğer ülke devrimcilerine, bu pratiğe sahip olanları izlemekten başka bir şey kalmamaktadır. Bu yaklaşım, Türkiye solunda bölünmelere kaynaklık etmesi açısından da önemlidir. Ne kadar iddia sahibi sosyalist ülke varsa, o kadar da gelenek türemiştir. Muhasebe çalışmalarında bu fikirle mücadele, bu açıdan özel bir önem kazanıyor.

İkincisi; Yetinmecilik, bizim işimiz olmamalıdır. Perspektifi her zaman daha iyisinin yapılabileceğinin üzerine kurmak gerekiyor.

yayılmacılığın kökeni

Sosyal emperyalizm teorisinin bir başka boyutu olan, daha çok Sovyetler Birliği'nin niteliği tartışmasının devamı olarak geliştirilen siyasi tahliller üzerinde de durulmalıdır. Siyasi tahliller ve sonuçları üzerine tartışmayı bir sonraki bölüme bırakarak, Sovyetler Birliği'nin niteliği ve hegemonyacı faaliyetleri hakkında söylenenleri ele alalım.

Sovyetler Birliği'nin, "Hitler tipi bir diktatörlük altında"[10] olduğu, "Sovyetler Birliği'ndeki tekelci devlet kapitalizminin, özünde klasik emperyalist ülkelerdeki tekelci devlet kapitalizminden hiç farklı" olmadığı, Sovyetler Birliği'nin "başka ülkelere karşı giriştiği saldırgan yayılmacı ve hegemonyacı faaliyetlerin iktisadi kökeni"[11]nin bu olduğu, bu tezin temel savlarıydı.

Tekelci devlet kapitalizmi savının hiçbir şey açıklamadığının üzerinde yukarıda durmuştuk, bu tez anlamsızsa, üzerinde geliştirilen fikirler de aynı değerdedir. Ki, bu tezlerin doğal sonucu olan öngörüler de gerçekleşmedi. Savaş tehlikesi, esas kaynak olma vb. Bu gerçekler önümüze, Sovyetler Birliği'nin yayılmacı faaliyetlerinin kaynaklarını, suçu kapitalizme yüklemeden, ortaya koyma görevini koyuyor. Bu eğilimin hangi koşullarda, hangi nedenlerle ortaya çıktığı, ortadan nasıl kaldırılacağı daha derin araştırılmalıdır. Ama başlangıç olarak şunlar tesbit edilebilir.

Lenin, Kapitalist emperyalizmi tercih edilen bir eğilim olarak değil, iktisadi temelin so-

10. Aydınlık, sayı 57, S.14.
11. Aydınlık, sayı 59, S.18.

nucu ortaya çıkan zorunlu bir eğilim olarak tarif etmişti. Sovyetlerin yayılmacı faaliyetlerinin ise böyle olmadığı görülüyor. Bu tartışmada; emperyalizm kavramının, kapitalist emperyalizmden önce ortaya çıktığını, başka ülkelerin ilhak edilmesi anlamına geldiğini unutmamak gerekiyor. Örneğin Roma İmparatorluğu, Osmanlı İmparatorluğu gibi devletler Emperyalist devletlerdi. Bu eğilim, sınıflı toplumların bir özelliğidir. Meta ekonomisinin ortaya çıkardığı bir eğilimdir. Kapitalizm, meta ekonomisinin en gelişmiş biçimi olduğu gibi, bu iktisadi temelden kaynaklanan emperyalizm siyasetinin de doruğa çıkması demektir. Meta üretimine, kapitalizme indirilen darbeler, kısıtlamalar, bu eğilimin de niteliğini değiştirmiştir. İktisadi temelin zorunlu sonucu ortaya çıkan bir eğilim olmaktan, tercih edilen bir siyaset haline dönüştüğü söylenebilir. İktidarın en katı şekilde merkezileştiği, toplumda tekelciliğin en koyulaştığı dönemler, aynı zamanda emperyalist eğilimlerin de ortaya çıktığı dönemlerdir. Stalin dönemi, Brejnev dönemi gibi...

Sosyal Emperyalizm teorisi, gerek önerdiği tezler, gerekse doğurduğu pratik ile Türkiye solunda önemli izler bırakmıştır. Bütün hatalı tesbitlerine rağmen bu teorinin, Aydınlık'ın sağa savrulmasında esas etken olduğu fikri gerçeği ifade etmiyor. Bu teoriyi savunan, ama sağa savrulmayan akımların varlığı bunun açık kanıtıdır. Aydınlık'ın sağa savrulmasında etken olan tahliller, daha çok bu tesbitinde köşe taşlığını yaptığı Üç Dünya tahlilleridir.

üç dünya teorisi

1960'lı yıllarda devrim savunucusu Çin'in sonraki yıllarda ortaya attığı ve dünya devriminin perspektifi olarak ilan edilen "Üç Dünya Teorisi" ile mücadele Aydınlıkçılar için son derece önemlidir.

Üç Dünya Teorisi, 20-30 yıllık bir gelişmenin sonucunda geliştirilmiş bir teoridir. Bu teorinin de temel taşlarından birini, Sovyetler Birliği'nde Stalin'in ölümünden sonra iktidarın el değiştirdiği tezi oluşturmaktadır.[12] Bu taş çekildiğinde, bu teori önemli ölçüde geçerliliğini yitirecektir. "Sovyet yönetici kliginin ihaneti sonucu sosyalist kampın dağılması ve sosyalist kamp ile kapitalist kamp arasındaki çelişmenin baş çelişme olmaktan çıktığı", tespitini kendisine başlangıç olarak alan bu teori, ABD emperyalizmine karşı, dünya anti emperyalist mücadelesini odak olarak benimsemiş -ki sözünü ettiğimiz dönem, Çin'in devrimci bir konumda olduğu dönemdir- giderek, 2 süper devlete karşı mücadele hedefli bilinen önerilere ve sonuçlarına varmıştır. Sovyetler'de, sözü edilen tarihte bir iktidar değişikliği olmadığını biliyoruz. Bu anlamda, karşı devrim safına savrulan bir ihanetten de söz edilemez. Sosyalist kampın içinde ortaya çıkan bölünmenin başka nedenleri olmalıdır. Bunun tartışılmasını, başka bir konuya bırakarak devam edelim.

Bu teorinin Marksizme-Leninizme katkı olarak sunulması üzerinde durulmalıdır. Bu önermeler, o günkü dünya durumunu tesbite yönelik çabalardır. Bu çabaların Marksizme katkı olarak sunulması, konjektürel durumdaki her değişiklikte bir katkıyı gündeme getirir ki bu yanlıştır. Katkı denmesinin sebebi, Mao Zedung düşüncesi fikrine bir zemin yaratma çabası olabilir. Başlangıçta, emperyalizmin toptan çöküşe gittiği bir çağın marksizmi olarak ilan edilen bu düşünce tarzı, ancak böyle bir katkı girişimi ile devam ettirilebilirdi.

Katkı olarak sunmak, Çin tandanslı gruplarda mutlaka uyulması gereken, uluslararası komünist hareketin genel çizgisi olarak algılanmaya yol açmış, bu anlamda da bir dayatma olmuştur. Bu meselenin ikinci yönü de bu grupların var oluş nedenleri, bu düşünce tarzının savunulmasıdır. Bu durum onları otomatik olarak hiç sorgulamadan bu teorinin kabulüne götürmüştür. Türkiye örneği ilginçtir. "Bu tahliller 1975 başında 4. Çin Milli Halk Kongresinde geliştiriliyor. Ve "Proleter devrimci hareket 1975 yılı baharından itibaren yeni bir devrimci strateji çiziyor."[13]

Yaşanmış bunca tecrübeden sonra, dünya solunda 20'lerin sonlarından itibaren geliştirilen, daha çok da şu veya bu ülke devletinin çıkarlarını korumayı esas alan bu tarz yaklaşımlar, enternasyonalist bakış açısını atlamadan, ulusalcılığa düşmeden gözden geçirilmelidir. Bu çizginin faturası ağır olmuştur. Uluslararası çizgi ile tek tek ülkelerin çıkarlarını ifa-

12. Bkz. Aydınlık, sayı 82, S.9.

13. Doğu Perinçek, Türkiye Devriminin Yolu Broşürü, S.19.

de eden tesbitler birbirine karıştırılmamalıdır. Şimdiye kadar, ikinciler, birincilerin yerine kondu. Sovyet ve Çin örnekleri böyledir. Bunun en önemli nedeni, parti ve devletin özdeşleştirilmesidir. Tek partili sistemdir. Bu işin bir yönü, bu bakış açısını üretip dünya solunun önüne izlenmesi gereken genel hat diye dayatanlar açısından, bu neden geçerlidir. İşin başka bir yönü de, kabul edenlerin de özgür düşünmemeleridir.

Bir dönem, dünya çapında mücadelenin tek sosyalist ülkenin, ikinci savaş sonrasında da sosyalist kampın etrafında şekillendiğinin teorisi yapıldı. Dünya çapındaki mücadelenin, buna tabi kılınması, Avrupa'da, örneğin savaş öncesi, İspanya, Fransa, savaş sonrası, Fransa, İtalya, Yunanistan'da iktidarın ele geçirilememesine yol açtı. Avrupa'da niye devrim olmadı gibi sorulara cevap ararken, konuyu bir de bu açıdan ele almak yararlı olacaktır. Objektif şartlar, devrimin fırtına merkezinin doğuda olduğu, Avrupa'nın eskiliği, bir şey üretemiyor olması gibi fikirler, bu yönde yapılacak bir derinleşme çabası ile daha gerçekçi bir temele oturacaktır. Avrupa hakkında şimdiye kadar çok şey söylendi. Ama pek çok insan, Avrupa işçilerinin marksizmden uzaklaşma sebepleri arasında Stalinizmin tahribatını atladı. Birincisi önlerine gelecek diye konan sistem hiç cazip değildi. İkincisi ise Avrupalı işçiler, bizzat kendi mücadelelerinde Stalinizmin kendilerini yarıyolda bırakışını yaşadılar. 1936 İspanya, Fransa, 1940 Fransa, 1945 Fransa, İtalya, Yunanistan, Dünya devrimci hareketinde sağa kayışın başlangıcı 30'lu yıllardır. Devrimci bir teori, bu yaklaşımlarla hesaplaşarak geliştirilebilir.

Bu tartışmada, en önemli şey kişiliksizliğin altedilmesidir. Şube olma mantığı altedilmelidir. Türkiye solunun, en temel zaaflarından birinin bu olduğu söylenebilir. Bu bakış açısı solu, şu veya bu şekilde ya işbirliğine, ya da düello mantığına götürmüştür. Aydınlıkçıların 80 öncesinde sağa savruluşunun sebeplerinden biri de bu tutumdur.

Üç Dünya Teorisi ile sosyalist ülkelerin varlığının bir ağırlığa sahip oldukları, başlı başına işçi sınıfının dünyayı değiştirme mücadelesinin bir anlamı olduğu sosyalizm için mücadelenin, sosyalist devrim mücadelesinin hesaba katılması gereken en temel etken olduğu atlanmıştır. Dünyanın geleceğini tayin edecek güç işçi sınıfıdır. Bu temel gerçek değişmemiştir. Bu gerçek yaşadığımız son on yılın tecrübeleri ile daha net olarak yeniden ortaya çıkmıştır.

60 yılların dünyasını sarsan anti emperyalist mücadelelerde bir durulma sözkonusu. Aslında ortaya çıkan duruma tam durulma da denemez. Esasen milli bağımsızlığına kavuşmayan çok az ülke kalmıştır. Filistin, Güney Afrika, Kürt halklarının milli kurtuluş mücadeleleri, Sovyetler'de, Çin'deki ulusal hareketlenmeler, ulusal sorunun dünya politikasının ağırlıklı etkenleri olarak varlıklarını devam ettiriyorlar. Ama, bunlara bakarak eski ağırlığını koruduğu da söylenemez. Günlük gazetelerin dış politika sayfaları, solun bütününün ilgi alanının buralardan, doğu Avrupa'ya kayması gibi olgular, bu gerçeğin göstergeleridir. Uzunca zamandır, mücadelenin en sıcak olduğu yerin Polonya olduğu söylenebilir. Polonya işçi sınıfının şahsında, doğu Avrupa'da yaygın işçi mücadelelerinin yaşanacağı bir döneme giriyoruz. Bunun yanında, siyasal bağımsızlığını kazanmış genç devletlerde de, sosyal içerikli halk hareketlenmelerinin varlığı tesbit edilmelidir. Venezuela, Cezayir, Türkiye bunun son örnekleri olarak sıralanabilir. Bu olgular, günümüzdeki yıllarda, millici değil, sosyal içerikli devrimlerin ağırlıklı olduğu bir döneme girildiğini gösteriyor. Bu olgulardan çıkardığımız sonuçlar tartışılabilir, ama, içinde sınıfsal çelişmeleri barındıran bir üçüncü dünyanın temel güç olarak görülemeyeceğinin açık kanıtlarıdır bu gelişmeler.

Buradan konjektürel durum saptamalarının teori seviyesine çıkarılmasının yanlışlığını tesbit edebiliriz. Ayrıca temel güç, itici güç, ittifak edilecek güçler gibi kullandığımız kavramlar açısından da durum gözden geçirilmelidir. Temel güç olarak üçüncü dünyanın görülmesi sonucu, ittifak edilecek güç olarak geriye bir tek ikinci dünya ülkeleri, daha sonra da daha az tehlikeli süper devlet kalmaktadır.

60'lı yıllar Çin'in devrimci bir konumda olduğu yıllardır. Bunu sağlayan Çin'in o yıllarda, baş çelişme olarak, Emperyalizm -ABD emperyalizmi- ve ezilen halklar arasındaki çelişmeyi tespit etmesi ve bu tespitin 50'li, 60'lı yılların, ezilen ulusların kurtuluş mücadeleleri fırtınasına denk düşmesidir. Ama, daha o

dönemde, sonradan çok daha sistemleştirilecek olan hatalı görüşlerin öncülerinden söz edilebilir. Bir örnek verelim; "Amerikan emperyalizminin denetlediği ve denetlemeye çalıştığı kapitalist ülkelerde işçi sınıfı ve halk kitleleri esas darbeyi Amerikan emperyalizmine indirmeli, ayrıca milli çıkarlara ihanet eden tekelci burjuvaziyi ve iç gericiliğin öteki güçlerini hedef almalıdır."[14] ÇKP, MK'nin, 14 Haziran 1963 tarihli, "Uluslararası Komünist hareketin genel çizgisi üzerine öneri" başlıklı makalesinden alınmış bu alıntıda, sınıf mücadelesini tamamen anti emperyalist mücadeleye, aslında tam öyle de değil, daha çok baş düşman seçilen güce karşı mücadeleye indirgeyen ülke içinde sosyal çelişkileri de bu anlayışa göre ele alan bir anlayış var. Üç Dünya Teorisi, bu fikrin daha da geliştirilmesidir bir anlamda.*

Sınıf mücadelesini, sınıf temeline oturtmayan, temel çelişmeleri hesaba katmayan, mevzilenmeyi sadece tesbit edilen baş çelişmeye göre yapan bir anlayışın, insanı nelere kadar götüreceğini yaşadık. Avrupa'daki Çin kaynaklı bütün siyasi hareketler, baş düşman olarak ilan edilen Sovyetler Birliği'ne karşı en gerici güçlerle ittifakı savundular. Geçenlerde ölen Straus en gözde adam ilan edilmişti. Bu söylediklerimiz Türkiye için de geçerlidir. Bu partilerin dağılmasındaki en önemli etkenlerden birini, bu görüşlerin oluşturduğu da söylenmelidir.

Yine Üçüncü Dünya ile İkinci Dünyanın nitelikleri, ilişkileri üzerine geliştirilen fikirler, Üçüncü Dünya ile -özellikle Türkiye ile- ilgili vahim sonuçlara yol açabilecek durumdadır. Bu ilişkiler, "İkinci Dünya ile Üçüncü Dünya arasındaki bağlar güçlendi. Bu günümüzün uluslararası iktisadi hayatında iyi bir olaydır."[15] diye niteleniyor. Bu teoride ısrarın, bizim gibi, burjuvazisi AET ile bütünleşme programını benimsemiş bir ülkede nereye götüreceğini tahmin etmek zor değildir sanırım.

Bu teoride, emperyalizmin eşitsiz gelişim yasasının -teori tersini iddia etse de- hesaba katılmadığını da söyleyebiliriz. Bu gün yine Çin kaynakları tarafından öne sürülen çok kutuplu dünya, ya da "yeni bir süper güç Japonya" gibi tahliller, emperyalistler arasındaki gelip geçici üstünlükleri, farklılıkları birinci, ikinci gibi bölümlere ayırarak farklı tipte çelişmeler olarak sunmanın, bu tahlilleri teori seviyesine çıkarmanın ne derece yanlış olduğunu gösteriyor.

Bu teorinin en temel tezlerinden biri olan, üçüncü bir genel savaşa gidiş de doğru çıkmamıştır. 60'lı yıllarda başlayan emperyalistler arasında bir genel savaşın çıkıp çıkmayacağı tartışmasının -ki bu tartışmada doğruyu temsil eden taraf esasen Çin'dir- abese vardırıldığı bir görüş olarak görmek mümkün bu tezleri. Hayat kitaba uydurulmaya çalışılmıştır. "Emperyalizm var olduğu müddetçe savaş kaçınılmazdır." önermesi hâla geçerliliğini koruyor. Ama fren görevi gören etkenlerin -halkların emperyalizme ve savaşa karşı mücadelesi, barış hareketleri, nükleer caydırıcılık vb.- rollerini, kapitalist dünyadaki gelişmelerin somut tahlilini de kalıplara sokmaya çalışmadan yapmak gerekiyor.

Üç Dünya Teorisinin oluşturulmasında yararlanılan fikri kaynaklardan en önemlilerinden biri de, İkinci Dünya Savaşının tecrübeleridir. Bu tecrübeler ışığında baş düşman ilan edilen iki süper devletten giderek bir tanesine inilmiş, yeni sağın saldırısı göz ardı edilmiş, ABD ara güç ilan edilmiştir ve bu görüşler, Avrupa'da, ülkemizde sınıf işbirliğine götüren politikaların teorik temelini oluşturmuştur.

Bu tür saptamalarda etkili olan esas dürtü ise, Çin devletinin çıkarlarının savunulmasıdır. Dünyadaki sınıfsal saflaşmaların tesbitinde bir devletin penceresinden bakmanın, hele bunu bütün hareketin mutlaka uyulması gereken genel çizgisi olarak ilan etmenin/kabul etmenin ne kadar yanlış olduğu yaşanan bunca deneyden sonra anlaşılmalıdır.

milli bağımsızlık

Üç Dünya Teorisini, kendisine rehber edinen, onu uluslararası komünist hareketin genel çizgisi olarak benimseyen Aydınlık 1975 yılından itibaren bu teoriye uyumlu politikalar üretmeye başladı ve varılan sonuç; "Türkiye'de sosyal emperyalizmin müdahalesine uğramayan bir devrim düşünmek abesle oyalanmaktır, saçmalıktır."[16] "İki süper devletin

* Bu bakış açısıyla hareket eden Avrupa partileri nasıl devrim yapabilirler, bırakalım onu nasıl devrim yapabilirlerdi.

14. Bkz. Aydınlık, sayı 78, S.23.
15. Aydınlık, sayı 57, S.27.

şiddetli bir hegemonya mücadelesi verdiği önemli bir stratejik noktada olan yurdumuz, esas saldırgan olan Sovyet sosyal emperyalizminin yayılma ve saldırı tehdidi altındadır. Türkiye, böyle bir saldırıya karşı yurt savunması için savaşacaktır. Milli bağımsızlık mücadelesi ve bu savaşa hazırlanmak bu gün Türkiye devriminin merkezi görevidir."[17] tesbitleri olmuştur.

Strateji tesbitlerinde, önümüzdeki dönemin muhtemel gelişmelerine mutlaklık derecesinde bağlanmayı esaslı bir hata olarak belirlemek gerekiyor. Milli bağımsızlık tesbiti, sınıf analizinden yoksun bir partiyi kolaylıkla hakim sınıflarla işbirliğine götürmüştür. Hakim sınıflarla mücadele baş düşman ilan edilen devlete karşı tavırlarına bağlanmıştır. Bu tesbitlerin yapıldığı sıralarda, somut olarak kendini hissettiren, hakim sınıflara karşı mücadele gereği başlarda, "Sovyetler Birliği'nin devlet sektörüne sızmaya çalıştığı bürokrat burjuvazi içinde taraftar toplamaya çalıştıkları"[18] iddia edilerek giderilmeye çalışılmış, ama hayata uymadığı görülerek terkedilmiş, ülke içinde maddi bir güç arama yerine, milli ihanetçi politikalar aramaya gidilmiştir.

Aydınlıkçıların bu temelde, "Moskova'nın yıkıcılığına ve faşist teröre karşı Milli Birlik hükümeti"[19] önerdikleri günlerde, bugün yayınlanan pek çok belgeden öğreniyoruz ki, 12 Eylül ve sonrasında kurulan otoriter rejimin planları hazırdır. Tehlike Moskova'dan değil, en yakın müttefik olarak görülmeye başlanılan devlet güçlerinden gelmektedir. Kulakları delik gazeteciler -örneğin Cüneyt Arcayürek- darbe hazırlığını 1979 yazında öğrendiklerini yazdılar.

1975 yıllarında ve daha sonrasında baş çelişme ABD ve hakim sınıflardı. Bütün stratejiyi bunun üzerine kurmak gerekiyordu. Ülkede iki kutuplu bir karşı devrim cephesi yoktu. Faşist terör hakim sınıfların halka saldırısının bir aracıydı. Bunun karşısında direnmek solla birlikte hareket etmek gerekiyordu ve 78'den sonra stratejinin hedefi darbeyi engellemek olmalıydı.

16. Aydınlık, sayı 56, S.5.
17. Aydınlık, sayı 83.
18. Aydınlık, sayı 55, S.41.
19. Doğu Perinçek, Doğacak Olan Güneş Broşürü-10 Mayıs 1979 konuşması.

Bırakalım böyle bir görev tesbitini, ABD'den bir tehlikenin gelmediğinin, bu ihtimalin çok zayıf olduğunun, teorisi yapıldı. Doğu Perinçek'in 1979 Şubat ayında basılan Türkiye Devriminin Yolu broşüründe; "ABD, bütün dünyada olduğu gibi Türkiye'de de darbeler düzenleyecek durumunu pekiştirecek ve faşist diktatörlükler tezgahlayacak gücü yitirmektedir. ABD insiyatifi kaybetmiştir, olaylar yaratacak güçten yoksundur, daha çok rakip süper devletin yarattığı olaylar karşısında tavır belirlemek durumundadır."[20] deniyordu.

80 öncesinde yaşanan bu tesbitlerin tam tersi oldu. Görev bir "Rus saldırısı"na karşı hazırlanmak, milli bağımsızlığı korumak değil, hakim sınıflar tarafından dayatılan otoriter rejimin önünü kesmeye, darbeyi önlemeye çalışmak, halkın hak ve özgürlüklerini, saldırılara karşı savunmak olmalıydı. Hakim sınıfların saldırısının karşısına sınıfın, halkın birleşik gücüyle karşı çıkmak gerekiyordu. Solla birlikte hareket etmek, gerekiyordu. Aydınlık'ın tutumu tam tersi yönde olmuştur.

Burada, "Sahte Sol" gibi yaklaşımlarla, solla araya konan mesafe arttıkça, sağ politikalarda da doğru orantılı olarak bir yoğunlaşma olduğu da tesbit edilmelidir. Sola karşı takınılan düşmanca tutumla, hakim sınıflarla işbirliği politikaları atbaşı gitmiştir. Temel hak ve özgürlüklerin savunulması da önemli ölçüde zayıflamıştır.

Sola karşı hatalı anlayışlar, 1975 yılından itibaren geliştirilmiştir. Aydınlık, 1975 yılında "41. sayımızda açıkladığımız siyasi çizginin revizyonizme karşı tutumu da, Sosyal emperyalizme karşı izlediğimiz siyasete bağlı olarak hatalı idi. Bugün Brejnev takipçisi modern revizyonistler, eski türden revizyonistlerden ve sosyal demokratlardan farklı bir niteliğe sahiptir. Brejnev takipçilerinin esas özelliği, sosyal emperyalizmin yayılma emellerine hizmet etmeleridir. Onlar, sosyal emperyalizmin ihraç ettiği zincir ve boyunduruğun Türkiye'deki satış acentalarıdır... Her ülkedeki Brejnev takipçileri de maskelerini atmakta ve yabancı saldırganın beşinci kolu görevine gittikçe daha açık olarak sarılmaktadırlar. Bu sebeple, bunlar sosyal faşist bir karakter kazanıyor, halkın devrimci mücadelelerine karşı tıpkı Türkiye-

20. Doğu Perinçek, Türkiye Devriminin Yolu Broşürü, S.41.

nin faşist komandoları gibi saldırgan bir tutuma giriyorlar. Brejnev takipçileri, sosyal demokrasiden daha tehlikelidir. Brejnev takipçilerinin yeri, halk cephesi değil, karşı devrim saflarıdır."[21] tesbitini yaparak revizyonizm konusundaki tutumunu değiştirdiğini açıkladı. Daha sonraki yıllarda bu fikir daha da geliştirildi. Üç kutuplu -bir kutbunda halk, yani biz, bir kutbunda TKP, bir kutbunda MHP- Türkiye tahlilleri geliştirildi. 1975'lerde TKP ile başlayan karşı devrimci suçlamasının içine girmeyen sol grup kalmadı. Başkalarının hataları neydi, falan gibi tartışmalara girmeden, bizim, halkın güçlerini bölen bir tutum takındığımız kabul edilmelidir. Dışımızdaki solun, gerici iç savaşın bir unsuru olduğu, milli ihanet içinde oldukları gibi tesbitler, çok ağır hatalardır. Ayrıca, gerici iç savaş tesbiti de doğru değildir. Söz konusu olan hakim sınıfların saldırısıdır.

Bu, Aydınlık'la diğer sol arasında temel bir ayrım noktası olmuştur. Reformist bir politika izleyen TKP'den de farklıdır bizim tutumumuz. TKP reformist bir hat izlese de, netice itibari ile hakim sınıflara karşı bir politika izlemiştir yine de. Aydınlık'ın tutumu ise, 12 Eylül darbesini, "12 Mart'la, 27 Mayıs arasındadır" diyerek ara güç ilan edecek, solun üzerine gitmesini başlarda olumlu görecek kadar devletin yanında olmuştur. Bu tutum mahkemelerde de devam etmiştir.

Devlet yanlısı tavrın yanısıra, söylemde de ABD kaynakları ile aynı dilin kullanıldığını da tesbit etmek gerekiyor. Şu örnek çarpıcıdır; M.Ali Birand, *12 Eylül Saat 4.00* isimli kitabında şunları yazıyor: "— (Sovyetler Birliği'nin) askeri mevcudiyeti ile Afganistan'a yerleşmesinin bir tek amacı vardı. O da sıcak sulara inebilmek, yani Basra Körfezine ulaşabilmekti. Washington'un bu görüşü, CIA tarafından aynı dönemlerde hazırlanan bir rapora dayanıyordu. Buna göre de, Sovyetler Birliği'nin petrol kaynakları 1985 yılından itibaren kendi gereksinimlerine yetişemeyecek ve ülke, Ortadoğu gibi dış kaynaklardan yararlanmak zorunda kalacaktı."[22]

Bu tanıdık, hem de çok tanıdık bir tahlil, insanın aklına bu konuya ayrılmış Aydınlık başyazıları geliveriyor. Ayrıca, kritik bir beş yıl tahlillerine kaynaklık eden bu tesbitlerin kaynağı oldukça ilginç doğrusu.

Aynı kitapta bir de şöyle, tamamlayıcı bir açıklama var. Bunu da aktaralım: "CIA bu raporunu 1982 yılında düzeltmek ve Sovyet petrol kaynaklarının iyi hesaplanamadığından, böyle bir değerlendirme hatası yapıldığını söylemek zorunda kalmıştır. Sovyetler Birliği'nin 1995'e kadar yeterince kaynağı olduğu son yayınlarda tekrarlanmaktadır."[23]

Bunlar, CIA raporlarının, Aydınlık'ın tahlillerinde ne ölçüde etkili olduğunun göstergeleri. Tabii buradan, bazı tespitlerin kaynak kim olursa olsun değerlendirilemeyeceği gibi kaba bir mantık ileri sürülemez. Ama Marksist bir partinin, düşman gizli servisinin tahlillerini, süzgeçten geçirmeden, hemen hemen aynen, kendine temel kabul etmesi oldukça düşündürücüdür.

Yazıldığı tarihte, ülke gerçeklerinden bu derece kopuk, gerçeklere bu derece gözü kapalı bir teoriye daha rastlamak zordur. Subjektivizmin boyutunu göstermesi açısından çok iyi bir örnektir.

Bu sağ tesbitler bize Çin'in ve Üç Dünya Teorisinin hediyesidir. Ama yine de şöyle bir soru sorulabilir; Dünya çapında yapılmış olan tesbitler kabul edilmiş olsa bile ülke içinde bu derece sağa savrulunmayabilinir miydi? Bence bu mümkündü; ama bunun için önce ayağı gerçek anlamda yere basan yani bir sınıfsal kuvvete dayanan bir hareket olmak gerekiyordu. İkincisi, mücadele perspektifini, sınıfın iktidarı hedefini gözeterek kurmak gerekiyordu. Üçüncüsü de ülke özgülünü hesaba hiç katmayan tek bir uluslararası çizgi mantığını terk etmek gerekiyordu. Tam tersi yapıldı.

Bu üç etkenden, sonuncusunu yeteri kadar ele aldık sanıyorum, şimdi de ilk ikisini ele alarak devam edelim.

iktidar perspektifi

1975 yılında, Üç Dünya Teorisi ve milli bağımsızlığın merkezi görev ilan edilmesinin yanı sıra, ülke içindeki sınıfsal, siyasal mevzilenmelerin nasıl ele alınması üzerinde bir tartışma yürütülüyor. Kanımca, bugün de etkisini devam ettiren mücadeleyi düzen sınırları içine hapseden bu anlayış değişikliklerinin eleştirisi de çok önemlidir. Bu değişiklikler, Ay-

21. Aydınlık, sayı 55, S.5.
22. M.Ali Birand, 12 Eylül Saat 4.00, S.184-185.
23. M.Ali Birand, 12 Eylül Saat 4.00, S.185.

dınlık imzalı bir yazıda şöyle anlatılır: "Geçmişte baş çelişme terimini, bir dönem için ön plana çıkan bir temel çel işmeyi ifade etmek için kullanıyorduk. Bu bakımdan geçmişte, bugün kavradığımız anlamda bir baş çelişme tesbiti yapmamıştık. Temel çelişmeler içinde ön plana çıkan bir çelişme olarak feodalizmle halk yığınları arasında çelişmeyi tesbit ediyor ve buna baş çelişme diyorduk... O şartlarda, devrimin önüne dikilen baş siyasi engel, faşist diktatörlüktü, bugün kullandığımız anlamda baş çelişme, faşist diktatörlükle halk yığınları arasındaydı ve "Baş çelişmenin çözümü, her zaman temel çelişmelerin de çözümünü sağlamayabilir. Bazan baş çelişme çözüldüğü halde temel çelişmeler çözülmeksizin devrimin önüne başka siyasi engeller çıkabilir... Devrimin önüne dikilen baş düşmanlar, ancak işçi sınıfı önderliğindeki bir mücadeleyle ve halk kitlelerinin seferber olmasıyla yıkıldığı takdirde, temel çelişmelerin çözülmesinin de yolu açılmış olur."[24]

Buradan da anlaşılacağı gibi, yapılan değişikliğin esası, mücadeleyi düzen sınırları içine hapsetmektir. Baş çelişmeyi düzen içi çözümleri olan bir çelişme olarak ele almanın anlamı budur. Geliştirilen bu anlayış yazıda, "devrimin ara aşamaları" diye ek yaparak kuvvetlendirilmeye çalışılmaktadır.

Bu mantık doğruysa; düzendışı politika ve tesbitler olmadan, mücadele taktikleri olmadan, düzen dışına nasıl çıkılacağı, Proleteryanın, düzen içi diğer alternatiflerden kendi farkını nasıl koruyacağı, kitlelerin bu alternatifler içinde neden tercih edecekleri, soruları izaha muhtaç sorulardır.

Düzen dışına, "çelişmenin çözümüne biz önderlik edersek çıkabiliriz" fikri yeterli değildir. Baş çelişme, düzen içi çözümleri olan bir tarzda ele alınmamalıdır. Politikalarımızın ana temeli, o günkü objektif koşullar içinde olanaklı olan talepler olmalıdır. Öncü propagandasını, kendinden başkasının yerine getiremeyeceği görevler üzerine kurmalıdır -bu reformcu, yani düzen içi taleplerin öne sürülmeyeceği anlamına gelmez. Bunun yolu da, başdüşman tesbitinin sınıfsal bir temele oturtulmasıdır. Reel politikerlikten, günü birlik politika üretiminden ancak bu şekilde kurtulabiliriz.

24. Aydınlık, sayı 60, S.9-10.

Lenin'den her fırsatta yapılan (Sol Komünizm'den) alıntıda ifade edilen çelişmelerden yararlanma anlayışı ancak maddi bir güce dayanan ve bu temelde politika yapan bir partinin işine yarar.

Baş çelişme temel çelişmenin belirlediği sürecin aşamalarına mı tekabül ediyor, eğer böyleyse hangi sosyal değişikliklere tekabül ettiği ve bu aşamalar arasında kesintisizliğin nasıl sağlanacağı da açıklanmalıdır. Bu anlayışın sıkça ifade edildiği bir başka örnek de, Doğu Perinçek'in Türkiye Devriminin Yolu broşürüdür.[25]

Yine geliştirilen başka bir fikir de, mücadele edilecek güçlerin, mücadele araçlarının tesbitinde, sınıfsal analizler yerine, şu veya bu gücün, tesbit edilen bir başdüşmana karşı olup olmamasına bakılarak saptanmasıdır. Bu yaklaşımın örneklerine 80 öncesinde ve sonrasında oldukça sık rastlamak mümkün. Bugün de egemen olan mantık budur. 1975'lerden bir örnek vererek devam edelim; "CHP'nin yönetimini elinde bulunduran Avrupa işbirlikçisi burjuvazi, gerçekten de MDD'nin hedeflerinden biridir... CHP'ye karşı mücadele edeceğiz. Ama hangi noktadan? CHP, devrimin bugünkü başdüşmanları olan iki süper devlete, faşizme ve revizyonizme karşı mücadeleyi zayıflattığı, bu düşmanlara karşı teslimiyetçi bir tutum takındığı zaman..."[26]

Özellikle, 75 yılından sonra geliştirilen bu fikirler, 1930'lu yıllardan buyana dünya komünist hareketinin saflarında beliren, iktidarın ele geçirilmesini gözetmeyen, mücadeleyi anti faşist, anti emperyalist, anti feodal vb., henüz burjuva çerçevenin aşılmadığı sınırlar içine hapseden sağ politikaların, Aydınlık diliyle formüle edilmesidir.

Baş çelişmenin bu tarz ele alınmasının yol açtığı sonuçlardan biri de hakim sınıflara akıl verme, hocalık yapma, yol gösterme tutumudur. Bu halkın hak ve özgürlüklerinin savunulmasında çok net görülebilir. Şu örnek tipiktir. "Bir de bugüne bakalım, 'Ben Kürdüm' diyenleri neredeyse engizisyon mahkemesinde yargılayacaklar. Bu konuda kaynatılan cadı kazanı, Sovyet Sosyal Emperyalizminin bölücü çabalarına kışkırtmalarına destek olu-

25. Doğu Perinçek, TDY Broşürü, S.73-74-75-76.
26. Aydınlık, sayı 60, S.6-7.

yor.''[27]

Temel hak ve özgürlükler, koşullara bağlanmaksızın olmazsa olmaz bir şekilde savunulmalıdır. Mücadeleyi, her zaman sınıfsal bir temele oturtan, kendi güçlerini geliştirmeyi temel şart olarak gören bir anlayış bunu gerektirir.

Bu söylenenlerin yanısıra, temel güç itici güç ve ittifak edilecek güçler kavramlarını da gözden geçirmekte yarar var. ''MDD'nin itici güçleri, işçi sınıfı, köylülük ve şehir küçük burjuvazisidir. İşçi sınıfı, bu mücadelede köylülüğü temel güç alır''[28] itici güç olarak bunlar sayılınca, ittifak edilecek güç olarak geriye burjuvazi ve hakim sınıfların başdüşman dışındaki kesimleri kalmaktadır.

Sorgulanması gereken bir fikir de köylülüğün temel güç olduğudur. Bu günden geçmişe bakıldığında göze çarpan hareketlenmeler içinde bizim anladığımız anlamda bir köylü mücadelesine rastlanmıyor. İşçilerin toplumun en dinamik siyasi gücü olarak ortaya çıktığını görüyoruz. Yine öğrenci gençlik mücadelesi ve doğuda Kürt hareketlenmesi var. Bu gerçekler, Türkiye'nin yapısı üzerine geliştirilmiş iki ana politikanın geçersizliğinin ilanıdır aynı zamanda. Bunlardan birincisi, demokratik devrimin özünün toprak devrimi olduğudur. İkincisi ise ulusal sorunun çözümü önerileridir. Demokratik devrim üzerine tartışmayı biraz ileriye bırakarak, ulusal sorun üzerinde biraz duralım.

75'li yıllarda, Aydınlık bu konudaki politikasını ''Türk ve Kürt milliyetlerden halkımızın iki süper devlete karşı birliği için çalışmalı, bu birliğin sağlam temeli olarak iki milliyetin eşitliğini savunmak, milli baskılara karşı çıkmak ve Kürt milliyetinin kendi kaderini tayin hakkını savunmada kararlı olmalıyız. Süper devletlerin Türkiye halklarını birbirine düşürme çabalarına karşı kararlı bir mücadele vermeliyiz''[29] diyerek açıklıyordu. Bu satırların yazılmasının hemen sonrasında başlayan, bugün iyice somut olarak beliren hareketlenmelere yaklaşımımız dostça olmadı. Oysa 12 Eylül sonrasının, en belirgin düzen dışı gelişmelerinden biriydi bu hareketlenmeler. Gelişen olaylar geçmişten bu yana izlenen birlik politikalarının iflas ettiğinin, bu yapılanma içinde, bu meselenin, çözümünün mümkün olmadığının göstergeleridir. Birlik politikaları pratik tarafından mahkum edildi. Gelişen hareketi göremediğimiz gibi, onun karşısında mevzilendik. Bugün çok daha yakıcı bir şekilde gündeme gelen bu sorun hakkında politikalarımızı esaslı bir şekilde gözden geçirmeye ihtiyaç var. ''Doğuda devlet zulmüne son'', ''Bölge valiliği kaldırılsın'', ''Koruculuk iptal edilsin'' seviyesinde yürütülecek bir propaganda yeterli değildir. Burjuva çerçeveyi aşamaz. ''Doğuya yapılanlar yatırımlar, kültürel faaliyetler bu işi halleder zaten'' mantığının bir adım ötesine gitmiş olmayız. Kendi kaderini tayin hakkı hiç bir koşula bağlanmadan savunulmalıdır.

Birlik politikası, konjektürel bir saptama olarak öne sürülmemektedir. ''Yine, emperyalizme bağımlılık ilişkileri ve feodal ilişkiler tamamen tasfiye edilmeden, Türkiye'deki milli eşitsizliğe nihai bir devrimci çözüm getirmek de imkânsızdır''[30] denerek, ulusal sorunun çözümü MDD'ye bağlanmıştır. Bu 20'lerden bu yana Türk solunun geliştirdiği eski bir fikirdir. Türk devrimcilerinin, ezilen bir ulus hakkında bu kadar kesin yargılarda bulunma hakkı olmaması gerekir. MDD'den önce de bir çözüm mümkün olabilir.

Tarihsel olaylara bakış açısından da düzeltilmesi gereken oldukça fazla şey var. Şeyh Sait olayının, burjuvazinin ihaneti gibi çok önemli bir nedeni daha olduğu hiç hesaba katılmamıştır. Komintern değerlendirmeleri, üzerinde düşünülmeden kabul görmüştür.

Bu meseleden kalkarak, Stalin tarafından ortaya atılmış olan, ''Ulusal hareketler, şekli demokrasi açısından değil, emperyalizme darbe vurup, vurmaması açısından değerlendirilmelidir'' tezi de araştırılmalıdır. Ezilen ulusların kurtuluş mücadelelerine, bu mücadelelerin son tahlilde emperyalizme darbe indirdiklerini hesaba katan bir serinkanlılıkla yaklaşılmalıdır. Konjektürel bakış hatalara yol açıyor. Celal Talabani'yi on sene önce hain ilan edip, bugün en güvenilir tanık ilan etme çelişkisinden kurtulma yolu budur.

Bu bakış açısı terkedilmeden 70'li yıllardan

27. Doğu Perinçek, Doğacak Olan Güneş Broşürü, S.105.
28. Aydınlık, sayı 60, S.9.
29. Aydınlık, sayı 55, S.6.
30. Aydınlık, sayı 60, S.8.

bu yana daha belirgin bir gerçeklik ortaya çıkan Türk ve Kürt solu arasındaki mesafenin giderek artması da engellenemez. Kürt solunun, tarihsel bir süreç içinde gelişmiş olan, Türk soluna duyduğu güvensizliğin ortadan kalkmasının başka bir yolu da yoktur.

Beklediğimiz anlamda bir köylü mücadelesinin gerçekleşmemesi, bizi ayakları havada bir güç yapmıştır. Devletle işbirliği çizgisinin, bu derece etkili olmasının sebeplerinden biri de budur. Aydınlık'ı oluşturan kadrolar açısından değerlendirdiğimizde, bu kadroların kendi doğal çevrelerinden kopmuş olduğunu, hayatla bağlarının önemli ölçüde kollektif vasıtasıyla doğduğunu, tesbit etmek gerekir. Bu gerçeği, Aydınlık'ın önderlik ettiği eylemlere bakarak da anlayabiliriz. "Bağımsızlık yürüyüşleri", "U-2 yürüyüşleri" gibi hemen akla gelen en önemli eylemler, hep kadro eylemleridir. Aydınlık'ın önderlik ettiği, yerel veya ülke genelinde sınıf mücadelesini etkileyen, bir kitle mücadelesi göstermek zordur. Bu tür mücadele örnekleri 74-75'li yıllarda vardır. Polatlı, Pazarcık, Söke köylülerinin mücadelesi bunlar arasında sayılabilir. Daha sonrasında ise bu tür örnekler yoktur.

Ayakları havada bir güç haline gelmede, teori ve pratik arasındaki ilişkide tek yanlı bir şekilde, teorik çalışmaya ağırlık veren anlayışların da payını belirtmek gerekiyor. Proleter devrimci hareketin, 77'li yıllara kadar Türkiye'nin tahliline ve mücadelenin ihtiyaçlarını belirlemeye yönelik teorik bir çalışmanın esas alındığı, yasal örgütlenmenin de, oluşturulmuş bu teorinin, kitleler içinde maddi bir kuvvet haline gelmesinin aracı olduğu ifade ediliyordu. Bugünse tersi bir eğilim geliştirilmeye çalışılmaktadır.

hakim sınıfların ikili karakteri

İktidar perspektifini daraltan, mücadeleyi düzen içi konuma hapseden, başka bir bakış açısı da, hakim sınıflarda ikili karakter arayan anlayıştır. Bu anlayışı da bir alıntı ile örnekleyelim. "Geri ülkelerdeki burjuvazi, bir bütün olarak gelişmesinin son aşamasına, yeni tekelciliğe varmamıştır. Emperyalizmin milli baskısı, çeşitli durumlarda burjuvazinin bir kısmını ya da tamamını hedef alır. Bu durum ezilen ülkeler burjuvazisi ile emperyalizm arasında çelişmeler yaratır. Bu olgu, bugün üçüncü dünyanın çeşitli ülkelerinde burjuvazinin gösterdiği bağımsızlık eğiliminde ifadesini bulmaktadır. Geri ülkelerde emperyalizmle olan çelişme ülkenin ekonomik ve sosyal yapısını belirleyen temel bir çelişmedir. Bu ülkelerde hakim sınıflar, emperyalizmle birleştiği ölçüde devrimin hedefi, emperyalizmle çatıştığı ölçüde devrimin müttefikidir."[31]

Bu bakış açısı ile sosyal devrim nasıl gerçekleştirilebilir. Hakim sınıfları hedeflemeyen bir devrim stratejisi olamaz. Nihayetinde devrim ülke içinde bir şeylerin değiştirilmesi demektir. Bu anlayış, fiili işgal koşullarında, ya da emperyalizmin doğrudan müdahalesi koşullarında geçerlidir, başka zamanlarda ise, emperyalizme karşı mücadelenin milli sınırlar içine hapsedilmesi anlamına gelir.

Siyasi bağımsızlığın burjuvazi önderliğinde kazanıldığı ülkelerde örneğin; bizim gibi, böyle bir hattın savunulması, solun ciddi bir alternatif oluşturamaması anlamına gelir. Çünkü, siyasi iktidarı ele geçiren burjuvazi, iktidar erkine dayanarak, cılız da olsa zaten var olan kapitalist üretim ilişkilerinin gelişmesine elverişli zemini yaratabilmektedir. Emperyalizmle sonradan kurulan ilişkilere rağmen, kapitalizmin gelişmesi mümkün olabilmektedir.

80 öncesi yaygın olan anlayış, ki MDD teorisinin temel tezlerinden biri olan emperyalizme bağlı bir ülkede kapitalizmin gelişebileceği, ama egemen olamayacağıdır. Bu tezin hesaba katmadığı etken, burjuvazinin iktidarı ele almasının ona sağladığı insiyatifle harekete geçirdiği iç dinamiklerin zaman içinde acılı ve sancılı da olsa kapitalizmi geliştirebileceğidir. İktidarın ele geçirilmesi, burjuvazi içinde tayin edicidir. Hatta, burjuva devrimlerini inceleyen klasik teorinin tezi, burjuvazinin iktidarı ele geçirmesinin burjuva devriminin bitmesi anlamına geldiğidir (Lenin).

Kemalist burjuvazinin, iktidarı ele geçirmesi ile kazandığı iç insiyatif, bugün Türkiye'yi geri kapitalist bir ülke haline getirmiştir. Sayısal göstergelere, sosyal göstergelere de bakılsa - şehir ve köy nüfusu oranında, köyler % 50'nin altına düşmüştür-, siyasi etkinliğin şehirlerin eline geçmiş olmasına da bakılsa ortaya çıkan sonuç budur. Bu gelişmenin evreleri, nasıl geliştiği, bugünkü boyutu ve nasıl gelişebileceği, bu yazının boyutlarını fazlasıyla aşar. Ama ol-

31. Aydınlık, sayı 78, S.30.

gular, Türkiye'nin yarı feodal, yarı sömürge bir ülke olmadığını, böyle nitelendirilemeyeceğini göstermektedir. Eski teoride bundan dolayı oldukça fazla gedikler açılmıştır.

Eski teoride, ülke içinde milli burjuvazinin güçlülüğü tahlilleri ile bu sınıfın, neden ayrı bir siyasal güç olarak temsil edilmediği birlikte düşünülmemiştir. Bu tahlillerde, milli burjuvazi ile işbirlikçiler arasındaki ekonomik ve siyasal içiçelikler ya da ayrımlar yoktur. Kim millidir, kim işbirlikçidir, sorularının cevapları ciddi bir şekilde verilmemiştir.

Türkiye hakim sınıflarına karşı mücadeleyi karartan, onlarda ilerici kesimler arayarak, pratikte insiyatifi onlara veren, iktidar perspektifi daralmış, düzenin sınırlarını zorlamayan anlayışlar, dış etkilenmelerin yanısıra, solun kendi seyri içinde bir tarihe de sahiptirler. Eski TKP'nin, 1960 YÖN çevrelerinin, Mihri Belli ve Hikmet Kıvılcımlı'nın, nihayet 80 öncesi Aydınlık'ın farklı farklı söylemlerle de olsa taşıyıcılığını yaptığı bu anlayışın, bugün de sol içinde güçlü bir zeminin var olduğu kabul edilmelidir.

Bu zemin, Türkiye burjuvazisi tarafından topluma dayatılan önümüzdeki dönemde gittikçe çok daha somut hissettirecek olan AET ile bütünleşme sürecidir. Bu gelişme solun şimdiye kadar mücadelesini verdiği, demokratik devrimin çözmesi gereken pek çok görevin yerine getirilmesi demektir. Başka bir deyişle, diğer bir çok şeyin yanısıra, kapitalist gelişmenin nihai sonucuna varması demektir. Türkiye solu eskiden olduğu gibi demokratik devrim görevleri ile yetinen bir tutum benimserse, pek fazla bir varlık gösteremeyecektir. Bunların yanına mutlaka sosyalist, ya da tersten söylersek anti kapitalist görevleri koymak gerekmektedir. Bağımsızlık demokrasi, sosyalizm kesintisizliğinin daha çok vurgulanması alternatif bir toplum projesi için tayin edicidir. Türkiye'deki çatışmayı eskiden olduğu gibi, milli ve demokratik çerçevede ele almak, solu bağımsız bir güç olarak ortaya çıkarmaz.

AET karşısında, milli bir program, daha çok Refah Partililer tarafından ifade edilmektedir -ki bu program 80 öncesi solun programına çok benzemektedir. Salt milli bir program bunların peşine takılmayı gündeme getirir. Ayrıca bu çerçevede bir mücadele, proleterya tarafından ne ölçüde benimsenmelidir, o da başka bir tartışma konusudur. Kapitalizmin, gönüllülük temelinde, ulusların aralarındaki farkları, sınırları ortadan kaldırıp özümlenmesine yönelik bu projesi, tarihsel olarak ilerleme olarak değerlendirilebilir. Bu gelişmenin karşısına, dar milli çıkarlarla çıkmak bizi geri bir noktaya itebilir. Oysa böyle bir projeye alternatif sosyalizmin enternasyonalist büyük dünyası ile yaratılabilir.

Salt demokratik görevleri temel alan bir program ise, AET'in peşine takar. Demokratik devrim görevlerinin, burjuva çerçevede kalınarak, çözülemeyeceği gibi fikirlerin Türkiye koşullarına uymadığı giderek daha fazla görülecektir. Bu görevlerin, burjuva çerçevede kalınarak da çok sancılı, çok acılı uzunca bir süreç içinde yerine getirilebileceğini hesaba katmak gerekiyor.

Proleterya, halk yığınları için bin kat daha acısız bir yolu, kesintisiz bir şekilde sosyalizme ilerleyecek devrim yolunu öne çıkartmalıdır. Proleterya, hâla çözülmesi gereken bağımsızlık ve demokrasi görevlerine de sahip çıkan, ama sosyalist görevleri de gündeme getiren bir toplumsal proje geliştirmek zorundadır. Bu projenin geliştirilmesinde de reel sosyalist ülkelerde son zamanlarda gelişen AET ile bütünleşme programlarını da kapsayan, neden ve nasıl bir sosyalizm sorusunun cevaplandırılmasının oynayacağı anahtar rolü tesbit etmek gerekiyor.

Erendiz Atasü

I. kadın kurultayının ardından

I. Kadın Kurultayı, İnsan Hakları Derneğinin, feminist, sosyalist kadın kuruluşlarının ve bağımsız kadınların katılımıyla, 19-20 Mayıs günlerinde gerçekleşti. Kurultay, ortak kadınlık durumunu yaşasalar da farklı talep ve gereksinimleri bulunan, çok geniş ve büyük ölçüde örgütsüz bir kitlenin, her türlü engelleyici unsura karşın, şaşırtıcı biçimde yükselen hareketinin doğası gereği görkemli, dağınık, çelişkili ve gergindi. Beşiktaş'daki, sıcak, havasız, mikrofon tertibatı yetersiz salonu, mekânın olumsuzluklarına kahramanca direnen, dinlemeye kararlı, dayanıklı bir kitle doldurmuştu. Her yaştan, her sosyal sınıftan ve her inançtan kadının oluşturduğu bu kitle, 1978 Mayısında, Carlton Otelinin Boğaz'a karşı püfür püfür salonlarında, "Türk Toplumunda Kadın" seminerinin serin akademik tartışmalarını izeyen ve olaya dıştan bakan "elit"den çok farklıydı. Tartışmalar çok dinamik, yönlendirilmesi, hattâ öngörülmesi zor biçimde geçti. Kurultaya kadın hareketlerinin gücü, dayanıklılığı, devingenliği ve zayıflığı, savruklu-ğu egemendi.

Eksikleri, yanlışları, "daha iyi olabilirdi"leri, "böyle olacağı belliydi"leri bir kenara bırakarak, Kadınların yüzyıllar süren ve Türkiye'nin on yılı bulan suskunluk döneminden sonra, insanlar söyleyecekleriyle dopdolu ve sabırsızken, böyle bir Kurultay gibi büyük ve bir bakıma umarsız bir atılımı gerçekleştirme yürekliliğini gösterenleri takdir etmek gerekliliğini vurgulamalıyım. Kurultayın amacı -afişlerde belirtildiği üzere- kadınların tanışmaları, seslerini yükseltmeleri, tartışmalarıydı ve sanırım bu amaç gerçekleşti. Kadınlar konuştular, tartıştılar ve biraz da hesaplaştılar. Bu hesaplaşmada, kadın hareketlerinin içinde bulunduğu-

muz demokratikleşme sürecinin neresinde durduğu ortaya çıkarken, tartışmanın sıcağı, tozu dumanı içinde, demokratikleşme sürecinin ta kendisinin profili de beliriyordu.

Hesaplaşma, bir kısım basında yanlış bildirildiği gibi feministlerle sosyalist feministler arasında değildi. Taraflardan birini feminist, sosyalist feminist ve feminizme dayanışmacı bir ruhla bakan sosyalist kadınların; karşı tarafı, feminizme düşmanca tavır alan sosyalist kadınların oluşturduğu bir tartışmaydı bu. Konuşmacılardan birinin pek yerinde deyişiyle, feminizmle sosyalizmin değil, eskiyle yeninin hesaplaşmasıydı. Dogmalara sımsıkı bağlı olanlarla, yeni arayışlar içinde olanların. Kurultay, toplumsal mücadele yaşamında "eskinin" temsilcisi olarak bugüne değin saygın yerlerini koruyabilmiş bazı kadınların, kendi adlarına ve yandaşı oldukları siyasi görüşler adına talihsizlik sayılacak antidemokratik tavır ve uygulamalarını gözler önüne sermiştir. Öyle anlaşılıyor ki, bundan böyle demokratikleşme sürecini ve kadın hareketlerini, erdem ve kusurlarıyla "yeni" biçimlendirecektir.

Kurultayın ışığında beliren bu "yeni" yüzü biraz irdeleyelim. Türkiye'de, genelde kadınların, özelde feminizmi ve ayrıca azınlıkları dışlayarak bir demokratikleşme hareketi düzenlemek mümkün görünmemektedir. Demokratikleşme girişimine sıvanan her grup veya kişi, kadınların ve azınlıkların öznel sorunları üzerine düşünmek, görüş ve öneri geliştirmek zorunluluğuyla karşı karşıyadır. Bugün kadınlar birikmiş mücadele potansiyellerini toplumsal mücadeleye katmazdan önce, geçmiştekinin -örneğin İKD hareketinin- tersine, toplumsal mücadelenin kendilerine ne vadettiğini bilmek istemektedirler. Diğer bir deyişle, kadınlar eskisi kadar "vefakâr, cefakâr, fedakâr" değillerdir ve kendileri için birşeyler talep etmektedirler. Kadınlara bu kıpırtıyı veren, feminizmdir. Dahası, yıllar süren bir suskunluk döneminden sonra, Kadın Kurultayı 2500 kadını bir araya getirebiliyorsa, bunu '80 sonrasında bir toplumsal muhalefet olarak sesini duyuran feminizme borçluyuz. Sol bunu gayet iyi bilmektedir; ve bildiği içindir ki, Kurultay'ı feministlerle birlikte toplamıştır. Sol, kendince malum olanın, "sokaktaki kadına" da aşikâr olduğunu, herhalde Kurultay'da görmüştür! Herhalde, Kurultay'dan sonra feminizme karşı olan sol ve feministler, külahlarını önlerine koyup düşünecceklerdir. Feminizmin sola alternatif olmak gibi bir amacı yoktur, olamaz. Daha güzel ve eşitlikçi bir dünya isteyen feminizm, doğal müttefiki olarak, dünyayı değiştirmeyi hedefleyen sola yönelecektir. Feminizmin solla tek çelişkisi, klasik sol teorilerin, ve dünyadaki bugünkü sol uygulamaların kadın sorununu çözmede yetersiz kaldığını vurgulamasıdır. Türkiye'deki solun feminizme karşı olan kesimi, toplumsal muhalefette doğal müttefiki olan feministlere cephe almadan önce, feminizme değin- feminist çözümlemeleri ve feminist söylemi kullanıp, feminizme karşı olduğunu iddia etmek tarzında özetlenebilecek- kendi iç çelişkisi [1] üzerinde düşünmek durumundadır. Herhalde sol, kadın meselesinde, hayat tarafından geçersizliği kanıtlanmış klişeleri yinelemektense, yeni arayışlara yönelmek zorundadır. Feminist arkadaşlar da, herhalde Kurultay'dan sonra, kitlelerin büyük gereksinimler içinde kıvrandığı Türkiye gibi bir üçüncü dünya ülkesinde feminizmin yalnızca kişisel hayatlarımızın kalıpları içersinde gelişemeyeceğini, kişiliğimizi arama ve bulma savaşımının toplumsal hareketlilikle de etkileşim içersinde biçimleneceğini saptamışlardır.

Kurultay da "eski" ile "yeni"nin çarpıcı bir biçimde ayrıştığı kristalize bir odak oluşturduğu için, Nâzım Hikmet'in şiirindeki feodal erkek sesin tartışılmasının üzerinde biraz durmak istiyorum. Hiçbir zaman bağnaz tavırlar içersine girmemiş -yoksa, nasıl büyük bir şair olabilirdi?- dilimizin en büyük şairlerinden Nâzım Hikmet, yaşasaydı, şiirinin kitleleri nasıl da derinden etkilediğinin kanıtı olan bu tartışmadan herhalde gönenir; kendisini savunma bağlamında bağnaz öfkelere kapılan tabulara bağlı birtakım kadınların gereksiz gayretkeşliğini gülümseyerek geçiştirirdi. Nazım elbette büyük bir şair, büyük bir insan, ancak özel yaşamında feodal değerleri barındıran bir erkekti. Öyleyse... Nâzım'ın çapkın koca veya vefasız âşık olması, onun mücadelesini ve şiirini küçültmez ki.... Nazım'ın şiirine yansımış özel yaşamının tartışılmasından bunca gocunmak, tabulara bunca greksinim duymak niye? Nâzım'ın, yeni değer arayışları içindeki sosyalist ve femi-

1) Reha İsvan, "Kadın Kurultayına Doğru", *Bilim ve Sanat*, sayı 98, Mayıs 1989.

nistlere zengin bir malzeme oluşturan aşkları, yaşamı ve şiiri elbette tartışılmalıdır. Nâzım, yetişen kuşakları, yalnızca şiiriyle değil, dramatik ve romantik ögelerle bezenmiş yaşamıyla da etkilemiştir. Duyarlığa seslenen, akla yönelirken bile duyarlıktan geçen şairler, edebiyatçılar arasında kitleleri etkileme gücü en yüksek olanlardır. Nâzım, kuşakların yalnızca düşüncelerini ve dünya görüşlerini değil, duyarlıklarını da etkilemiş, hattâ biçimlendirmiştir. Nâzım'ın aşk şiirleri içimize işliyorsa, bu, yalnızca onların güzel şiirler olduklarından değil, aynı zamanda, hepimizin içinde varlığı yadsınamaz feodal değer tellerini ustaca titreştirebilmelerindendir. Onun yaşamındaki ve şiirindeki feodal ögeleri, sosyalist insanın ve sosyalist sanatın özelliği sanmak ve öylece sunmak, eski feodal değerleri yeni sol kılıflara sarmalamanın pek moda olduğu eski günlerin yanılgılarından biridir.[2] Nâzım'ın şiirinin bu bağlamda Kadın Kurultay'ında tartışılması, bana kalırsa, Türkiye için yeni ve ileri bir adımdır. Tabulara düşkünlükten uzaklaşma ve toplumsal etkinlikle özel yaşamın içiçeliğini kavramaya yakınlaşma açısından.

Kurultay'daki en büyük yenilik, çeşitli kadınların öz yaşamları üstüne tanıklıklarıydı. Kurultay'da kadınlara karşı yürütülen baskı ve ayırımcılık üstüne, aileyi sorgulayan, kadınların siyasi katılımının önemini vurgulayan, kadınları hedefleyen şiddeti konu alan, solun kadına bakışını irdeleyen, kadınların duygusul ve cinsel yaşamlarını inceleyen pek çok bildiri verildi. Ancak, bütün konuşmalar arasında en çarpıcı ve ilginç olanları, buram buram yaşam tütenleri, kadınların içtenlik ve yüreklilikle kendi yaşamları üstüne, gençlik çağını, evliliği, analığı, dulluğu nasıl yaşadıklarını dile getiren tanıklıklarıydı. Bu konuşmalar, kadınların özgün seslerini birlikte arayışlarının Türkiye'deki ilk örneğiydi.

Kadınların siyasi katılımının beklendiği, istendiği, kotarılmaya çalışıldığı şu günlerde (Kurultay bu gelişmenin bir aşamasıdır), kadınların özgün seslerini yakalamaya çalışmaları çok önemlidir. Kadınların siyasi katılımı, kadın özgürlüğü için elbette vazgeçilmez bir ögedir. Ancak kadınların tek sorunu siyasete katılamamak değildir; kadınlar siyasetin içinde kalabilmeyi başarmak zorundadırlar. Paris Komünü'nden, Sovyet Devrimi'ne, bizim Kurtuluş Savaşımıza kadar, nerede toplumsal hareketin dalgası yükselmişse, orda kadınlar var olmuştur. Dalga çekildikten, hareket bir anlamda kurumsallaştıktan sonra, kadınlar eski günlerine kıyasla pek az kazanımla -belki de hiç kazanımsız- evlerine, sessizliklerine dönmüşler, döndürülmüşlerdir. Soru, tam da bu noktada sorulmalıdır: Kadınlar niçin siyasete kalamamaktadır? Türkiye'de yeni bir toplumsal canlılığın kıpırdadığı şu günlerde, biz kadınlar, eylem potansiyelimizi kullanan ve bizleri ikincil konumlarımızda, eski baskıların altında unutan tarihsel tuzağa düşmemeye çalışmalıyız. Sesimizi, kişiliğimizi bulmak için, kendimize feminist desek de demesek de, geleneksel kadın imgesini reddeden, ataerkil yaşama biçimlerini döştürmeyi hedefleyen, insanın üretildiği yer olan aileyi, özel ilişkileri sorgulayan feminizme kulak vermek zorundayız. Ve kadın olalım, erkek olalım, demokratikleşmenin gereğine içtenlikle inanıyorsak eğer, toplumsal hayatın düz bir ilişkinin sonucunda özel hayatları yönlendirmediğini, toplumsal hayatla özel hayatların diyalektik bir ilişki içinde birbirini sürekli ürettiğini görüp anlamak; insanın üretildiği yer (ve basbayağı bir altyapı kurumu) olan ailede, kişiliğin temellerinin atıldığı karı-koca, ana-baba-çocuk ilişkilerinde demokratikleşme söz konusu olmadıkça, hele Türkiye gibi feodal değer yargılarının hepimizin içine işlemiş halde durduğu, tepeden inmeciliğe alışık bir Üçüncü Dünya toplumunda, demokratikleşmenin yabanlık giysilerimiz gibi üstümüzden kayacağını unutmamalıyız. Feminizmle etkileşim içine girmeyen demokratikleşme süreçleri eksik kalacaktır. I. Kadın Kurultay'ından çıkartılacak en önemli sonuç budur.

2) **Kemal Durmaz, "Nazım Ve Kadınları: Yanılgılarımız",** ***Edebiyat Dostları,*** **Eylül 1987.**

Kağan Güner

sosyalist-yeşil perspektif/I "teknoloji ve devrimci sanat"

Giriş 1

"Sosyalistlerin Birliği" tartışmalarında önemli adımların atıldığı son dönemde, benim taraf olduğum "Kanatlı Birleşik Marksist Parti" düşüncesinin iki önemli cephesini "Sosyalist feministler" ile "Sosyalist yeşiller" oluşturacak gibi gözüküyor. Feminist kesim içerisinde yer alan çeşitli bağımsız kadın gruplarının son birkaç yıldır açtıkları sergiler, kampanyalar, düzenledikleri paneller, eylemler ve tartışmalarını kendi çıkardıkları yayın organlarında derleyip, sunma girişimleri tüm olumsuz koşulların içerisinde, kadınları gelişmeye açık bir yolun ortalarına kadar getirdi. "Sosyalistlerin Birliği" tartışmalarına taraf olan feministlerin, program toplantılarını önümüzdeki süreçte yaşama geçirmeleri yakın bir olasılık gibi gözüküyor. Çünkü eğrisiyle-doğrusuyla ve farklı anlayışları ile birlikte iç-şekillenmelerini ortaya çıkardılar. Üstelik, cezaevlerindeki koşulları protesto eylemlerinde de görüldüğü gibi, bağımsız kadın hareketleri, kendi geliştirdikleri eylem biçimleriyle sokaklardaydılar. Bu ise, geçmiş dönemi daha çok kendi iç tartışmalarına ve yapılanma girişimlerine ayıran feministleri, sosyalist mücadele ya da demokrasi mücadelesi dışında kalmakla suçlayan, kendi hareketlerine angaje etmek için sayısız müdahalelerde bulunan ve bağımsız kadın hareketinin hiçbir yere varamayacağını savunan/iddia eden Ortodokslara önemli bir yanıt niteliğini de taşıyordu.

Yazının girişinde feminizme paragraf açmamın iki nedeni var. Birincisi, yeşiller ve feministler, Türkiye'de güncel söyleme hemen hemen aynı zaman diliminde girdiler. Gelinen noktada bir kıyaslama yaptığımızda yeşillerin henüz kendi kimliklerini bulamadığını ve ya-

pılanmasını oluşturamadığını görüyoruz. İkinci neden ise, eğer son kertede sosyalist bir kültür yaratmaktan, insan ilişkilerinin değiştirilmesinden söz ediyorsak önümüzde iki tane soru işareti duruyor. "Kadın" ve "Çevre" her iki başlıkta çağımızda sosyalist düşüncenin görece dışında özgül alanlara sahipler. Bu özgül alanların içindeki sorunları sosyalizmin tek başına iktidara gelmesi çözemeyecek. Kadınların ve çevre sorunlarıyla ilgilenenlerin kendi alanlarındaki bağımsız örgütlenmelerini gerçekleştirmelerinin ardından, sosyalistlerin, feministleri ve yeşilleri küçük-burjuva ideolojiler olarak suçlamak yerine, bu özgül alanlardan neler alabileceklerini ve hangi kesitlerde birleşebileceklerini araştırmak ve tartışmak, sosyalist örgütlenmenin demokratik zeminini oluşturabilecek. Yine bu sayede sosyalistler, güncel politikalar üretme şansına sahip olabileceklerdir. Bu özgül alanlarla sosyalist mücadelenin bireşimini "kanatlı bir parti" olarak formüle ettiğimizde, feministlerin ve yeşillerin içinde, çözümü son kertesine kadar kapitalizm içinde ve dışında arayanlar arasındaki ayrımın gerçekleşmesi kaçınılmaz olmakla birlikte, konsensus kanallarını açık tutma şansımızın olduğuna inanıyorum. Ayrıca kendi adına "yeşil"in önüne sosyalist kelimesinin gelmesi, "yeşil hareketin örgütlenmesinde en doğru şekil budur ve önderliğe talibiz" gibi bir iddiayı taşımıyor. Sosyalist-Yeşil başlığı ile açmaya çalıştığım düşüncelerim de, sosyalist-yeşillerin tek ve en doğru aktarımı olma iddiasında değil. Bu ön açıklamaları yapmayı gerekli görüyorum. Üstelik Avrupa ve Amerika'daki Yeşil Hareketlerin "eko-sosyalist" olarak anılan sosyalist kanatlarının düşüncelerinden de çok farklı ve örneğin proleter sanatı sosyalist-yeşil tanımıyla savunmak gibi ilk şeyleri söylüyor olmam bu ön açıklamaları daha da zorunlu kılıyor. Çünkü sosyalist-yeşil tanımı birçok çeşitlemeyi doğuracaktır.

Türkiye'de yeşillerin konuşulur ve yazılır tarihi, Dalyan eylemi ile başladı. Basın sözcülüğünü yaptığım bu açlık grevi sonrasında dile getirmeye çalıştığım kaygılar ne yazık ki gerçekleşti ve yeşiller üzerine tartışmalar birdenbire ivmelenip, iniverdi. Bu inişte Yeşiller Partisi'nin oldu bittiye getirilerek kurulması önemli rol oynadı. Çeşitli çevrelerde, parti kuruluşunun heyecanlı beklentisi, parti-merkezinin sağ bir anlayışın eline geçmesiyle hayâl kırıklığına uğradı. Yeşiller Partisi bugün geldiği noktada yeşillere sempati duyan bunca insanı neden hâla çekemediğini ya da çekmek istemediğini sorgulamak ve "yeşil" ile "çevreci" tanımları arasındaki farkı belirlemek durumunda.

Dalyan eylemine katılanların ortak bir seçimi vardı: "İnsan denen canlı türünün yeryüzündeki diğer canlı türlerinden herhangi birinin yok olmasına karar verme hakkının olmadığı." Özündeki bu düşünceyle Dalyan sonrasından bugüne kadar ve halen Yeşil Siyaseti tartışma alanı olarak kendime sosyalist çevreleri seçmemin, birbirine bağımlı iki nedeni vardı. Birincisi, ortaya çıkan yeşil gruplar B.Avrupa'da ve Amerika'da şekillenmiş ekoliberterizm, GreenPeace gibi yapıların büyüsüyle taklit yöntemini seçtiler ve sosyalist çevrelere uzak durmak ihtiyacını duydular. Bu seçim, ortaya çıkan grupları kendi elit çemberlerine hapsederken sol çevrelerde eleştirdikleri tüm olumsuzluklara başka isimler altında büründüler. Halbuki tam da o günlerde Türkiye solu yoğun bir tartışma dönemine girmişti. Bu tartışmalar içindeki yeşillere ilgi duyan önemli bir potansiyel farkedilemedi. İkincisi, bu tartışma sürecinde yeşil ideolojinin sosyalizme söyleyecek önemli şeyleri vardı. Sosyalistlerle, yeşillerin yolları ayrılmayabilirdi. Bunu halen önemli görüyorum. Yeşil ideolojinin marksizmle bireşiminden neler çıkarabiliriz sorusunu ilk olarak dile getirdiğim SP'nin 1987 Haziran'ındaki Ortaköy toplantısında bir ayraç koyma gerekliliğini hissetmiştim. "...Marksist-ekolojist kavramı ile getirilen, çevrecilerin sol bir partide sığıntı olmadıklarıdır. İlk önce bunu önemle vurgulamak istiyorum. Yaklaşımımız bizim de bir çevre programımız olsun; ya da esas belirleyici olan bilegeldiğimiz soldur, biz de onlara çevre konusunda yardım ederiz anlayışının dışına çıkan bir kavramdır."[1]

Yeşil bakışın çevreciliğe indirgenmemesi gerektiği, partide bir program maddesi olarak değil, genel siyasi bakışın özünü oluşturması gereğinin bir ifadesi olan bu kaygı, daha sonra haklı çıkarak "Sosyalist Birlik" dergisinin sayfalarında detayları ile sunulan ve benim tek-

(1) Kağan Güner / BSP ve Çevre Programı / Saçak-Sayı:43

rar üzerinde durmak istemediğim olumsuz gelişmelerle de birleşince SP içinde yeşil bir kanadın oluşumu gerçekleşemedi.

O günlerde, yeşil siyasetin marksizmle bireşimini "yabancılaşma kuramları"ndan yola çıkarak açmaya çalışmıştım. Bu yazı ile beraber ise tartışmayı "teknoloji" merkezli sunacağım. 1917'den günümüze sosyalizmin dünya üzerinde başat bir kültürü, cazip bir yaşama biçimini neden oluşturamadığı Avrupa demokrasisinin ve Avrupa-merkezci yaşam biçiminin güncel yaşamda nasıl bu denli hakim bir söylem oluşturduğu, 3. Dünya'da bir karşı-kültür cephesi oluşturulabilir mi sorularında karşıma hep "teknoloji" başlığı çıktı. Bunu söylerken, sosyalizmin tarihindeki diğer etkenleri yadsımamakla birlikte bu başlığın önemli bir öncelik taşıdığına inanıyorum.

İşçi sınıfının bilimi olma iddiasına sahip sosyalizmin, teknolojiyle ekolojik verilerin ışığında hesaplaşması zorunlu bir dönemeç. Bu dönemece "sosyalist-yeşil" tanımını koyma ihtiyacını duyuyorum. Bu sayede sosyalizm içindeki tartışmaları Stalin, Mao gibi liderlerin öncesinden veya sonrasından başlatma kısır döngüsünden kurtararak gerçek bir işçi-demokrasisinin oluşturulması yönünde ipuçlarını elde edebileceğimizi sanıyorum. Görünen şudur: Devrimler sonrası sosyalizme geçiş sürecini başlatan ülkelerin, kapitalizmin endüstrileşme modellerini ve kurumlarını doğrudan alıp uygulamaya sokmaları, teknolojinin kurumsallaşmış ilişkilerinin sadece teknik değil, kültürel ve sınıfsal karakterler de taşıdığının görülmemesi, yani işyerlerindeki üretim ilişkilerinin sosyalistleştirilmemesi, marksizmin kuramlarına taban tabana zıt bir platformda, işçi sınıfının üretim sürecini kontrol etme imkânını elinden aldı. Bu, beraberinde dünyanın global kirlenmesinin günahına, kapitalist ülkeler ile birlikte sosyalist ülkelerin de ortak olmasını getirdi.

"Teknoloji" başlığını "Devrimci Sanat" ile beraber almamın gerekçesine gelince. 1917 Ekim Devrimi'nden sonra teknolojinin sosyalistçe dönüştürülmesi konusunda fikir üreten, deneme atölyeleri kuranlar ve aynı zamanda Sovyet fabrikalarında Fordist yöntemlerin uygulamasına karşı çıkanlar proleter sanatın oluşturulması yönünde ya doğrudan çaba göstermekte veya dolaylı olarak bu akımla ilişki içindeydiler. Sosyalist teknolojinin formülasyonu "tasarlayan ve üreten, ürettiği ürünü aynı zamanda bir sanat eseri olarak yorumlayan işçi" olarak yapılmakta ve son kertede kafakol emeğinin bu sayede birleşmesi amaçlanmaktaydı.

Gerçek şu ki Lenin, Sovyet fabrikalarına Fordist üretim yöntemini sokmakla büyük bir hata yapmıştı. Fakat Fordist yöntemlerin ilk üretim sonuçlarının alındığı 1914'lü yıllar ile 1917 Ekim Devrimi arasındaki 3 yıllık süre bu canavarın farkedilmesi için çok yetersizdi. Çünkü ABD'deki tröstler bile Fordist yöntemlerin sonuçlarını 1920'lerde farketmeye başladılar. Fakat, bu 3 yıl yüzünden mi yoksa fabrikalar üzerindeki pa[illegible]i denetimini kaybetmek kaygısıyla mı Lenin'in bu seçimi yaptığı konusunda kararsızım. Bu kararda, dönemin genç sosyalist cumhuriyetini boğmak için tetikte bekleyen emperyalist devletlere karşı da bir an önce güçlenme ihtiyacı da bir neden olarak bilinmekle birlikte Stalin'in kullandığı bütün kanallar da bu dönemde oluşturulmuştu. Dönemin Sovyetler Birliği'ndeki "Proleter Sanat" ideologlarının ve uygulayıcılarının önermelerinin, Türkiye'de geçmiş dönemde aynı başlıkla sunulan, kafaları küçük, adaleli işçi resimlerinden ne kadar farklı olduğu konusunda kısa tarihi örnekler sundum. Teknoloji konusuna girmeden önce ekoloji ve ekolojinin alt tanımlarını tekrar sunmayı gerekli gördüm. Ekolojiyi irdelerken bilim çevrelerinden ve sosyalist çevrelerden gelen eleştirileri, bilim tarihine sosyalist bakış açısını ve üretim sürecindeki yabancılaşmanın ve kirlenmenin global bir kirlenmeye nasıl dönüştüğünü irdelemeye çalıştım.

Her biri kendi içinde uzun ve kapsamlı yazıları gerektiren bu başlıkları diğer yazılarda daha detaylı açacağım. Gelecek eleştiri ve yazıları konunun derlenip toparlanmasında çok önemli görüyorum.

Giriş 2

"B.Avrupa'daki Yeşil Partilerin Yapılanmaları ve İç Tartışmaları" diye saptadığım ileriki bir yazının başlığından, bu ilk yazıya yardımcı olacağı inancıyla kısa bir alıntı yapmak istiyorum: Yeşillerin sosyalist içeriğinin ne olup olmadığı konusunda son dönemlerde tüm Av-

rupa'da yoğun tartışmalar yaşanıyor. Türkiye'deki bilgi tekelleri yüzünden de bu tartışmalar kamuoyumuza sağlıklı bir şekilde yansımıyor. Yeşillerin, örgütlenme ve siyaset odağında sadece çevre sorunlarının olduğu yolunda bir yanılgı genelde süregidiyor.

Avrupa Yeşiller Kongresi'nin 2 yıl önceki Brüksel toplantısında alınan önemli bir karar vardı: "Her çevreci yeşil demek değildir fakat her yeşil bir çevrecidir." Netleştirilmesine çalışılan bu yeşil tanımı bir anlamda yeşil partiler içerisindeki muhafazakâr-çevrecilere karşı bir zafer niteliği de taşıyordu. Ardından İngiltere Yeşiller Partisi'nde geçtiğimiz yıl ilginç gelişmeler yaşandı. Parti Merkezi'nden "İngiltere Yeşiller Partisi'nin sadece ekolojik bir parti olmadığı" açıklaması yapıldı. Ve düzen partilerinin çevreyi koruma çabaları "Yeşil kapitalizm bir saçmalıktır" diye yanıtlandı. Ardından İngiltere'de geçtiğimiz yıl yine 1. Sosyalist-Yeşil Kongre gerçekleştirildi. Tony Benn görüşlerini şöyle dile getirdi: "Birçok yeşil henüz sosyalist değil, İşçi Partisi'nin birçok üyesi de yeşillerin ne demek istediğini anlamıyor." Alman Yeşiller Partisi'nde de "Fundamentalist" ve "Realos" kanatlar arasında benzer bir tartışma süregidiyor. Belçikalı bir yeşil milletvekili de yeşillerin kimlik tartışmasına şöyle katılıyor: "Yeşiller bir salatadır. Marul salatası ve bu salata domates ile zeytinler olmadan olmaz." Marul ile yeşilleri domates ile komünistleri ve zeytin ile anarşistleri sembolize eden bu anlayış, yeşil tanımında Avrupalı yeşillerin yeni bireşimler aradıklarını gösteriyor.

Yeşillerin ortaya çıkışında, Avrupa solunu ve Reel Sosyalizmin uygulandığı ülkeleri incelediğimizde iki ayrı uçta da güncel politikaların üretilemediğini, Reel Sosyalizmin uygulandığı ülkelerin KP'lerinin bürokratik yapılanma içinde kitle insiyatifinden tamamen koptuğunu, Avrupa solunun ise oluşturduğu kuramsal birikimleri üniversitelerden sokağa çıkaramadığını yani marksizmin bilimsel formasyonunun güncel yaşama uyarlanamadığını görürüz. "Güncellik" ve "Bilimsellik" önemli iki etken. Yeşillerin, sosyalizmin yeni elbisesi olarak ortaya çıkışlarında "ekoloji" gibi karmaşık ve birçok bilimdalını içeren bir bilimi, güncel taleplerle örtüştürebilme başarısı konumuzun anahtarını oluşturuyor.

Ekoloji; doğal çevre, sosyal çevre, kültürel çevre başlıklarıyla incelenen çevre tanımında, canlıların çevresi ile olan ilişkilerini inceleyen bilim dalı. Diyalektik, çevreyi "Tanımlanmış bitmiş şeylerin, parçaların bir bileşimi olarak değil görünüşte kalıntı parçaların kesintisiz varoluş ve göçüp gidiş değişmesinden geçtikleri bir süreçler bileşimi"[2] olarak tanımlar. İnsan ve makine sistemleri arasındaki ilişkileri inceleme üzerinde temellenmiş "Sibernetik" ise, çevrenin tanımına şöyle yaklaşır. "Dış dünya veya çevreden sibernetiksel bir sisteme çeşitli etkilerde, uyarımlarda bulunan ve bu sistemin dışında, ona bağlı olmayıp, objektif gerçek olarak varolan anlaşılır. Eğer sibernetiksel sistem olarak insan alınırsa, dış dünya veya çevre insanın bilinci dışında kalan, buna bağlı olmayarak varolan madde anlaşılır... İnsanın dış dünyada sebep olduğu her değişme, giderek insanın değişmesine yol açar."[3] İnsan, doğal ve sosyal çevre olarak isimlendirebileceğimiz, içinde bulunduğu yapıya sosyal iş sürecinin sonunda doğayı değiştirerek kendisine işinin ürününden oluşan yeni bir maddesel ortam yaratır ki, bunu da "yapay alan" olarak isimlendirmekteyiz. İnsanın dönüştürdüğü bu doğal çevre ise "Habitat" olarak, Habitat yani yaşanan doğal çevre içindeki canlılar ile cansız çevrenin oluşturduğu bütün ise "Eko-Sistem" olarak tanımlanır.[4]

Eko-Sistemdeki ilişkilerin ve dengelerin incelendiği "Ekoloji" ekonomi gibi eski Yunancadaki oikos (ev) sözcüğünden türetilmiştir. Nasıl ekonomi, ev yönetimi anlamına geliyorsa, ekoloji de çevre idaresi ve denetimi demektir.[5] "Ekoloji" ilk önce zoolog Reiter tarafından önerilmiş ve daha sonra Haeckel tarafından 1866'da biyoloji içerisinde organizmaların tüm varolma koşullarıyla birlikte içinde bulunduğu çevreyle ilişkilerini inceleyen bilim dalı olarak tanımlanmıştır. Daha sonra Haeckel 1879'da bu tanımı "Bir veya aynı yerde yaşayan organizmaların karşılıklı ilişkileri - Do-

(2) F.Engels / Ludwig Feurbach ve Klâsik Alman Felsefesinin Sonu-Bl.4
(3) Er Kund / Kibernetik / Kund Yayınevi-1975
(4) Mine Kışlalıoğlu-Fikret Berkes / Ekolojik Enerjinin Bazı Temel Kaynakları / Bilim ve Teknik cilt: 17 sayı 194 / Tübitak-1984
(5) Bozkurt Güvenç / İnsan ve Kültür / İstanbul 1979 5-6 için bkz: Fulya Bayık, Süheyla Doğan / Ekolojiye İlişkin Kavramlar / Ekoloji ve Toplum / Gökyüzü 1987

ğa Ekonomisi" olarak değiştirdiği gibi son yıllara kadar biyolog, botanikçi, zoolog, fizikçi, coğrafyacı, sosyolog, hidrolog, tarımcı, ormancı, mimar, psikolog, hekim ve hemen hemen bütün bilimciler ekolojiyi kendi uğraşı alanında incelemiştir. Bu açıklamalarla genel olarak ekolojiden, bütün abiyotik ve biyotik çevre öğelerinin veya faktörlerinin birbirleriyle ilişkilerinin nitelik ve nicelikleriyle araştırılması, saptanması ve ekolojik yasalara göre değerlendirilmesiyle uğraşan insan ve toplum ile varılmasında bağlı bulunduğu kaynakların güvencesini amaçlayan bir bilim dalı anlaşılmaktadır.[6]

Marksist-Ekolojist tanımını yaptığım günlerde, yazılı ve sözlü olarak bazı bilim çevrelerinden eleştiriler gelmişti. Bu eleştirilerin özü, 2000'e Doğru dergisine gelen bir okuyucu mektubunda özetle şöyle açıklanıyordu:

"...Ekoloji bir bilim dalıdır ve ona uygun bilim çevreleri içinde gelişir. Ekolojiyi Marksizmle birleştirip onu ideoloji düzeyine indirgemeniz bilime yama yamamaktır."

Tanımları açalım.

1. Bilim bir durum hakkında kavramsal bilgi verir.
2. İdeoloji ise bu durumu yaşamanın nasıl olacağını aktarır.
3. Marksizm, "Dünyayı değiştirmek" iddiasının sınırından sonra bir ideolojidir.
4. Ekoloji, sadece bilimsel bir kavram olarak kalmayıp, bilimlerarası köprüdür. Bu özelliğini sibernetik ile paylaşır.
5. Sibernetik, bir sistemi girdi ve çıktılar ile değerlendirir ve teknolojinin bir iletişim ortamı olduğunu vurgulayarak, toplumun popüler kültürünün de teknoloji tarafından belirlendiğini, izleyicilerin kendi dışlarında programlanmış bir kültürü izlemek durumunda bırakıldıklarını, duyguların ve düşüncelerin bu iletişim ortamında değişim potasına sokulduğunu belirtir. Ki teknoloji güncel yaşamımızı bire bir belirleyen bir etken olup başlıbaşına ekolojinin bir inceleme alanıdır.
6. Sözü edilen uygun bilimsel çevreler, Batı bilim tarihinde engizisyon ve Hristiyanlık düşüncesine karşı verilen bir dizi ideolojik mücadele sonucunda oluşturulmuştur.
7. Ekoloji, bilim çevreleri içinde gelişir. Kitlelerin hizmetine sunulması ise ideolojik platformda olur.
8. Yama olarak nitelendirilip, ideoloji düzeyine indirgenmek cümlesi ile küçümsenen ve korkulan "ideoloji" kavramı "yaşama biçimi" tanımlamasına denk düşer, bu ise bireyin bilimsel kariyerinin sorumluluğunu güncel yaşamdaki tepkilerine ne ölçüde denk düşürebildiğinin sorgulanmasını beraberinde getirir.

Bunların da ötesinde Marksizm, bilim tarihinin sınıflar savaşımı tarihinden bağımsız gelişmediğini savunur. Teknolojinin sınıfsal kökenli gelişiminin de ipuçlarını veren bilim tarihine sosyalist bir bakış açısı geliştirilmek zorundadır.

"...Elbetteki bir atom atomdur. Elektron da elektrondur; ve bilimin teorileri, buluşları elbetteki gerçektir. Fakat "gerçekler" hiçbir zaman yönetici sınıfı ve bu sınıfın belirlendiği çağın değer yargılarını inceleyen araştırmacıların ortaya koydukları 'gerçekler'in önüne geçemez... Bilimin doğru olmadığını savunmuyoruz. Sadece bilimin içindeki sınır ilişkilerine ve kapitalizmin belirleyici özelliğine dikkat çekiyoruz. Bizim politik ajandamız, sermayenin işçi sınıfını denetim altında tutmak için girdiği tüm yollarda, onunla mücadele etmeyi, endüstri ürünlerine hakim olan kapitalist anlayışı çözümlememizi gerektirir."[7]

Gramsci de bilim tarihini ele alırken, Buharin'e getirdiği eleştirilerde, madde ve bilim kavramlarını açarak konuya böyle yaklaşır. "...Madde bizim öznemiz değildir fakat onun üretim için sosyal ve tarihsel olarak nasıl organize edildiği önemlidir. Doğal bilimler de temelde bir tarihsel kategori, bir insan ilişkisi olarak görülmelidir.

Teknolojinin, kurumsal ve kültürel ilişkilerinin temelini oluşturan, bilim tarihindeki teknik buluş ve devrimleri irdelersek, tüm teknik gelişmelerin, sermayenin emek gücüne olan bağımlılığından kurtulmak yönünde geliştiğini ve

(6) Mehmet Köseoğlu / Çevre Bilimi ve Ekolojik Plânlama / Çevre, Yapı ve Tasarım Derl. Mustafa Pultar / Ankara 1979

(7) Norman Diamond / Science and Socialist Movement (Bilim ve Sosyalist Hareket) / Radical Science Journal / Number 11-1981 London

üretim ilişkilerinin de bu paralelde organize edildiğini görürüz. Bu teknik gelişim, endüstrileşme ile birlikte sermayenin kalifiye işçiye olan gereksinimden kurtulması ve işçileri rahatça işten çıkartması paralelinde, fabrikaların organizasyonuna yansımıştır. Bugün endüstrileşmenin ilk yıllarında İngiltere'de Luddite adlı işçinin önderliğinde gelişen ve tarihe "Makina Kırıcılar" olarak geçen işçilerin salt makina düşmanı gericiler değil, fakat üretim sürecindeki emekçi insiyatifinin sermayenin tekeline geçtiği için makinalara saldırdıklarını biliyoruz. Çünkü ilk buhar treni, kitle taşımacılığından önce, maden ocaklarındaki kömürün endüstri yapılarına taşınması için düşünülmüştü. Vagonları atlarla çeken işçilerin grevi, sermaye için önemli bir tehditti. İlk iplik eğirme makinasının ortaya çıkışında da sermayenin emek gücüne bağımlılıktan kurtulma ihtiyacını görürüz. İplik eğirme makinaları ile birlikte üretim sürecinin denetimi, kadınların elinden çıkarak makinaların sahiplerine geçmiş ve emek, makinayı kullanan konumuna gelerek sermayenin gözünde değerini kaybetmiştir. "...Giderek makinaların emeğin yerini alacak biçimde geliştirilmesi rastlantısal değildir. Tarihi olarak, çeşitli teknik buluşların ve makinaların işçi direnişlerine bağlı olarak nasıl geliştirildiğini, belirli dönemlerde grevlerin ya da grev tehlikesinin icatların başlıca nedenini oluşturduğunu çeşitli kaynaklarda görmek mümkündür."[8]

Üretim araçlarının emeğin mülkiyetinden çıktığı ilk dönemde, üretim sürecinin denetimi, işçinin insiyatifinden çıkmış değildir henüz. Sermayenin üretim sürecindeki gerçek denetim mekanizmalarını, yeni üretim araçlarının geliştirilmesi ile beraber emeğin örgütleniş tarzının belirmeye başladığı manüfaktür döneminde görürüz. Bu dönemle beraber, her işçinin çalışma biriminin belirlendiğini vasıflı ve vasıfsız işçi ayrımının belirgin niteliklerine kavuştuğunu söylesek de, makinalar bu dönemde henüz işçinin kontrolü altındadır. Makina-insan ilişkilerine buraya kadar göz attığımızda görülen, emeğin makinaya bağlanmasıyla, sermayenin gözünde önemini yitirmesi ve kontrolü ilk aşamadır. İkinci aşama, sermayenin emek sürecine müdahalesi ve ilk işbölümü ile beraber vasıflı ve vasıfsız işçi ayrımının hatlarının belirlendiği dönemdir. Makinaların sermayenin kontrolünde işçiyi egemen altına aldığı son aşama olan modern endüstri döneminde ise, "...ayrıntılı işbölümü daha da incelmiş... İşin hızını ve yapılış biçimini artık makinalar belirlemekte, işçiyi kendilerinin bir uzantısı haline getirmektedir."[9]

Bu süreçte, üretim sırasındaki kirlenmeden bahsettiğimiz zaman umduğumuzdan daha karışıktır şema, en azından altı bölümden oluşur.[10]

1. Doğal kaynaklar tahrip edilir. Bunların çoğu yeniden yerine konamayacak kaynaklardır.
2. Bu zarar açık kazı yoluyla verilir. Bu tür kazı, kirlenmeye neden olur.
3. Üretim aşamasının kendisi daha da fazla kirlilik yaratır.
4. Üretim aşaması yabancılaşma ve değerlerden kopmayı beraberinde getirir.
5. Paketleme süreci yeniden kirlilik yaratır.
6. Kullanan açısından, bu yapımın kullanılması daha fazla yabancılaşma getirir.

Dünyamızın global kirlenmesinde önemli bir yeri olan emek sürecindeki bu gelişimin sonucu olan emeğe yabancılaşma ve teknolojik gelişimin son aşamasına sonra dönmek üzere "Ekoloji"yi tekrar ele alalım. Kapitalizmin bilimsel ve teknik gelişmelerin insanlığın yararına geliştiği gibi bir yanılsamayı, bilimi adeta bilimsel gettolara sokmakla yaptığını saptayabiliriz. Yeşillere kadar, bundan ekoloji de payını aldı. Örneğin suyun ambalajı için petşişeler gündeme geliyor. Petşişe kullanımının şirket çıkarlarından başka hiçbir gerekçesi yoktur. Çünkü petşişeler plâstik endüstrisinin atıklarından para kazanmak için yan sanayide türetilmiştir. Endüstriler kurulur. Üretim teknolojisi 3. Dünya ülkelerine satılarak yeni pazarlar bulunur. Ambalaj tasarımcıları, grafikerler, reklamcılar ve pazarlamacılar albenili sunumlarla ihtiyaç yaratırlar. Petşişe çevre kir-

(8) 2 age

(9) 2 age
(10) Victor Papanek / Design For The Real World (Gerçek Dünya İçin Tasarım) / Thames And Houdson - 1985 London

liliği yarattığında kendi kendini yok eden plâstik türleri araştırılır. Buldukları bu yeni plâstik türleri araştırılır. Buldukları bu yeni plâstik türleri midede rahatsızlıklar yaptığında ise yeni lerce bilim adamı/kadını çalışmaya başlar. Ekolojistler de bu bilim çevrelerine göre sonuçları değerlendirip raporlar hazırlarlar. Petşişelerin denizlerde yarattığı kirlilik oranları araştırılır. Plâstiğin denizde çözülmesinden ortaya çıkan biyolojik kirlenmede, yok olmaya başlayan canlı türleri araştırılır. Doğal Hayatı Koruma Dernekleri uyarılır. Kampanyalar açılır. Hayvanat bahçelerinde yok olmaya yüz tutmuş bu hayvanların son örneklerinin doğum yapabilmesi için hayvan-bilimciler harekete geçer. Bir yavru doğar ve gazetelere manşet olur. Hayırsever Avrupalılar hayvanat bahçesine para yağdırırlar... Kimse de kalkıp "Biz bu pet şişeleri kullanmıyoruz. Bilimsel potansiyelinizi de başka yerlere ayırın" demez. Yeşiller bunu yaptı. Ekoloji bilimini güncel yaşamla örtüştürmekten kastettiğim buydu. Benzer bir trajikomik ama gerçek hikâyeyi de nükleer santraller ve nükleer enerji konusunda vermek istiyorum. Zira bu konu, sol içinde bir tartışma konusu. SP'nin program taslağının yazıldığı günlerde de, nükleer santraller konusunda niye birşey yazılmadığını sorduğumda (ağaçlara kimlik kartı takmaktan daha ciddiydi çünkü) bana, "Demokratik halk iktidarının nükleer santralleri savunacağı ve enerji ihtiyacını karşılamak için kurulmasına "önayak olacağı" yanıtı verilmişti.

1919 yılında Rutherford, alfa ışınlarının atom çekirdeğini parçalayabildiğini ortaya koyunca atom fiziğinde önemli bir adım atıldı. 1932'de nötron, 1939'da uranyum çekirdeğinin fizyonu bulundu. Aynı yıl, uranyum kullanılarak zincirleme tepkimelerin oluşturulabileceği açıklık kazandı. Süreç sonunda yalnızca büyük bir enerji ortaya çıkmakla kalmıyor, aynı zamanda yeni bir element olan plütonyum da elde ediliyordu. Bu arada atom bombasının geliştirilmesi de sürdürülmekteydi. Bomba için gerekli olan plütonyum, ancak yukarıda değinilen zincirleme tepkiyle sağlanabildiğinden, ABD'de, 1944'te dünyanın ilk nükleer reaktörü olan "Hanford Works" tesisleri kuruldu. 1954'te SSCB'de "Obninsk", 1955'te İngiltere'de "Calder Hall" santralı, nükleer başlıklı füze çalışmaları ile beraber açıldı. Çernobil kazasından sonra Doç.Dr. Selçuk Aslan şu açıklamayı yapıyordu: "Gerçek odur ki, reaktör kazaları güvenlik sisteminin eksikliğinden değil, güvenlik sistemine rağmen oluşabilmektedir... Asıl korkulması gereken, nükleer reaktörler değil, insanlığın sonu olacak nükleer savaştır. Nükleer bomba deneler sosyalist amaçlı kullanılabilirler mi? Hayır kullanılamazlar, çünkü radyasyonun savunduğu bir ideoloji henüz bulunamadı. Nükleer santraller, nükleer silah araştırmalarının yan kolu olarak kurulmuşlardır. Uranyum madenlerinde çalışan her beş madenciden biri kırk yaşının altında ölmektedir. Yüksek dozda bir nükleer artığın temizlenmesi 250 bin, düşük dozda nükleer artığın temizlenmesi 300 yıl almakta, santraller çevresinde doğan çocuklarda diğer çocuklara göre 10 kat fazla kansere yakalanma olasılığı saptanmaktadır. Nükleer artıklar sorunu çözülememekte, bir örnekle, İrlanda kıyılarında denizin altında 250 bin kg. plütonyum ie 2 milyon galonun üzerinde radyoaktif madde yatmaktadır. çoğu zaman da bu atıklar, çok az korunma önlemleri ile Kanada ve Amerika yerlilerinin Afrika'daki ilkel kabilelerin topraklarına ve son zamanlarda da bizim denizlerimize bırakılmaktadır. Son olarak, nükleer santraller dünyadaki enerji ihtiyacının sadece % 2'sini karşılamaktadır.

Kısaca, Türkiye'de bundan sonra gelişecek Marksist hareketlerin, Ekoloji ile sentezlerini yapmaları ve bu doğrultuda bilime ve teknolojiye de sosyalist bakış açılarını kazandırmaları, güncel ve çağdaş politikalar üretmeleri gerekmektedir. Tüm bunlar bir noktayı daha işaret etmekte. Sadece çevrebilimin (ekolojinin) açısından soruna yaklaşmak, sınıfsal tahlilleri gözardı ederek, çevre sorunlarına kapitalizm içinde çözümler aramak bir yanılgıdır. Bu yüzden, "Çevreci" ve "Yeşil" tanımlarını birbirinden dikkatle ayırmamız gerekiyor.

teknoloji ve kapitalist emek süreci

Tartışmaya Türkiye'li sosyalistlerin cephesinden baktığımızda, genel geçer görüş şöyle dile getiriliyor. "Çevre sorunlarını kapitalizm doğurmaktadır." Bu önerme ilk bakışta doğru gibi görünse de doğru değildir. "Çevre sorunlarını

(11) Bilim ve Teknik Dergisi / Tübitak-Eylül 1986

teknolojinin kullanımına hakim olan kapitalist anlayış doğurmaktadır." Bu önerme de özünde kapitalizmi kapsamakla beraber, önemli bir ayraç getirmektedir.

Marksizm, üretim ilişkilerinden hareket eder, üretim ilişkilerini sorgular. Ve dünyanın değiştirilmesine giden sürecin, üretim ilişkilerinin değiştirilmesinden hareketle gerçekleştirileceğini söyler; *üretim ilişkilerinin devralınmasından değil*. Sosyalizmin tarihinin uzunca bir kesitinde bu önemli nokta unutulmuş, Marksizm sadece iktidar mekanizmasının ele geçirilmesinin araçları ve üretim araçlarının topluma mal edilmesi tartışmalarının çerçevesine sıkışıp kalmıştır. Halbuki burjuvazi üretim araçlarını ele geçireli yüzyıllar oldu ve bu sürede üretim sürecini de kendi yararı doğrultusunda biçimlendirdi. Bu biçimin nasıl ve ne şekle dönüştürüleceğinin yanıtlanmaması Sosyalist demokrasi kavramının içinin boş bırakılması ve güncel politikalar üretememe sonuçlarını doğurdu.

Teknolojiye hatalı yaklaşım, Ekim devriminden hemen sonra Sovyetler Birliği'nde Taylorist yöntemlerin uygulamaya konması ile yaşam buldu. Lenin, Taylorizmin proletarya diktatörlüğü altında asimile edileceğini iddia ediyordu fakat bunun başarılamayacağını bugün görebiliyoruz. Taylorizmin üretim yöntemi olarak uygulanması, Tarihe "Fordizm" olarak da geçen Ford'un fabrikalarında 1908'de üretimine başlanan "Ford-T model" arabaların üretime geçmesiyle başlar. Henry Ford, Frederick Taylor'un 1880-1900 yılları arasında "İş üretiminde yüksek performans için en mükemmel yol etüdleri"ni ele alarak "bant sistemini" uygulamaya sokar. Daha önce arabanın çeşitli bölümleri üzerinde uzmanlaşmış işçi gruplarının, tasarım ve üretim sürecini beraber gerçekleştirdikleri üretim yönteminden, ilk olarak tasarlama süreci kopartılır. Üretilecek parçaların standardizasyonuna gidilir. Tek bir iş için özel tasarlanmış makinaların mekanizasyonu sayesinde ve üretilecek parçaların yürüyen bir bant üzerine yerleştirilmeleriyle işçi, bu bant üzerindeki parçaları birleştiren kişi konumuna düşürülür. 1910 ve 16 yılları arasında üretim maliyeti 850 dolardan, 360 dolara düşürülür. En önemlisi Ford, vasıflı işçilere olan bağımlılıktan ve grev tehdidinden kurtularak işçileri istediği zaman değiştirebilme serbestisine kavuşur. Fordist bant sistemi "kitle üretimi" ne başlangıcın da sembolüdür. Ford'un kitle üretiminde "Aynı ürünün sürekli üretimi" mantığı kısa bir süre sonra, General Motors'un pazar piyasasını tekrar ele geçirmek için "ürün farklılaştırılması" yöntemiyle değişecek ve kitle üretimi, aynı ürünün değişik çeşitlemeleri üzerinde şekillenecek; bu, tasarım ve üretim sürecini birbirinden kesinkes ayıracaktır. Tekrar Sovyetler Birliği'ne devrimin ilk yıllarına dönelim. "...Önde gelen Bolşevik liderler (Lenin-Bukharin, Trotsky) üretim yerindeki teknik ilişkilerle, toplumsal ilişkileri tamamen birbirinden koparmışlar, üretim yeri ilişkilerinin genel olarak toplumdaki ilişkilerine ya da inşasına çalışılan toplum ilişkilerine olası yansımalarından pek söz etmemişlerdi."[12]

1917'de Sovyetler Birliği'nin çözmek zorunda olduğu ekonomik problemleri dünya ölçeğinde başarıya ulaşılabilmesi için bir an önce hissedilen endüstrileşme ihtiyacını hesaba da katsak, Ekim devrimi ile ortaya çıkan muazzam potansiyelin niye bir kenara itildiği sorusunu sormamız gerekiyor.

devrimci sanat

Ekim devrimi ile birlikte teknolojinin sorgulanmasıyla, ilk olarak nesnelerden hareketle, yeni insanın ve yeni toplumun, yeni kullanım eşyalarını bulmak ve her endüstri ürününün bir sanat objesi olarak ele alınması gereği vurgulanır. O tarihe kadar burjuvazi teknolojik üretimin gerektirdiği formların tahlilini, henüz tam olarak gerçekleştirememiştir. Ürünlere halâ sanat tarihinin barok, rokoko üslupları eklektik bir şekilde uyarlanmaktadır. 1917'ye gelindiğinde sanat tarihinin "Stiller" döneminin son halkası olan "Art Nouveau" dönemi yaşanmaktadır. Art Nouveau sanatçıları da, formları akıcı çizgilerle oldukça sadeleştirmelerine rağmen, temelde endüstrileşmeye karşıdırlar. Stiller döneminin sonunu Hollanda'da bir avuç ütopik sosyalist sanatçı aydının 1917'de kurdukları "De-Sitjl Grubu" getirir. Bu grup, insanca bir yaşam ve insanca teknolojik ilişkiler sloganlarıyla, savundukları yaşam tarzı ve insan biçimi ile sanat ve teknolojinin bireşimini ortaya atarlar. Ürünlerden her türlü gereksiz

(12) Hacer Ansal / Emek Sürecinde Sosyalizm Taylorizm Birleşmesi / Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi / Sayı 18 / İletişim Yayınları

biçimin çıkartılarak, endüstri ürünlerinin biçimini, sadece insanın o nesneyi kullanım ilişkilerinin biçimlendirmesi gerektiğini, (Bu görüş daha sonra "ergonomi" adıyla anılan bilimin doğmasına temel oluşturacaktır.) Sanatçıların üretim merkezlerinde çalışmaları gerektiğini bu sayede kafa ve kol emeğinin birleştirileceğini söylerler. Grubun içinde yer alan Ressamlar, Theo van Doesburg ve Piet Mondrian'ın ayrıca mimar J.J.P Oud ve Rob van t'Hoff'un önderliğinde sayısız masa, sandalye, fincan üretimi gibi Rönesans'ta yolları ayrılan zanaat ve sanatçılar döneminden beri sanatçıların küçümsediği ürün üretiminin sayısız örneklerini verirler. Sovyetler Birliği'nde ise 1.Dünya Savaşı'ndan beri Kasimir Malevitch'in etrafında toplanmış olan "Süprematist Grup" olarak anılan sanatçılar, uyguladıkları geometrik soyutlama çalışmalarını devrimin ilk dönemindeki afişlere, grafiklere ve resimlere taşırlar. (Bu çalışmalar konstrüktüvist akımın ve yıllar sonra Picasso'nun oluşturduğu Kübizm akımının temelini de attı.) Kasimir Malevitch'in estetik konstrüksiyon (yapısal) ve kullanım eşyalarındaki insan faktörünü birleştirip ürettiği çaydanlık ve bardaklar sadece devrimci sanatın değil proleter sanatın da ilk örneklerini oluşturdu. 1920 yılında Alexander Rodchenko ve Varvara Stepanova "Komünist İdeolojide Teknolojinin Kullanımı İçin Üretim Manifestosu" nu yayınladılar. Sanatın, bir benzetmeyle işçi laboratuarına sokulduğu ve teknolojinin sanata hizmet etmesini dile getiren bu manifesto, kısa bir süre sonra Konstrüktüvizm (Yapısalcılık) olarak şekillendi. Konstrüktüvist binalarda ve kullanım eşyalarındaki en belirgin özellik, binanın veya eşyanın yapıldığı malzemenin hiçbir süslemeye gerek duyulmaksızın kendi özellikleriyle ortada olması ve formu oluşturan taşıyıcı yapıların tüm çıplaklığıyla gözükmesi, taşıyıcı elemanların örtülmesi ihtiyacının duyulmamasıdır. Bir başka söyleyişle; emeğin sergilendiği bir döneme girilmiştir.

1922'de Arvatov ve Alexey Gan, oluşturdukları mühendis, sanatçı ve işçi grupları ile kitle üretiminin işçinin denetiminde sanatsal üretime nasıl dönüştürüleceği üzerine çalışmalar yaptılar. Bu denemeler Moskova Proletkult kurumunu kuran N.Tarabukin'e kaynaklık etti. Proletkult, devrimci bir güncel yaşam ve çalışma koşullarının oluşturulabileceğini söyleyerek Sovyet endüstrisi'nde Taylorizm uygulamasına karşı çıkıyor. Taylorizmin asimile edilemeyeceğini çünkü Taylorizmin işçiyi köle durumuna getirdiğini söylüyor. İşçilerin makinalara hakim olacağı üretim biçimlerinin oluşturulması gereğini vurguluyordu.[13]

1918'de Taylorist yöntemleri savunan NOT kurumu (Nauchnaya Organizatsaya Tunda) oluşturuldu. NOT arkasına parti merkezini de alarak Proletkult'u Sovyetler Birliği'ndeki gerçekleri görmeyen küçük burjuva entellektüelleri olarak tanımlayarak saldırıya geçti.[14] Bu saldırı döneminde, 1920'lerde Proletkult'un oluşturduğu eğitim ağında yaklaşık 500 bin işçi, teknik ve sanat eğitimi görmekteydi. Proletkult edebiyat alanında da bir akım haline geldiği günlerde, karşı saldırı bu sefer Lenin'den geldi. Lenin Proletkult'un başındaki Bogdanov'a, "Materyalizm ve Ampirokritiszm" in 1920'deki ikinci baskısına önsözde şöyle demekteydi: "...Yoldaş Nevskiy, sadece bir propogandist olarak değil, aynı zamanda ve özellikle Parti okulunun aktif bir çalışanı olarak, Proletkult (Proleter Kültürü) kılığı altında Bogdanov'un burjuva ve gerici görüşleri yaydığını kavrayacak imkâna sahiptir.[15]

Proletkult'un sonunu getiren bu saldırılar zinciri Sovyetlerdeki iki kuruma daha yansıdı. Rodchenko ve El Lizsitky'nin yönetimindeki "Moskova Eğitim Enstitüsü (Vchutemas)", sosyal koşullar ve üretim ilişkileri bireşiminden hareketle çok amaçlı mobilyalar ve otobüs, uçak tasarımları üzerinde çalışmaktaydı.

İkinci kurum ise "IZORAM" adındaki "Genç İşçiler için Sanat Çemberi"ydi. Bu grup, Leningrad'daki işçiler için; mobilyalar, sosyal tesisler, konutlar tasarlanması üzerinde çalışmakta, profesyonel sanatçıların da desteği ile proleter sanatın oluşturulmasını amaçlamaktaydı.

1928'deki Stalin'in Beş Yıllık Kalkınma Plânı doğrultusunda, bütün bu birikimler dışlanarak, Taylorizmin parti merkezinin tekelinde uygulanmasına geçildi. Ne var ki bu dönemin temeli, Lenin ve Trotsky tarafından atılmıştı. Sosyalist Sanat ise Jdanov'un da katkıları ile

(13) John Heskett / Industrial Design / Thames And Hudson London-1980
(14) 13 age
(15) Orhan Koçak / Proletkult / Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi Sayı:21 / İletişim Yayınları

işçilerin kafalarını küçük, kollarını büyük gören uvyerist anlayışın kıskacında kaldı. Görsel ve Plastik Sanat dallarında ise, burjuvazinin Paris Komününün yenilgisinden sonra iktidarını sallantıda hissettiği dönemin ürünü, "Rokoko" sonrasında kendini kültürel bir kaynak arama ihtiyacı ile elindeki tek kaynak olan Antik Yunan'a sarıldığı dönemde ortaya çıkan Neo-Klâsizme büründü. Yani görkem ve ihtişam ürünü işler, sosyalizm adına savunuldu.

Bir diğer önemli deneyim de Almanya'da 1917-1932 yılları arasında faaliyet gösteren "Bauhaus" adlı okulda yaşandı. Bu okul, Hitler'in emriyle Bolşevik Sanat yaptığı iddiası ile kapatılmış ve Walter Gropius, Moholy Nagy, Paul Klee gibi dönemin önemli sanatçılarından oluşan öğretim kadrosu, Almanya'yı toplu olarak terketmek zorunda kalmış ve Sovyetler'deki deneyleri de değerlendirerek, günümüzün halen geçerli sanat okullarının eğitim programlarını oluşturmuşlardır. Fikirleri tüm dünyada Sovyetler ve dönemin Almanya'sı, hariç derin bir dönüşüme yol açmıştır. İlginçtir ki, bu yeni dalganın fikirlerinden etkilenerek binalar yapan modern mimarlığın kurucusu Le Corbusier, Hitler tarafından komünizmin mimarlık anlayışı olarak suçlanırken, Stalin tarafından da faşizmin mimarlık anlayışı olarak suçlanmaktaydı. Her iki lider de Mimaride 19.yy. Neo-Klasizm akımına sarılıp kalmışlardı çünkü.

Sosyalist bir kültürün doğumu böylece engellenirken, dönemin sovyet sanatçılarının ve Bauhaus'çuların endüstri ürünlerine, yani nesnelere yönelmesindeki neden halâ önemini koruyor. "Çevre ve bireylerin kullandığı nesneler ideolojik yükler taşımaktadır. Bu ideolojik yükler doğrudan resmi ideolojinin tekelinde bireyleri biçimlendirmektedir."(16)

Bu yüzden, 1917'nin sanatçıları, sosyalist bir yaşam için yeni biçimlere ve üretim ilişkilerine yönelirken, yönetimi elinde bulunduran proletaryanın emek süreci ile sanatı da biçimlendirmesi gereğini vurguluyorlardı. Çağımızın endüstri tasarımı olgusu ve "pop-art" akımları bu anlayışın içinin boşaltılmış yansımasından başka bir şey değildir. Kapitalizm, çağın dayattığı bu nesnel gerçeği ustaca kullanmasını bilmiş ve yine sanatı, işçi sınıfından bağımsız özel ve yüceltilmiş bir pratik olarak korumuştur. Teknoloji, nesne kavramının incelenmesiyle dönüştürülebilir. "Ne üreteceğimiz" ve "Nasıl biçimlendireceğimiz" soruları beraberinde üretim ilişkilerinin dönüşümünü, kafa ve kol emeğinin birleştiği noktada, işçilerin tasarlayan ve üreten konumuna gelmeleriyle çağın sanatçıları olmalarını getirecektir.

nesne kavramı ve yabancılaşma

Mark, "Grundrisse" adlı eserinde nesneleri şöyle tanımlar: "Nesneler, bunlar insan beyninin organlarıdır. İnsan eli tarafından yaratılmışlar ve bilginin gücünün nesnelleştirilmiş halleridir. Belirlenmiş sermaye gelişimi, birincisi hangi noktada sosyal bilincin doğrudan bir üretim gücü olduğunu ve ikincisi hangi noktada sosyal hayatın sürecinin koşullarının genel bilginin kontrolu altına girdiğini belirler ve son olarak da bununla beraber değişime uğrar."

Nesne kavramı ile sanat arasındaki ilişki de ise Georg Lukacs "Estetik" adlı eserinde konuyu şöyle açar. "...Bunun için taşın önce yalnızca yontulması ya da rendelenmesi, insan eliyle bir alet olarak biçimlenmesi yeterli değildir. Bu yapılırken uygulanan teknik, oldukça yüksek bir düzeyde bile olsa, ancak sanatsal etkenlerin bilinçsiz olarak alınmasına olanak sağlayabilir. Franz Boas, taşın doğru biçimi alabilmesi, rendelenmiş yüzeyinde kısımların kargaşasının değil, eşliğinin ve koşulluğunun belirginleşmesi için, azçok gelişmiş bir rende ya da yontma tekniğinin gerekli olduğunu kanıtlar." Lukacs, sanat kavramı ile nesne tasarımı arasındaki sıkı bağa dikkat çeker. Burada özellikle "araç" kavramı önemlidir. Teknolojinin dönüştürülmesinde bu araçların yeni biçimleri olan makinaların emeğin denetimine girmesi aynı zamanda emeğin sanat üreten konumuna gelmesini de sağlayacaktır.

Kapitalizmin yabancılaşmış insan prototipi, emeğin tasarım ve denetim mekanizmalarından kopartılarak yabancılaşması ile de paralellik göstermektedir. Yabancılaşma ise iki karakterde karşımıza çıkar.

1. İşçinin ürettiği ürüne yabancılaşması.
2. İşçinin kendi pratiğine yabancılaşması.

Üretim sürecindeki bu yabancılaşma çevrenin kirlenmesinde önemli bir etkendir. Çünkü

(16) Kağan Güner / Ekolojik Bilinç ve Türkiye'de Yeşil Hareket / Saçak-Sayı:42

üretim sürecindeki yabancılaşma beraberinde çevreye yabancılaşmayı getirmektedir.

Bu görüşe karşı çıkan yeşil kuramcılar var. Örneğin Thomas Ebermann ve Rainer Trampert "Ekolojik Sosyalizmin Siyasal Projesinin Temelleri"nde bunu şöyle dile getiriyorlar.[17] "...ama bugün, insanı ve çevreyi tahrip eden maddelerin büyük bir kısmının egemen olunamayan üretim süreçlerinde ortaya çıktığını ve/veya ürünün kendisinde (mesela radyoaktif maddelerde) yeniden değerlendirmeyi yanılsamaya dönüştürecek bir biçimde varlığını sürdürdüğünü artık görmek zorundayız. Ancak böylelikle ekolojik sorunsalın çeşitli yönlerinin nesnel olarak da, yani üretim ilişkilerinin, verili toplumsal sistemin ötesinde de varolduklarını farkedebiliriz." Verili toplumsal sistemin ötesinde, egemen olunamayan bir üretim süreci tanımı kendi içinde üretici güçleri dışlıyor. Uranyumu biçen ve radyoaktif ışınımı sağlayan makinaları yapanlar da son kertede işçilerdir. İşçinin ürettiği ürüne ve kendi pratik sürecine yabancılaşması, sonuçta çevresine yabancılaşmayı oluşturmakta ve işçi, ürününün nerede kullanılacağını bilmemekte ya da bildiği bu kullanım alanına müdahale edememektedir. Hatta çoğu zaman işçi, tek bir parçanın üretiminde çalıştığından, ürettiği veya taktığı parçanın sonuçta ne şekile dönüştüğünü ve bu süreci de bilmemektedir.

(17) Tanıl Bora / Yeşiller ve Sosyalizm / İletişim Yay.-1988

Kullanıcı açısından olaya baktığımızda ise "Kullan-at" kültürünün kaynak aldığı kullanım sürecindeki yabancılaşma ile karşılaşırız. Nesneler ile kullanıcılar arasında perdeler vardır. O ürünü kimin ve hangi emek sürecinin sonucunda ürettiğinin bilinmemesi, o ürünün kullanım sürecindeki kirlilik yaratan olgunun bilinmemesini ya da umursanmamasını getirmektedir.

Bu ürünler aynı zamanda, resmi ideolojilerin kültür politikalarına da hizmet etmektedir. Güncel bir örnek alalım ve Türkiye'ye bakalım. "...Bu endüstri ürünleri, gelişmişliğin ve çağ atlamanın sembolleri olarak algılattırılmaktadır. Bu sembolü, mağara insanının, mağara duvarına avlayacağı hayvanın resmini çizdikten sonra o hayvanı gerçekten avlayacağına ilişkin inancına benzetebiliriz. Şehir ile sosyal bütünleşmesini gerçekleştiremeyen insanlara sunulan büyüsel içerikli putlar haline getirilmiş ürünlere sahip olan insanlar, kendilerini çağ atlayan bir ülkenin şehirleşmiş insanları zannetmektedirler. Semboller ile kavranılan bir yaşamın devlet eliyle geliştirildiği bir süreçtir söz konusu olan."[18]

(18) Kağan Güner / Teknoloji ve Bilinç Endüstrisi Penceresinden Türkiye / Milliyet Sanat Dergisi - sayı: 210.

çin'de kitle katliamlarını protesto ediyoruz

Uluslararası düzeyde sosyalizm bir darbe daha yedi. Kitlelerin politik insiyatifinin olmadığı, gelişmediği, toplantı-gösteri-basın özgürlüğünün engellendiği, kitlelerin yöneticilerini özgürce seçemediği ve istedikleri anda görevden alamadığı bir yerde sosyalizmden ve demokrasiden söz edilemez.

— Asıl sorun yolsuzluklar. Fabrika müdürleri fabrikaların hammaddelerini karaborsada satıyorlar ve biz işsiz kalıyoruz.

— Fiyatlar 3 yılda 10 kere arttı, ücretlerimiz aynı kalırken fiyatlar artıyor.

— Yöneticilerimizi seçmek istiyoruz.

— Her yurttaş kendi siyasal haklarının Başbakanın haklarıyla eşit olduğu konusunda güven duymalıdır.

— Demokratikleşme politikasında "herkesin öncelikle bir yurttaş daha sonra bir öğrenci, bir profesör, bir memur veya bir asker olduğunu açığa kavuşturmalıyız..." gibi taleplerle doğrudan demokrasiyi hedefleyen kitleleri desteklemeyi sosyalist düşüncenin bir gereği olarak görüyoruz.

Çin'de, kitle katliamları, işkence, hapis ve idam cezalarıyla otoritesini pekiştirmek isteyen bürokrat-muhafazakar yöneticileri şiddetle protesto ediyoruz.

Nazmi Şaşmaztin
Yüksel Şahin
Yusuf Gülaşlar
E.Tipi Cezaevi-Malatya

geçmiş hesaplaşmanız usandırıcı olmamalı

Derginizde uzun yıllar birlikte olduğunuz insanlarla bir hesaplaşmanız var. Dr. Kıvılcımlı'nın dediği gibi kendinizi otopsi masasına yatırdınız. Bunun fazla yer tutmamasını, diğer güncel ve teorik sorunlara ağırlık verilmesini dilerim. Bir yerde, buna hakkınız da var. Geçmişin hesaplaşması elbise değiştirir gibi olmuyor. Ama bunun usandırıcı olmamasına özen göstereceğinizi umarım.

Ülkemiz bir cendereden çıkıyor. 12 Eylül'ün yaratmış olduğu tahribat ve yıkımların hemen düzeltileceğini ummak, ancak vulger sosyalistlere özgüdür. Bugün, kapitalizme, emperyalizme karşı demokratik hakların genişletilmesi için çeşitli eylemlerde güç birlikleri oluşturulmalı; ve bunun fetişleştirilmeden sınırları çizilmeli. Sosyalistler bugün birliği tartışıyorlar. Bir marksist olarak, hem bu tartışma platformuna değişik bir boyut kazandırmak, hem de derginizle tanışmak ve olanağım ölçüsünde katkıda bulunmak istiyorum.

Ali İbrahim Önsoy
Bartın Özel Tip Cezaevi

leninizme çöken betonarme: stalinizm

Türkiye sosyalist hareketinde olumlu ve yenilikçi değerler yaratacağınızı umuyorum. Sosyalizmin tarihsel ve teorik sorunları, sosyalist demokrasi, bürokratik-muhafazakar gelenek ve Stalinizm ile ilgili tartışmalarda, ezilen ulusun anti-sömürgeci, anti-emperyalist ve antifaşist bir sosyalisti olarak sizlerle yakın düşüncelere sahibim.

Sosyalizm deneylerinin hemen hemen çoğunluğunda (Lenin sonrası), tek parti modelinin bürokratik diktatörlükler oluşumu açısından en elverişli model olduğunu görmekteyiz. Sosyalizm deneyleri sağlıklı bir sosyalist demokrasi geleneği oluşturamadı.

Rosa Lüxemburg ve son dönemlerinde Lenin, parti ve devlet iktidarında bürokratik egemenlik tehlikesine karşı partilileri uyarmışlardı. Bu öngörüler doğrulandı. Stalinist bürokratizm, sosyalist demokrasiyi siyasal uygulama alanından tamamen tasfiye ederek, Leninizmin üzerine adeta bir betonarme tabakası

çekti. Macaristan, Çekoslovakya, Polonya, Çin ve diğer deneyimleri, işçi sınıfı iktidarı, sosyalist demokrasi, bürokratik egemenlik ve tek parti deneyimlerini kanımca sosyalistler yeniden değerlendirmek zorundalar. Çok partili, çoğulcu uygulama sosyalist demokrasinin ve çağdaş, özgürlükçü sosyalizmin modeli olabilir.

Salih Özçelik

Malatya E Tipi Cezaevi

özgür tartışmanın yollarını bulalım

Gerek dünyadaki gelişmeler gerekse de 12 Eylül ortamından geliniyor olması, geleceği kazanmak isteyenler açısından varolan durumun tartışılmasını gündeme getirdi. Tartışmaların öncelikle "neden bu durumdayız" ya da "geçmişte neleri yanlış yaptık, eksik bıraktık" noktasında başlaması da anlaşılır bir şey. Yaşananların ufak yanlışlıklar, eksiklikler olmadığı anlaşıldıkça; istisnasız her çevreyi yönlendiren, dünyaya egemen olan sosyalizm anlayışıyla hesaplamak da kaçınılmaz oldu. Geçmişte herşeylerin doğru olduğunu ama bugünkü durumlarının tek nedeninin "düşmanın güçlülüğünde" aranmasını söyleyen "kurtarıcı" çevrelerin de zaman içinde tartışacakları görünen birşey.

Fakat, tartışmak istemekle, neyin, nasıl tartışılmak istenmesi ayrı şeyler. Örneğin, 1956 öncesinde herşeyin yolunda olduğunu, bir gecede Kruşçevci "döneğinin" iktidarı almasıyla bütün kötülüklerin başladığını söylemek, nasıl olduğunu değil de olanı konuşmaktır. Sorunu kavramanın önünde bir engeldir. Ya da 15 yıl önceki "ülkede modern sanayi proleterya temelli bir örgüt" tespitini bugün de tekrar etmek, "buraya gitmek için önce küçük burjuvazi içinde güç olmayılız" yaklaşımının tartışmasını yapmadan anlamsız bir yineleme olacaktır.

12 Eylül öncesinde olduğu gibi sonrasında da, çoğu örgütlü yapılarda tartışmak isteyenler, farklı görüşleri olanlar olmuştur. Bunlara kapı gösterilmiş, yapıya egemen olanlar ise daha da tutuculaşmıştır. Bunun dünyadaki egemen sosyalizm anlayışının/örgüt anlayışın bir uzantısı olduğunu da söylemek gerek. Yapılardaki anti-demokratik işleyişe, 12 Eylül sonrasında "ağır baskı dönemlerinde merkeziyetçilik ağır basar" saçması yenilerinin eklenmesini sağlamıştır. Adeta tartışma tüm olumsuzlukların kaynağı olarak lanse edilmiş ve böylece tek seslilik garanti altına alınmaya çalışılmıştır. Fakat süreç bu mantığın uzunca yürütülemeyeceğini gösteriyordu/ öyle de oldu.

Bugün açıktan söylensin ya da söylenmesin bir tartışma/saflaşma döneminden geçiyoruz. Daha dün tartışmak isteyen sosyalistlere elinin tersiyle cevap verenler, bugün birlikte yapılacak tartışmaları geciktirmemenin açıklamasını yapmaktalar. Tartışmaya çalışan tüm sosyalistler; öncelikle kısa geçmişlerini ve bunun on yıllardır süren sosyalizm anlayışıyla bağlantılarını ortaya koymayı hedeflemelidir.

Mezhepçilik, Şeyhin söylediklerinin dışındaki her yeni şeyin boğulmasını içerir. Sosyalistlerin işçi hareketiyle kaynaşması yaşanmadığı sürece mezhepçilik de revaçta olacaktır. İkamecilik ve mezhepçilik, demokrasinin işlememesinin/işletilmemesinin nedeni olmaktadır. "İsyan eden yakalanınca asılır, yakalarsa asar" mantığı, asılacak isyancıyı her zaman bulur ve asar. 1936-38 Moskova duruşmalarıyla bu mantık en gelişkin duruma getirilmiş ve sonrasında da dünyanın her yerindeki resmi sosyalizmin izleyicileri tarafından uygulanmıştır.

Ortak bir dergi ile tartışma yürütmeyi istemek iyi bir şey ama, bunun varolan mezhepçiliği aşmada ne denli etkisi olur? Bir sosyalistin birkaç ay önce söylediği "örgütleri dağıtmak gerekir" düşüncesi de yabana atılacak cinsten değil sanıyorum. Bugün yapılacak tartışmalardan birlik beklemek yerine, varolan yapıları dağıtıp tartışma yürüterek aynı olanların aynı, ayrı olanların ayrı yerlerde kümelenip, oluşturdukları anlayışlar çerçevesinden örgütlenmeleri neden olmasın?

Tartışma yürüten çevrelere baktığımızda, hiç de bir arada bulunamayacak görüşlerin çarpıştığını görüyoruz. Oralarda da bir saflaşma süreci yaşanıyor. O halde daha özgür tartışmanın yollarını bulmalıyız.

Atilla Karagöz

Bartın Özel Tip Cezaevı

örgütsel ilke demokratik merkeziyetçiliktir

Neden sürekli partili mücadele üzerinde duruyoruz? Bunu Lenin şöyle açıklamaktadır: "*...Yalnız yardım derneklerinde, grev sandık-*

larında ve işçi gruplarında örgütlenmekle kalmayın, siyasal parti olmak için de örgütlenin, otokratik hükümete ve tüm kapitalist topluma karşı kararlı bir savaşım için örgütlenin. Böyle bir örgütlenme olmaksızın, proleterya bilinçli sınıf savasımı için yeniden doğrulmaya yetenekli değildir; böyle bir örgütlenme olmaksızın işçi hareketi güçsüzlüğe mahkumdur ve işçı sınıfı yalnız para sandıklarıyla, gruplarla ve yardım dernekleriyle, ona düşen büyük tarihsel görevi yerine getirmeyi asla başaramayacaktır." (İşçi Sınıfı Partisi Üzerine, sy. 175.)

Sosyalizmi kurmak isteyen her grup aracını da istemek zorundadır. Şimdi elli grubun birleştiği nokta budur. Ülkemizde sosyalistler, kendini gösterecek, ispatlayacak bir sınıf partisine sahip olamamıştır. Kitleler burjuva partilerin kuyruğuna takılmıştır. Bizler, ülkemizin somut durumuna özgü hedefler saptayıp, bağımsız bir parti oluşturmalıyız.

Peki, nasıl bir parti? Bu parti, değişik görüşleri içinde barındırmalıdır. Çünkü çeşitlilik siyasi mücadeleye canlılık katacaktır. Ancak, ülkemizde herkesin içinde bulunduğu bir partiyi düşünmek ütopik olur. Lenin'in sözleri bu açıdan öğreticidir: *"Ortak bir programın hazırlanması doğal olarak, her polemiği tamamıyla sona erdirmeyecek; ama hareketimizin niteliğine ilişkin olan, onun hedeflerini ve görevlerini sağlam biçimde ortaya koyan, savaşımda bulunan partiye kısmi görüş ayrılıklarına karşın aynı görüşte ve birlik halinde kalan bir partiye bayrak olarak hizmet edecek temel görüşlerin polemiğine son verecektir."* (Age., sy. 169)

Devrimci bir partide, demokratik merkeziyetçiliğin en önemli etken olduğunu düşünüyorum. *Sosyalist Birlik*'in 4. sayısında Salih Ural'ın *"Kanatlı bir partiye eleştirel bakışın ilk ipuçları"* başlıklı makalesinde şöyle denilmektedir: *"Bu bağlamda 'azınlık çoğunluğa uyar' ilkesi demokratik merkeziyetçiliğin bir unsuru olarak parti içinde farklı fikir ve davranışları yok etmeye yaramış, bugüne kadar da hep öyle uygulanmıştır. Kimse doğruluğuna inanmadığı bir işi yapmaya zorlanamaz; kural bu olmalıdır. Bir kişi veya bir grup, parti çoğunluğunun aldığı kararın uygulanmasını istemiyorsa katılmamak hakkına sahip olmalıdır. Aynı zamanda katılmamak gerekçesini kamuoyuna da açıklayabilmelidir."* Demokratik merkeziyetçiliği yok eden bir anlayışla parti kurulamaz. Kurulsa bile buna parti demek doğru olmaz. Mao Zedung'un dediği gibi, partinin örgütsel ilkesi demokratik merkeziyetçilik olmalıdır. *"...Hem merkeziyetçiliğin hem demokrasinin; hem disiplinin, hem serbestliğin, hem de kişisel yaratıcılığın ve canlılığın bulunduğu bir ortam sağlanmalıdır. Partimiz mücadeleci bir partidir. Merkeziyetçilik, disiplin ve irade birliği olmadan düşmanı yenemeyiz. Ama demokrasi olmadan da doğru bir merkeziyetçilik olmaz."* (ÇKP Kısa Tarihi, sy. 52)

Parti üyelerinin, kararlara katılmama hakkını savunmak, parti içindeki disiplini ve birliği yok etmek demektir. Merkeziyetçilik ve disiplin Marksist bir partinin mihenk taşıdır. Bugün merkezi parti anlayışını reddeden görüşlerin rüzgarları Gorbaçov'dan esmektedir. Bu anlayışlar önce Stalin'i karşı-devrimci ilan ettiler. Yarın Mao Zedung'u, sonra da Lenin'i inkara götürecektir.

Haldun Solak - *Ankara*

samsun'da halkevi için

Samsun'da halkevi çalışmalarını başlatan bizler, açılışımızı daha geniş bir kitleye duyurabilmek amacıyla bir panel-şenlik yapmayı düşünmüştük. Çalışmalara başlamış; davetiyeler basıp dağıtmış, afiş ve pankartlar hazırlayıp asmıştık. Valiliğe yaptığımız başvuru Emniyete sevkedildi. Emniyet, 2911 sayılı yasa ve yönetmeliğin istediği belgeleri verdiğimiz halde, yasada yer almayan keyfi belgeler istedi. Sahneye çıkacak kişilerin ikametgah ve nüfus suretleri gibi. Tertip Komitesi olarak, bunun yasa dışı olduğunu ve vermeyeceğimizi belirttik. Bunun üzerine, alındı belgesinde "Panele izin verilmiştir" denildi. Bu arada, afiş ve pankartlarımız parçalanmış; görenler olduğu halde inkar edilmiştir. Emniyetten, şenlik yaptığımız taktirde Halkevine yönelik yoğun bir tehdit aldık. Açılış panelimiz ise, olağanüstü güvenlik önlemleri ve tamamen elektrikli bir havada gerçekleşti.

Samsun Halkevini oluşturan bizler, bu baskıları şiddetle kınıyoruz. Mücadelemiz engellenemeyecektir.

Samsun Halkevi Tertip Komitesi adına Leyla Anar

Birikim

Aylık sosyalist kültür dergisi

ÖMER LAÇİNER
İşçi sınıfının kendinde devrim bilinci

ERIC HOBSBAWM
Klasik işçi hareketine elveda mı?

ERNESTO LACLAU
Sınıf savaşı ve sonrası

RALPH MILIBAND
Sınıf siyaseti

SEMİH AYTAÇLAR
Marksizm: "Cognitive" (bilişsel) ya da "ütopik" talepler

AHMET İNSEL
Fransız Devrimi'nde devrimci terör dönemi
Jakoben dünyasında devrim ve şiddet

ATA SOYER
Açlık grevi ve hekim sorumluluğu

MURAT TAŞDEMİR
Türkiye'de cezaevi

GEÇEN AYIN BİRİKİMİ
Açlık grevleri ve tarihsel hesaplaşma
Cudi'den cudaya doğru!..

SOSYALİZM TARİHİNDEN BELGELER
METE TUNÇAY
Vazife'den iki yazı

RESİMLİ GAYRIRESMÎ TARİH
İstiklal Mahkemeleri ve devlet terörü

DEĞİNMELER
Popper'in demokrasi anlayışı üstüne • Ülkücü-İslamcı bildiriler savaşı
Bulgaristan'ın yaptığı

5 SAYI BAYİLERDE